

25-14

Д043С2

Доґса

63.3.3(2Рос-6К)

к76

Кожушев И.Г.

ЈӖЗ КОСТ ОЛАН НОГ

С. С. Р-са јӖзјаслӖн шӖрса ӗига лезан ин
МӖсна 1925 во

Книга набрана и отпечатана
в 1-й типографии Централь-
ного Издательства Народов
С. С. С. Р. Москва, Николь-
ская, 10.
в количестве 4000 экзempl.
Главлит № 28314.

ҒЫМЫНҚО ҚЫВ ВОҒВЫЛАС...

Өтiк сәдә локтөма старшина-дiнө да балабөжөкө
гыжјалiг - тырјi вөлөм нөжјөнiк зев лабутнөја шуө:

— Старшина, менө те-дiнө ыжыд селө сүис.

— Мыј сiзi? Вiстав вай.

— Ог төд кызi заводитныс.

— Ен кут, вiстав өдјөжык.

— Мејам мөскөј тенсид мөстө лукалөма да кув-
төз лөөма. Ог төд, мыј те шуан.

— Мыј-нө ме сөтчө шуа? дөпсө лөө мынтыны.

Гөгөрвоин?

сәдә пөндiс балабөжөкө гыжјавны терыбжыка.

— Кыз-нө сiзi, господiн старшина, кыс-нө мем дө-
ныс, абу-өд ме мыжа сес.

— Сөм (сөнга)-кө абу, мөстө сөтан.

— Аттө!

сәдәлөн мышкыс лудзiс. Старшинакөд кыз вер-
ман вешчыны (споритны).

— Господiн старшина! Тејад вөд мөскыд менсым
лукалөма да вiјөма.

Старшина лөзөдiс локысла.

— Мыјла-нө пырыетөм-пыр ен сiзi вiстав?

— Ачым төда. Мөстө сөтан сiзкө?

— Мыј теd колө? Ме мөссө лукасныс велөдi ағi
мыј? Мун сiн-воҒыс!

Кодлы, ужалысөј, те норасан? Земскөјлы али станвөјлы, али урафниклы? Пондыв!... Ескөн ырвомад лөсыда затөдасны, да нөпта (женищө) пуксөдасны-на, оз-кө Сібырө мөдөдны немид-кежө катаргавылө.

Гашкө сүд мездас? Гашкө сүд сүвтас те-дор? Оз. Сүд-дајасыс налөн-жө да і најө закон-серте сүд-итөны.

Мужікјасыд аенысө јөјөн, пемыдөн шуөны. Најө сүеөс, сөмын векнида, матые, куш ас төгөреыс адзөны. Сее дерт дивитны оз поз. Сещөмнин вөлі олан ног. Он вөлі вермы сүемөдчыныс.

Лун да вој тилеан-пессан, век щыг-һисө пөт, челад пастөмөс, олөм воғө оз мун.

Кытчө уҗыс мунө? Вөр леҗам озырјаслы, ур вузалам кунечјаслы... Јуалам-кө асыным, мыјла најө нөбөны вөрсө, ур кусө, шуам: барыни-понда. Сөмын огө төдө, уна-ө палы барыныс воө.

Мі тилеам-пессам-а гашкө мијанлы аслыным доныслөн витөд јукөныс-кыңзи оз і колө.

Мијан-вылын ыҗыдалөны, мијанөс скөтөс-моз визөны урафникјас, приставјас, станвөјјас, земскөјјас, исправникјас, војинскөјјас—код најөс коріс, мыј наыс мијанлы...

Мукөд-дырји јөзыд скөрмас, паныд сүвтас озырјаслы... ырыетөм-пыр вajasны салдатјасөс, пушкајас. Сізи вөлөма Кулөмдінын 1842-д воын. Правленөбын сөм лөтөмаөс, абу кутөмаөс сүзчыны да кресана-вылө кык-мында вот пуктөмаөс. дерт абу пондөмаөс мынтыны.

Чајтөны вөлөм вылыған-пө локтасны мездыны. Мездөм-пыдди локтасны салдатјас да војдөр емекајтчасны зев јона быдсама-ногөн јөз-вылас, сесеа мөдө-

дасны 6 мортөс Сібырö катарга-вылö. Куңцöм мыжые?
Ҷик прöстаете.

Міртуј-куҶа вöлі југыд кіҶајас сöмын голлалöны.
УҶалые морт олö вöрын, немые олас да еöкыд уҶ-
кыңҶі нинöм оз тöдлы, јур вемын арса војын-моз-жö
сап пемыд.

Код-сурö комі уҶалые војтыр-пые ветлывлісны
заводјасö, Уралö, вурсыны Сібырö да јона унасö ад-
Ҷывныс ез-жö вермывны.

Шуам, заводад уҶалігөн чомјасад велалан öтув
овны, но уна кылыны еöд вөр-шöрад он вермы.

Ветлан салдатö да 3—4 во бöбјöдласны. КыҶі
ноңјасöс велöдам да дөм-јылын кутам, сіҶ-жö вöлі
міјанöс дҶужитöны. 3—4 во мед-бур кадые быд морт-
лөн Ҷик вошö.

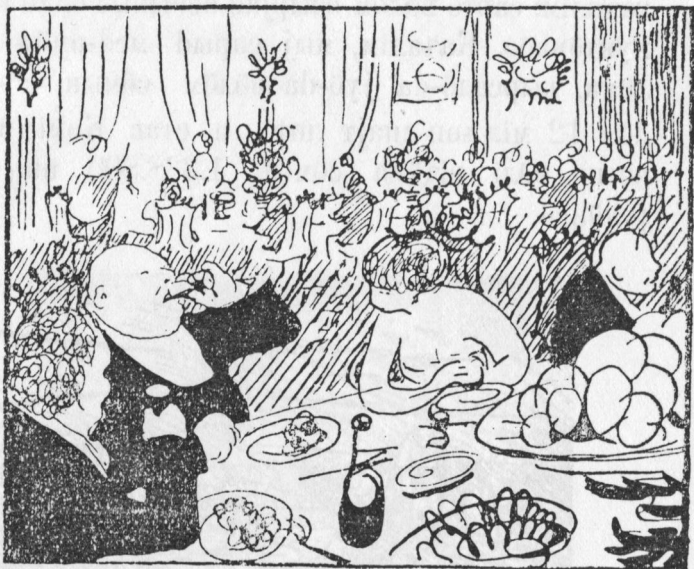
Олөм некөд оз кокнөд, ыҶыдалыејас-озырјас тө-
Ҷдыеöны сöмын асланыс Ҷеп-понда.

РөҶјас воҶзавоö вöлі öтөк Англіа озыр мортөс
сералöны. Овыс сылөн: Лојд ЖорҶ. Кор-пö сіҶö кыв-
лöма, кыҶі Росіјаын Волга-бердын Ҷаң абу воöма да
уҶалыејас, крестана щыг кулöны, бөрдрöма-пö да
шуöма: Жал вывті лоі, еöлөмөј вөрҶис да весег отсав-
ныс ог вермы.

Сеңöма мортыдлы жал лöма: весег отсавныс
абу вермöма. Ҷерт Англіјаса озырöс сералöны. Ҷерт
некущöм озыр оз бөрдры, көҶ сесеа мында кулö.

Комі уҶалые јöзыд өз і вермы вöлі војдөр мөв-
пыншны (думышшны), мыј мөд ног вермас лоны. Оз
вöлі тöд, мыј озырјастög, урадникјастög, ісправник-
јастög да мукöд дивötöҶ позö овны. Сеңöма пемыд
војтыртö ылöдлöмаөе, щыкöдлöмаөе: оз і вöлі ачыс
зев мөвнав ас-јывеыс. СіҶ-пö немые вöлöма, сіҶ-пö
і лöб.

Ғерт мукӧдыс, ветлӧм-мунӧм мортјасыс вӧліны
сусежыкӧс. Коди немые гортые ез нетав, иӧшта еща
тӧдӧ—сецӧм јӧзыс унжык.

Роч озырјас јӧршитӧмаӧс комі јӧзӧс рытыв-војӧ
да чорыда вӧлі топӧдӧмаӧс ас габырас, локые вӧлы
пычкӧны вӧр. Кызі шуӧма Ілла Вае;

«Јӧртӧма-с пармаӧ лок јӧзыд.
Кӧзид сен, вӧрпуыс—щем.
Луныс-лун содӧма-с шоҗјасыд...
Ӧтнадӧн колӧма-с воҗјасыд
Сӧд вӧрын колӧлыны нем»...

Абу ӧк ӧтнассӧ. Став ужалыыс му-вылас кӧс
наскыд ины да олӧ пармаын-моз. Ғерт, наскыд инад
сусежыкӧс комі ужалыс јӧз-дорыд, сӧмын овныс налы
зев-жӧ сӧкыд. Гӧгӧр лӧчкӧны, топӧдӧны озырјас, морт-
тујӧ оз пуктыны.

Карса ужалые воjтыр олө чукөрөн, өтүвжык. Воые-воө пыр өтарө содө, jонжыка гөгөрвоө асеные олөмсө, гөгөрвоө мыjла таңцөм еөкыд ужалыеjаслы да кокынд озырjаслы.

Велөдчөм jөз-пые вескыджыкjасые, буржыкjасые адçоны олан ногөө пырые. Озырjас, капіталістjас пук-еөмаөе ужалыеjас ылі (гола)-вылө да вірсө jүоны. Озырjас велөдчөны гырые школаjасын jонжыка ужалыеjасөс топөдны.

Воjна да револютсїя локые таркнїтїс, сасмөдіс унаөс. 1914-д воын самөj гөжөм шөрнас бөстїсны озырjас вересө ужалые jөзөс да мөдөдісны кытчөкө ылө коөасны.

Мыj-вөсна коөасны? Көдкөд коөасны? Немеч мужїк да комї мужїк некунцөм лок мөда-мөдысы ез вөчны. Налы нїпөм jукны. Гөтырjаслөн, бат-мамлөн, чеклөлөн еїнва шорөн кїсө, а озырjаслы мыj, аеные оз коөасны.

Комї ужалые воjтыр щөц каçалїс: таçї-пө воçө овны оз поз. Воçө-кежө мөвпынтан (думынтан) да jуреынд сувтас. Сїктын морт-мөдөс вїасны-да гыçылам, а тапї уна-уна еурсөс вїаласны (пачкасны) да чөв олам.

Карjасын озырjас еөjоны, сөвтөны, аçоны, jүоны, мырсөны бабаjасөн, зев гырые барын кулөны (зев дөпөн быдтор кутїсны вузавны). Комї муын «ас» озырые еңа вөлі, кызые вөлі рочын олө, сөмын вөлі прїкатцїкjасынө ыстылөны мїжанө. Наjө вөлі ылын олөшы да озжык еїннымөс jорны. Гырые карjасын лөсыда вөлі тыдалө, кыçї ужалые jөзлые ембурсө дөтөны.

А салдатjас лыjлөны мөда-мөдсө, орjөдлөны кокjас, кїjас, перjалөны еїнjас... Немеч да комї салдат

мөдә-мөд-јывеҕе војдөр ез і кывлыны. Налы җик һи-
пөм јукны да сенцөм локые јешцө (һөшта).

Kodi немые тилеө-песеө һинөм оз адзыв, муз да
шог-кыңзјі, кувтөҕые...

Kodi һинөм оз вөч, немые красујтчө, рајын-моз
олө, һекунцөм мөдар југыд-јылые оз думышт (төдө
кодлы мөдар југыдын бур олөм вөзјыны).

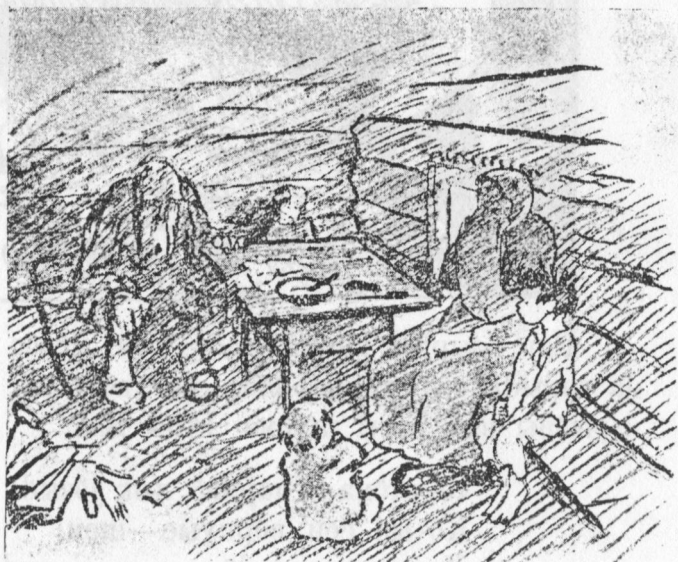
Озырјас-ордын став властые; һажө ыкыдалөны.
Һажө мөдөдөһны мјанөс, пјанһымөс, вересјасһымөс
(мујикјасһымөс), вокјасһымөс војна-вылө. Он-кө муң—
Ғібыр ем сенцөмјасылы.

Велөдчөм јөз, буржыкјасые, ужалыејас-доржык
олыејасые вөлі төдөһны, мыјла тацдөм олөмыс. Һажө
адзөһны вөлі олөмсө пырыс, адзөһны кытчө олөмыс
кыскө.

Мјанлы поңјас шуөһны, сарөс-пө јен пуктөма.
Мыј пемыд јөзыдлы, вөлі верітам (ескам). Огөј-на

вөлі төдө сөкi: понјастө озырјас медалөмаөе мiјанөс ылөдлыны. Большевикјас (коммунистјас) шыбитисны Ленинкарса (важ Пiтiрса) робочейјаскөд да вөлиөти каңалим: сартө вөлөм озырјас асыныс олап ногөө вiңны пунктөмаөе. Каңалим, мыј сарыд мед-омөл мортые вөлөма, кырсалө-да јуө-да вөлөм сөмын. Öтi вонас вөлөм 12 мiллон шайт лотө, а став Комi муас 1914-д воын вөлі вiңөма сөмын 1.338.800 шайт, өкмысөд јукөнсө.

Сiң-жө огө вөлі төдө, мыј озырјастөг поңө овны, огө вөлі төдө, мыј војна поңө зiкөз бiрөдны. Кор став мувылас револютејја лө, сөсөа нөтчыд некуңөм војна оз лолы.

Уна тор, мыј öнi коммунистјас висталөны огө-на веритө (ескө). Кымынкө во-мыөти вөлиөти каңалам, мыј коммунистјас абу пөрјаслөмаөе, еусөе вөлөмаөе, ылө воңө адңөмаөе.

Большевикјас (коммунистјас) чужлыны Россияын во
комын-сајын-кымын, мукӧдлаын јона воҗжык. Вакӧн
вӧли озырјасыд најӧс шуӧны политикуанјасӧн да пов-
җӧдлӧны јӧзсӧ. Ачыс полӧ да повҗӧдлӧ уҗалыејасӧс.
А большевикјасыс уҗалыејас-дор пыр тӧҗдыеисны.
јурнысӧ пуктисны, катарга-вылӧ мунисны.

1917-д воын кујим во војутӧм-мысҗыд ми став-
ным локыс скӧрмим важ олӧм-вылад. Скӧрмисны җикӧҗ
салдатјас, скӧрмисны робочейјас тырыс карјасын (Роч
муын зев уна сенӧм карыс, мукӧдлаас сымында-
жӧ јӧзыс, мында став Коми муас), лӧҗаеисны виҗму
уҗалыејас, кресҗана (Роч му - вылын виҗмуыс озырјас-
улын-жӧ кызыс вӧли, кресҗана кӧртмалӧмӧн да шӧриӧн
уҗавлисны). Большевикјас петисны ныралыс-ныд-җыс
да индисны туј.

Скӧрмӧм-вывеыд ми, коми уҗалыс војтыр, иӧӧц
пазјим важ одӧмтӧ: Револютејиаӧҗ-нин зев җескыд вӧли.
Тӧвар быри, нан ез ло. Револютејиа-бӧрын нӧшта
(җешиӧ) топӧдис. Унаыс код-еурӧ мијан-пыс јур ты-
җыштлис: артмим аҗи егӧј. Мыјкӧ бур лоӧ-оз?

Војнаӧн револютејиаӧҗ җик-нын вӧли олӧм киссӧма.
Большевикјас вӧли думажтӧны, зев-пӧ омӧл олӧмыс лои
да власттӧ-кӧ-пӧ боетам оз-ӧ, пондыны мијан-вылӧ став
локсӧ леҗны? Вермам-огӧ-пӧ властсӧ кутны? А бур-
жујјас вӧли вошӧмаӧс, бавјалӧны. Јӧз важ олӧм-вылӧ
скӧрмӧма. Ғерт ӧпи мед-кокнид револютејятӧ вӧчныд,
важ олӧмтӧ жуҗӧдлыны да боетчыны вылӧс течны.

Озырјаслӧн олап ног уна ео во-нын сулалӧма.
абу кокнид бырӧдныд. Кага чужигӧн јона лоӧ мучит-
чыны. Выл олӧм оз кокнида чуж. Сытӧг оз поҗ.

Кор большевикјас (коммунистјас) власт мырдҗисны,
озырјас мыј вермисны пондисны торкны олӧмсӧ, сыв-
тӧдлисны фабрик-заводјас (сек фабрик-заводјас на-ордын-

на вöлины) мед төвар оз до, жүгөдлiсны көрттүжас... Озырјас зiлiсны олөмө мый-вынғыс торкны, мед ужалыејаслы доө қескыд да мед најө большевикјасөс чө-втасы.

Комуністјас ез уфiтны озырјаслыс став сөмсө (дeнґасө) мырд-дыны. Озырјас немьдґык ужалыејас-ныс чукөртiсны салдатјасөс да медалiсны војутны большевикјаскөд. Кытi озырјас (белөјјас)-үлө сурө, сес-том јөзөс мырдөн војутны краснөјјаскөд нуiсны.

Росiјаын зев уна озырлун вөлөма мукөд му-вывса озырјаслөн. Анґлiјаса да Францiјаса да мукөд муывса озырјас щөц үскөдчiсны Росiјаса ужалыејас-вылө. Анґлiјаса боетiсны Кардор (Арканґелск), Кав-каз. Кавказын карасiн вөчөны, Кардор-пыр мi вөр вузалам. Немечјас боетiсны Украјина (сес һааґ вајам вөлі һааґтөм iнјасө). Белөјјас боетiсны Сiбыр. Чоры-да топөдлiсны да һиһөм ез артмы. Ставысө пуґ-һаґ-вартiм. Мi щыґөс, һиһөм абу, а һалы вөлі став му-вывса озырјасыс отсалөны. Печөрасаґ (Һвасааґ) Ежва-вылө куңдөм салдатјас виґ пасаөс, зев щопыд паскөмаөс, жеґыд һааґјасөн, вiһајасөн, волiсны. Мiһан-лыс став һааґаiһсө мырд-дылiсны, а вермiм мi белөј-јасөс. Најө сендөма кулiсны һыңијiсны—весиґ мыңкыс ез тыдавлы.

Сiбырын вiставлiсны сендөм тор:

Белөјјас вөлөм һыңијөны. Пода салдатјас муґа-сны да водасын уґны ежа-вылө сiкт (дeревца)-дiһө. Вөлајаслы сөјөм мусаґык вөлөма. Адґасын бура уна порө пијан. Коди вөлөм сера, коди жеґыд (белөј). Öтiк салдат кутас вөтлысны порө пијан-бөргө сущыны. Јортјасыс (төварыңјасыс) велөдөны. бөргөһыс зев зөбылыс горзөны:

— Белөҗсө (җеҗыдсө) суцкы!

— Герасө!

— Белөҗсө!

Белөҗ салдатҗасыд он-җывеыд кыласны: «белөҗсө суцкы» горзөмтө да налы он-җывеыд кажитчас, мыҗ краснөҗҗас суөдөмаөе да виалөны. Четчаласны да... уеу! Мукөдыс--бөреаныс. Вөлаҗас адҗасны-подаҗас пышҗөны, повҗасны, вөв-вылө пукөасны да даваҗ кырсеыны. Сизі дыр куҗасны, ескөн матын җекущөм краснөҗ абу.

Краснөҗҗас белөҗҗасөе бырөдисны, помалисны, озырҗаслы лоі сетчыны.

Воҗна помасіс. Выл власт зила пондіс овмөс лөсөдны. Виҗөдлан бөрад да вөт-код кажитчө, бытөкөкөн зев-һин вакөн вөлі.

Бостам һан. Сөвет власт ескөн і зила старатҗчис вердны уҗалыеҗасөс да век-жө кыҗ тувҗа (пунта) нормаыд ічөт вөлі. Аттө Сөвет властлы, миҗанөс комі јөзөс ез вунөд, щыг кулөмые виҗис. Көт і еща да сижө һөраҗасө ыҗыд отөбг вөлі. Сөрт ставсө вөлі рочые вајөма. Комі муые перҗыны секи вөлі өкыд. Сыкты в са һанҗа јөз кулыштисны һантөмҗаслые секи. Сөвет властлы 1921-22 воын (өтөк арсаһ мөд арөҗ) воҗна помасөм-бөрын-һин Комі крөстаналые вөлі бөстөма сөмын 84.000 пуд, а јөзсө вердны колө 1.000.000 пуд-саҗас.

Сөрт сек вөлі өкыд. Норма-вылад дыр он ов. Ми вөлі думаҗтам: коркө-бара мөса пөттөҗ өөҗны һөмөн лолө оз-һин-а. Оз-кө-һин-а. Оз вөлі веритчы, а 1923-д воын Комі муө вајис Сөвет властыд 1.397.786 пуд һан! даҗ дөныс абу ыҗыд. Роч муын оз төдны кытчө һансө воштыны, зилөны мукөд муө вузавны. Сөрт һиншөҗыд тырмытөм-дөреыд бурҗык.

Сің-жө пабрік-завод вөлі оз ұжавны, нінөмөн вөлі ломтыны, а 1923-24-д воын (отік арған мөд арөз) каменнөй уголь (із шом) перјөма 50 мильтон пуд лшннөй. Бөрдны нінөм, вузалам мүкөд мүө. Сің-жө уна карасін.

Неважөн-на көрттујас оз вөлі ветлыны, а өні сещөма кыптісны, мыј оз тырмы новлөдлан торјыс. Војдөр вөлі Сыктывдін карған Мөскуаөз гојөмын војнаөз колө мунны 7 — 8 дун, өні Сөвет власт-дырјі сөмын 4 дун!

Бара лавкајас тырөны төварөн. Зев-на пөшта (јешцө) дөна, но дөныс пөкјөн-көн век чінө. Сөвет власт мыј вермө чінтө. Пабрік-заводыс војна-дырјі кісөма да кісөм заводнад оз ло дөнтөм.

Кақтыштламөј вак усан дөнганымөс. Ставным вөвлім мильонерјас, мильардерјас да гут сіталіс. Өні бара лоіны езыс шайтјас. Бара гөлім. Выл сөм (дөнга) пөзө чөжны.

Бара лоі нажөтка. Вөыс воө олөм бурмө. Сөрт нінөм мөда-мөднымөс пөрјөдлыны. Уна тор-на оз тырмы, уналаті-на чотө, уна омөлтөр-на ем. Ем-на зев омөлт сүд-дөјас, кодјасөс колө вежны, колө тујјас вөчны, школајас кыпөдны да паскөдны, дөп ұжалөмыс лештыны.. Олөм колө јона вылө лештыны, сы-вылө і револүтејасө вөчім. Но мыј-сүрө вөчөма-нн. Тајө војасө олөм јона-нн кыптіс.

Он вермі өтпырјө ставсө. Быдөнлы, шуам, окота бур керкаын овны да оз быдөн вермыны вөчны, код-сүрөыс вөчө да дыр тырмө. Мі огөј сүлјаө пырө. төдам—оз пөз, огө төрө. Сің-жө мі төлыс огөј пыртөј керкаө бі-пыд-бі јүрдөдны. Оз пөз быд тор зев өдјө вөчны. Лоө неуна терпштыны.

Сизим воон жугөдлөм-бөрын кујим воо ташомоз, кыштыны колө кужны. Салдатјас төдөны, мыј овмөсө чирсөма. Быдөн төдөны: сизим лунөн өтi морт вермас даc вөлөст сотны, вөчнытө 700 воон оз верми. Сижө колө быдөнлы төдны да лөсыда вежөртны.

Өнi озырјас сижөн i дивујтчөны мјјан овмөс кыштөм-вылө. Кујим во-на, а мед даc-кыг кө.лө!

Серт ошјыены мјјанлы аслыным ас-вогын һинөм-ла. Пөрјасны һинөм-жө. Уна-һин бур ем, но уна-на-жө i омөлыс ем, уна тор-на колө лөсөдны, Ужалыејасыд төвбыд лым-пөвсын собаласны, гөжөмбыд оз уғлыны да зев јона оз-на мајбыравны. Сөкыл олөмтө пок-јалөны самөкурөн. Көдзан дај быгөбкөн лөсыдкык. Серт бур олөм-номыс он ју, по мурөдыс велалөма да сижөн јуө.

Јона-на қовмас выг олөм течны. Но олөм течны колө төдны. Колө уна тор төдны. Өнiја ужалыс мортмы оз пог сөнтөм куғу-моз овны. Нырпад тувкөдан а һинөм оз тыдав. Војдөр озырјас вөлі радлөны јөз јөјлун-вылас, налы сижө i бур, јонжыка вермасны влөдлыны, чиркны, бөбјөдлыны.

Сөвет власт, комунистјас век өтарө шөктөны сугемөдчыны. Кымын суге ужалыс војтыр, сымын өнi бур. Суге морт кужас олөмсө лөсөдны буржыка, оз сөт асө өбөсөтны, влөдыны.

Колө төдны: мыјла важ олөмыс, озырјаслөн олан погыс вөлі сөщөм омөл, мыјла озырјас-дырјыс оз пог ужалыејаслыс олөмсө бурмөдны, мыјла оз пог војујттөг овны, кушөм вөгө лөө олөмыс, кыгi выг олөмсө лөсөдны, кыс большевикјас (комунистјас) лоины (өз вөд јенекыс, һебесаыс угыны), кыс да кыгi сөвет власт лоi, кушөм өнi-законјас емөс...

Шуам ми век: некор лыддыеные. Ме абу Кита-
жье, тода, мыј некор шотчылом прамөја оз долы.
Коми ужалые војтырлы доо пессыны лун и вој. Но
кор-суро век-жө-на шотчынтлам, сөмын кујтөг.
Вот секи и колө лыддыены.

Лыддыеөмые неччыл он кут кайтчыны. Мижан
пемыдлун-вөснаыс зев уна лунвојыс вошө. Лыдды-
еөмөн он ворссы. Ми, коми ужалыејас-ные велөдчөм
јөз, кутам комилы гөгөрвоана негајас поснед-икөс гижны.
Тажө негасааныс доо заводитны.

Менесым өти коми мужик вөли јуасө вгму законјас-
жылые. Мејам скөра шусе (сепчөмө-өд сө ми велөд-
чөм јөзыд): боет, меса, да лыдды, мыј он гөгөрво-
ме отсала. Мортыл меше војдөр карын вөлөма, абу-жө
уна зев адзөма. Пыр ветлөдлөм-пыдди, өтик вөскре-
сеныаө боетөма да зобылые лыддыөма (ичөт вөд зев
закон чукөрые, код-секеыс). Ме неуна отсалышти. Опи
ачыс быдбылы виставлө, некытчө оз јөрмы. Кресса-
ныны оз поф вгму-жылые законјас төдтөг.

Мужикјасыд абу јөјөе, оз мөдар југыдө муны
лөөдчыны, налы тајө југыдаф көлө овны. Комунест-
јас оз-жө ылөдлыны, оз шуны, тан-но еп неном-жылые
төкдые, мөдар југыдын-но лөсыл доо. Комунестјас
векыда висталөны: онө-кө-но аеныд ас-јывеыныд
ужалые јөз өтүв төкдыеөј, некод-пө оз кут төкдыены.
Озырјас сөмын ас чеп-јывеыныс, јөзөс чиркөм-жылые,
өбөјөдлөм-жылые, барыш-жылые думажтөны.

Кыңи ылан кывјын шусө:

«Оз кокнөд сет, көф кутам корны

Не озыр морт, не сар, не јен.

Бур өлөм лөөдны, шуд дорны

Ми вермам сөмын ас кјөп».

Сөвет власттө аеным бөрјам, сөвет власт-дырји гор-
ытам сещөм кывјөн, кушчөмөн кузам. Комі јөзлы по-
чө коміөн. Міјаплы тешкоф. Велалан-да лөсөд, быд-
тор гөгөрвоан. А кыв сы-вылө і лөсөдөма.

Сөкыд-кө аслыныс ғырыејаслы лыд-дыныс, почө
челадөс щөктыны.

Өні став евет-вылас төдөны Лөңінөс, но мыј сјјө
велөдіс оз-на быдөн төдны. Лөңін став ужалыеја-
сыслы індіс туж, аслас төварышјаскөд (јортјаскөд)
веккөдліс Росіјаса револутејаөн, паніс выл олан
ног.

Сыыс возжык Марке індыліс, кыці ужалыејас
вејасны важ олан ног да вөчасны вылөс. Марке вие-
тавліс кытчө олөмыс кыскө. Марке шуліс, кыці ту-
лысын ва јі жүгөдлө, сјң-жө ужалыс војтыр жүгөдлас-
ны важ олан ног, кор содасны, кор еуемасны.

Карл Марке чужі 1818-д воын, кулі 1883-өдын
Марке ужаліс пыр аслас јорткөд Енгелскөд өтүв.
Лөңін чужі 1870-д воын, кулі 1924-өдын.

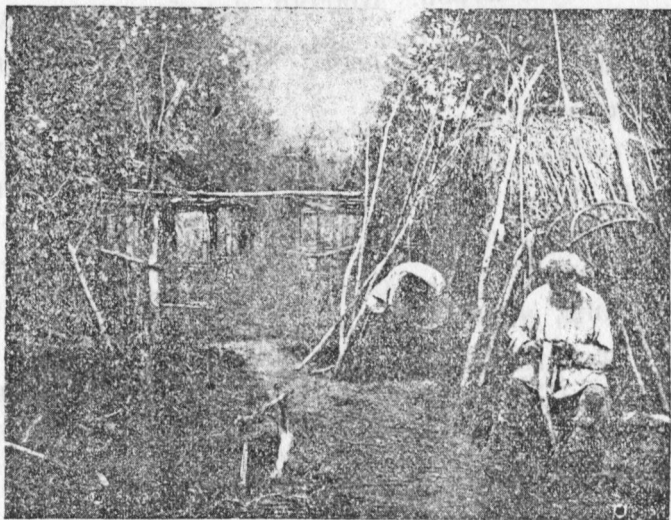
Марке-Енгелс да Лөңін мед-гырыс, мед-еуе,
велөдыејасыс став муывиса ужалыејаслөн. На-јылыс
колө быдөнлы неуна төдыштны. Оз ков ас јөјлуннад,
ас пемыдлуннад век опјыены да быдторјыс туп-
кыены.

Карл Марке шулывліс: ужалыејаслөн-пө јөјлун-
кыңці ем нөшта (јешщө) еуелун. Озырјас вөлі еуе-
лунсө бырөдөны, јөјлунсө паскөдөны.

Мі аеным кутам еуелуннымөс паскөдны, јөјлун-
нымөс бырөдны. Велөдчөмөн, еуемөдчөмөн мі лөсө-
дам сещөм олөм, кушчөм-јылыс војдөр ез і лыстлыны
думыштны.

Плѣканов (II томын) вѣсталö сещöм тор: Выл-Гвинѣяын (сөд кучика jöz) ем сещöм еорни:

«Јен öтчид корас ас-динас кык пѣсе мед-воzza jöz гозјаислые. Öтѣкыс вöдöм сөд, мöдыс жежд. Пук-тас на-воzö уна зарни да нѣга да щöктас јен сөдыс-лы, ыждѣжык вокыслы бөрјыны кодыс колö. Сijö бостас зарни чукöр, ичöтжык вокыслы колас нѣга. Тöдтöм вын öтѣ здукөн нѣганас і быдөн нуас сөкѣ сijöс ылі көзид муö. Но, аслас нѣга-сертѣ лöö сijö еус, велöдчöм, учöнöј, да ыждѣ да јон. Ыждѣжык вокыс колö гортас, оліс дыр кытчöз, ез адѣ кущöм јона еуселуныд вылын озырлуные».

Сijö ді-вывса сөд jöзсö вермісны еусе жежд jöz да најö сы-јылыс і шуöны: кущöм-пö јона еуселуныд озырлуныд вылын.

Велöдчöј комѣ ужалыс војтыр! Уна тор-на колö вöчны. Суемöдчöј, велöдчöј, тöдмалöј, мыј воzынжык муныс jöz тöдöны-нын.

дозын (вөлөст Ежва-вылын, 31 верст сыктывдин
кареан) ме өтө чери кыже даадылы жуалі:

— даады, черид шеди-ез?

— Абу-өд сижө вужја!

Быдтор шедө еуе, велөдчөм, топыда котыртчөм,
өтувтчөм ужалые војтырлы.

I.

Важ олан ног.

Унаые адзылан пöрыејасöс — пукгасны лабич-
вылö да зев збылые кыкнан бокас кјјаснысö швач-
кöдöмөн еорһитны пондасны важ олөм-јылые.

— Олөм, олөм кутіе лоны. Јөз дыһиміе, ужалöны
омöла, візму зікөз пондісны еновтны, јенмөс вунöді-
сны, челад бат-мамлые оз кывзыны... Нань воые-воö
ещажык пондіс воны...

Пöрыејаслы вöчны һинөм, лун і вој вермасны
сөрны. Гаһкө том-дырјые олөмыс налы кокһыдзык
вөлі кажитчө-да? Сіјө вермас лоны, јон веретө мор-
тыдлы дерт муыд гажазык, ужавны шедöжык, уж-
јас мунöнызык. да мөдкө олөмыс збылые вежеö. Öнi
быдөн-һин адзöны. Öтi жеһыдк немнад он удит уна-
сö казавны, но сіјө важ јöзыслые-кө јуасан уна тор
насаһ төдмалан. Велөдчөм јөз төдмалöны, кызі олөм
вежеöмыс мувылас мунöма. Олөм вежеö, öнi быдөн
төдöны, сöмын оз төдны кодарлаһ, омөллаһ аһi бур-
лаһ.

Пöрыејаслые кывлывлан, војдөр-пö вөліны зіл-
жыкөс јöзид, немыс-пö візму вөчлөмаөс, кокасан інас
- пö і уэлөмаөс, сен-пö і кувлөмаөс. Сек сецдөм-на омөл
вөлөма олөмыс, мыј куш аслыс сојмөн һаһ ковлылө-
ма лок вөв-моз ужалөмөн перјыны. Кыс-һин ескөн

паккөмсө лөсөдөм-живеыс тэждыеныс-да, жанзим-кө оз тыдав-и. Керкајас өнија өөд горја пывеан мода-а вөвлөмаөе. Ужалан, ужалан, пессан-да ужалан инад-и кулан, веєіг кынөмыд пөт оз лолы немнад. Сещөм «бур» олөмтө мед пөрыејас жалтасны, ми, том јөз —огөј. Мијанлы ужавны абу дыш, но кор пөлза ем. Ми аенымөс јөзөн лыд-дам, а огө вөлөн. Вөлыс бур-жыка олө.

Јемдін карулын. Көмі муын ем вөлөт Зөвсөрт. Сен 1608-д воын вөлөма 40 керка. 40-пиеыс 10 вөлөм тыртөм (пустөј)—коді пышјөма, коді кулөма. Мукөд 30 крестанін-пиеыс 2-н вөлөм корөмөн олөны, өтөк мутөм вөлөма. Көзөм муыс вөлөма 27 крестанін-вылө 29½ десатін, візгыс 20 дес.

27 гөлінік крестанін сылі-вылас вөлөм нөшта олөны поп еемја, да д-ак, да пөнөмар, да нөшта ку-щөмкө вічкөын кынөм пот перјые. Сөрт тајө нөл котырсө вөлі маті гөгөрсө олыејас щөң вердыштөны, но Зөвсөртсалы овны ез вөв зев кокныд. 40 керка-пиеыд 10 пустөј керкаыд өні абу һекущөм вөлөстын. Јөз сиз-нын муртса олө, а налогјас вөлі сарлөн слу-жақјасыс зев гырыеөе пукталөны. Вөлөм бөстөны еө-мөн, содтөд үр куөн, руч куөн да мукөд дөна торјөн.

Тази вөлөм секи быд сиктын. Озырјас лезчөмаөе вөлі сылі-вылас да пычкөны ужалыејаслые вірсө. Көмі ужалыејас вөлөм тілеасны-пессасны да став вөчөм ембурыс веєкалө озырјаслы—налы, кодјас өтувтчөмөн јөз епина-вылас лезчөмаөе. Сещөм инад овныс он вер-мы һеқыз, лібө кулан јона ужалөмысла, лібө лөб пышјыны мукөдлаө. А мукөдлаас пышјан-да сјө-жө адған, мыј гортад вөлі.

Міжан пöрыејас ошкöны важ олöм. Шуöны, һаң-јас-пö војдöр абу һöблöмаёе, а һöблöмаёе-кö-пö ещa зев. Виçодлам бара важ олöмнымöс. 1870-д воын (55 во-сајын) öнiја Кулöмдiн карувса да Виçин карувса олыејаслөн, крестаналөн вөлöма 1.046.816 пуд һаң ујжöз! А олыеые секи тајö кык карулас вөлöма сöмын 60.000 морт.

Серт бура-кö вöли олöны, сымында ујжöз ез ло. Кöт i јона ујавлöмаёе, олöны вөлöм омöла, јöзыслөн уңыс (тудыс) вөлöм мунö озырјаслы. Озырјас век öтарö јöзсö пöрјöдлöмөн озырмöны. Кызи најö вермöны јöзсö чiркныс, пöрјавлыныс—лоö воңын.

Öнi-пö һаң ујалöм шуöны чiнö, воыс-воö-пö унжык һöбам. Олöм-пö омöлтчö. да вöд һаңсö ми кыскö вајам? Кыс һаңсö вајам, сен һаңыс век воыс воö содö, лiшинöј воö, најö вузалöны. Налөн сiçкö олöмыс бурмö. Но сен öнi вöрыс һөтiк абу да прамöј бур пујасыс оз i быдмыны. Најö мијан-моз-кö норасöны, олöм-пö омöлтчö, весiг-пö вөр ез ло, һiнöмыс-пö пуа кöлуј вöчны.

А мијан мыјта вöрыс! Аеныд тöдaд, вöртöг оз поң овны. Мукöдлаын бырöма, да бур вöрыс абу i вöвлöма. Англыја 1918-д воын војскаөн Кардор мијанлыс боетiс, кöејiс мiстöм ланасö вөр-вылö пуктыны. Комi муын вөр леçöм содö. Вөр-помыс һаң боетам, һöбам быдеама төвар. Һаң вöдiтыс һаң-вылö боетö быдтор: сiтеч, вөр, кöрта кöлуј... Карасiн вöчыејас вузалöны карасiн, һöбöны һаң, сiтеч, вөр, кöрта кöлуј...

Кöни карасiнсö вöчöны, сен прамöја һаң оз во, вөр оз быдмы, кöрта кöлуј һiнöмыс вöчны.

Көн һаң бура артмö, карасiн һөкыс вöчны, вөр оз быдмы...

Сіз-жө мiјан уна вөр, позө јона кабала вөчны. позө караси вөчны, сов перјыны, көрта көлуј вөчны— һаһ омөла артмө, еөкыда шедө.

Кор ужалыг јөз вөли ас ки-помыг быдтор вөчөны, муртеа вөли вермөны овны, щыг-һегө-пөт.

Серт олөм воыг-воө бурмө. Озырјас-дырји олөм вөли һөжјө бурмө, унаыг крукаслө, торкыслө, кызи шуам таяө вөјнаһн торкылис. Öни олөм кутас воэө ödjöжык мунны.

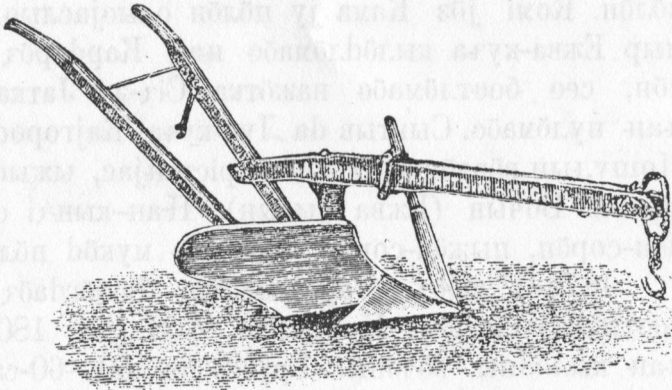
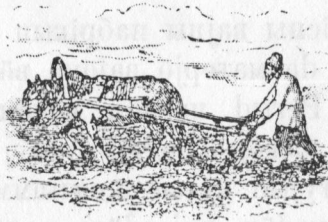
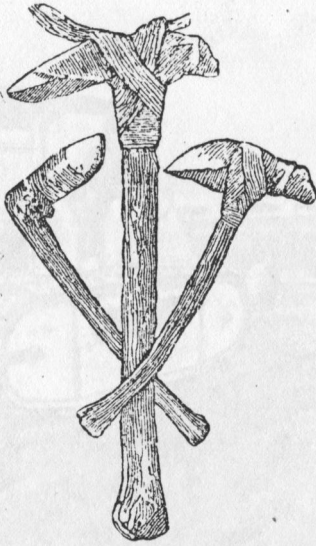
Оз поз шуны, мыј кымын воэө, сымын олөм омөлтчө. Сijö пөрыегаслы сіз кажитчө. Аеныг-жө најө унаыг ыжыд нужда војас казтывлылөны. Сещөм нужда војас унаыг овывлис војдөр. 1863-д воыи став Комі муыг пікө волөма, Мөскуаыи отсавны комиеја лө-өөдлөмаөг да сөмын отсөгыс кык во-мыети вөлиг воөма.

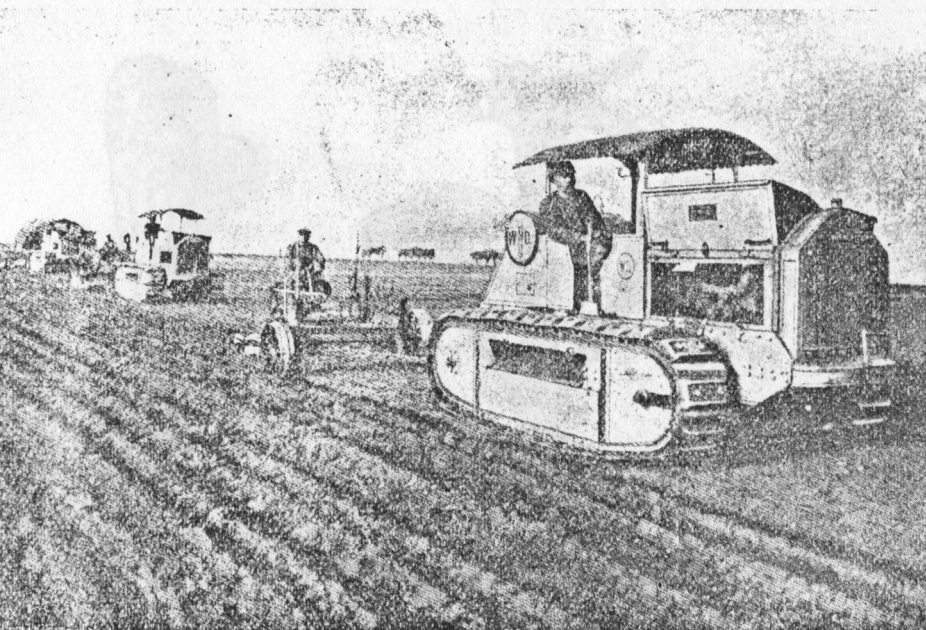
Öни тулысын Комі му-куза ужалыг војтыр 3.000 плугјөн шывкјалөны, шлывкјөдлөны һебыд гөрөм му-јас көза-улө. А кор-нө-на плугјасыг тыдовтчисны? Һеважөн-на (да i öни-на кызыг) гөрам вөли роч гөр-јөн (Ярославская косуля), сыыг војдөр вөли ас вөчөм пу гөр, көрт амыса, һөшта важөн вөвлөма чиг пу гөр, а јона важөн-һин парјавлөмаөг вујјаһн. Кодыг бур-жык, плуг аһи вујја?

Сіз-жө пиһа.

Сіз-жө паскөм. Мiјан төдиг-на вөли став паскөм гортын вөчам. Төвбыд нывбаба һоккасны, мырғасны да кымынкө берд лок дөра кыасны. Бөрдөмөн-сорөн еемја-костад јукөны, кодлы дөрөм вөчны.

Öни зев бур, зев миһа, һебыд егетеч војнаөз вөли 20—30 ур (20—30 көпейка, öни став комі му-вылас көпейкасө Ізваса-моз урөн шуөны) сулалө аршин.

Ставсө кутісны вајны пабрікын вөчөм төвар. 1923-д воын өітеч да матерјө вајома вөлі Коми муө 603.307 шайт фон. Регыд паскөм вөчөм гортын эікөз бырө, мед сөмын нажөтка лолө.

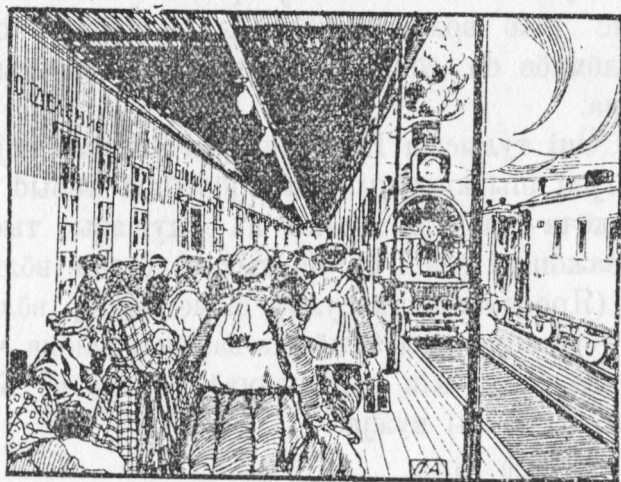
Өні і тујыд кутыс жеңнаммыны. Быдтор кутісны нуны парокодөн, појездөн; а војдөр вөлі пыжөн да вөлөн. Коми јөз Кама ју пөлөн олыејаслые. Канаваныр Еква-куза кылөдлөмаө һаң Кардорөз баркајасөн, сее бөстлөмаө нажөтка. Сіз-жө Јатка гөгөрсә һаң нулөмаө. Сыктыв да Луз-куза. Кајгородокын да Ношулын вөвлөмаө гырые прістаңјас, ыжыд прістаң вөлөма Вочын (Еква јылын). Һаң-кыңзі сіз-жө вөлөн-сорөн, пыжөн-сорөн нулөмаө мукөд пөлөс төвар.

1874-д воөз (Јарославеаң Вөлөгдаөз көрттуј востытгөз) вөлөм Ношулын быд во 180 карбас һаң кылөдны вөчөны. Грузсө во 50—60-сајын Но-

шул-шыры! вöлөм 1.305.000 пудјөн быд во нуоны (һаһ 1.107.056 пуд, шабди кöждыс 158.432 пуд, спирт 36.491 шајт дон, шабди да тор 17.096 пуд, ставыс — 1.305.238 пуд).

Мыјөн көрттујас, парокфјас кутисны содны, паскавны, пыкөн да вöлөн һаһ нуөм пырыетөм-пыр чинис, көп-сүрө зикöз быри. 1874-д воып Јарославһаһ Вöлөгдәдө көрттуј востөм-бöрын, Ноншул-пыр груз нуөм зев öдјө үеи. 180 карбас-пыд-д-ийд ковмыны кутөма сомын 40, уна јөз ујтөм колі.

Көрттујас содöны дугдытөг, вөкөны јона муыслыс чужөмөй. Со во-сајын көрттујыс муылас абу-һа вöлөма.

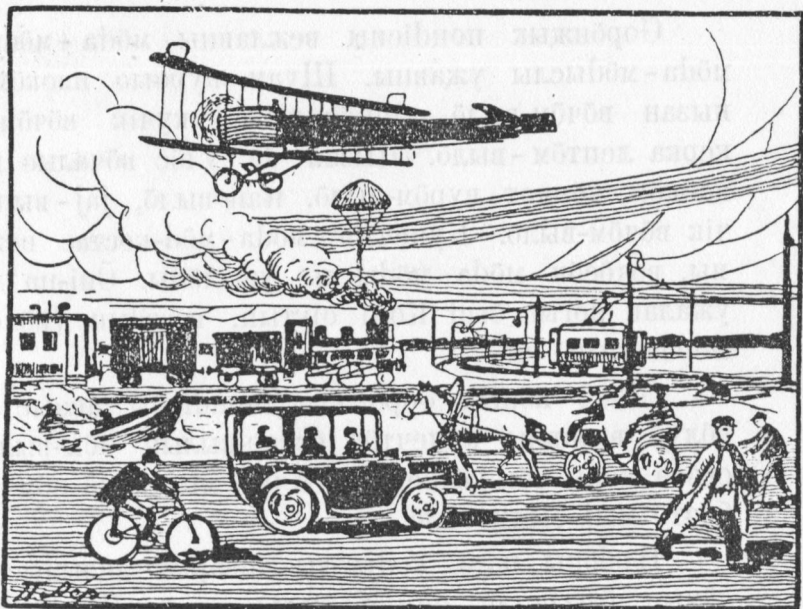

1850-д воып лоөма	38.600	кілометр куза.
1880-д " "	372.000	" "
1890-д " "	617.285	" "
1911-д " "	1.057.809	" "
1917-д " "	1.137.369	" "
Öдјө содыштөма!		

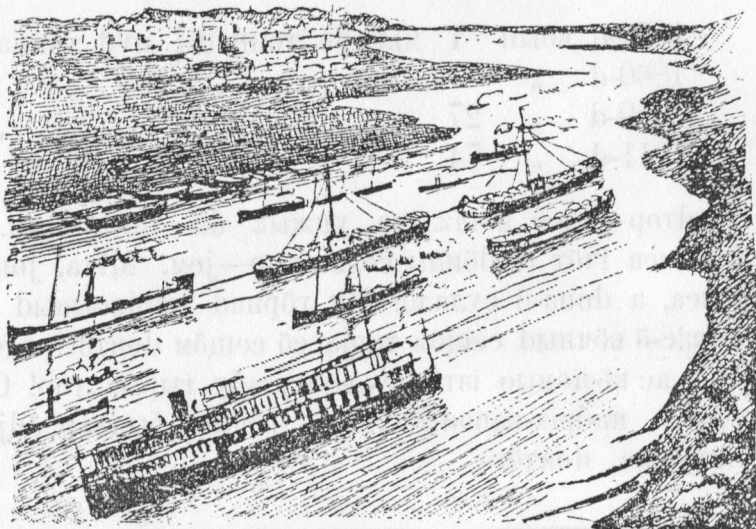
Мед-воҗа кӧрттүсӧ вӧли вӧчӧма Англијаын 1825-д воын. Англија-бӧрса кутисны вӧтчыны Прант-сија да Германџа: 1837-д воын вӧли Леңинкареан Павловскӧҗӧз востӧма Росџаын туҗ, сесса 1853-д Леңинкара Мӧскуаа кост востӧма. Росџаын кӧрттүҗ сџи паскалӧма:

1838-д воын вӧлӧма	25	верст.
1861-д " "	2.053	"
1881-д " "	21.358	"
1901-д " "	52.642	"
1916-д " "	73.112	"

Кӧрттүҗ паскали Леңинкар гӧгӧрсаң да Мӧскуа гӧгӧрсаң 73.112 верстесыд ӧтик верст Коми муӧзыд абу воӧма, ескӧн Коми муыд вел паскыд-да (Англијае ыҗыд). Сещӧма тӧҗдыелӧмаӧе озырҗасыд!

Сің-жө воыг-воё пыр содöма парокод. Нуны позö öни быдтор донтөг да ödjö вөлөн да пыжөн-дорые. Сыктывадин карсаң Котласөз парокодөн мунап суткён жыпжөн (400 верст) да бостасны сёмын 3 шајт. Вө-лөн-кө 50 верст оз нуны.

Олём дерт бурмө. Вөјдөр-кө көрттуј вөчтөз есекөн Сібыр-куза уна төлыг ковміс муны, öни сёмын—дас дун појездөн. Сібырыелөн кузаыг ваяж мында-жө, сёмын öзлөн выныг содi, ödjöжык кутисны ветлыны. Бостам туј-кыңзi мүкөд тор, шуам клонок вөсiтөм. (Клонокыг өітеч вөчöны).

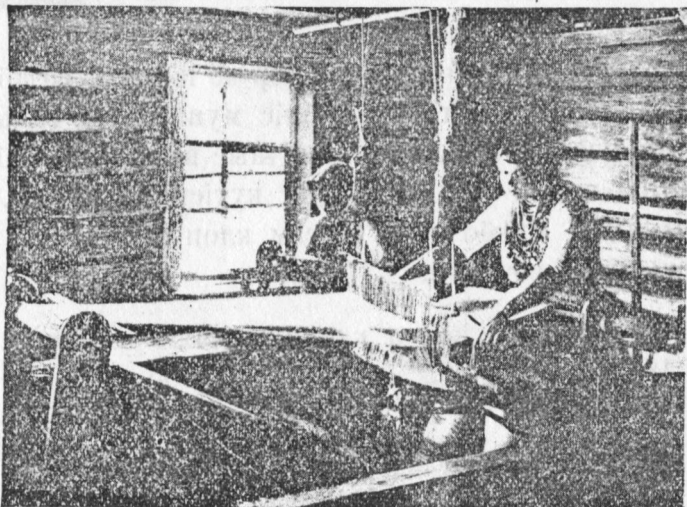
1800-d	воын	воёма	клонок	520	мi.л.фон	пушт.
1850-d	"	"	"	1.435	"	"
1870-d	"	"	"	2.775	"	"
1890-d	"	"	"	5.600	"	"
1910-d	"	"	"	9.013	"	"
1910-d	"	"	"	11.884	"	"

Сітєч вөчөм вєк сөдө, сөдө зєв өдјө. Со во-сајын вөчлөмөсө сөмын кығөд јукөнсө, мыј өнi вөчөны, а јөзыс вөлөмө өнiја жын мында. Сітєч вөчөмыс јөз сөдөмөыс өдјөжык сөдө.

Сiғ-жө чуғун вөлөм кiетөны (чуғуныс вөчөны ук-лад да көрт) став мувылас:

1820-d	воын	1	мiл.лөн	тонн	(61 нуд	тоннас).
1860-d	"	7	"	"	"	"
1890-d	"	27	"	"	"	"
1911-d	"	74	"	"	"	"

Быдтор вөчөсө мiчажыка, уыжык да дөнтөгжык. Бөс-там зєв iчөт быдөнлы колан тор—јєм. Мiча, јон, јөсө пыса, а дөна-ө суладө? Пу гөрнад парјасөмысд ескөн кујис-ө вөчныд сөщөм торјасөсө сөщөм дөнтөг? Сөрт ез. Вөч ас кi-номыс iзтөг, сулiја... абу гырыс тор! Сөмын гырыс пабрiк-заводын позө вөчны быдтор өдјө, мiчаа, уна, дөнтөг.

Вөйдөр вөлөм өтө морт ас кi-номые вермө дунөн вөчны 12 булавка, а машинаөн өнi—1.500.000! Абу вөд өткод. думыш-тө сы-жылые. Сijөн i мутө ұжавны коммунистjасыд сөветуjtөны өтув, фабрикын-моз машин-наөн. Кор быдтор кутас вөчыны фабрик-заводын, сек быдтор позас быдөнлы тырмымөн вөчны.

Гырые фабрик-заводын лiбо пар, (ру), лiбо елек-тричество, лiбо ва бергөдлө машинаjассө, мортыс сө-мын отсасө. Мijан өнi-на важ-моз мунө. Вартам, вун-дам, ыцкам ас вынөн. Мельничаяс бергалөны ва вы-нөм. Пабрик-заводын морт отсасө машинаjаслы, валы, рулы (парлы), електричестволы.

Кор важ олөм-вылад вiçөдлан, нөшта өтө тор век ейн-вылад уеө. Пöрыеjас jона каçтылөны. Jона важөн ставсө ставыс аслыс ачыс вөчө. Öнi-на уна мijан сө-щөм jөзыс ем, кодjас зев еща нөбөнны, зiлөнны унжык ас кiөн вөчны.

Çорөнжык пондiсны вежлавны мөда - мөдыерөд, мөда - мөдыслы ұжавны. Шуам вурөые паскөм вурө пызан вөчөм-вылө, ыцкөм-вылө, кучик вөчөм-вылө, керка лептөм - вылө. Пызан да улөс вөчалыс вөчасө паскөм, көмкөт вурөм-вылө, нап-вылө, jaj-вылө, ку-чик вөчөм-вылө. Купечтөг мөда - мөд-костас вежласө-ны, воçсөн мөда - мөдыслы ужалөны. Öнi-на сөщөм ужалан погыс быд Комi еиктын, грездын (вөдөстын, Çеревнаын) ем.

Сесеа нөшта çорөнжык пондiсны асөыс вөчөм көлуj вузавны купечтөг базар-вылын сөм-вылө көт сесеа кодi, сөм-кө сөтас-i. Ачыс мыj колө сөм-вылас бостө мыj сылы колө.

Нөбөнны најө, кодjаслы төварыс аслыныс колө, сөмын jөз-костас сөм (деңга) пырө. Купеч абу-на.

Сіңі вөлі Сыктывдін-карын Вылгортса пуа көлуј базар-вылын вузалоны. Базар-вылө куңечјас петкөдөны көрта көлуј. Виңму ужалысјас вайоны јай, һаң. Сир-вөчысјас да дегөд-вөчысјас асыныс төвар. Чері кы-јысјас вайоны чері. Гырнч вөчысјас—гырнч.

Нөшта-на еорөнжык пондисны нароснө вузасые, һөбые мортлы вузавны, сылыс-жө һөбны. Мијан вөлі вузалоны выј, көн-суро һаң, вурун, кудел, ур ку, руч ку, мукөд пөлөс ку, көр ку, сөла. Купечлыс һө-бөны еітеч, көрта көлуј, сакар, щай, карасін... Төвар вөчысјасыс оз-һин мөда-мөдыскөд вежласны, лөбө һөбны мөда-мөдыслыс. На-костө пырө төргөвөј, купеч. Купечлы-һин вузалоны, купечлыс быд тор һө-бөны. Купеч прөста оз төргүјт, корсө барыш, пөлза. Барыш-вөсна-кө төждысө, зилө барышсө помтөг лептыны, јонжыка јөзөс чіркны, ылөдлыны.

Кор чужө купеч, сек вөсө озырлун чукөртөм. Јона вәжөнкө өксыјас, кһаңјас чукөртисны јасак, вот, то чукөртлисны аслыныс паставны, ејны, пастөдны, вердны асыс салдатјассө, казакјассө. Кһаң, өксы вөлі судитө, виңө врагјасыс, шуам коміөс. Комі кһаңјас—јөграыс (өсҗакјасыс), рочыс да мукөдыс. Өксыјас кутөны пөрадок, судитөны, вөчөны јөзлы пөлза. Сес бөстөны аслыныс ејмөн, паставмөн, лөшнөј-јылыс оз і думыштлыны.

Купечјаслөн озырлуныс дөңга (сөм). Кымын уна дөңга, сымын озыр, сымын уна вермас һөбны, сымын уна вермас вузавны, сымын уна барыш воас. Дөңга (зарһи, езыс) оз сіемы. Кһаңјас јона вәжөн дөңгајас ез төдлыны, һаң сіеміс, дај мыј төждысеныс воңө-кејас, локтан во-бара лөб, бара чукөртас кресҗанасаң. Купечлөн ем дөңга, дөңга сылы колө, дөңга сіјө корсө.

Мыјла деңгасы лоі? Лоі колујөн вежласөм. Көлујөн вежласөм лоі сїјөн: оз быдлаын быдтор өт-моз быдмы, оз өтмоз кокныда шед, мукөд торјыс мукөдлаас абу һөтїк.

Комі муын ем ур ку, руч ку, көр ку. Лунвылын-жык ем һаң, кущөмкө муын көрта көлуј кокныда шедө. Восөө вежласөм. Коди мыјөн озыр, сїјө веж-лалө мукөд тор-вылө. Но вежлалїгөн он век лөсав. Шуам колө сапөг вежны, а тејад ем мөс. Мөстө са-пөг-вылө он сет. Черөн мөстө уна пелө он-жө керав. Мыј-нө ескөн вөчан? Ескөн балајас-вылө-кө вежан, позө кокныджыка лөсөдчыны, но век-на-жө он вермы помөз. Шуам сапөг бала (ыж) жың, лїбө кујїм чет-верт сулалө, бара һекыз јукны, бара оз позө керавны, да і сапөг вөчысыслы һїнөм лөө вөчысы, көтө бытса-нас сетан. Сылы колө шы боетны, шысы сулалө ба-ла жың.

Мед ескөн вөлі сещөм төвар, коди быдөнлы ко-лө да кодөс позө торјөдлыны уна пелө щыкөдтөг. Һаң ескөн позө деңга-пыдди да сөкыд. Һаң бур сїјөн, мыј позө торјөдлыны, но һаң озжык быдөнлы ков (асныс вөдїтөны).

Комі муын деңга-пыдди сурөма ур ку. Кокныд-посңыд, быдөнлы колө. Ур ку ла вөлі волөны Персї-јасаң, Шветсїјасаң да мукөдласаң ылісаң. Өнї-на Ежва-вылын көпејка шуөны кујїм урөн, Гөва-вылын урөн. Өнї став Комі му насталасы көпејка шуө урөн (10 көпејка-кө шуам дас ур, 20 көпејка-кө — кыг ур).

Ур ку бара-жө-на озжык туј. Ур ку оз позө торјөдлыны, оз позө дыр вїзны. Өнї мїјан 10 шайт-кө кїад ем, зев лөсыда ічөтїк һеп розө төрышас, көтө і

езыён. Сек вёлём колё эоң ноп новлөдлыны, кызі-
тај мі уеан еомнад эоң јашцікае чукөртлім.

Нёжјөнїкөи еом (денга)-пыдди лоїны езые да
зарні. Наяё донаёе, оз сіемыны, кокныдёе, дробалё-
ны. Серт ез куш міч-вөснаыс пөрны зарні да езые
еомё. Зарні да езыеыс-кё мувылас вөлі көрт-мында-
жё, еекөн көрт дөнөн-жё і вузасеіе. Еща зарныыс,
кореныс ыжыд труд мунё да сіјөн і дона.

Өгї омөлтөр зарныыдлөн да езыеыдлөн паныда-
еіе—чорыд дрөбітныс, да еөкыд колан-мындасё тор-
јөдны. Зев ічөтїк кусөктор-кё, лышнөј естан, эїкөз
воресан—зарныыд дона. Секи сарјас, кыаэјас отсалїе-
ны дон-вылө. Наяё пабрїкае вөчісны да кутїсны зө-
лөтаеыс да зарныеыс денга кіетны ғырыеёе і пос-
нїдёе. Денга-вылас гїжөма уна-ё езыеыс, уна-ё
зарныыс.

Кор езые, зарні денга лої, да векласөм паскалі,
петїс горш купеч, төргөвөј. Купечјас нөбалїсны тө-
вар вөчалыејаслыс да нуїсны вузавны абутөм інө.
Мед-воэ төргүјтөм чужї арабјаслөн (јона лунвылын).
Араб төргөвөјјас зев јона паскөдчалїсны, палөн төр-
гөвөјјасыс вольвлїсны Комї мујө, төргүјтїсны секеа
Комї јөзкөд. Индіјаса да Переїјаса купечјас вайльв-
лїсны асыныыс төварнысё Каспїј сарїсаң Волга ју-
куза да Кама-куза Чердынёз. Чердын секи вөвлөма
Комї кар, став Азіјаса (Азіјаас Кїтај, Переїја, Турт-
сіја, Сїбыр) да Јевропаса (сен Роч му, Гермаңїја,
Прантсіја, Англїја, Шветсіја, Норвегїја) төргүјтөмыс
вөлөм мунё Чердын-пыр. Чердын вөлөма мед-ыжыд
төргүјтан кар сек пөраё.

Чердынсаң төвар вөлөм мунё Ежва јыв-пыр ув-
лаң, Печера-пыр Баренс сарїзё (мореё). Тајё тујыс

тупкыыс XIII немын (во 500—600 саян), кор татара роч мүөс бостисны ас-улас (дыр-мыстї бөр муһиһны). XV нем понас (во 450-саян-кымын) Јевропасант Индијао (јона лунвылын) востисны ваһи туј (Априка-гөгөр) португалечјас да став төргүтөмсө сет кутисны нуһны. Көмї вөлөм төргүтөһи норманјаскөд. Вузалоһны вөлөм кујас, көрт, сов. Норманјас С.-Двина-куға волывлөмаөе грабитһны. Öһи Кама-пөлөһи уһа важ доһа көлујјас, римса (Италїјаһын), византїјаса (өһи Константїнополъ шуөө, Туртеїјаһын) индијаса (ыһын лунвылын, һеуһа рытывлаһ, Англија-уһын), персеїјаса, арабјаслөһи еуралөһны. Еуралөһны һалөһи зев важеа—V, VI, VII һемеа деһгајас. Сїз-жө доһа көлујјас да деһгајас еуралөһны Печера да Еквә-јылыө.

Кама јывсаһ Печера јылө сек һөраө кодјылөмаөе каһава, сажеһ 300-куға-кымын.

Арабјас-бөреа бостчыһны грекјас, сесеа италїјәһечјас (лунвылын), прантеузјас, португалечјас, испәһечјас...

Мөдә-мөд-костын төргүтөм заводиттөз лої төргүтөм государство-һыцца јөз кост төргүтөм. Мыј вөлі сек вузалөһны, кодї төварсө вөчө?

Муһе һаһ перјөһны, ку кыјөһны, сов перјөһны... Но сек һөраө вузавліһны һөшта вөчөм төвар. Төвар вөлі вөчалөһны сек маһтерјас, гортас.

Во 800-саян-кымын Прантеїјаһын, Англијаһын, Италїјаһын да Германїјаһын му ужалөм јона воҙө четчыштис. Став һаһа көлуј лөөдөһны. Лої уһа, донтөм. Вїзму ужалыөјаслы ковміө мукөд пөлөс көлуј. Öкөһлы (кһағјаслы, һеодалјаслы) уһжык быдтор ковміө.

Вөчалөм көлуј бостөһны. Маһтерјас кутисһны сек һөраө зев өдјө соһны, вїзму ужалөһыө еһовтчыһны да

төвар вöчалöм-вылö лезчисны. Öтiк уж-вылад лезчöмнад ödjö кутисны ужалиг-мозыс еуемыны. Быдтор код ачыс вöчö, сылөн быдтор омöль да мiетöм. Коди öтi тор-вылö лезчас, сылөн бур төвар артмö, төвар вöчeö вузöс-вылö. Вузавны јонжыка почас сен, көн унжык јöз бергалö, көн тужјас öтлаасöны, кытчö воливлöны-жык. Мастерјас сецöм iнјасас i пондисны овмöдчыны. Төвар һöбые, сецöм iнјасас пондис воливлыны. Сiзи артмалисны важ карјас. Карјас емöе кык пöлöс. Öтiк пöлöсас олöны кһаңјас, управајас... зев вöчасöмјас абу мукöдлаас. Мöд пöлöс кар, көн вöчалöны төварјас, төргүјтöм јона мунö. Тајö кык пöлöс карыс унжыкысö оз торјавлыны. Öтi карын олöны кһаңјас, управајас, купечјас, төвар вöчалыс мастерјас.

Мастерјас вöчасöны вöли асланыс мастерекöјын подмастерјöјаскöд (ужавны велöдчысјаскöд). Мыј коди щöктас, сiјö i вöчöны. -

Мед оз до мöда-мöд вежмыс вöчасöма, медасöма, вузасöма öтi пöлöс төвар вöчалысјас öтлаасöны сојузјасö. Сојуз јукö уж, вiңöдö мед омöль төвар оз вöчавны, пунктö дон. Мастерјас вöли төждысöны асланыс кынöм-пöт-вöсна, унжык вöли оз ков, оз i вöли думыштыны сы-јылыс.

Велöдчысјас, отсасысјас вöли пијан-моз мастер-дiшы олöны, щöнц, сојöны, јуöны. Во 3—4 велöдчöммысöтi вöли мастерö воöны асныс.

Вöчасыс век öтарö содö. һöбые ез кут тырмыны. Лоö төвар нуны сетчö, көн оз-на вöчавны, вöчалöныкö еща-на. Вöчасыс мастер дерт шуам öтi пурт оз пу вузавны ылö. Кöч i 20 пурт он вермы ылö нуны. Ветлиг-мунигас ковмас вöчасөтöг овны да i уна сувтас, пуртыс тудсö оз веншты. Сeкi чужины төргөвöј-

јас, купечјас. Секи петісны сещом јоз, кодјас товар
нѳбѳм-вылас да товар вузалѳм-вылас і кутісны овны.
Товар вузалыс да товар нѳбыс-костас пыріс којмѳд морт.

Купеч нѳбѳ вѳчалысјаслыс, чукѳртѳ, нуѳ да ву-
залѳ товарсѳ сечѳѳ, кѳн оз тырмы. Прѳста уж оз
вѳч. Купеч донтѳг нѳбѳ, донѳн вузалѳ. Кымын ылѳз
лоѳ товарсѳ нуны, сымын купеч ылѳ кыптѳ. Оз-кѳ
товартѳ нѳб—јѳртас. Купеч нѳбѳ сылыс, коді донтѳг-
жык вузалѳ.

Мастѳрјаслы лоѳ мѳда-мѳд вежмыс вузавны. Он-
кѳ вузав нѳнѳм лоѳ сѳјныд. А купеч нѳбѳ сылыс.
коді донтѳгжык сечѳѳ. Купеч век зілѳ јонжыка чѳркны.
јонжыка ылѳдны. Мастер оз адзі, доныс-ѳ сылыс тѳ-
варсѳ вузалѳны. Кѳѳ-еекѳн і вѳлі адзі, быѳ еекѳн
лоі сечны. Мастерјас пондісны рѳзѳрѳтчыны.

Мед кыз-кѳ поѳас кысыны мастѳр пондіс чѳркны
асыс отсасысјассѳ, кутіс јонжыка ужѳдны да омѳла
мыштыны. Мастѳра-велѳдчыс-отсасыс-а кост олѳм
вежѳѳ. Сојузјас кѳсѳны. Ужавны отсасысјасѳс мастѳ-
рѳ оз кутны лѳзны петны. Велѳдчысјаслы лоі аслы-
ныс ѳтувтчыны возсаны мастѳрјаскѳд. Купеч кылѳ
мастѳрѳс, мастѳр—отсасысјассѳ, отсасысјаслы некѳ-
дѳс-нѳн...

Купеч чабыртны кутіс олѳмѳѳ, сѳјѳ пондіс ыжы-
давны олѳм-вылас. Купечлыс нѳбѳныжык мукѳд сорт
товарсѳ. Купеч мастѳрѳс пондіс щѳктыны вѳчны сѳ-
щѳм тѳвар кущѳм колѳ. Шуам купеч щѳктас паскыд-
жык ота дѳра кыны, быѳ лоѳ, сѳјныд вѳд колѳ. Мастѳ-
рѳс купеч век чѳркѳ, мастѳр рѳзѳрѳтчыс, оз-нѳн вермы
всег ачыс аслыс мастѳрјалсѳ нѳбны. Купеч сечѳѳ ма-
стѳрјал, сѳмын ужав. Мастер казак-код лоі купечлѳн.
Мыј щѳктас кѳѳажѳн вѳчны, сѳјѳ і лоѳ вѳчны.

Купеч естө материал мастерјаслы, најö вöчасöны. Абу выгоднö, кор казакјасыд торја мастерскöјын ужалöны, öтi вевт-улын-кö донтомжык лöб, рöскод чiнö. Öтi вевт-улö ставсö чукöртiс. Öнi позö јонжыка ужöдны, ещажык мынтыны (мастер öнi оз-нын аслас мастерекöјын ужав, јöзын-нын).

Тащöм ужалан модалыс, кор öтi вевт-улын ужалöны шуеö—манупактура. Сен машiнајас абу-на. Кор öтүв ужалöны, сiјö шуöны кооператсiјабн. Манупактураын-кооператсiја ем, сiз-жö кооператсiја ем фабрикын, сöмын фабрикин нöшта (јешцö) ем машiнајас.

Манупактураас выгöдалыс зев уна ем. Кор вöлöм мастер гортас öтнас ужалö, сек вöлöм сылöн луннас артмö 10 булавка, öнi, манупактурабн ужалiгöн кутöма артмыны 4.800 булавка, сы-мында, мында вöли војдöр воөн-жынјөн лöб вöчны. Мыјла унжыкыс артмö? Војдöр вöли öтар-помеаыыс мöдарöзлыс ставсö ачыс вöчö, öнi оз. Öнi быд морт iчöтiк ужтор вöчö. Öтi сутуга орјöдлö, мöд јывсö ламöдö, којмöд јостыштö, нөлöд пылöдö, сiзiк вöзö. Iчöт уж-вылад регыд велалан да зев ödjö кутан вевжавны ужавныс.

Јона нöшта содö ужалöмыс пöлза, кор машiнајас лöбны, кор манупактурајас фабрик-заводö пöрöны. А фабрик-завод лöсöдны колö ыжыд капитал (сöм, машiнајас, материал). Кые сiјöс купеч бөстiс? Уна бөстiс, чöжiс јöзсö чiркöмөн, но унжыксö чукöртiс грабiтöмөн. Грабiтiсены мöда-мöдсö, грабiтiсены колöм јöзсö јона.

Прантеузјас заводiтiсены Италијаса тöргөвöјјасöс грабiтöмөн, кытчöз ез озырмыны, да аеныс ез заводiтны тöргүтны.

Италіјаса да Прантејјаса купечјас сек ләөөдисны војнајас турөкјаскөд, бытөкөн јен горт-вөсна (Јеру-салымы Туртејјаын), асны ескөн пыр-грабітисны. Турөкјасөс грабітөмөн озырмынтисны.

Мед-воzza төргөвөјјасыс петисны өксы (кназјас)-костыс. Најөс он і вермы вөлі торјөдны: рөзбөјнөк-јас алі купечјас. Кназјаслөн салдатјас щөщ озыр-мисны да пөріны унаөн купечө.

Өдјө төргүјтөм кыштыс Португаліјаын (рытыв-лун-вылын му). Португаліјаса купечјас вермисны, лич-кисны уна колөм јөзөс. Најөс чіркисны, ылөдлісны, грабітисны кыз-мыј вермисны.

Секі-жө боетчөс төргүјтөм јона Испаніјалөн. Испаніјаса јөз адјисны Америка (сетчөз вөлі оз төдны), сес јона озырмисны.

Сек-жө боетчисны төргүјтны голландіјаса. Најө војдөр вөлі чері кыјөм-вылын олөны да ва-куза вет-лыны вөліны еусөс. А секі став төргүјтөмыс мувы-лас мөдіс мунны ва-куза. Сы-кыңчі Голландіјаын овмөс јона-нын вөлі кыштөма, вөчасөм вузалөм-вылө вөлі боетчөма. Во 300—400 саяын Голландіја грабі-тис Испаніјаөс.

250 во-саяын-кымын боетчөс төргүјтны Англіја да бара-жө Испаніјалыс карабјасөс грабітөмөн озырмис.

Тажө урчөтөм государствојасыс зев уна озырлун чукөртисны мукөд мујасөс грабітөмөн. Априкаыс 1493-д восян 1700-өз (200 воөн) мыр-д-өмаөс 24.800 тув (пунт) зарні да езыс. Вывті-нын уна вөлі куралөмаөс Амери-каыс. Сес 21 воөн (1.500-д восян 1521-өз) вөлі пер-јөма 80.000 тув (пунт) езыс да зарні.

Перјисны кыз кужисны, ылөдлөмөн, грабітөмөн, вотөн-моз пукталөмөн. Сізтө јөзыд ез кут вермыны

овны. Мыј он уџав, ставыс јџз киџ воџ, аслыд еџјны-
ні паставны аџу. Испанјолын (ем сеџџм му) 1508-d
воын вџлџма 60.000 олыс, неламын во-мысџи (1548-d
во-кеџџ) колџма сџмын 500 морт.

Кубаыс да Перуыс (сеџџм мујас Америкаын) сџ-
јџ вџнас јџзыс џикџз бырџма.

Апрџкаын вџлџм кыјџны џверјасџс-моз сен олыс
јџзјасџџ (негрјасџс) да вџлџс-моз вџлџм вузалџны Аме-
рикаса озырјаслы уџџдны. Америкасан Априкаџз уна
сурс верст. Англичана вџлџм вџраласны дај нуџны.
Англыјаса купечјас 200 воин Америкаџ вузалџмаџе
12.000.000 Априкаыс кыјџм мортџс!

Америкаын вџлџм быд во 100.000 морт кулџ лџ-
кыс уџџдџмысла.

Роч купечјас уекџдџисны Сџбырса да војвывса
јџз-вылџ.— Сџбырыс уна јџз џикџз быри ылџдлџмысла,
грабџтџмысла. Сек пџраџ бура јон јџз јџгра (оџтакјас)
вџлі: џџнџмџ вопџтџисны. Тџргујтџм рочјаскџд (секи слав-
јанаџн вџлі шусџны) заводџтџис воџ. Волывлісны гра-
бџтны (IX в.) нормајас. Новгородса рџзбојџџкјас
(«ушкунџџкјас») ветывлісны «промышлџјтны», грабџт-
ны, џукџртны дџна кујас. 1096-d воын-џџн, кор роч
кџнаџ Владџмер еватџј мџдџдлџма јџзџс, адџџмаџе најџ—
Печџра мыштџ-џџн вот Новгородлы. 1132-d воын
Новгородса купечјас еџтџмаџе вџтеџ Печџраыс Јаро-
полк кџнаџлы.

XII пемын вџсеџма туј Еџва-куџа, Еџва јывсан
Печџраџ, Печџра-куџа, Щугор-куџа, Щугор јывсан
Сылва јылџ, Сылвасан Сџсваџ, Сџсва-куџа Об ју-
вылџ.

Еџва пџлџн сек зев-на шџч вџлџма олысыс, вџ-
лџма сџмын џџи прамџјџкыс сџкт, Јемдџн. Кџми јџз вџлџм

олöны Кама да Сыктив-куза. Неуна Еква-вылын да Печöра-вылын.

Комі jöz свободнеја оліе, кытчöз ез кутны наекöдчыны роч купечјас. Дона кујасыд кыскісны најöс. Сек öнја-моз Ровіја ез-на öтпомеа вöв, сек öнја Ровіјасы торјöе-на вöлі. Новгородса купечјас вузавлісны «Віарміјаны», «Пермы», «Заволочјöы» (Сіз вöлі сек Комі мутö рöчјас шуöны) немечјаслы ур ку, руч ку, мукöд пöлöс дона тöвар да најöвйтчісны, кыз вермісны.

Комі jözöс, jöграöс кыз вермісны ылöдлісны, пöрјавлісны, вотöн перјісны. Новгородса купечјас Комі jözöс куштöмöн озырмісны.

Мöскуаса кназјаслы ез вöв зев лубö вјöдныс, јона дулваныс петіс. Зык кутіс кытгыны Мöскуаса да Новгородса кназјас-костын.

1264-d воын Мöскуаса кназ көсјіс вот пөперјіны, но недыр-мыеті мöд кназ (Иван Калита) боетіс ас кпод-улас. 1478-d воын Мöскуаса кназјас зикöз öтлаалöны Комі му Мöскуаса Роч государство-улö. Сетчöз Екваса комілöн вöлі кназ. Овлöма војдöр кназыс Візын (Кнаж-погост), бöрынжык—Јемдінын. Мöскуа бырöдöма Комі сарöс, пунктöма асөыс суд-дајас. пунктöма вот. Кама-куза олыс коміјаслöн вöлöма кујім кназ, олöны вöлöм Чердінын, Покчаын, Изкарын. Векöдлöны вöлöм öтув, дөрт і грабітöны вöлі көнкö öтув-жö.

Роч кназјас бырöдісны став Комі кназöсö, пункталісны асныс суд-дајасöс роч закон-өерті судітны. дөрт көнкö Комі кназјас вот өөлöмөыс чукöртлісны, пычкылісны мыј вермылісны, дөрт көнкö вöлі тöргүјтöны, а тöргүјтыөјасыд горшöс.

Өтік грабітелјас вежісны мөдөс. Но абужык зік өткод. Роцјас мукөд ужалые јөзөс роч ужалыејасөсдорые јонжыка грабітисны. Со шуам Сібырын уна јөз зікөз бырі. Јөграјас бура уна сүд-даөс роч кнаџјаслые вівлісны, да лоі сетчыны. 1357-d воын Новгородса Самсон Каванөс став салдатјаснас бырөдасны.

Новгородса да Мөскуаса купечјас өні, пөкөрйтөм-бөрын нөшта јонжыка кутісны пычкыны вірсө Коми ужалые војтырлые, јөгралые (өстакјаслые), јаранјаслые (самоједјаслые) да пөртісны озырлунө, зарнөд, езыө.

Өні кутісны купечјаслы отсавны кнаџјас (купечјаслөн казакјасые), сүд-дајас.

Мед кокныджык лоө ылөдлыные 1379—80-d војасын, Ежваса Комијасөс роч купечјас пыртісны Крістос вераө. Крістос вера велөдө јона ужавны, шыовны, озырјаслы зеп тыртны, а аслыные бурсө мөдар јуғыдые вөдчыены.

Кама пөлөн олые Коми јөзөс Крістос вераө пыртісны роч купечјас 1462-d воын. Вераөн јурјасөс Коми јөзлые пондысны шыкөдлыны.

Мөскуаса кнаџјас гырыежык Коми вөлөстјасө вералы отсөг-вылө ваяласны пішцаљјас да салдатјасөс. Оз вөлөм Коми војтырыд сетчыны. Ыжыд вотјастө да купечјаслые партітөмсө оз вөлөм ужалые јөзыд вермы терпйтныд.

1608-d воын вөлөма Јемдінын пішцаљјас, Волсаын, Кофеңын (Сыктив-вылын, Кебра вөлөст-дінын), Ыбын, Ужјаын. Попјас да пішцаљјас отсасөмаөс купечјаслы Коми јөзөс грабітны.

Печөра-вылө вөчөны рочјас кар-код—Пустоочерск да сесаң воыны Печөра-вывса олыејас-вылө.

Комі ужалые војтыр ез пырыетом-пыр еетчы. 1739-d воын тулыснас Ежва-куза локтасны Сыктыв вомо пыкајас, ускодчасны Сыктывдин кар-вылас да бырөдасны складсө, коні вөлөм ружјөјассө, пулајассө, да порокјассө купечјаслөн казакјас Комі ужалые јө-зөс лыјлыны візөны, сөтасны каркасө секеа мед-ыжыд сыктывдин карса купечлые Сукановлые. Сукановыслөн вөлөма вина вөчан заводјас, гырые баркајас, зон-де-ревињајас. Сіјө вөлөм Комі му-вылас ыжыдалө.

Өтік сүд-даөс бырөдас да Москуаса сар вөтөс ыстас, да 10 важ-мындаыс піншәл, пула да порок. Колө вөлі еекөн став озырјассө бырөдны, грабітөм ембурсө бөр мырд-дыны.

Кык ео во колі, секи вөліеті став Роејјаса ужалые војтыр өтув сувтөмөн бырөдіены сіјө олан погсө.

Сізі чукөрміс озырлун. Пушкаһи, пулаһи пер-јисны ужалые војтырлые вөчөм ембурсө. Грабітісны колөм јөзөс (велөдчытөм јөзөс, пемыд јөзөс). Апри-каһи, Америкаһи, Индијаһи, Комі муһи, Сібырыһи...

Віөм лы-сөм-вылас кыптіс озырлуныс, вірөн мыскөма быд шәјт, пөсөи киекалөмаөс ужалые јөз гра-бітыејаслы тујсө. Комі учонөјјас арталасны уна-ө пер-јылөмаөс Комі јөзлые роч сарјас да купечјас. Мі өһи төдам. Комі јөзлы зев еокыд вөлі, вывті вөлі еөкыд...

Боетам бара 1608-d во. Тајө во-јывеыс гижодјас колөмаөс. Сіјө гижөдјас-сертыс Јемдіһиһи секи вөлөма 71 кресґаһиһи, 3 семја вөлөм корөһи, 15 керка пустөј, вөлөст-гөгөрыс 4 деревһа вөвлөмаөс да ставыс пу-стөјөс колөмаөс.

Вісөрыһи вөлөма 11 кресґаһиһи, өті корыс семја да 7 пустөј керка. Му вөлөма 5 десәһиһи.

Ужанын вөлөмө 40 крестанин, 16 корык семја,
11 пустөй.

Пустөй керкаас озыејасые коді кулөма, коді пын-
јөма Кама ју-вылө, Сібырө. Кызкө 1597-д воын јөграын
унаөс віөмаөе, коасөмаөе-лі мыј-лі. Велөдчөм јөз төд-
маласын.

Комі ужалык војтырлык озырјас віресө пычкышт-
лөмаөе. дөптөг вөлі быдтор боетөны, дөпөн
вузалөны, пөрјавлөны, кыз кујөны.

Јөзлөн код-сурөлөн ебөсјас бырыны. Чельад вө-
лөм оңі бөрја-вылас-нын дае арөсөз јона быдмөны,
өдјөжык немеч да нивед чельадые, а даеаан колөны
(јодмөны), бат-мамыд аеные вөгөгүртө оз вермыны
нужөдныд да ічөтыеаан локык ужөдөны кон-өрјасөс.

Сіғімдас арөсөз војнаөз вөлөм олө комілөн
20-нык сөмын 3, а Шведјаслөн—9, Немечјаслөн 5.

Сіғ-жө нывбаба комілөн јона вөлі 30 арөсөаан
кулө, вывті ужалөмысла шеваөи віөөны. А мыј ен
ужав, вөк купечлы воө.

Америкаын вөлі быд во 100.000 морт кулө. Скө-
ттө буржыка віөөны. Каң-кө кулө бөрдзасын, а Англи-
јаса купечјас 12.000.000 эверјасөс-моз кыјіены Апри-
каык да Америкаса базарјас-вылын вузавліены. Жур-
өиыд сывтае думыштаа-да!

Пөрыејасыд пөпта-на ошкөны важ олөмтө. Наяө
оз төдны важөө. Оз төдны кызі озырлунык чукөрміс.
Өңі төдам-нын.

Төргүјтөм оз поз помтөг паскөдны. Төварык оз
помтөг вөчык. Төргөвөјјаслөн лыпнөј озырлун чукөр-
міс. Озырлун купеч прөста оз віз, сылы колө, мед
быд шайт барын ваяө. А барын вермас перјыны,
аслае керка вевт-үлө-кө чукөртае ужалыкјасөс да ку-

тае уждһны. Барып боетас, медаломһн-кө пондас ужавны.

Товар ас керка вевт-улын сувтө донтөмжык, уждһны поғө јонжыка, поғө еңаҗык мынтыны. Мi аҗды-лим-һнн кығи мастерјасөсө купечјас рөзөритисны. Серт став мастерыс ез рөзөритчы, код-сурөые ачыс асөые отсаөыејасөө пөрјавломһн озырмис.

Унжык мастерыс рөзөритчис. Но мастерыс ез вөв сенчөм уна. А озырлунсө, зарһи-езысө чөжисны јона уна. Сіғ-жө вөчасны колө уна јөз. Колө сенчөм јөз. кодјаслы бығ лоө меҗасны, кодi ачыс кынөм пөтсө ас овмөс помөые оз вермы перјыны. Куңчөмкө крестәһнн-кө ас овмөс помөые олө, ужавны оз пет. Колө сенчөм јөз, кодјаслы бығ лоө мушны. Кыс сенчөм јөзыс? Мi төдам-һнн, мастерјас рөзөритчисны. Купечјас вөд һекупи мастерјасөс рөзөритисны. Купечјас ез жалитны виғ-му уҗалысөсө. Налыс быдтор зев донтөг боетисны, налыс быдтор зев донөм вузавлисны. Крестәһннлы мукөд төрөсө бығ лоө вузавны, лоө вузавны донтөг, сіғ-жө лоө боетны колан төвар, көғ i дона. Мастерјас-моз-жө рөзөритчө. Овныс муртса вермө, паскөдчөм-јылыс һинөм i думажтны.

Сіғ-жө купечјас лөкыс чиркөһны Комi јөз-код вермөм јөзсө. Грабитөһны вөли војдөр јавнөја, пөрјавлөһны. кығ мыј вермөһны чиркөһны.

Вөли зев тырыс вөтјас перјөһны. Вөли куңчөмкө зев донтөм, лөк төвар (шуам еикөщ, рөмиөштан (виғдчан) көрт паңјас...) зев донөм сеталөһны. Нөбысөые абу-па аҗывлөма да оз төд донсө, мича тај-а, ганкө-пө збылыс дона-да. Нөбөһны купечјасыд донтөг. Мiјан көнејка Еквә-пөлөһн шусө кујим урөһн, көркө көнејка-вылө кујим ур нөблөмаөсө. Ур ку, руч күтө кыјны абу

кокныд, колö еojны, паскөм лөөдны, семја вёрдны, а кујим ур-вылө-кө көпејка кутасны еетны, сек он зев ов.

Kodі купечјас-улө сурö, сјjö ачыс оз-һин озырмы. Купеч зилө һөбны, кығ вермас донтөгжык. Ужалыс век шыг-һисө пөт. Сылы бығ лөө донтөг вузавны, он-кө вузав шыг кулан. Купечјас һөшта-на (јешщө-на) өтi ногөн кужöны пычкыны. Нәјjö вөлөм Сібырса јöз-ордö, јаранјас-ордö, локтасны, да јукталасны вi-паһи. Аеныд төдәд, јуеөм-бөрад һинөм абу жал. Kod мортыд сулја вiна-вылө даc көр еетас—өтi көрјис мөс дон сулалө. Купечјасыд вөлөм кодзөдасны, да вiна сулја-вылө i һөбасны став овмөссө. Гіжасны код морткөд роспіска. Кор палалас еекөн i кағалас-да, еор-һин. Муһан-кө урағһык-дiнө порасны, һөјтас. Урағһыкјассө купечјасыс еы-вылө i пунктөмаөс. Урағһыкјасыс отсалöны јöзсө грабiтһыс.

Сiзi донтөг боетавлөмаөс руч кујас, мукөд дона кујас. Ылөдлөмаөс вiнапад Комi јöзтө јона. Бөрја-вылыс муғержыка кутисны вөчһы. Лок уғ-вылад, јуөм-вылад первој велөдiсны да сесса быд вөлөстө кабақјас восталисны. Ужалыс јöзлы өвһы купечјас кабыр-улад еөкыд, шог, уғалан-уғалан да олөмсө он ағзыв i муһө, коңөр, кабакө шөгсө палөдһы. Кодзылан-да вун-лө лок олөмыд, быдөн лөөыджык лолө, быдөн лолө кокһыжык, гажа, јöзыс бығтөкөн буржыкөс,.. Нуһан асыд трудтө кабакө.

Росiјаһы вөлөм куһ кабак-пырыс озырјасыд чу-көртöһы 700.000.000 шәјт! Быд во 700 мiльон шәјт! Быд Комi морт-вылө-кө јукан пуз чужөм кағасан һөрысөғ, воас еекөн 3.500 шәјтөн! Сiзi уғавлөмаөс озырјас.

Ғерт жүзыд рөзөритчө. Оз вермы воҕөсө овныс. Сылы кажитчө, мыј олөмыс бөрө мунө. Быдтор еекөн унжык, донтөгжык, өдјөжык вөчө да ставыс озырјас-ордө воө. Коди воливліс гырыс корјасө, адҕыліс кыҕи озырјас олөны, лотөны ужалыс жүзлыс ембурсө.

Ужалысјас рөзөритчөны. Ас овмөс-помыс кышөмпөт перјыны оз вермыны, лоө корены уж, медасны кодлы-кө медалас-кө. Міјан-кодыс вывтi уна. Комi ужалыс војтыр пышјөны Сiбырө вөлі, сенi сепчөм-жө олөмыс. Сен сiҕ-жө жүзыс мучитчө.

Ежва-вылын өпi видчысөны, кор заводјас, пабрік-јас Комi муын вөчасны. Купечјас грабітисны помтөм озырлун, рөзөритисны зев уна ужалыс жүзөс. А пабрік-завод вөчны колө уна озырлун да гөл жүз, кодлы некытчө воштысныс да быт лоө ужавны медагөмөн

Мi адҕылім-һын, кыҕи купечјас чукөртисны мастер-јасөс өтi вевт-үлө. Сiҕ-жө пондiсны чукөртны рөзөритчөм крестанаөс.

Гырыс мастерскејып поҕө машинајасөн ужавны. Öтi морт Ғерт өтнас оз вермы машинанад вөдiтчыны, да i оз кут машинаыс асөс вештыны. Машина ачыс оз ужав, морттөг оз поҕ, но машина пуө кыз уҕсө. Мортјас сөмын вескөдлөны, отсасөны. Мортјас мавтөны машинасө, весалөны, леҕөны, вајалөны машинаас матерјалсө, повлөны вөчөм көлујсө машина-дiнесыс.

Ғерт кор гырыс мастерскөјјас, мануактурајас лоiны, вөлісөтi секi вермисны лоны машинајас. Мукөдыс чajtөны, машина-пө ковміс да кушөмкө велөдчөм морт пукөіс да аслас јуреыс i выдумajtіс. Ғерт абу. сiҕi. Оз выдумajtіны, а каҕалөны. Ужалігас каҕалөны— таҕi буржык, вөчөны буржыка.

Мед кокныджык лоо таяо гогорвоны боетам сецём тор. Вак жоз корт оз-на төдны, но вак жоз оз кер-вылө пукөмөн выдумывайтны көртео, олигас кағалө-ны. Шуам из кар-вылө пестисны би, би дыр олис, кор би пур кусө, жоз кағалөны—код-сүрө изыс сылөма. Сылөм из разалас гуранжасо да бөр кымас, лоо зик гу-ран-кодыс. Отчыл кағаласны, мөдые, пароснө кутасны сывдыны, пароснө кутасны сецём гуран коджны, куцём колө. Сизі велалөны изыс көрт сывдыны.

Боетам һаң көзөм. Жөзыс һаң оз-на кужны көзны, јөјөе-на, ветлөны өтөлаыс мөдлаө, мыј-сүрө өктөны да еојөны. Сиз-жө өктөны да еојөны һаң. Олөны вө-лөм дунвылын, һаң ачыс быдмө туруп-моз. Көркө отчыл локтасны куцөмкө котыр вак местаас, көн сулавлөмаөе, көн еојлөмаөе да кағаласны, кытчө һаң көјдыс кіскасөма, сетчө һаң петөма. Кағаласны от-чыл, мөдые... пароснө кутасны көјдысө којавны.

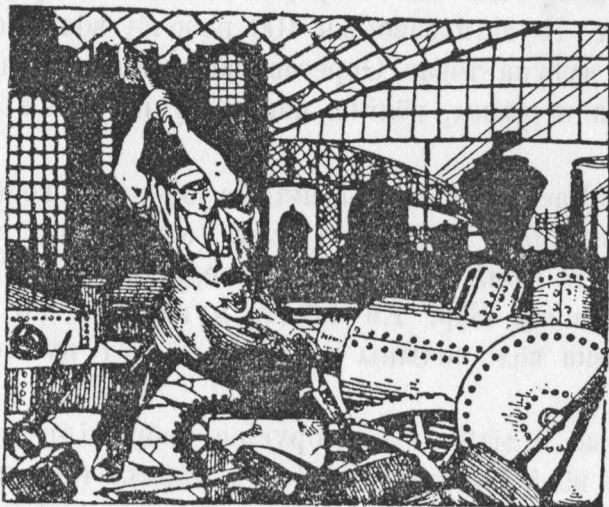
Дыр-мысәтә кағаласны—һебыд му-вылө петөжык, пароснө пондасны парјавны.

Сиз-жө набрик-заводыи кағалөны тацём струмент буржык. Кағалөны—таяо струментјасө-кө-пө таяи от-лаалан, бур лоө. Уна струмент јитлөмөн і лоө маши-на. Машинајас кымыи воғө, сымыи јона бурмөны. Бөрја-вылас пондисны отлаавтыны уна машинајас өтө машинаө.

Мед-воғза машинајас чужыны Англіјаыи сөмыи во 150-сајыи-кымыи, зев-на һеважөн. Секисаң маши-најас зев өдјө пондисны паскавны. Сижө кадө-жө вөлі кағалөмаөе; парлөи (рулөи) зев уна выи ем, позө дод-давны груз кыскавны да машинајас бергөддыны. Ти дыдөн төдәд, личыл-кө щажыклөи вевтыс, руыс леп-тө. Вевта дозжыи-кө еојаи пуан, унаыс вевтсө шыби-

тө. Англияны сиж русö дод-далыны. Сеңом машина вöчисны, кытчо кисталöны ва, шонтöны васö да рунас бергöдлöны мукöд машинаяс.

Машинаяс зев ödjö содыны да паскалыны, весег мижанöз воисны. Содыны ödjö пабрик-завод. Россияны гырые предпріятіјöыс (көн ужалöны со морт-сајас) 1866-д воын вöлөма 644, 1990-д—3.803-нын. Сесап-жө ödjö көрттујјас, парокодјас ветлöны. Кыкнанас дод-далöма пар, сиж рутö, коді вунöдчыс мортлыс сојан пуан доз вывөыс вөтсö шыбитлывлö.

Мыјөн доны машинаяс, ödjö пондис содыны төвар вöчөм. 1820-д воын став му-вылас вöлөм кистөмаөс 60 м.л.лон пуд чугун (чугуныс вöчöны уклад да көрт), а 1916-д воын—4.650 м.л.лон-нын.

Көрттујјыд вöлөма 1850-д воын 38.600 километр-куза (өтi километрыс өтi верстыс неуна жеңыджык), а 1917-д воын—1.137.369 километр-куза-нын.

Машинајасѝн быдтор вѝчеѝ ѝдјѝ да донтѝг. Плуг вѝчны војдѝр вѝлѝм колѝ 1.189 час, а машинајасѝн сѝмын 37 час (машина вѝчѝм-вылас пунктѝм ужыс шѝщ лыд-дыѝѝ). Војдѝр вѝлѝм ас вѝчѝм плуг сулалѝ 64 шайт, ѝнѝ сенѝм плугыс сѝмын 6 шайт.

Серт куш кѝ-помыѝ ѝзтѝг кѝрѝб 2 урыѝ он вѝч, оз артмы 3 урыѝ сулѝја.

Мѝжан Комѝ муын заводјас вѝчлѝмаѝе-жѝ-да зев омѝлѝс. Вѝчлѝмаѝе војдѝр код-сурѝсѝ нарѝенѝ Комѝ јѝзѝс рѝчѝ портны, ас кѝпод-улас бѝстны. Кажым заводын ужалѝ вѝлѝ 300 морт, завод кѝетѝ чугун да вѝчѝ кѝрт. Нувчѝм заводын 100 рабочѝј вѝлѝ кѝетѝны чугуныѝ чугуна тѝвар. Сереговѝ вѝлѝ озырјас вѝчѝмаѝе завод сов нерјыны, вѝлѝны пѝшта кучѝк вѝчан завод торјас.

Заводјасѝ машинајас-кыңзѝ да јѝз-кыңзѝ колѝ вѝлѝ пѝшта матерјал. Капѝталѝстјаслы (озырјаслы) выгѝднѝжык вѝлѝ Комѝ муыѝ нуны матерјалсѝ. Кушѝм матерјал уна ем? Вѝр. Ем пѝшта мукѝд тор, но мукѝд тѝрѝѝ оз-на вѝлѝ адыны да оз-на вѝлѝ ѝ нуны вермыны.

Вѝрыѝ пѝлѝтѝны тѝс, брусјас (вѝр пѝлѝтан заводыѝ уна вѝлѝ Кардорын), вѝчѝны кабала (коз вѝрыѝ), каңѝпол, скѝпѝдар, сѝр, дѝгѝд, шпал (волсалѝны кѝрттуј-вылѝ), телеграмма столб, быдѝама пуа кѝлуј (улѝс, шкап, пызан, рама. дозјас, парокѝд, вагон, рамајас...). Капѝталѝстјас вѝлѝ вѝр нуѝны вузавны. Комѝ ужалыѝ јѝз медаѝѝмѝн ужалѝны дѝн-вылѝ. Оз вѝртѝ мѝда-мѝдыскѝд вежлавны лѝеѝдны, оз лѝеѝдны базар-вылѝ нуны, оз лѝеѝдны купечлы вузавны: ужалѝны дѝн-вылѝ медаѝѝмѝн капѝталѝстјаслы, вѝр лезыѝјаслы. Мыј оз вѝч, ставыѝ лѝѝ капѝталѝстјаслѝн, ужалыѝ уж-

сертї овныє капиталїст (прїкадщїкыє, ачыє ез вольтылы) сетає дон, мед муртеа овныє вермас. Вөв гөрас да көҗажїныє турупөн вердає, мед мөдыє вермас гөрны, а һаһ оз вїчы вөвлы, һаһ-вылыһ көҗажїныє ачыє ыҗыдалө.

Уҗалыє мортлы дон мынтыө сещөм — мед морт-тыє оз кув, мед воҗө вермас уҗавны. Уҗалыє јөзлы век лөө төҗдыєны аскї-јылыє, лөө төҗдыєны, мед щыг он кув. Відчыған сещөм озырјассө спасїтелјасөс-моз, аєныє пажө аєныө спасїтелјасөн-жө шуөны. тед-пө бур вөчам, уҗ-пө сетам, нажетка-пө вајам. Каҗтылан-кө дон содтөм-јылыє, попјас шуасны: мө-дар југыдын бур лөө, урад-нїк сабланає таркөитас да щөктас шыһтөв овны, сүд шуас, те-пө слободнөј, еп-по медає-дај, код-пө тенө щөктө, пкколаын велөдөны кывзыны ыҗыдјаслыє, һезыкыны пакөд. Велөдчөм јөзлыє-кө јуалап, шуасны: таҗї немые вөвлөма, кодї еує, кодї зїл — еїјө лөєыда олө, старажтчы, озырө воап.

Һекөд оз шу, кыҗї кунечјас војдөр грабїтөмаө-дај өнї грабїтөны, һекөд оз палыє грекјассө каҗтыв.

Вермас оз ескөн шуам робочөј ачыє лезны кер да нуны Англїјаө, да төвар-вылө вежны. Пусө кералїгөн-жө шуасны: мыјла вөрсө кералап, сүдө сета — тајө сарјаслөн. Јуалап-кө: кор сарјасыє быдтылієны — җурмаө пукөөдасны. «Те-пө сар-јылыє сїҗї сөрөһтан». Кералап-кө шуам 100 кер, парокөднад пуөмеыє 100-һап керсө корасны парокөд көҗажїнјас. Но шуам куцөмкө морт-кө прөста нуас (сещөмыє җерт абу), ветлїгас ковмас кер сулалөм-дөреыє унҗык вїҗны, дај вузалїгас пөрјаласны. Те дөнсө он төд, а Англї-јаса кывнає кужан сөрөһтны?

Ситеч он-жө кут вöчны, аслад абу пабрікыд. Медасан-кө өдва щыг кулöмье овны мынтасны дон озырјас. Сов он-жө кут вöчны, абу заводыд, озырјас-ордын. Корттуј-вылө пукан да бара-жө озырјаслы колö мынтыны, да оз вöd еща, рөскөдө вештымөн толкө: боетöны унжык.

Став овмöсые, став ембурые озырјас-ордын. Он вермы озырјастөг тувтчыны. На-ордын вөр, на-ордын рудыңкјас (перјоны көрт із (руда), ыргөн із, із шом...), пабрікјас, заводјас, банкјас (деңга візан ін), му, парокодјас, көрттујјас, төргүјтөм...

Асылы капиталістјас оз ужавны, даі оз вермыны, мүкөдлаас колö 5.000 мортөд, мјан вөр лөдöны 20.000 мортөд. Машинајас асылы оз-жө ужавны. Уж мүнө медалөмөн. Сенцөм јөз, кодјас ас овмөс помеыс овны оз вермыны, кодјаслөн асланыс көчајетвоыс оз

верд, медаёны. Медаёны «свободија», оз мырдөн щөктөмөн. Либб щыг кув либо медае. Те «свободија» бөржан медаёмөн ужавны. Къаъ-яс-дырји, кор капиталистяс ез-на вөвны, вөли мырдөн ужөдөны. Өни оз. Өни «свободија» медаеан. Некод оз кут кык судта керка пуктөмые, пукты, вөч завод, шуоны озыр-яс гөлжөзлы. А пабрік-завод вөчны колө кодөскө первој грабитны, быдеама ногөн чукөртны озырлун, грабитнысө кызи грабитан, кодөс? Купечяс грабитө-маё-һин. дај грабитөмөн овны абу зев лөеыд, һинөм оз артмы сизтө, став олөм торкөас, кутам-кө мөда-мөдөс грабитны.

Медасөмөң ужалөмөн оз-жө чөжеы, өдва асгө щыг кулөмые верман виңны да кые чөжан. Век чир-көны, пөрјавлөны, мынтөны дөнтөг. Кор шуоны, те-пө «свободија» верман кувны, либо медаены, секи емекајтчөны мијан-вылын.

Озырјаслѳи јанѳим абу. Најѳ шубѳны, мѳјанлы-пѳ
мыј, мѳ-пѳ ved тѳјанлы бур вѳчам, тѳјанлы-пѳ уѳ
етам. Куѳѳѳм бурѳѳ! ѳерт уѳјалые јѳз абу јѳј, тѳѳѳ,
мыј озырјас барыѳ-понѳа век нокѳѳны. Налѳн бары-
шые і олѳмыс. Барыѳ-кѳ ем і, сеѳѳа кѳѳ мыј.

Амерѳкаад-кѳ 100.000 морт вѳлі бѳд во кулѳ,
налы быѳѳѳкѳн ѳелѳ абу. Кѳмѳ муыѳ-кѳ уѳјалые јѳз
немыс лым-нѳып ујаласны, челѳѳѳѳ і ныв-бабасѳ кув-
тѳѳ мучѳтасны, квајтымын арѳсын пѳрыѳмасны, ре-
матѳзмѳн, чакѳткѳѳн, шеваѳн вѳемасны—куѳѳѳм делѳ
озырјаслы. Барыѳ ыѳыд, мыј сеѳѳа колѳ.

Јѳзѳѳ чѳркѳ, озырлун быѳтѳ. Кор мыјкѳ вузалѳны,
вез сы-вылѳ уѳѳык корѳны, ыѳыдѳык труд-кѳ
пукѳѳма. І пуд ѳан ѳерт јѳѳѳѳк езые комѳк торѳыд
(кѳѳѳѳ мѳ шѳјтѳн шѳам) колѳнторѳык, сулѳлѳнысѳ

өтмында. Езые шайтсө муеыс перъяны да һаһ пудсө перъяны өтмында трудыс мунө. Сөрт куңом-кө да-дө-кө һаһ пуд перјом-вылө шуам 20 лун пунктас, һекод сылы кыҕ шайт оз еет. Сетасны төвар-вылө шөр дон.

Заводын ужалыс ужалө шуам чөлкөвөјөн жыңјөн дон луннас, а көҕајин сылы еетө сөмын 70 ур (еем-гривен). 80 урыс колө көҕајиныслы. Ужалысыс-кө 1000 морт, быд лун сылы воас һинөм вөчтөг паччөрас пукалігөн 800 шайт! Сіјөн вед і револутсіја-вылад скөрөе.

Ужалысыслы мыј мынтөны, сіјө дон-вылас төварсө вөчө сөмын 5 часөн, а ужалө 10 час, мөд 5 чассө лыһнөј ужалө көҕајиныслы. Мынтөны ужалыслы, мед сөмын щыг оз кув, мед бара лоө медааны, мед ужалөм оз помае.

Ужалыс ачыс оз аңы, кызі сіјөс чіркөны: материал көҕајинлөн, машинајас көҕајинлөн. Еекөн шуам таңкө вөлі:

Ужалыс локтіс аслае еојанөн, аслае материалөн, аслае ужалап көлујөн да вөчіе, вуріе 6 гоз сапөг і кујімсө еетіс көҕајинлы, а мөд кујімсө аслыс боетіс. Сек еекөн сіјө јуаліс асые, мыла 3 гоз сапөгсө еетіс. Көҕајин ез верд, ез материал вгз, ужалап көлуј еет, весіг ғыжсө ез вөрәөдлы сапөг вурігас. Көҕајинлы еетіс сіјөн, сіјө көҕајин мортыд-вылас, ыңыд морт-вылас, важ кһаҕјас-моз-жө ыңыдалө сіјө.

Өпі сізі оз вөчны, өпі уң мунө сајын, оз тыдав. Өпі көҕајин морт-вылын оз ыңыдав, ыңыдалө машинајас-вылас, материал-вылыс, сіјөн і боетө аслыс јөзлыс тудсө, сіјөн і ылөдлө, да сізі ылөдлө: уҕажысыс оз төд, уна-ө сылы воіс, уна ө көҕајиныслы колі.

Кöз-ајин дон еетö, муртса вердö, кызі ми вöлöсө вердам,
мед вермас воқö ужавны.

Кöз-ајин старајтчö уиңык аслыс колны, мед ба-
рыш лоö ыңыдзык, мед озырлуныс быдмас, содö.
Ужалыс зилö уиңык јукöн аслас трудыслыс перјыны,
донсö ужалöмчыс содтыны, мед еекöн кықкö вермас
челадöсө пастöдыштны, ачыс пöттöзжык сојны, овны
морт-мозжык. Ужалыс зилö аслас трудыс асыс паж-
сö содтыны, озыр зилö јонжыка аслыс колны, озыр
зилö уиңык трудсö ужалыс-аслыс перјыны. Ужалыс-
јас асланыс уң-номыс, ужалöмчыс боетöм дон-вылö
пыг-нысö пöт олöны, озырјасыд јöз труд-вылын, ба-
рыш-вылын олöны, чераңјас-моз аслшыс везјас-фаб-
рикјасас, заводјасас, вөр леңöмöн крукавласны да пыч-
кöны вiрнысö да кың-сурö лотöны. Мукöд озырыс
лунас сы-мында лотö, мында став комi јöз оз
вiңны.

Серт сесеа оз лöсавны озыр, чераң, вiр јуыс
да ужалыс војтыр, век зыкөны, век вермасöны мöд-
мöдыскöд. Ужалыс да капиталiст сiң-жö оз вермыны
лöсавны, кызі пöс да кöзид, немид да југид, жежид
да сöд оз лöсавны. Лiбö капиталiст аслас лапаас
кутö ужалыс-јасөс, лiбö ужалыс јас бырöдасны че-
раңјасөс да выл ног, буржыка југид, шоныд, пöт
олöм лöсөдасны. Кор ужалыс-јас озна гöгөрвоны олөмсö,
кор сөтчöны-на шырныс, кор абу-на öтүвтчöмаөс,
сек вылиас лоöны озырјас. Кор ужалыс-јас вөжöртасны
олан ногсö, öтүвтчасны да пыблаласны ас вывөыныс
чөраңјассö.

Капиталiстјас вiрсö да пöсөсö пöртöны јöзыслыс
зарнiö да езысö. Боетасны машинајас, материал, медал-
ласны јöзсө, пöртасны ставсö тöварö да вузаласны,

Кытöникö-кө төвар вöчөм ыжыдыжык барыш вајö, сөтчö капіталістјас понјас-моз уекöдчасны, вöчаласны заводјас і төвар вöчасны зев уна, доные уеö, барыш лоö зев ічөт... давај бөр пышјыны мукöдлаö, көн бара барыш сөдö, бара капіталістјас ракајас-моз уекöдчыласны...

Сізік і качајтчöны ныр, шыбласöны öтарö да мөдарö. А сурö ставеыс ужалыејаслы. Кор дона, ужалыејас донанысла оз вермыны төвар бөстны, кор донтөм, кор гөгөр амбарјас тыр, ужалыејас пастөмөс, щыгөс, абу нажетка (пабрікјасө донтөм төварыс да тункöны) да оз вермыны нөбныс, денегаыс абу.

Мукöд-дырјыс капіталістјас ваö вöјтöны төварсө, мед еңа төварыс колö, мед дона лоö да позас бара ыжыд барыш кулыны, а ужалыејасыд щыгөс.

Сөцөм торкөмјас-дырјыс рөзөрйтчöны носныдыжык пабрік-завод, көн машинајас важөс, омөкөс. Палөн төварыс дона сүвтö да јона донтөг вузалигас убыток лоö. Гырыс заводјасын төвар сүвтö донтөм, да көт і доные төварыслөн чінö, уна төварысла барыш колö ыжыдо.

Озырјас век зилöны гыреөдны машинајасө, бурмөдны. Кымын гырыс пабрік-завод, сымын донтөм төвар сүвтö аслыс, капіталістыслы. Мукöдлыс-кө нөбöны дөпөн, сіјö асөыс сы дөпөн-жө вузалö, мукöд-дөрыс унжык барыш бөстö. Но ыжыд барыш быдöнлы колö. Быдөн бурмөдöны вöчасөм. Кор ставыслөн лоö бур, сөк ковмас старајтчыны ішны асөыд төвартö, бөстөнйтö сылысжык, коді донтөгжык вузалö. дон уеö. Кодкө пöшта-кө-на бур машинајас лөсөдае, кытчöз оз мукöд лөсөдны сөщөмөс-жө ыжыд барыш кулышгас.

Сізі быд капіталіст зілө бурмөдны, гыреөдны набрік-
заводсө, донтөммөдны төварсө ыжыд барыш-понда.

Ставыс муно өдјө, бытөткөн став јөзыс, став олө-
мыс біа віөмөн віөө. Озырјас куптөны ужалыөјасөсө
зіла. Но ужалыс морт век-на-жө морт. Гырыс карја-
сад ужалыөјасыд заводітөны адқыны, гөгөрвөны
олөмөө. Кор-еурө скөр-јылыс лөкыс кыпөдчылөны.

Росіјаын 20 во-сајын вөлі зев јон кыпөдчылөм
еуемыштасны - кө ужалыөјасыд, өтүвтчасны - кө,
вермасны жүгөдлыны, паөвартны капіталістјасыдлыс
олан ногсө да вылөс вөчны. Ужалыөјасыд вермасны
капіталістјасыдлыс рајсө пуџ-паџ вартны да аслыныс
рајө пөртны. Ужалыс мортыд век-жө-на морт. Оз век
өетчы помсатө лыстышыд, вірсө пычкыны. Пөсөө пыџ-
равны, кор-еурө куртчө, чужјө, лөкыштө, кор-еурө
лөкыс ерыштчылө. А ерыштчас-кө прамөја, капіталіст-
јаслөп лыөөмыс оз колө.

Ас-костас капіталістјас барыш-вөсна пуреөны,
ужалыөјасыдлы дом вөчны, јөртны ужалыөјасөсө гідө
өтүвтчөмаөе, лөсөлөмаөе.

Озырјас лөсөдөны власт. Медальны озырлунсө
да олан ногсө ассыныс віңны сүд-дајасөсө, југыд кі-
џајасөсө. Пукталөны генералјасөсө, губернаторјасөсө,
ісправнікјасөсө, војінкеөјјасөсө, пріставјасөсө, ураднік-
јасөсө, горөдөвөјјасөсө.

Чукөртөны уна мільон версөө ужалыс јөзөс сал-
датө да понјасөс-мөз велөдөны капіталістјаслыс олан
ногсө віңны, «Ста» шуасны да өдјө локтан, струна-
моз сүвтан. «Шыџ» шуасны да лыјыштан. Понјасөтө
кор-еурө малыштлөны-на, салдатјасөтө—ныр-вомас-
кыңзі оз.

Карјасын жандармјас віңоны, мед озырјаслы пов-
төг лөна овеас, мед јуасны, еојасны, мырғасны бабаја-
сби, барышеө лыд-ласны, мед ужалыејас оз торкны.

Урад-нікјас еөлөмеыс служитөны озырјаслы. Вом-
тө он лыт вогтыны, кывтө орөдас, век катарга-вылө
көсјө быдторјые мүдөдны, дај унаөс-ј мүдөдө. Озырјас-
јылые еекөн кые-нын омөлтөр еорһитны-да.

Кывзытөмјаслы, коді аесө морттујөжык пуктө,
ем турмајас. Пушкајас, пішпалјас, пулајас лөөдөма
еуежык војтырыелы.

Поијас велөдөны јона ужавны, омөла еојны
(бытөөкөн мі јона щөгөдчам). Тани щөктөны мјанөс
мучитчыны, мед-пө мүдар југыдын лөыд лөб. Мед
пөнта еща кутасны еојны, мед унжык вічмас озыр-
јаслы, поијас ужалыејаслы лөөдөмаөс кослун.

Поијас жалөваһнө-вылө бөбјөдлөны ужалыејасөс:
«ен муывеса өлөм-јылые тождые, мүдар југыдын бур
лөб, тани озырјаслы рај (ставиым огө буракө төро!).
Ужав јона, ен вөччы—грек, еща еој, відав, зіла ужав,
мед капиталестјаслөн барыни еодас. Кык дөрөм-кө ем,
өтөсө мем вај, лөбө озырлы еет, мед-нын мі тјан-пыд-
дө адае веекалан».

Мыјөн роч купечјас вермісны комі јөзөс, мед пер-
вој вөчалісны вічкојас да ытісны попјасөс.

1608-д воын быд ыжыджык өіктын-нын вөлөма
вічкө, көн өтөк, көн кык, быд өіктын вөлөм поп еемја,
фак, саломщік да проскур пожалые.

Школаын челадөс велөдөны вөлі начальнікјасөс
радејтны, кывзыны палые, улө копрасны, паныд во-
ча һе шуны.

Суд лөөдө озыр, законјас гіжөны озырјас, дерт
і еудитөны озырјас ног.

Велдчөм јөз кызыс озырјас-пые, мукөдыс озыр-
јас школаын велдчө, озырјаслыс гижөм нгајас лыд-
дө, озырјас ног думажтө, озырјаслыс олан ногөсө дом-
јыв кашыс-моз вичө.

Војдөр ылдлывлисны кназјас, кор олөмыс веж-
өс, кор став олөмыс мувылас капиталистјас кинод-
улын лоі, капиталистјас мырф-дисны кназјаслыс ыжыда-
лөмсө.

Воіс пөра ужалыејаслы став черансө муыввөыс
чышкыны.

II.

Капіталістјас олан поглөн бөрја ПОМЫС.

(Мөд сорні).

Бөрја-вылас капіталістјас ыжыдҗык барыш перјыны кутісны өтүвтчыны.

Воҗда сорніас шулім, мыј капіталістые колө век ецажык да најө аеныс ыреалөны. Војдөр-кө вөлі товар вузалөм-вөсна воҗсаөны посны капіталістјас, өні пондісны—колөм ырыејасы, өшјасы. Бөрја-вылас најө кағалісны мыј ыгоднејжык палы лөө, өөі пөлөсө товар вөчыејасые-кө өтүвтчасны, да кутасны јөсөө куштыны дружноја, мукөд капіталістјасыекөд (торјөн дај өтүв олыејаскөд) кутасны өтүв воҗсаөны. Сеңөм өтүвтчөмјассө гөгөрвотөм кывјасөн шуөны да лөө најөјас-дінө сүвтлыны.

Сіндікатөн шуөө секи, кор капіталістјасые ладмөдчөны мөда-мөдыскөд куңөм донөн вузавны, кыңи вузавны, көні вузавны, уна-ө вузавны. Сөмын сы-јылыс сорнітөны, ас предпріјатіјө-вылас быдөн ачыс көҗајналө.

Трестөн шүүё секи, кор капиталістјасыс зикөз өтүвтчөны, предпріятіјөјассө өтлаавлөны, кор став өтүвтчөм чукөрыс-нын став-вылас ыжыдалө. Трестлөн правленьө индалө, пукталө көн мыј вөчны.

Өтүвтчөны векжык өтө пөлөс төвар вөчалыејас, шуам сакар вөчыејасы лөөдөны «Сакартрест», уклад кістыејас «Укладтрест». Өтлаавөны: матыса төвар вөчыејас, шуам көрт перјан му (руда) кодјыејас да көрт вөчыејас.

Сещөм өтүвтчөмыс өdjө содө да пагкөдчө став овмөс-пыщкас.

Амерікан трестјас кіас во кыҕ-сајын-нын вөлөма 95% һепт перјөмлөн, 80% көрта көлуј вөчөмлөн, 70% уклад вөчөмлөн... Став овмөссө-кө бөстны Амерікаасыг 80%-нын сек вөлөма трестын. Англіјаын бөрја вөјнаөз 90% сов перјөм вөлөм «Совтрест»-улын.

Гермаңіјаын трестјас-улын: чугун кістөм—45%, сакар вөчөм 70%, кабала вөчөм 80%...

Росіјаын трестјас-улын вөлөма став сакар вөчөмыс, ыргөн вөчөмлөн 95%, вагојнас вөчалөмлөн 97%, табак вөчөмлөн 70% і сізі воғб...

Капіталыс комокасны кутіс бөрја-вылас, посні торја капиталістјас-пыд-ді лоіны гырые капиталіст комокјас, чукөрјас.

Актсіөњер чукөрјас.

Өні-кө бөстчыны вөчасны, колө заводітчігас зев ыжыд капитал. Абу-кө капиталыс, гырые важ капита-

лістјаскөд возсагны он вермы, поєні предпріјатіе-
лөн төвар дона сүвтас, кыє-нын еєкөн барышыє-да,
убытка лоө.

Кыє сецөм ыжыд капіталыє еурас? Лоө өтүвт-
чыны. Сы-вылө ныралыєјасыє лөзөны актеіјаяє, се-
цөм гижөдјас, кодөє боєтан да мынтөм еөм-єєрті ку-
тан выл предпріјатієыє асыд барыш паж боєтны.
Актеіја лөзөны донтөмөє, коді озыржык вермас уна
боєтны, ещатө вермас гөл нөбны, прөстөј візму
ужалыє. Актеіја вузалөмыє воөм еөм-вылө і вөчөө
выл предпріјатієыє. Сізі позө уна еөм чукөртны.
Сіјө пас (актеіја)-куъаыє, мыј-єєрті төдөны, уна-ө те
еөм пуктөмыд да уна-ө тед барыш воө, актеіја-єєр-
тыє шуөмаөє чукөрөє «актеіонєєр чукөрөи».

Өтүвтчөмөн капіталістјаслөн јөз-вылын ыжы- давын вын јона содө.

Најө пуктөны мед-ыжыд сүд-дајассө, веекөдлыє-
јассө, управлајтыєјассө. Најө цөктөм-єєрті еөм-вылө
гижөны ыгајас, газетјас.

Трестјас јонмөны ужалыєјаслыє вір пычкыны.
Төвар-вылө вермөны сецөм дон пуктыны, куцөм колө.
Боєтам важ «Сакартрест» Росіјаыє. Сіјө вөчө вөлі став
сакарсө. Пуктас өті дон, лоө нөбны, пуктас мөд дон,
колө-кө—нөбан-жө, сееєа некод оз вузав-да, донтөм-
жыкыє некыє оз еур. Сізі вөлі сіјө-жө Сакартрестыд
вывті кулө барышсө. Мукөд государетвоєа сакар вө-
чыє трестјас вермасны донтөгжык вузавны, да госу-
даретвоєа, шуам Росіјаас, вајігас, граңича вујігас
зөв ыцыд налог пуктөны. Сакарыє-кө Германіјаын
сулалө 6 ур тув (пунт), сы-вылө пуктасын 10 ур

налог, лоӧ вузавны 16 урӧн-ӧнн. Роејјаса сакар ву-
засеӧ 13 урӧн тув. Государствоыс озырјаслӧн, најӧ
зілӧны асланыс муын аеныс јӧзсеӧ кунштыны, мукӧд
муса капіталістјасыс віӧӧны.

Ӧні оз-ӧнн ков сецӧма набрік-заводеӧ бурмӧдны,
зілӧны унҗык тӧварсеӧ леҗны. Аеныд тӧдад, ӧаӧа воӧ
ӧаӧ донтӧммӧ. Сіҗ-жӧ уна тӧвар-кӧ леҗӧма лоӧ, дон-
тӧммас.

Мед ӧекод оз кут воҗсасны, Роејјаын карасӧн
вӧчыејас мјанлыс Уктатӧ ӧӧбӧмаӧе, а заводјас ез вӧчны.

Укта-гӧгӧр муыс карасӧн вӧчыејасыслӧн лыҗды-
сеӧ; јӧз, он-кӧ ӧӧб, он вермы сепі уҗавны заводітны,
а вузавны најӧ оз-ӧнн вузавны: ез сывылӧ ӧӧӧны. По-
лӧны мед на-кыҗҗі ӧекод сіјӧ тӧварсеӧ ез вӧч да ву-
зав. Мӧд вузалыҗыс-кӧ донтӧгҗык вузалӧ, барыш вошӧ,
да-ј ачыс донҗыс усеӧ, уна-кӧ лоӧ тӧварыс.

Адҗылім, кыҗі војдӧр вӧлі ӧдјӧ бурмӧ уҗалӧм,
сеӧдӧ ембур вӧчӧм, ӧні крукасеіс, капіталістјаслӧн олан
ногыс овмӧсыслы воҗӧсе мунныс ез кут леҗны.

Капіталіст чукӧрӧс нӧшта јона, паскыда чукӧр-
тӧны банкјас.

Банк.

Банкӧн шуӧе сецӧм ін, кытчӧ віҗны чукӧрмӧ сеӧм
дај кыс колан пӧраӧ уҗдысеӧны. Банкыс боетӧ сеӧм
налыс, кодлӧн прӧста кујлӧ, ӧекушӧм барыш оз вај.
Капіталістјас олан ногын сіҗ оз поҗ, оз поҗ сеӧмлы
прӧста кујлыны.

Банк, пуктыҗыслы мынтӧ прӧцент, шуам 100 шайт-
вылӧ 4 шайт быд во.

Сек-жӧ емӧе сецӧмјас, кодјаслы уҗсеӧ пуны сеӧмыс
колӧ, сецӧм капіталістјасыс уҗдысеӧны, шуам уҗдӧм-

вылө кутасны мынтыны быд 100 шайт-вылө 6 шайтөн. Банкыслы барыш колө быд 100 шайтые 2 шайт, сее ічөбіка мунас службаҗаслы мынтыны, жаловаңнө-вылө.

Уҗды-ыеме мыҗла уҗдө? Барыш перҗыны-жө. Сіјө предпріјатіеас боетө уңҗык, шуам быд 100 шайт-вылө 12, җынсө-кө банкө сөтас, аслыс уна-на колө.

Вермас сізі лоны, банкыс уна чукөртас, һекөд оз боет.

Банкыслы прөчентсө лоө мынтыны, аслыс оз во һекыс. Мед оз ло сещөм тор, најө мүдөралөны, уна-кө вајөны пуктыныс да еща боетөны, сіјө кутас дөнтөгҗык боетны, даҗ дөнтөгҗык сөтны. Секи еща кутас мынтыны ічөт прөчент-вылад пуктыныс, і унаөс кыскас дөнтөгтө боетныс.

Банктөг капіталіст оз вермы овны. Сылөн мед вее оз куҗлы еөм, мед век барыш вајө. Кор уна төвар вузалас, еөм уна, віҙны һекытчө-на—сөтө банкө, прөчент воас.

Кымын уна еөм, сымын паскыдҗыка уҗ кутас муңны, сымын ыҗыд барыш кутас воны. Сіјөн і зілө банкыс уңҗык уҗдыны век, пөльза зев ыҗыд, бөр уҗҗөз мынтас, прөчент мынтас да уна-на барыш колө.

Барыш-понда вөтчөгөн ачыс банк-үлө сурө.

Банкыс олөмсө капіталістҗас бөрҗа олан ногас боетө.

Банк кодлы сөтө еөмсө, віҙөдө палыс уҗ нуөмсө, індалө мыҗ вөчныс. Банклы сөтөм еөм мед бөр воас лоө төҗдыены. Сөм боетыелы лоө кывзыны, он-кө кывзы, воҗө оз сөтны, а сытөг овныс оз поҗ, сытөг

ыжыд уждө он вермы нуны. Нöшта-на омöл лоö, важ сетöмсö-кö банкыс корас, секі çик пом.

Актсионер чукöрjasлые нöбö актејјассö да ас кi-под-улас бостö чукöрјассö. Банкјас пунктöны быдлаö ассыныс мортјасöс вiçöдны, индавын, щöктыны.

Аеныс банкјасыс, кыçик i предпріјатіејасыд век öтарö гырымöны, лыдыс çинö.

Америкаын став овмöс-вылас, став предпріјатіе-вылас ыжыдалö 2 банк, Германияын 6 банк, Англи-јаын 6-жö, Рөсiјаын вöйнаöç кызыс вöлі 5 банк-улын.

Банкыс да төвар вöчалöмыс јiтчöмаöе.

Капиталистјас когагöны сырје-понда.

Капиталистјаслы төвар вöчны колö сырје, матерјал. Вöчаасыс век содö, а сырјесыс мувылас абу вöлöма помтöм дај быдлаын. Озырјаслы i лоö корены, сурöм-вылас мырддыены, кодi вермас, ас государствоас öтлаавлыны. Сiçтö зев уна бостöмаöе, öтлаалöмаöе. Вывтi-нын уна сецöм муыс Англија кi-улын.

Быд государство, быд капиталист чукöр көсјö ас кi-улас бостны ставсö. Век мырддыгöны. Коркö Гермаңија (1871 воын) Прансијалыс мырддылöма асы в-војвы в боксö, öпi сiјö бöр Прантеја бостіс дај сод-тöд Германиялыс рытив-лун боксö öтлаалис ас-динас. Кыскö сетчö көрт перјан из (көртруда) да изшом (каменный уголь).

Туртсiјалыс Моссульса нефт (нефть) пыр мырддыны, дај аеныс мырддыгас оз-жö зевсö лöгавны. Нöтчыд оз тырмы. Сiјö-жö Англијаыд бура уна-нын ескөн му-јассö бостöма-да, еiтеча көлујсö вöчны матерјалсö, клопоксö лоö нöбны Америкаыс. 1912—13 воын Анг-

лыжалы ковмөма клопокыс 3.825.000 тук. Вайөма Ин-
дйаыс 48.000 тук, Јегипетыс 351.000 тук, Америкаыс
3.282.000 тук.

Росеја ескөн вөлі Туркестан өтлаалөма-жө да
клопоксө пыр лоі бокыс вайны.

Сырје-вылын мырд-дыеөм пыр мунө. Сіјө-жө һеп-
тыд зев ещалаын. Ем Америкаын, Кавказын, Туртсе-
јаын, Румынјаын ічөтөика, Сакалынын (ді Јапонја-ді-
нын Росејалөн) да Коми муын (Укта пөдөн). А госу-
дарстоыс мында! Ставыслы колө, војујтан корабјасыс
ломтыеөны һептөн, мукөд торјөн оз шогмы, ыжыд
запасыс дыр-кежас оз төр. Кодлөн һепт, сіјө і јон.

Міјанлыс Бакутө мыркө-жө зілісны торјөдны, го-
сударство вөчыны дај һептнас і быдөн ас кіас ча-
быртны.

Сесеа зев горшөе. Америкалөн ескөн уна аслас
ем-да, оз тырмы, Моссултө, Сакалынтө, Бакутө... көт
став мусө ест—богтас, быдлаө мырдөн еүјеө, быдлаыс
колө. Сізі ставыс вөдөдө, век зык, век кое матын
өзјыны. А кое-кежө вөјска пыр өтарө јонмөдөны.
Сырјесыс кымын воғө, сымын ещда колө, вөчасысмыс
кымын воғө, сымын уна, воғсасејасыс век өтарө јон-
мөны. Сеңөм капіталістјаслөн бөрја олан ногыс.

Капіталістјас корсөны төвар вузалан ін.

Төвар codö da codö, һөбыс оз cod сы өдјө. Ас
муын, вөчан інас, оз ін. Көні капіталістјасыс емөе-нын,
көн сеңөм төварыс вөчөө, бурөн он еібав. Грағыча
вужөдігас сетчөс капіталістјас сеңөм налог (пошлына)
пуктасны, мыј һөті он вермы вузавны. Вот ескөн
пөкөритан-кө, мырдөн щөктан һе боетны, сек артмас.

Сізік і вөчөны, кор вермасны. Кітајөс вермөмаөе өтүв да оз һекуцөм налог төвар вајигөн мынтыны.

Капіталістјас зілөны ас-улас боетны сещөм інјассө, көні оз вөчөы лібө еща вөчөө төварыс. Сещөм мујасыс шүөһны колоніјаоп, мукөдыс жыи-выјө колоніја. Англјалөп лічкөм муыс, колоніјаыс 130 Англја ыктаыс. Колоніјаыс—39.917.000 кв. кілометр (һеуна кілометрыс верстыс ічөтжык), ачыс Англјаыс—314.000 кв. км. Сен јөзыс 9 сы-мында, мында Англјаас. Быд Англчанһи-вылө воө 9 вермөм морт, ставыс 393.500.000.

Мукөдыслы ещажык сурөма, Германіјалы вөјнаөз, вөлі удајтчөма пөкөритны 12.300.000 мортөс. Сіјө Англја-діныи дерт еща і, Германіјаса капіталістјас пыр віжөдісны мырддыны. Боеттөм муыс абу-һиң колөма-а.

Колоніја оз тырмы да корөһны вузаван ін сөд-төд. Уна вајөпы төвар Кітајө, сіјөн і оз леңны боетчыныс Кітајыслы, ачыс-кө-пө кутас овны, кытчө-пө төварөсө кутам воштыны. Рөсіја да Англја век вөлі Туртсіја да Персіја-понда зыкөһны, кыкһаныслы колө куш аслыс сен төргүјтны, вузавны. Бара-жө ставыс лапасө став мувылаас һужөдө, бара жө бурөн оз ладмыны, лөөдчыны вермөны сөмын көөһ.

Колөм јөзлы вожө тувтчавны оз леңны, кутөһны мыј вермөһны.

Капіталістјас кутісны төвар-пыдді озыр лунсө, капіталсө вужөдны.

Капіталістјас оз леңны аслаас государствоө төвар вајны, а мукөдлаас ескөн ыжыд барыш почө куһны.

Озырјаслөн дүлүбасы госа лөбјасөд тулгө. Туј адзöны сещöмөс: государствоас еöмсө нуны, сен заводсө вöчны, сен төварсө вöчавны дај вузавны. Секи вајигөн налог оз-һин ков мынтыны, сöмын курав барыш. Барышсө бара позö гортас нуны. Капитал öти государствомы мөдö вужö: 1) граңичаы мынөм-понда, 2) уна донтөм сырје-динö, 3) донтөм ужалые-динö, 4) матöжык вузалаи инас. Сизи уна вужлие Роејаа.

Франсеја вöли Роејаа 1912-д воöз вужöдöма, да пунктöма предпрјатјејасö 4.500.000.000 шайт, Англіја вöли 1911-д воöз пунктöма 380.000.000 шайт, Германия—1.500.000.000 шайт, Бельгіја—200.000.000 шайт. Револутеја-дырји ставсө мырф-дөм, дөрт сесеа öни коңöрјас бөрдасны. Тувтчöмаөс-кө оз сөтчыны, оз бöринтчыны.

Кор овмөдчасны, сесеа-ј зилöны ас кипод-улö боетны сещöм иңјасө. Мијан важ Роејаад казак-код вöли мукöдјаслы.

Уна еöм вужö уждöмөн. Олөм уналати вермө еурны став муывиса капиталист чукөр-улö. Öни Китајос һөккыз оз леңны мездыены, асыныы лыд-дöны, јона заводјасө вöчöмаөс-да, уждыеöмаөс-да.

Роејааны кыз капиталыс вöли заграңичаы. Сизи öти государство нырö мөдö, сизи крукаелöны, јитчöны, зүглаеöны став муывиса капиталист чукөр.

Тајö бөрја капиталистјас олан ногыс шусө империализмөн. Империализм—банкјас да төвар вöчалөм јитчöмаөс, став мусö капиталист чукөр боетöмаөс ас ки-улас, ставсө-һин јукöмаөс, вылығы јукöны, помса војутöны. Империализм капиталистјас олан ноглөн пöрыс кад, кулан пöра.

Капиталистјасыс öни кутасны шусыны сиз-жö империалистјасөн.

Косагөм капиталыстјас чукөр кост.

Капиталыстјас гыреалöны, öтүвтчöны. Капиталыст-
 јас көсјöны бырöдны вежмасөм, крукасөлөмјас да оз
 вермыны. Посңи-пыд-дi, öпi гырые петö. Öпi воңса-
 еöны капиталыст чукөрјас мöда-мöдыскöд. Öтiк госу-
 дарство воö мöд-вылö. Ми воңынжык адңылым-нiн, мыј
 став государствоыс көсјö ас кiас бостны став светсö,
 көсјö öтнас вузавлыны ассые төварсö, чабыртны став
 сырјесö. Нiнöм бурöн оз артмы, еiла—војска. Ставыс
 ныр лөсöдчö војутны, ныр јонмöдö армiја, ныр унжык
 вiңö сы-вылö. Јöзöс вiалан көлуј век бурмöдöны.
 Рөскöд војска вiңöм-вылö ныр öтарö сөдö. Рөскöд
 сөдöма квајт воөн (1908-саң 1914-öң) армiја-вылö.

Росiјаын	470	мiль-он	шајтсан	975-öң,
Германiјаын	405	„	„	943 „
Англијаын	280	„	„	804 „
Францеiјаын	415	„	„	740 „

Öтiк вонас тајö нөл государствоыс (1914-д воын)
 вiңöмаөс 3.462.000.000 шајт. Мед гөгөрвоанажык лөб,
 арталам сiңi. Комi Област 1923-24 воын (öтiк арсан
 мöд арöң) вiңöма 1.500.000 шајт. Сы кык мында-кө,
 3.000.000 шајтөн во-кө вiңны 3.462.000.000 шајтсö,
 ескөн тырмiс 1.150 во-кежлö.

А мыј чiрсыштасны војутiгас, јурыд оз көсјы
 мөвныштны. Војутöм век нырулын, бытөкөн порок
 бöчка-вылын олан, век көсјö öззыны да ышнытны.

Бостам тајö војнаöң. Францеiја лөсöдчöма бостны
 асылыс Марокко (сеңмö му ем Африкаын, рытив-луи
 вылын). Германiја вөлөм јона вузасö сетчö дај вiтö

-вөлөм сее Атласса гөраыс кыскыны ыргөн из (ыргөн руда сени зев уна). Кыптіс зык, 1906 воын өтлааслісны өтареыс да мөдареыс капіталіст чукөреан да ыһпөм ез артмы.

1911-д воын неуна ез косөз воны. Ладнө сетчө Англіја сүјеіс, новзөдіс Германіјабе да мусө сөтисны сылы неуна.

Праптеіја кутас Мароккө-вылын ыжыдавны.

Англіја - улын Јегінет, Праптеіјалы сіјө-зев-жө сөкөн колө, сыыс зев міетөма мөда-мөд-вылас візөдлөны.

Росіја да Англіја мырд-дыёны Персіја да Туртсіја-вөсна, кыкпаныс кун аеныс көсјөны сетөн вузасны.

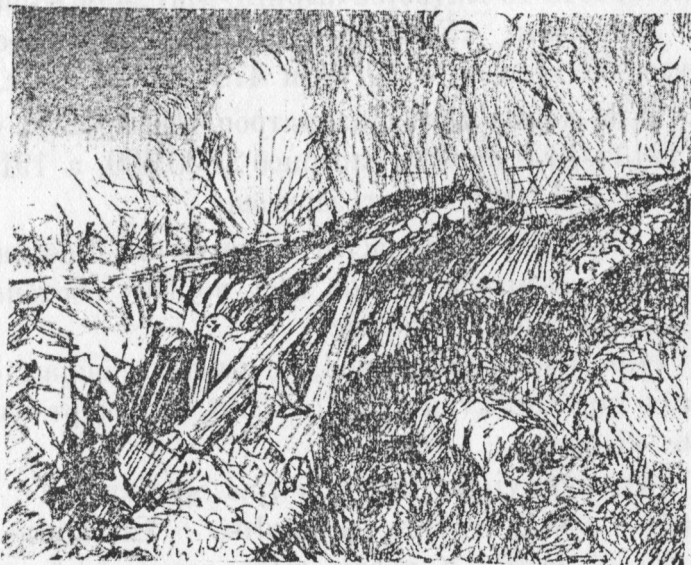
Индіја Росіјасань зев матын, бара лөб повны Англіјалы (Индіјаыс Англіја-улын), мед сөкөн Росіја өз лапасө сетчө нужөд.

Кор Англіја вөлі косасө Бурјаскөд (сөңөм јөз ем) Германіја нужөдчіс Ічөт Азіјаө (сени Туртсіја да Персіја), сетчө-жө вөлі вождык Англіја овмөдчө, көн-сүрө көк пөвнас топыда-һін вөлі талтчөма.

Германіја вывті өдјө кутіс быдмыны, кыгыны. Англіја вөлі мед-ыжыд-а, өні кутіс паңыны. Оз ков лөзны.

Росіјалы сарданел колө, Сөд Сапізые (Черное море) петан ін. Сет вөлі зев уна төвар вузавны муһө. Роғыс вөлі војдөр омөһнөк Туртсіја - ордын, өні зев јон Германіја пондіс сіјө петан роғ-вылас куғ кісө пуктыны. Кутіс-кө сөкөн, Росіјабе сіјө тујас век верміс јөртны.

Росіја, Праптеіја, Англіја мөда-мөд-костас ез лөсавны, но Германіјакөд ставныс јонжыка ез лөсавны,

Германіјаса капиталист чукөрөс быдһылы колбжык
вөлі чегялыштны.

Сізі муыс жүкөс кык пелө. Отарас дај мөдарас
зев јон империалист котыр.

1914 воыи гожөмнас уекөдчисны пурны мөда-мөд-
сө. Уна миллион ужалыгөс мөдөдисны аслас империалист
котырлыс чепсө вичны. Сіјө мујасыс-өд, кыс
материалсө төвар вөчныс көсјөны вајны, кытчө көс-
јөны вузасны, кыт көсјөны вузасны—колөны озырјас-
лы, кодјас пыр гонјатлөны, кыкө оз-ө курыштны сур.

Налы і војнаыс бур вајө. Ставыс ужалыс ылы-
вылө леңчө. Јөј-на да мед сүемөдчас, төдмалас ужа-
лысыс олөмсө.

Капиталистјас тајө војнаһи нажөвөтчыштисны. Ба-
рышјас содіны зев јона. Сізі Германіјаһи һол пөлөс

төвар вөчөмүө 1913-1914 војасын вөлі барыш воөма 133 мільон, 1915-16-ын (војна-дырјыс-һин) 259 мільон шайт.

Америкаын «Укладтрест» 1915-д воын боөтөма барыш 98 мільон, а 1917-ын 478 мільон шайт.

Тула карын ыргөн да патрон вөчыө завод боөтөма 1913—14-д војасын барышсө 2.830.000, а 1915—16 војасын 15.519.000 шайт зарыһи!

Ашыө ферт озырјасыд оз војујтны. Боөтөны барыш вйт сы-мында, мында вөлі војнаөз боөтөны. налы і овнысө да «көөасныө».

«Көөасөны» бабајаскөд, јуөны гөрд винајас, олоны сөңөм инајасын, куңцөм инајас-јылыө комі морт думынтыны оз вермы.

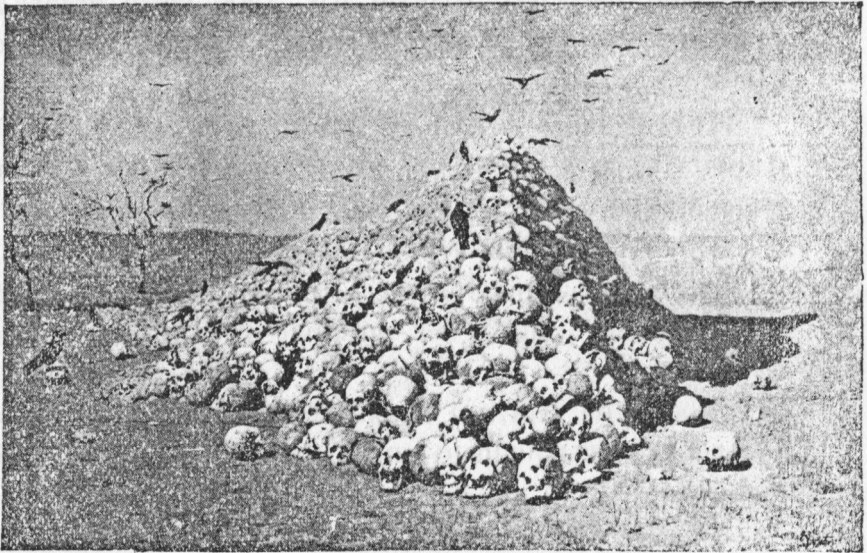
Сізі буржујјас, капіталістјас «војујтөны». Ужалыөлы сөкыд вывті па-пыд-ді. Ужалөмыө дөң зөв һөжјө сөдіө, а төвар-вылө вывті өдјө кытис, војдөр, көсөзыө ез вөв бур, өһи овны ез күт һөзы.

12 мільонсө, мед-версөө јөзсө Рөөіјаса имперіаліст көтыр сувтөдісны лыјлыны мукөдлаыө ужалыө-јассө, мед барышыө «міјан» озырјаслы уңжык воас.

1917 воөз, март төлыөөз вөлі өтареаһ да мөдарсаһ бырөдөма 10.000.000 морт-гөгөр! Став Комі муас 350.000 олыөыө. Вижөма сы-мында, мында олыөыө 28 Комі муын! дај абу көд-сурөөө һырөма, а буржыкөсө.

Куш Рөөіјаыө вөлі віөма 1.500.000, жүгөдөма 4.000.000-гөгөр. Војнаыө чорыда иһмөма куш Рөөіјаас 25.000.000 мортлы.

1918 воөз, јанвар төлыөөз вөлі віөма војна-вылө ембурөсө 585 мільард шайт дөң. Он вермы думынтынд. Став Рөөіја һөсталаыө вөгөгөрөн вөлі вөчөө быдөама

ембурыс (һаһ, ситеч, көрта көлүж... быдгама тор) 12
миллард шайт доныс һеуна еңаҗык (11,8).

Войнаһи 1918 воў лоў виҗома сы-мында, мында
став Росіјаислы лоў вөчны 50 во! Таҗи капиталистҗас
лотһны уҗалысҗас кһиһ вөчөмсө.

Сіјөн лоў вөлі тһғыны, һессыны кувтөҗид да
һемид щыг-һисө-пөт овны. Аслыд зев ичөта воў, кы-
зыс озырҗаслы пырө.

Озырҗас ставсө кутисны война заводһтөмған война-вы-
лө уҗавны, мукөд овмөсыс торкөис, коланторҗыс ез кут
вөчөсны. Сеңцөм олаһ һог капиталистҗаслөн.

Өтө һеһ тыртө, мөд окопын куҗлө, кисө да коксө
һегҗалө, аһсө жуғөдлө.

Капіталістјаслөн олан ногыс мыщакіс. Петан туј—револутсіја.

Тажө војна абу мед-бөрја, кымын воҗө, лоё сымын лок. Өні став мувылас арміја-вылө рөскөд век сод-төны. Сізі рөскөд содөма:

Государство. Рөскөд вөдөма 1913—14-д војасын. 1921 воын.

Амерікаын...	632.000.000 шайт.	23.690.000.000 шайт.
Англіјаын...	284.000.000 „	1.647.000.000 „
Франсіјаын...	916.750.000 франк	4.952.000.000 франк

Франкыс шайт жыныс пөуна ічөтҗык. Војнаөз ружјө-дінын ныр казармаын олыс салдат мувылас вөдөма 7.000.000 морт, 1921 воын (январын) 11.000.000 морт.

Өні кое-вылө лөөөдчөны Јеропланјасөи, лөөөдчөны руөи (газјасөи) пөдтыны мөда-мөдө.

1923 во-кежө Амерікаын вөлі лыд-дысө 2.000 јероплан, Англіјаын—1.938, Франтејаын—5.300, Польшаын—800... сізі быдлаын.

Капіталістјаслөн олан ног воҗө асгыс немсө һуждөны оз вермы. Сылыс қиссөмсө колө ужалыс војтырлы өдҗөдны. Капіталістјаслөн олан ног воіс сещөм выјөз—воҗө дыр овны сөсөса оз вермы. Қытчө-јасөҗык крукасө?

Мед-војдөр: Капіталіст котыр вывгі јона күтис ужалыс војтырөс лчкыны, вірсө сылыс јуны. Капіталістјас өтүвтҗисны трестјасад да накөд сөккыд лоі

воѣсагны. Мөдарө-кө, ужалымыс еуеміс, карјасын робочей тырыс заводјасө чукөрміс, котыртчіс, өтүвтчіс. Олом омөлтчө. Оңіја јөз оз-ңін сөтчыны кутны. Капіталістјаслыс қажөмөн ңінөм он вермы корны, сөтасны-кө оз тырмымөн, понлы-моз. Капіталіст да робочей ңөтчыд оз вермыны лөсөдчыны. Робочей зілө ыкыдкык дон боетны, капіталіст—ыкыдкык барыш. Кымын ыкыд барыш, сымын ічөт дон, кымын ыкыд дон, сымын ічөт барыш. Капіталіст оз вермы овны, оз-кө мыј - вермөмыс перјы барыш. Барышыс сылөн ставыс. Бөрја-вылас, трестјасад, өтүвтчөм-бөрас сөщөма кутіс робөчөјөс аслаңыс лычкыны—робочөјлы вескыд мат лоі. Туј өтөк—револүтсіја, вая олөмөс жүгөдлөм да вылөс вөчөм.

Мөд: колөм мујас бырі, јуклыны ңінөм, лөө ваясө век вылыс јукны, дај сөмын косасөмөн. Капіталіст оз вермы төвар вөчны, оз-кө вузав. Капіталіст оз вермы овны, матерјал-кө оз еур.

Вузасыс сөдө, ңөбыс оз тырмы, матерјал еща му-вылыш, барыш колө ставсө асөптө еүјны. Сы-понда кос. Војна лөө сөтчөң, кытчөң емөс капіталістјас. Кымын воңө, сымын војна лөө лөккык. Оңіја колан војнаыд-ңін өз вөв кокныд. Бырөдны војна поңө сөмын револүтсіјаөн, озырјасөс бырөдөмөн. Војнајасыс-жө таркөдөны озырјаслыс олан погсө, кетөны: сөјөн кок-ңөдөны ужалысјаслы пазјыныс вая олөмсө.

Көјмөд: Ічөтөк капіталіст государство чукөр лычкөма став јөзсө. Куш Англіја, коллөн аслас јөзыс сөмын 47.000.000, лычкөма 400.000.000 мөртөс.

Кітај, Туртсіја, да Персіја жып-выјө колоніјаяс—олысыс 361.000.000. А вөд став мувылассө јөзыс 1.750.000.000 мөрт.

Колоніјаса јџсџ вывті јона лічкџны, нартіџны—сы-вылџ і бџстџмаџе најџс. Озырјаслџн став олџмыс барыш перјџм. Но барыш перјыны выгџднџжык, лџеыд-жык, унжык шедџ, набрџк-завџдсџ-кџ меставылас вџчан. Сырјџ (матџрјал) оз ков вајны. Тџргујџтныд лџџ кџрттујјас пуны. Чужџны, быдмџны карјас.

Пабрџк-завџдјаскџд, кџрттујјаскџд кыптџ сенџа рџбочџј војтыр, сџзжџ петџ сенџа велџдчџм јџз. Колџм колоніјаса јџз садмџ, четчџ, лептџ јурсџ мџздыены капџталџст котырыџ.

Војдџр вџлі колоніјажас-вылас імперџалџстјас (озырјас) асџыны рџбочџјсџ топџдны мџжџџны. Онџ мџжџџдыс кутџс вџрны, четчыны.

Колџм јџз оз вермыны бурџн мџнтыены, імперџалџст котыр ез сы-вылџ најџс лічкыв. Колџм јџз-кџ асџны пондасны овны, кутасны пабрџк-завџд лџеџдны, оз кутны лџзны налог пуктытџг ас му-пыщкас бокыс тџвар вајны, сырјџ сџщџм дџнтџг оз ет, кыз вџлі војдџр позџ бџстны, ужалыс лы ковмас унжык мџнтыны.

Капџталџст котыр уна тџвар Кџтајџ вајџны. Кџтај-кџ мџнтысас на-улыс, ачыс кутас лџеџдны тџварсџ, бџкџвџј тџвар-вылџ ыжыд налог пуктас... барыш озырјаслџн вошџ, олџм торкџсас.

Нџтчныд оз вермыны імперџалџстјас бурџн џтка-жџтчныны. Уна мџлџлон шџјт вошџ, да-і торкџсасны.

Најџс позџ сџс вџтлыны сџмын мџрдџн, лџкыс, револуцџсјаџн.

Револуцџсја кыптџ Индџјаны, Кџтајыны, дај му-кџдлаыны.

Рџбочџјјасџе лічкџ імперџалџст котыр, колџм јџзџе најџ-жџ. Колџм јџз да рџбочџј војтыр џџік врагыны

паньд сувтöны, öтёкыслөн да мөдыслөн воҕсагöмыс öтүвтчö, јітчö.

Капіталістјас олан поҕлы воіс пом. Олан ног ҕугөіс, вескөдлыны, раҕны вермас сöмын рево-
лүтсіја.

Капіталістјасгыс Һінөм.

Војдөр-кө вөлі капіталістыс ачыс вескөдлө, упра-
вляјтö пабрік-заводнас, бөрја-вылас кутіс сöмын бо-
етны барыш. Ачыс заводсö асгыс оз і адҕыв,
оз і төд. Мукөдыс заводсö асгыс сецöма-жө
төдө, куцöма мі төдам. Öнi вескөдлө, управляјтö јона
велөдчөм јоз—дiректорјас. Вескөдлөны најö жалöванһө
-вылө. Көҕажінесө-кө вөтлан да заводсö боетан сы-ордые,
һінөм оз і төдчыв. Көҕажінавны заводјас-вылас, паро-
кодјас, көрттујјас, мујас, вөрјас, рудһікјас, банкјас
вылас вермас государствоыс, сецöм государство, кы-
төн властө абу озырјас пунктöмаөе, а уҕалыејас
бөрјөмаөе.

Капіталіст-көҕажіныс воҕсө мунны мешајтны ку-
тіс, уна барыш прöста лотіс. Öнi государствө кутас
төждыены һе барыш-вөсна, а ембур-понда—мед доп-
төг, уна, быдөнлы тырмымөн вөчөө. Ічөтёка дерт лө
көлыштны паскөдчыныс.

Öнi-өд уна-һін вөчөө быд тор, да öтёласаһ став
олөмнас вескөдлыетөгыд оз артмы разөдöмыс. Складјас
тырөе, төвар сіемö, а јоз щыг, пастөм.

Төргүјтыеыс ҕік-жө һінөм: öнi-һін кооператівјас
вежöны најөс. Төргүјтыејас һөжјөнікөн бырöны рево-
лүтсіја-бөрын.

Ужалысјаслөн бөрјөм јөз кутасны олөмнас веккөдлыны.

Капиталистјаслөн олөмые унаые торкөылө. Налөн векбра веккөдлыые абу, аеные көѳајијас, сүјитчыны некодөе оз лөңны.

Өні лөө көѳајиные ужалысјаслөн бөрјөм еусе, веккөд јөз. Директорјас фабрик-заводын служитөны жалөваннө-вылө. Мыј налы шөктас көѳајин—робочөјлөн бөрјөм Јур—вөчны, сјјө і лөө вөчны.

Өні воңвыв позө быд вөчантор артавны, ковтөм тор, лөктор вөчөм бырөдны, бур тор содтыны.

Војнајас бырөны, ужалыелы нөнөмые мөда-мөдөө вөавны. Колөм јөзөө некод оз кут лөчкыны, најө өд-јө воңө кутасны муны.

11.000.000 веретө мортые, өнөја салдатые оз кут еөјны. повлыны јөзыелые уңсө, најө аеные кутасны уңавны. А мында секи јөз гола-вывеые грузые уеө! Мында ембурөө 11.000.000 мортые вөчас!

Кымын морт оз кут војна-вылын јөзөө вөалансө вөчавны. бара мында дөбра вөчыые содө.

Јөз вөалан көлүј-вылө рөскөд бырө.

Војнанас мыј ез чирелыны. Тајө војнаад ембурөө бырөдөма мувылае 586 мөлиард шөјт дол. Быд Рөөј-јаса мортлы-кө, пөрыелы і кагалы јукны, воас 4.508 зарнө шөјтөн морт-вылө! Вөт морта семја-вылө 22.500 шөјт. Сөјө өтөк војнаөн.

Озырјасые мыј нөшта лөтөны.

Өні государство кутас ставсө тырые машөнајасөн уңавны, бара на ембурые содө.

Мөјан Рөөјаын револүтеја вөлі-нын, буржујјас емөе-на да нөжјөнөкөн пондае бырны.

Овмөс өнi-һин, ставсө кiетлөм-бөрүн, кујим воһн кутiе сещөма кыптыны, мыј сап-пемыдые каҕалас—оз коммунистјас прөста зiлны, мыјкө думажтөһны, абу-өд зiк јөјөе војтырыс.

Овмөс ез-на јона бурмы, гырые машинајас егөј-на вермөј уна вајны, јөз ез-на еуемыны, ез-на југдыны, отсасөм-пыдди век-на зiлөһны торкны, а олөм вежеөм төдчө-һин. Ез-на быдлаһын вөв револютејаһыд да салдатјас-вылад-на лоө рөкөкодуйтчыны.

Јөз јукөма кык торјө.

Јөз јукөма кык торјө: өтарас озырјас, оз ас уҗ-помые овны, олөһны барыһн-вылө, мөдөрас робочөј клас, олө медаөөмөһн уҗалөмөһн. Тајөјас-костыһн һөтчыд лад оз ло, тујһныс кыскө өтар-мөдарө.

Ем һөшта јөз, крестана, виҙму уҗалые. Најө һөрасөе, но најө торјалөһны-жө кык һелө, өтарас—озыр, мөдарас—гөһ. Öтiк, зев iчөт јукөһн озырлаһ кысөө, кызыс гөһмө, һөрө робочөјө.

Комi ас көлүјөһн уҗалө, ас овмөс-һомые жыһвыјө олө, мөд жыһсө (Ежва-һөдөһн) пажеткаөһн тыртө. Комi уҗалые жыһ-выјө робочөј, жыһ-выјө виҙму уҗалые,

Кымыһн воҗө капиталист олаһ һог кысөө, сымыһн содө робочөј клас, сымыһн чукөрмө заводјасө, карјасө, сымыһн сiһһныс паекалө: робочөј клас путкылтас капиталистјаслыс олаһ һогсө, сылы отсалас виҙму уҗалые, сылы отсаласны колөм јөз.

Шуөһны, колө-һө меd-војдөр револютеја вөчтөз еуе, управлајтые јөзсө лөөдһны.

III.

Кызі ужалыг војтыр воҕсагис ка- піталістјас олан ногкөд.

(Кожмөд еорһи).

Воҕза еорһиас ми адҕылим, кызі чужі, лоі, паскалі капіталістјаслөн олан ногыс. Капіталістјас бөгтісны став олөмсө ас кіас, војдөрсө олөмыслөн воҕө мунөмыс зев өдјө содіс, бөрвылас ҕикөҕ помөіс. Капіталістыс-жө ачыс сөгса воҕө нуөм-пыдөді күтіс помны. Колө мөд пөлөс оланног вөчны.

Сіјө олан ногыс сөщөм: став өвмөсыс лоө јөзыс-лөн, јөз бөрјөм војтыр пыр пондас вескөдлыны.

Капіталістјас-кө емөе, емөе і робочөјјас. Робочөј чужө быдмө капіталістјас олөмас, тырыс заводјасөн өтүвтчө, карјасын өін воөгө, гөгөрвоө көн олөмыс, да-і кіетө помөдөө, мед олөмыс воҕө ызөптас.

Робочөјјас важөн-һиһ каҕалісны, мыј таҕі овны воҕө оз поҕ, ез сөмын төдны, кызі вежныс.

Јона воҕ чајтіс: озырлөн-пө коркө өөлөмыс бур-мас да жалытас, содтыштас дон, сетас морт-мозжык овны. Власт-јылыс ез-на еорһит, өһіја пемыд јөз-моз шуө: мед-пө вескөдласны, најө-пө сүеөе, ми-пө јөјөе. Олан ног вежныс ез-на вітны. Муртса мед ескөн бур-мыштасны.

Корісны, заїгісны—ніпөм ез пет. Сыр-мыҗи ка-
чалісны, мыҗ капиталістые оз вермы бурмөдные, оз
вермы олөмсө јөзыслы еетные, кыҗи поре оз вермы
јөдөн верды.

Озыр-кө јоз-вөсна кутас төждыены, асеө пондае
өбөдөгны. Ыҗыд-кө дои еетас ужалыслы, аслыс ба-
рышыс ічөт колө.

Ужалыејас сїјө качалісны, кутісны властлыс өт-
сөт корны, сарјаслы прошенөјас гїҗны. Сыр-мыҗи
бара качалісны: сарыс-пө озыр-дор, сїјө-пө аслае
вөвјас-јылыс ужалыс-дорыд јонҗыка төждыеө. Ка-
чалісны, мыҗ властыс озырјаслөн, озырјас властеө,
асыныс олан пореө, барышсө віҗны і лөөдөмаөе.

Судө-кө еетан, судітө озырлы.

Мунан поп-дінө, ен-пө, мокает, төждыс, тед-пө
мөдар југыдын олөмсө лөөдөмаөе сенөмөс, күңөм-јы-
лыс-нөтчыд он вермы думыпты.

Код-дінө мунан, коді отсалае? Велөдчөм морт
шүө, тајө олөмыс-пө мед бур, нем-пө судалалае.

Лоө ужалыслы ас-вылас сөмын пашејтчыны. Мыҗ-
кө вөчны-кө ачыс-жө-кө вөчас-а. Сөмын ачыс вермас
аслыс бур олөм корены. Рөсїјаса ужалыејас мед-во-
зө петісны, мед-воз вежісны важ олөмсө да кутісны
вөчны вылсө. Мыҗла Рөсїјаын лоіс мед-воз, револүт-
сїјаыс—сорҗитам возын, өні віҗөдлам, кыҗи Рөсїјаса
ужалыс возсасіс важ олөмкөд, кыҗи верміс сїјөс.

Мед-возза кыптылөмјас.

Капіталістјаслөн овмөс пашкалө, содө робочөј вој-
тыр, чукөрмөны ғырыс заводјасө унаөн.

Во со-сајын Росіјаын төвар вөчалом сувтіе кок-
вылө. Ужалоны вөлі секи 18 часөи лун, зев ічөт дон-
вылө. Дон муртеа тырмө щыг-һисө-пөт овны.

Быд торјые вөлі итранујтөны. Көзәјиние скөт-
вылын-моз тешитчис...

Ҙерт сек робочөј еща-на вөлі төдө, абу-на вөлі
котыртчөма, но сещөм омөль олан инад терпены-ө-
ғыд унаые петавліс.

Вөлі гижасны прошеңнө, мед жеңмөдыштасны
лун, содтасны дон, мед морт-тујөжык кутасны пук-
тыны најөс... Бөрја-вылас жугөдласны пабрикјасө:
щыкөдласны машинајас, виаласны код-сурө служак-
јасөс да мыј сетые? Сетчө пырыетөм-пыр мөдөдасны
чиновникјасөс, салдатјасөс да јона-і иөјтасны чела-дөс-
моз ужалыејасөс.

Ужалыејас дугдылөны ужавны, корөны кокнө-
дөм—сјө шусө стачка.

Сещөм ыжыд стачкаые, код-јылыс долі став
Росіјаас өрнө кыпөдлыны, вөлі 1870-д воын тулыс-
нас (март төлысын) Леңинкарын өтөч кыан пабрикын.

Сы-бөрын-жө регыд стачкајас кыптисны Мөску-
аын, Ревельын, Кіјовын, да мукөдлаын.

Ҙерт стачка-бөрын вөлі озырјас унаөс сүдөтөны,
катарга-вылө мөдөдөны.

Ыжыд пөлзәјас сещөм воцасөмеыд һөтчыд өз
вөвны. Кор пікө воасны, һеуна личөдласны, да
кор сурас бара чорыда төпөдасны.

Стачкајас лаңтисны 1879 воын, 1892-ын бара
ыһнөтисны.

1895 воын 30.000 өтөч кыыс бастујтис 14 лун.

Правітелствоыд, озырјаслөн јуралыејасыс повчө-
сны, да закон лөзисны, код-сертө. пөчө робочөјөасөс

уждны луннас 11 час, челафос 12 арсаң 15-үз 8 час,
12 арбсые ічөтөс не уждны.

Озыр оз вермы дон еодтыны, барышые чінө.
Ужалыые візөны салдатјас, жандармјас, суддајас.
став влаетые капіталіејаслөн.

Лоі заводітны олан-ногыскөд воґсағны.

Робочөјјас күтіены каґавны, мыј куш көґажінкөд
воґсаеөмөн нінөм оз артмы, сылы мүкөд озырјас,
став влаетые капіталістјаслөн, еөтө отсөг. Колө воґ-
сағны став капіталістјасыскөд, став олан ногыскөд
өтпырјө да збылые.

Муртса вом воґтан паныд көґажінлы, пырыгөм
пыр сетчө пөлітса воас вом тупкыны. Оз небое
көґажінсө вомавны.

1899 да 1900 војасын робочөјјас күтіены кыты-
ны став озырјас олан-ногысөлы паныд. Сіјө војасае
ветлісны карјасын тујјас-куґа, чукөрөн, гөрд плаґа-
сөн, петкөдлісны мыј өні став ужалые каґалие да
өтув сүвтіе капіталістјасөлы паныд. Суеґжык војтырыс
өтувтчісны велөдчыны, лөөдчыны важ олөмсө кіетны
да вылөс вөчны.

1900-д воын Карковын мајын вөлі зев ыґыд
демонстратејја, став ужалыые дүгдіе уґавныс, пе-
тіе заводјасысө ывла-вылө, туј-вылө да петкөдліс, ку-
щөм ыґыд вын озырјасөлы паныд сүвтө, коріе уґа-
лысөлыс олөм көкнөдөм.

1901-д воын еещөм демонстратејјаыс мајын вөлі
Карковын, Фінлісын, Јеґынкарын, Сімперопольын.

1902-д воын лоі пөштө быд ғырыеґжык карын.
Төвнас во помнас кыптө стачка Ростовын, сөсаң ву-

жіе Бакуё, Тіплісё, Кіјовё, Одессаё, Јекатеріно дарё.

Қымын вöзö, сымын öтвылысжык, сымын öтувжык, чукöрөнжык, емелжыкә кутіс ужалыс вöјтыр важ олан ноглы паныд сұвтны.

1905-d во, јанвар төлыс.

Јапоніјакöд вöјутны заводіттöз-на омöл вöјас вöліны Росіјаын. Вöліны ыжыд пужда вöјас, һаһ ез во. Сіз-һын візму ужалыслы оз шогмы вöлі овныс да сетчö сөлтöд шог лоі. Қынөм пөт перјыны мунісны карјасö.

Карјасын олөм торкөма-жö, Пабрік-заводјас сұв-талöны, ужавны вöзјысыс зев уна, көзәјінјас јона пондісны лічкыны, пышјöмыс оз повны, выл сурас. Ужалыс вöјтыр дерт локміс, лөгасіс олөм-вылас.

Сетчö сөдтöд-вылö ічөтік Јапоніјаыд мос-код Росі-татö верміс. Став јöзыс кутіс увгыны, һекөдлы ез кут олан-ногыс сөлөм-вылас воны. Быдторјыс јöзыд кутіс скөрмыны.

Выл воын Путілов заводыс (Лөңінкарын) вөтлө-маё кымынкö робочөјöс. Јортјасыс (төварышјасыс) кутөмаё щөктыны бөр боетны, служітысјас өткажітча-сны. Қыптас зык.

Путілов завдса ужалысјас дүгдасны ужавны, забастујтасны. Қымынкö лун-мығі на-бөрге дүгдөмаё мүкөдлаын. 6-d лунö јанвар төлысын бастујтыс сөдас 200.000 мортöз.

Қор, сөлас, маткы, сөткы—көзәјінјас олөм робо-чөјјасыс оз лічөдны: зілөны сөмын ассыныс зеп-нысө тыртны.

Робочöйд оз-на гөгөрво, мыј озыр оз вермы дон содтыны ас вöлаөн. Дон-кө ужалыелы содтае, барышые чинö. А сійö і ем сытөн олап гажые, сы-вылö і песө.

Влаетые озырјаслөн, сійөс парөөнө озырлунсө віңны дөсөдөмаөе.

Робочöјјас вөлөм чајтöны, олöмые-пö омөл сійөн: сарыд оз тöд-da. Чиновникјасые-пö оз віставлыны сы-јылые, зөбöны-пö. Аеным-кө-пö ветлам, да віста-лам сар-багушкөысы став олөмнымөс, сійö-пö і лі-чöдае мјанлые, ужалыејасые олөмсө.

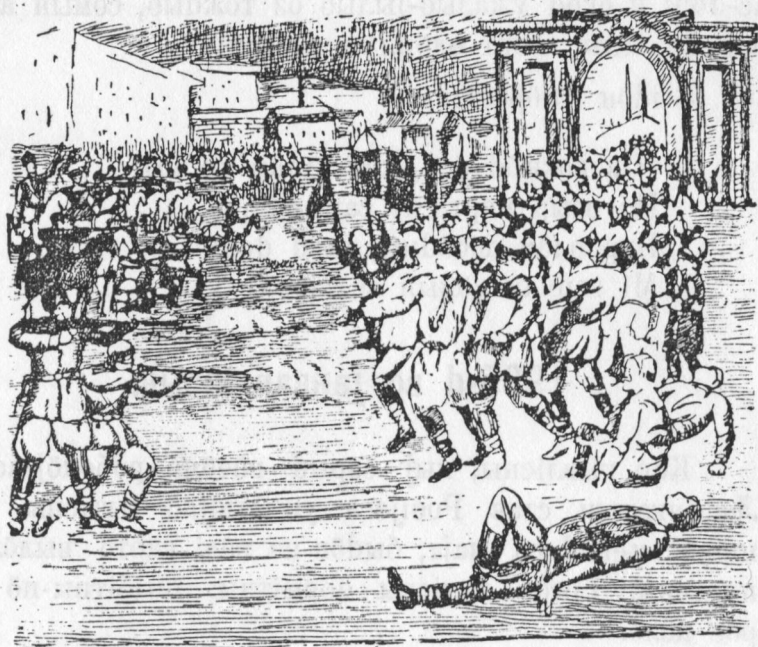
Сарлы гјасны прошеннө. Локтап вöскресеннөаө дөсөдчасны өтчүкөрөн нуны сарлы прошеннөсө.

Прошеннөас вөлөм сарлые корöны чүкөртны јөзеан бөрјөм јөзөс, мед најö дөсөдаены олөмсө. щөк-тыны озырјасөс. мед 8 часые дыр оз ужөдны, мед оз кутны чүкөртчылöмые. асөыд дум вісталöмые да гјкөмые. отувтчöмые...

Прошеннөсө вöлі таңі заводитöма: «Гөсүдар, мi — ужалыејас, мјан чөлад, гөтырјас, ебөстөм пöл-пөчјас— локтiм те-дiнө, гөсүдар, корены правда да мөздөм. Мi корые выјöз воiм, мјанөс лiчкöны, ламөдöны выв-тi сөкыд ужөн, мјан-вылын сөралöны, мјанөс морт-ныд-дi оз нуқтыны, мјан-вылö віжөдöны скөт-вылө-мөз. кодјасы бығ дөб ставсө терпiтны, нiнөм шу-төг. Мi терпiтiм, но мјанөс век воғө увлаң-тојлöны — корые тужö, пемөс-тужö—пөмыд iнө. Мјанөс жа-гөдöны лөкые. Оз лыдд-ыены мјанкөд. Мi пöдам. Вын-ным сөсөа абу, гөсүдар! Огө сөсөа вермө терпiтны, мi сөщöмөз воiм: лущö кувны тащөм олөмдөр-өыд».

22-д лунö жанвар тöлыгыш (важ погөн-кө 9-д лунö), вöскресеңнаб, асывнас чукöртчисны Леңинкар-са робочöjjас да жеңасөн, зибjыв пасjасөн, «отче наш» сылөмөн мөдөдчисны сар олан ишө. Төвса дво-речö, корны кокнөдөм,—чајтöны вөлі, сарыд-пө озырjас-гыд виңас, дорjынтас, сјjө-пө вөд jөз-дор.

Сар-бағушкыд паныдаліс пулаһи: 1000 морт-сај-ас вөлі виөма. Уна дојмөма. Позö ескөн вөлі сарыд-лы воңыв виставны локтад-кө-пө лыjлам, сек ескөн некод ез муи. Сарлы колö вөлі лыjлыныс.

Сар лыjліс верасө ас-вылас. Ужалыс jөз муісны бағ, дінб-мөз норасны омөль олөм-вылө, корены отсөг, а сы-пыд-дi—пула. Кағалісны, мыj болшевикjасыд

правѣ вѣлѣмаѣ, кор шуѣмаѣ: сарыд-пѣ озырјаслѣн казак.

Сарыс ачыс мед-озыр, ачыс барыш-вылын олѣ. ачыс жѣзлыс вѣчѣмтор вѣжѣ да дерт озыр-дор.

Код-вѣсна тѣрыт-на вѣлі журбѣтѣны, код-вылѣ вѣлі надејтѣны, вѣнмѣн ез кутны вермыны вѣжѣдны.

Вѣскрегенънасѣ сѣјѣс шуѣмаѣ бѣрас «вѣра»-ѣн — ужалыејас бѣд во каѣтылѣны. Уна вѣр секи кѣтѣс сар-баѣушкѣыд. Вѣркѣд кѣвѣс жѣјлуныс, пемыдлуныс Ленинкарса робѣчѣјаслѣн.

Суд-ѣајас (служѣтыејас)—озырјас-дор, сар—озыр-ас-дор: ѣ екод ужалые-јылыс оз тѣждыс, сѣмын ачыс вермас аслыс морт ѣлѣмлун перыны.

Бѣдѣн гѣгѣрвоисны:

«Оз кокѣд еет, кѣѣ кутам корны,
Њѣ озыр морт, ѣ сар, ѣ јен,
Бур олѣм лѣвѣдны, шуѣ дорны
Мѣ вермам сѣмын ас кѣн».

1905-д во јанвар-бѣрын.

Кор кывлісны, мѣј сарыд вѣчѣма робѣчѣјаскѣд Ленинкарын, став Росѣјаса ужалыејас гыѣисны. Се-щѣмѣн ѣнекод ез чајт, бѣдѣн-на вѣлі сартѣ вылѣжык пуктѣны. Гѣгѣр кутисны горѣитны, шыбѣитны-пѣ сарѣс колѣ.

Гѣжѣмнас (јунъ шѣрын) војутан парокѣд «Пѣтѣм-кѣн»-вылын кыптисны матросјас важ олан ноглы паныд.

Јѣз пыр ѣтарѣ гыѣис, арнас гыс кыптѣс мед-вылѣж. 19-д лунѣ сентабр тѣлысын Мѣскуаын забастуј-

тісны нїга гїжөд течејас Сытїн гїжөд лїчкан ішын (тїпографїаын). Наяө вөлі корөны неуна ужсө чїнтыны да донсө содтыштны. Віт лун-мығтї забастујтїс став 50 тїпографїаыс. На-дїнө өтлаасїсны наң пө жалыејас.

2-d лунын октабр төлысын Леңїнкарын забастујтїсны тїпографїајас. Октабр воҗа лунјасас Мөскуаын забастујтїс кыз көрт тујыс.

9-d лунө октабр төлысын Мөскуа гөгөрсә көрт тујјас-вылын ужалыејаслөн, служїтыејаслөн мунїс ејезд. Сен шуїсны: бастујтны, корны, мед јөзған бөрјөм јөзөс чукөртасны да еетасны налы олан ногөсө лөөдны, ужалан лун жеңмөдны 8 часөҗ, свобода еетны, леҗны турмајасыс, кодї абу јөзлы лок вөчөмыс пукеөдөма, а пукеөдөма јөз-дор олөмыс.

Мөскуа гөгөрсә көрттујас-вылө віҗөдөмөн сувтїс көрт-тујыс став Роеїа пасталаыс. Ез кут ужавны телеграф (сутуга-куҗа јуөр ееталөм).

Өнїја пөраө көрттуј да телеграф сувтөмыд мортлөн вір сувтөм-код-жө—став олөмсө сувтөдө.

Грездјасын віҗму ужалыелөн локыс щөщ ызөбтыс. Помешцїкјаслыс пондїсны сотны овмөс, аснысө вөтлавын. Öталїсны наң еорөмјас, амбарјас. Гөкыд вөлі олөм сек віҗму ужалыелөн.

Ғерт өїктса олыејасыд абу сецөм өтувјаөс кушцөм карса рабочөјјас. Карын правїтельствоыс кутїс адҗыны: делө абу шутка. Јөз сецөма гыҗїс, мыј војскаын оз-нїн вермы лаңтөдны. Озырјаслы пом кутїс матыетчыны.

Робочөјјас пыр өтарө чукөртчөны; збөјмөны. 13-d лунө Октабр төлысын Леңїнкарса робочөјјас борјїсны Совет ас-пїеыныс. На-бөрсә бөрјалїсны мукөд гырыс

каржасын. Ленинкарса Совет вескөдлыны кутис став Роејаса Советјаснас, Роејаны лоі кык влает: важ—озырјаслөн, совет—ужалыејаслөн.

Кодылы-кө колө вермыны мөдсө. Сар да озырјас повчысны, октабрын, 17-д лунө леңисны маңипест, көн вөлі көејомабе коккөдны јөзлые олөмөб. Сіјө маңипест-јывеые јөз вөлі бөрас ылыө:

«Царь испугался, издал манифест: мертвым—свободу, живых—под арест». Коміөн-кө: сар повчөма, леңома маңипест: кулөмјаслы—свобода, ловјаөс—арестујтны.

Октабрса забастовка петкөдліе, куцөм ыжыд выные робочөјјаслөн, петкөдліе, мыј робочөјјас став ужалые возвылас муноны, ныралөны. Сіктјасын оз-на вөлі сөк гөгөрвөны нинөмтор, робочөјјас абу јүгөдыштөмабе.

Советјаслөн еща-на вөлі выные важ өлөмсө путкылтны, ез-на сүзчы.

Октабрын мөскуаса робочөјјас лөсөдісны гөрді гвардіја, петісны ывлаө когасны. Озырјаслөн велөдөм Мөскуаса салдатјасые ез муны ас јөзөс лыјлыны. корны лоі бокые, мукөд каржасые. Салдатыс кызые візму ужалые, велөдөм пон чукөр-моз ачыс-жө вокјасө лыјліе.

Мөскуаса робочөјјас-бөрөа кыпөдчылісны мукөд каржасын да сіз-жө најөс вермісны.

Ленинкарса Советөс арестујтісны да мөдөдісны Сібырө.

Бөстчылісны робочөјјаскөд візму ужалыејас: 10 губерныын (Роејаас губерн-аыс вөлі 100-гөгөр) помещікјаслы вөчөма убытка 29.000.000 шайт дон. Візму ужалыејас вітөны вөлі сөмын помещікјаслые візму

мырсадыны, а став олап-погыскөд вöзсасы оз-на
вöли гөгөрвоны.

1905-d вогаң сарöс шыбитöмöз.

1905-d воыи револютеја ез удайтчы. Озырјас
саркөд бөр личкисны ужалыг вожтырöс. «Бшмöмыг»
унаöс бырöдисны, Сибырö да кытчö мөдöдисны.

Код-сурöлөн надејасы ас-вылас, став робочöј-вы-
лас воши. Код-сурöлөн кјас öпöдчис, пондисны Һар-
гыны.

Ез сöмын јурсö öпöдны большевикјас, ез
најö Һаргыны пондыны. «Öтчыл ез удайтчы, мөдые
удайтчас».

Бастујтöмјас чіш. 1905-d воыи бастујтис 3.000.000
робочöј-гөгөр, 1907-d воыи—ставыс 740.000, 1908-d—
176.110, 1909-d—64.166, 1910-d—47.623 морт.

Ужалыг вожтырлы лоі бöриңтчывыны, лаңглыны
да чöжны вын да вылыг укөдчыны важ олөмсö наз-
јыны.

серт маңшестö сарыл, мыјөн јöзтö вермис, ву-
нөдис. Но ужалыгјас адзисны, мыј тајö олап пог ко-
лö вежны, көлö жүгөдлыны да вылöс лөсөдны. Сін-
јас вогөс. Öнi сар-вылö Һекөд-нiн ез кут надејт-
чыны.

1912-d вогаң јöз бара пондис гызыны.

Сибырын Лена-ју пöлөн перјöпы зарні (зöлöта). Зар-
нi перјөјасасылы-ужалыгјасасылы зев сөкыл сен ов-
ныс. Көзыл вывти, бокын, личкöны јона, чiркöны пыр.

4-d лунö апрель тöлыгыи 1912-d воыи забастујти-
сны да кутисны корны: жеңмөдны ужалан лун 8 ча-
сöз, содтыны дон, да вежны 27 служитысөс.

Көзәйінјас еорнiтiм-пыд-дi да олiм лiчiдiм-пыд-дi кiрiснi отсiг-вылi салдатјасiсi.

Жеңыдјыка-кi кутасны уждiны да дон еодтасны, капиталiстјаслiн барыш чiныштас. А кыз-нi сiјi сет-чiз асiсi воштас, мед ачыс асiсi барыш кутас чiнтыны да ужалыејаслыс олiм кiкнiдiны? Сiјi власт лiсiдiмi барышсiсi вiзны, власт ужалыејас-пiыс-жi чукiртiмi том јiзiсi да велiдiмi понјасiсi-моз асiсi овмiсiсi вiзны робочiјјасыс.

1912-д воад Лена-ју дiнад, кор ужалыејас кутасны кiкнiдiм кiрны, локтасны салдатјас да начальнiк шiктiм-еертi лыјласны 320 робочiјiсi, 200-iс дојдасны.

Мыјiн сiјiс кыласны, став Росiјаса робочiјыс гызас. Куш Лeнiнкарын сiјi воас мај тiлысын бастуј-тiмi 200.000 морт.

1912-d вогаң робочөјјас бара лөвчөны. 1912 воын вөләма 732 забастовка, 1913-d ын—1.370, 1914-d ын август төлыгөз 3.534. 1914-d воын 7 төлыгөн бастујтөма 1.337.500 морт.

Вojна панөмеаң важ олөмкөд воҗсагөм торкеіс. Сар да озырјас локыге кутісны воны бастујтыејас-вылө. Бастујтөм чіні, 1914-d воын августсаң вөлі сөмын 8.900 морт бастујтөма. Вojна заводітөмеаң олөм кутіс омөлтчыны, овмөс торкеіс. 12.000.000 мортөс чукөртөма куш Роеіјаып лыјлыны озыр барыш-понада. Қымын гөтыр челаҗ котыркөд колі гортас. Шог воіс помтөм. Бура уна сінва кіетөма. Овмөс пыр кіе-сө. Быдтор лоі зев дона. Вojна век оз помае. Салдатјас окопын кујлөны ошјас-моз: јөз-ө, эвер-ө—он торјөд.

Мыјкө бостны-кө мунан, верст-куҗа черөд. сөрт ставыс скөрмө, көн чукөрмас кујім морт, сен і мунө сорңі вojна помалөм-јылые. А сарјас да озырјас оз помавны. Налы мыј! Налые муссө оз зырт, коскас оз суј. Сінва кіетны оз ков: оз налые некодөс вiавны вojна-вылад.

Јуөны, сојөны, бабајасөн мыреөны, барыш помтөг кулөны...

Сарөс шыбітөм.

«Сар мед-ыҗыдыс, сіјө і мыжа ставыс». Лөксө кутісны сарлаң веккөдны.

Певраль толысын 1917-d воын бара јона кутіс јөзыд гыны. 21-d лунө Колпіноын (Леңінкарын) кыптіс забастовка. Бастујтые пыр codi. Кыптіс 80.000 мортөз. 27-d лунө кыз Леңінкарыс сүвтіс.

Пöштi бид лун туј-вылын пöлтса да робочöјјаскостын кое лыблие.

Мартын 8-9-10-д лунјасö став карыс сувтiе. Робочöјјасöе лылыны вајисны мед-јöј салдатјассö, мед-јона бöбјöдлөмјассö. Буржыкјасые ез кутны боетчыны ае јöзöе вiавны, најö ружјöсö кутисны бергöдны озырјасылы паныд. 12-д лунö робочöјјаскöд öтув зон полкјас важ олап ноглы паныдөн кутисны сувтны.

Бвла-вылын робочöјјасöе чардакјасеаң, көлөкол-нiчајасеаң,.. гөгөр кутисны лылыны.

Ужалые војтыр вiреö кiетiе выль олөм-вöспа, важкөд воцсаегөн, а сы-костi озырјас лөеöдчiены ылөдны најöе. Сарöе-кө быгө лөö чöвтны, пуктыны выль јöзöе, озырјасеаң, јöзлы шуны, мiјан-пö öни Респуб-лика, јöзеаң бөрјөмјас олөмнас веекөдлөны. Важ олөм-пö когыс, выль воiе.

Озырјас-ордын озырлун, еуелун, учреждениöјас, Государствоса дума.

Кор ужалыејас кутисны вермышы сарöе, буржујјасе, капиталистјас боетисны властөе.

Боетөм-бөрас пыр бөрö вiзöдiсны, оз-ö-на сарыд нöшта (јөццö) ковмыв. Сарөе, мед јöзлые еiнсö оз јор, колö вöли вештыны--öтарö-кө, мөдарö-кө, сарыс вермiе-на озырјаслы ужалыејасöе лiчкiгөн пöлза вајны.

Властөе боетiе Дума. Сени ставыс вöли озыр, еiјö вöли озырјаслөн Сöвет. Думаыс, кытчöз ез адзы, мыј сарлы зiк-нiн пом, пыр кык бана шаңга-код-вöли, öтарö-мөдарö бергалiе.

11-д лунö март тöлыеын, луншöр-бöрын часын Думаса переедательыс — Родзашко—25.000 кыпöдчөм салдатјасеаң воыејаслы шуiе:

«Мед-војдөр колө бырөдны важ властө. Дума сјјөс вөчигөн кутас отсаены мыј вермас, мед сөмын гөгөр вөлі шы-һи-гөв.

Рыгнас сјјө-жө Родчанко сарлы, важ властлы, сутуга-куза кучкіс:

«Сөкыд олөм. Столістаыи (Жеңинкарын) һекущөм власт абу. Көрттујјас торкөісны. Һаһ-пес карө вайөм ез кут мунны. Јөз увгө. Туј-вылыи пыр помеа лыјеөм мунө. Салдатјас оз кывзыны: оз көсјыны лыјөлыны мөда-мөдсө. Колө өдјө щөктыны лөөдны выл цравіеелство, щөктыны сещөм мортлы, кодлыс кывјассө јөз пыдди пуктө. Еновтчыны оз поз. Еновтчөм—астө виөм-код. Көвма јеплы, мед тас ставыс те-вылө ез уе мыжыс».

Аскі асывнас пөшта-на лөсыд телеграмма мөдө-дөма сарлы:

«Гөгөр кісөө. Колө зев өдјө мыјкө вөчны. Аскі лөб сөр. Воіс мед-бөрја час».

Ужалыс јөзлы, салдатјаслы көсјыөны бырөдны важ властө, а сарөс, важ властө щөктөны өдјөжык «мыјкө вөчны», өдјөжык лычкыны, лаһтөдны ужалыс-асөс.

Јурбегіс көт ез Родчанко, сарлөи нем помаөөма.

Робочөјјас да салдатјас лөкыс щөктөны выл власт лөөдны.

12-д лунлы паныдас, војнас, Дума торјөдіс ас-костыс Ісполком.

12-д лунө-жө робочөјјас бөрјісны Сөвет. Мед-возза Сөветас вескалі ставыс кущөмкө лөк јөз, уна горзыс да еща вөчыс.

Буржујјаслөи думаса Ісполкомыс да Сөвет робочөјјаслөи лөөдісны выл власт, выл лыжыдалысја-

сөс пуктисны. Став мед-тырыгыс вöли озырјас-пиге да озырјас-дор олые.

Ужалыејас пондисны выль властгаң видчыены выль олөм. Локтис ез бур олөм? Ез дерт. Нинөм ез векеы, војдөр вöли сар озырјаслы казакалө, öни озырјас аеные кутисны веекөдлыны.

Сар вöли вöчө, мыј озырјаслы колө, озырјас куисны вöчны сјө-жө, мыј вöли сар вöчө.

Ви́му ужалыејаслы вöли му көсјоны еетны, да öни кутисны шуны, мөдые-пө, јөзеаң бөрјөм јөзөс-пө ејезд-вылө чукөртама да налые јулам да секи. Кор чукөртад сеңөм ејездеө? Кор војна помаеас. Кор војна помаеас? Кор вермам.

Бара сјө-жө ужалыејасөс кутисны бөбјөдлыны.

Олөм век öтарө омөлтис. Наңјас зік кутисны бырны карјасые, черөдјас содöны. Сіктјасын некуңөм төвар ез кут шедны нөбны, сеңөма донсалис. Овмөс еіктјасын кіссыны кутис зікөз. Јөзөс век öтарө віалöны: кітөм, коктөм, еінтөм, пелтөм, быдеаманөгыс жугөдлөм век содө.

Сөвет власт-вöсна.

Ужалые војтыр кіетис вір мартын, буржујјас елівкісө көвтöны. Көд-пө сетчө оз екөрмы? Став ужалыеыс бара кутис гығыны.

Буржујјас власткөд ортчөн сүвтис мөд власт, робочөјлөн да ви́му ужалыејаслөн Сөвет.

Көт еекөн мед-возза Сөветае вöлины куңөм-сүрө јөз, век-жө-на робочјјасөс чукөртис ае гөгөрыс.

Ужалые јөз кутис сүвтни став озырјасысемын-ын паныд, комунистјас боегисны ныравны, веекөдлыны.

Комунистјас кутисны индыны, мыј сөмын Сөветјас ужалыејаслөн, сецөм Сөветјас, көн еуе, веккыд робочөјјас-дор олыејас, вермасны став влагтсө ас кіас бостөм-бөрын еетны кокнөдөм. Сөмын сецөм Сөветјас, сөгга некөд оз.

Ужалыејас кутисны гөгөрвоны, мыј озырјас ас пондаыс төждыеөны, озырјасөс колө шыбитны, колө советјаслы став влагтсө еетны, а Советјасө бөрјыны комунистјасөс: најө јөз еуеөе, веккыдөе.

Капиталистјас, озырјас ас-костас некың оз вермыны ладмөдчыны. 8 төлыөөн нөлые вежісны правітелствосө. Мырддыөөны ыңыд жалөваңнөа інјас-вылын. Ас-костас пуреөны понјас-моз.

Робочөјјасөс личкыны өгувјаөе. Сөветјаслы нинөм-вылө влает оз көсјыны еетны. Карын төвар вөчалы-өөс, өіктын віңму ужалыөөс важ-моз быд кывјые тұрмаө пукеөдөны, лылөны.

Влает-дор некөд ез кут овны. Ставыс кутіс Сөвет влает пуктыны шуы, кутісны Сөвет влает лө-өдөм-дор воңсағны, коғағны озырјаскөд.

Арсаң, сентабр төлыгсаң большевікјас ужалы-јасөс кутісны лөөдны влает озырјаслые мырддыны да ас кіө бостны.

29-д лунө октабр төлығын Леңинкарас робочөјјас-лөн Сөвет, большевікјас индөм-серті лөөдіс Војеннөј Револютсіоннөј Көмітет. Сіјө Көмітетлы колө вөлі-лыд-вылө бостны став вынсө ассыс, да сіјө выннас кор кад воас мырддыны влагтсө өніја ыңыдја-сыслые.

Көмітет төдмалас да адјас, мыј став салдатыс Леңинкарас Сөвет влает лөөдөм-дор.

Озырјас повзисны. Капиталистјаслѳи властыс 6-д лунѳо нојабр тѳлыын кѳсјѳ арестујтны сјјѳ Комитетсѳ.

7-д лунлаң паньд Кѳмитетлѳи војскајасыс бое- тисны главнѳѳ учрежденинѳјас.

Рытнас арестујтисны став правителствосѳ буржу- јаслыс.

Војнас воесис став Рѳејјаса Сѳветјаслѳи сјезд, кѳни кызыс вѳли комунист. Сјезд бое тис ас кјас став властсѳ Рѳејјаны.

Аскинас вѳли пунктѳма выл ѳжыдалысјасѳс, выл вѳскѳдлысјасѳс став Рѳејјаса олѳмнас, выл Прави- телство. 7-д лунѳо нојабр тѳлыын 1917-д воын му- вылын лѳѳи мед-возза правителство ужалысјаслѳи, јуралыс-шыдѳыс кытѳѳ вѳли пунктѳма Ленинѳс, сјјѳ олѳи сен кувтѳѳыс.

Выл правительствовын вöлины коммунистяс, воjтыр абу учыгöе, ужавны пондисны да став еветыс jирка кывны кутис.

Сjезд ез мöдые-кежö ужсö кол, пырыетöм-пыр лезис закон: став вижму мырд-дыны озырjаслые да еетны ужалыеjаслы. Вижму ужалые мед-вожда дун-саныс адjис, мыj таjö властыс ужалыеjаслөн.

Сjездыс шуис: помавны воjна, миритчыны, вöзjыны бураеöм став муыслы, лезавны салдатjасöс. Салдатjас адjисны: вöлиети сылөн власт лои, вöлиети сы-дор кутисны сулавны.

Сиз-жö сjезд шуис робочöjjаслые карын олöм кокн-öдöм-jылые.

Уна постановлөннö сjезд вöчис. Став jöзыс кажалис, мыj вöлиети палөн лои власт, мыj Совет власт ужалыеjаслөн власт.

Револютсijaыс таjö шуеö Октабрсаөн. Важ погөн-кö вöчан дуныс вöли октабр төлысын. Öни 7-д дунö, ноjабр төлысын став Росija пасталаыс праздуjтöны ужалыеjас таjö асыныс Бжыд Лунсö.

Олöм вöли еöкыд, врагjас jона торкисны, jöz вöли пемыд да ез быдлаын öтмоз гөгөрво асыс властсö, немыс пöрjавлöмае да оз вöли верит, бара-на-пö пöрjалöны. Сещöм jöz вöли Коми муын, вöрын, пемыдi-нын. Öни i Коми ужалые воjтыр кымын вожö, сымын jонжыка кажалöны.

Робочöjjас некущöм государствоын-на власт абу боетöмае.

Леңинкар-бöрын став властсö боетисны советjас Мöскуаын, Карковын, Кijовын даj мукöдлаын, став Росija пасталаыс поснiдiк кесөн.

Мыҗла Роејаын лоі мед-воҗ револут- сіјаыс.

Мукöдыслы оз тыдав, мыҗла Роејаын лоі револутсіјаыс, а ез мукöдлаын, көні јöзыс еуеҗык, овмөсы бурҗык, олöмыс воҗынҗык мунö.

Некөн Роејаын-коҗа ез нарҗитны, ез личкыны, ез чіркны робочейјасöс. Англїјаын шуам, Германїјаын, мукöдлаын робочейјасöс віҗлісны бурҗыка.

Роејаын віҗму уҗалыејас щыг-һеö-пöт вöлі олöны, муыс ставыс вöлі помешщїк-ордын. Ғыр-һин ескөн віҗöдісны, вітісны, пондылісны мынтыны наые, бостны віҗмусö ас-ордас да ез вермывны. 17-д воын локыс петіс, скөрміс важ олөм-вылö: робочейкөд öтлаасіс.

Некөн сещöма ез öбöдітны, ез личкывны, ез еравны вермөм, колөм јöзöс, мөд кывја јöзöс, кыҗї Роејаын. А Роејаас жынјыс вöлі сещöм јöз, жынјыс сөмын роч. Тајö јöзыс унаые пондылісны мездыены да ез вермывны. 17-д воö локыс петіс, робочейкөд да крестанакөд öтласасіс.

Роејаас озырлуныс волі заҗраңічаса. Заҗраңічаордын вöлі із шом (Каменный уголь) перјөм, һепт (нефть) перјөм, көрт вöчөм. Роејаас вöлі мукöд государствојас капїталїстјаслөн аслас слугаөс-мөз віҗöны. Тајö војнаын вöлі чукөртöма 12 мїлльон салдатöс, коҗаслы лоі кіетны вір, чегјавны лы-сөм, перјавны еїнјас, кувны Англїјаса да Прантсіјаса озырјас зеп-вөсна. Роејааса јöзыс мед-јона мучїтчіс војнаыс.

Сар власт вöлі уҗдыө заҗраңічаыс, да прöчентсö мынтыны јöзлыс кыҗ-мыј вермө перјө, мыјөн һöшта јона ледчыө өылі-вылас.

Росіјаын кыз заводыс да пабрікыс вөлі гырые, гырыежык Америкаса-дорые, робочей јөз вөлі јона чукөра мукөдлаын-дорые.

1914-д воын Америкаын, јона гырые предпріјаті-јејасын (1000-ые уна робочөј көні) вөлөм ужалө 1.255.000, а Росіјаын 1.300.000 морт.

Жыныс уна (56,5%) Росіјаса робочейјас-пые вөлөм ужалө сецөм предпріјатіеын, көні 500 морт-сајас, а Америкаын сецөм інас сөмын којмөд јукөныс (31%).

Сөрт пабрік-заводыс Америкаас вөлі буржык, сен ставыс гырые бур машина ужалө, а Росіјаын— морт машина-пыдди, сіјөн і јөзыс вөлі чукөра жык.

Росіјаыс вөлі сөкыд револүтсіјанас. Росіјаса ужалыс јөзөс вөлі чукөртө, өтүвтө, нуө сецөм јон партіја, куцөм партіјаыс некөн ез вөв. РКП-код топыд, вескыд партіјаыс мувылас ез вөв дај өні-на абу.

Мөдарө-кө буржуј, капіталіст котырыс Росіјаын ез вөв сецөм суге.

Озырјас ез көсјыны сетчыны.

Озырјас ез вермыны мірітчыны выль олөмкөд. Наулыс уеі власт, робочейјаслөн власт мырдадіс банкјас (сөм віқан ін), мед-воzza воас бөстіс 4.000 предпріјатіјө, помещікјаслыс мырдадіс 35.000.000 сөсатін віқму. Ставсө предпріјатіјөсө вөлі мырдадөма 10.000.

Капіталістјаслөн рај кіссыс, барышјас кылаліны— көјінјас-моз кутісны омлавыны.

Піңсө јірыштөмөн локыс уекөдчісны коасаны. Жүгөдлісны көрттујјас, мед Сөвет власт оз вермы-јөзсө вердны да мед сіјөс чөвтасыны. Сің-нін вөлі олөмыс кісөма да нөшта-на содталісны.

Озырјас јона пондисны пакөсетичыны. На-ордын вөлі еуелун, на ordö колі уна еом, на-dor сувтисны најө, кодјас вөлі (жалөваннө-вылө) озырјаслые олан-ногсө вгзөны.

Озырјас лок јозөс, немьд јозөс медалисны когае-ны выь власткөд. Вiалисны еуежык большевикјассө. Вiалисны мукөд государствоса јозөс, көсјисны пакөд лөгөдны. Сізі лыжысны Мирбакөс, немечөс, мед Герма-нїја лөгасае да оз кут ладмөдчыны.

Сізі виисны большевикјасөс: Уритскөјөс, Володар-скөјөс. Лыјисны (да ез ло кувтөз)—Ленінөс.

Роч капіталістјаслы отсөг-вылө локтис став му-вывса капіталістјасые. Ставыслы инмөма. Öнi сецөм-нын олөм, өтiкөс-кө кучкан, ставныслы инмас, сецөма комокаеөмаөс.

Шыбітiм, вөтлiм Роч озырјасөс, вөлөм заграни-часалы щөц инмөма. 10.000 предпріјатіјөад (пабрiк-завод) вөлөм уна-на тырыејасые заграничаса капіта-лістјаслөн.

Банкјасын налөн вөлөма уна озырлун. 9.000.000.000 зарнi шайт вөлөм налөн куш ужјөз сарсаң колө.

12 мiльон салдат најө барыш-вөсна дурдiс ко-сасны.

донтөм маферјал, кодөс вөлі Росіјасые вайөны выь властлы вескалі.

Выь властыд оз кут отсавны Кітајтө, Персiјатө да Туртсiјатө личкыныд, выь властыд кутас налы мездысны отсавны. Мiжан-вылө став муыв озырыс кыптiс. Мi ескөн мынім наые, асланыс робочејјасыс-кө кыптiны, четчiсны-кө да пондисны капіталістјаскөд колөм јөз, колоңіјаяс воґсасны.

Сіјөн лоі міжанлы заводітны воґсаены став евет-вывса капіталістјас чукӧрыскӧд, лоі комунистјаслы пырыетӧм-пыр револутсіја - бӧрас петны ас Роеіја-пиеыс да кыпӧдны озырјаслы паныд став ужалыс јӧзсӧ, став колӧм мујассӧ.

Выл олӧм вӧчны колӧ вермыны озырјасӧс став евет-вылыс. Ӧні вот боетам, кыз арміја бырӧдан, кор став муывса буржујыс пинсӧ јірӧ, вомсӧ вежнӧдлӧ, кулаксӧ чабрӧдлӧ, кӧсјӧ пурыштны.

дыр лоі коасны Сӧвет властлы. Ставыс кісӧма, гӧгӧр пакӧетітчӧны, ужалысјас пемыдӧс, став Роеіјасӧ белӧјјас боетӧмаӧс, колӧ Краснӧј Арміја вӧчны, ӧружјӧ чукӧртны, вердны...

Наӧ вайны некытыс, Сыбыр да Украина белӧјјасулын... Сӧкыд пӧрајас вӧліны, уна тор колӧ вӧлі вӧчны да ставсӧ Сӧвет власт вӧчис. Ӧні вӧтӧп-моз каґтылам ставсӧ.

Робочейјас, виґму ужалысјас, колӧм јӧз ез етчыны, виґисны аенысӧ.

Налы отсалісны став муывса робочӧјјас. Револутсіја вӧчны став евет-вылас Мӧскуаын Леӧн индалӧм-серґі, Леӧн велӧдӧм-серті март тӧлысын 1919-д воын панӧма ӧтутвчӧм став муывса комунистјаслыс — шусӧ сіјӧ 3-д Интернаціоналӧн.

Олӧм кутіс вежыны, Роеіја јоимӧ, ужалысјаслӧн власт топыд пукґіс, ӧні сееса кокныда он бертовт, кымын воґӧ, сымын еусґык лоӧны ужалысјас, сымын чорыдґыка кутчыасны Сӧвет власт-дінад.

Сӧвет-увса Роеіјаӧс ӧші прізнајтісны кыз ґержавыс, міжантӧг оз вермыны овны (колӧ наӧ, непт, вӧр, выј), пӧкӧртітны оз-нын наґејтчыны, лоӧ мірітчыны.

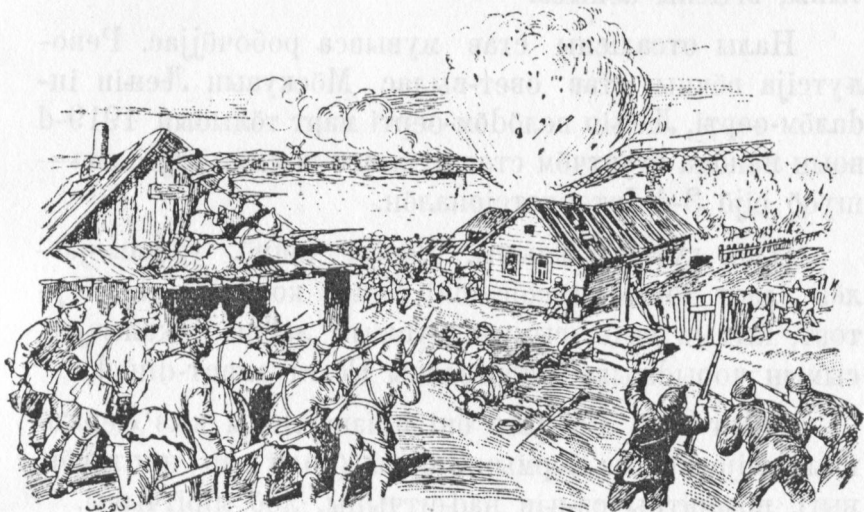
Göрд Армия.

Буржуйас ейөн сөмын оз пурны мѣанѳс: оз вермыны да. Кызѣ кѳјин ыжѳс картаые оз вермы сузѳдны, сѣз-жѳ најѳ мѣанѳс оз вермыны сузѳдны. дулваыд петѳ да нѣнѳм он вѳч. Уна барыш налѳн вошѣ. Прантсѣја пѣсѳ јѣрѳ да мыј вѳчас, пабрѣк-заводтѳ огѳ сетѳј, ужјѳз огѳ мынтѳј, донтѳг быдтор Росѣјаые нуны огѳ важ-моз лѣзѳј, мыј-сурѳ тѳвар огѳ вѣјѳј, 12 мѣлѳн салдаттѳ огѳ-нѣн барыш-вѳснаыд коасны чукѳртѳ, Кѣтајѳс огѳ јукѳ, отсалам сылы став муывѣса капѣталѣстјасые мынтыены.

Мѣстѳма вѣзѳдласны да нѣнѳм оз вермыны вѳчны. Скѳр, јон ѳадѳ ружјѳа сулалѳ межаас. Гѳрд Армия вѣзѳ Росѣјаѳс мукѳд государствѳса буржуйасые.

Мыјѳн лоѣ Сѳвет власт, сылы пырыетѳм-пыр аесѳ вѣзны ковмѣс Гѳрд Армия лѳеѳдны.

ѳсекаѳ тѳлыены 1918-д воѳ вѳлѣ чукѳртѳма 350.000 март сетчѳ.

IV.

Комуніст партія.

(Нолөд еорнi).

Воҗа еорнiас-еертiыс тöдaм револутија вöчны абу сецöм кокныд. Колö уна тöдны, жона воҗö вiҗöдны, аҗыны пырыс капиталистiаслыс оланногө, кытчö сiҗö оланногыс кысө, колö кыпöдны, öтувтны. кыскыны уҗалыеiасө, бөрjiыны кад, кор вöчны револутиeиасө, револутија-дырjиыс колö вескöдлыны jöзнас, jöзсө паскыдҗыка öтпырjö кыпöдны, важ. власт пазjыны, вöчны вытöс, вескöдлыны вылнас, мед оз шыбöлит, мед оз кылöд.

Уҗалыс воjтыр абу öткөдөс, уна оз гөгөрво кызи ассыс олмөсö кокнöдны, оз сецöм тужöд мун, кыт колö мунны...

Уҗалыеiас-ныралыс-пыддiыс, мытчыгыс-пыддiыс вескöдлыс-пыддiыс, сус-пыддiыс, асык-пыддiыс ас костыс торjöдöны бурҗыкiассө, вескыдҗыкiассө, сусҗыкiассө партијаö.

Jöз уна пöлөс, сiҗ-жö уна партија. Партијаiас емөс озырiаслөн да уҗалыеiаслөн. Озырiаслөн уна партијаыс (гырыеiаслөн, шөркөддөмлөн, посныдҗыкiаслөн, поменщикiаслөн). Уҗалыеiаслөн сöмын öтiк. Уҗалыеiасө помöҗ вескыда нуö бурлаң комуніст партија.

Ужалыејас-кө көсјөны аенысө дорјыны, олөмсө өдјөжык кокнөдны, мед буржыкјассө ас-пиеыныс ыстасны партијаө, кызі Роч робочөјјас гырыс заводјасын таво (1924-d) тулыс бөрјөмөн ыстисны ас-пиеыныс 200.000 мед-бур робочөјјсө партијаө.

200.000 бура уна, мијан став Комі муас став олысыс сымында-жө.

Комі муын 700 комунист, колө роч робочөјјас-моз буржыкјассө, еусежыкјассө, вескыджыкјассө сиз-жө колө ыстыны.

Уна-кө лөө партијаас еус ужалыејас-пиеыс вој-тырыс, лок јөсө, коді чин-вылө да места-вылө пырө-ма, кокныджыка позас вөтлыны да вежны.

Росіјаын комунистыс век сөдө да робочөјјыс ун-жык лөө, мукөдыс ещажык, најөс өтарө бөр вөт-лөны.

Јанвар-кежө 1924 воын Росіјаас вөлөма 446.000 морт, 6 төлыс-мыгті, јул-кежө сјө-жө воын лөөма 647.200 морт.

Росіјаса комунист партија сөдө, јонмө, ужалыејас пырөны, веритөны сылы.

Росіјаса комунист партија мед-ыжыд да мед-бур свет-вылас.

Росіјаса Комунист партијалы во 25—30 сөмын. Сјөс чужтіс, течис, быдтіс Лењин.

Росіјаса комунист партија вөчис мед-возза рево-лутсјасө, кистис важ олөмсө, да збылыс течис вылөс, вескөдлө, мед олөмыс бөрө оз кылөд.

Росіјаса ком. партијасө жеңыда шуөны РКП, мед-возза шыпасјас-серті.

РКП Сөветјас-пыр мырөдіс капіталістјаслыс тав овмөссө да лөсөдіс сен ужалөм.

РКП сөветјас-пыр мырдөн щоктіс важ генерал-јасөс Гөрд Арміја течны, да когасны ас-кодныс-жө генералјаскөд. Мед оз вермыны ылөдлыны, па-вылө вөлі пуктөма камисарјасөс.

Генералјаслы мырдөн лоі велөдны ужалыејасөс камандерјасө.

Важ еуе служитыејасөс ыжыд жалөванһөөн ылө-діс служитны еөлөмгыс выль властлы. Наяө жалөван-һө-вылө быдөнлы служитасны. Регыд асланым велөд-чөм јөз уна петас.

Росіјаса Ком. П. өні оз лез Сөветјаслы вескөд-чөм тујеыс кежны. Вітө һөжјөһөкөп бырөдны регыд-мысҭ став озырө, јона ужалыејаслы төдчымөн бур-лаң вежны өлөмсө.

Партіјатөг ужалыејаслы оз поҭ олом течны, партіја колө сетчөз, кор став ужалыеыс оз ло өткоф, кытчөз власт оз бырөдны ковмы.

Кущөм партіја өні Ленин велөдөм-сөрті колө.

1. Партіја мед воҭын пыр муніс, мед век ныра-ліс, мед јона ылө воҭө адзіс. Партіјаын мед вөліны ужалыејаслөн мед-еуе војтырыс, мед-бурыс ужалые-јас-піеыс.

Партіјалы револютсіја вөчны колө уна тор төд-ны, колө төдны важ оланногсө, кызі сіјө мунө, кыт-чө оломыс кыскө, кызі револютсіјасө вөчны, кущөм вынөн, кор, кызі выль олом течны. Сытөг ужалые-јасөс нуны партіја сөрт оз вермы.

Партіјалы колө кыскыны став ужалые јөзсө, југ-дөдны најөс, өтувтны, нуны. Партіја—јур ужалыејаслөн.

Колө, мед партія ез торјав ужалые јöзые, мед ез орјөдлы вужјассө, мед вөлі өтпомја накөд. Без-партіјнөја-партіјнөја кост колө разнїча сетчөз, кыт-чөз став јöзые партія вылаөчыс оз кыпты. ßерт капіталїстјас олан ног-дырјї ужалыејас өтїк - выјаөз нөтчыд оз воны, воасны став торјассө важ олөмлые бырөдөм-бөрын.

2. Врагыс робочөјјаслөн, важ олан ногыс, јон, сїјөс вермыны колө ыжыд воча вын. Вын содө, кор јона өтүвјаөе чукөртчөм јöзыс, кор өтїк тужөд мунөны, оз пыр јукеныны.

Мед сїзі өтарө-мөдарө мунөмыс оз ло, партія колө вічны лок јöзые. Партіяө оз поз бостны быд ßивөөс, мукөдыс мода-вөсна пырас, чїн-понда, жалө-ваннө корены. Пырөм - бөрын кутас вежыда ужсө нуөмыс торкны.

Сїјөн і Леңїн 1903-д воын јона зыккїс сы-јылые меньшевікјаскөд. Меңшевікјас шүөны вөлі, колө-нө бостны ставсө, кодї мїјан-дор—Леңїн шүїс: бостны сїјөс, кодї ужалө револютеїја-вылө да өлөммеыс, ужалы-пıыс петөм јөзөс. Секі партія лөө топыд.

Сы-мында јөз чукөр ßерт он век өтї кывјө веж-кав, көн-сурө торјыштап, сек колө ещажыкысемы ун-жык-сертıыс вөчны.

3. Ужалыејас уна-ногөн котыртчөмаөе: коопера-тївө, барыш мед вузасыемы оз ло, да нөбасөм-вуза-сөм позас лөсыджыка пуктыны; комсомол, том јөзөс том кадсаңыс велөдны выль олөм течны; пропсойуз-јас вічны ужалыејасөс чїркөмыс, төждыены уж да олөм кокнөдөм - јылыс; сөветјас — ужалыејаслөн властыс...

Ставыне најö öтлаö кыскöны, кокнöдны олöм ужалыежаслые, вежны öнiја олаи ног. Мед ставыне öтi тужöд мунас, оз мешајт мöда-мöдыслы, мед оз шыбелiт—колö чукöртые, вескöдлые, индалые. Се-щöм-пыд-дые лöö партија.

Оз ков закон гiжны, мед ставыне кывзасны партијалые, сее нiнöм. Партијаас мед-суге јöзые, партија-ыс петöны мед-бур ужалыежасые сöветјасö, коопе-

рагивјасө, пропсојузјасө... Налые сизі кывзöны. Напыр партија öтувтö, веекöдлö.

4. Партија öрудјö ужалыејаслөн. Партија шыбитö важ олан ногсö, партија кистö важ влает, вöчö вылөс, личкö, бырöдö ебөссö озырјасые, кыпöдö, јонмöдö выл влаетöс.

Партеја воґсагö важ олөмыскöд пöрöдöм-бöрас, путкылтöм - бöрас. Буржујјас оз көсјыны сетчыны, јона-на важлаң бергöдöм-вöсна пессöны. Партија чукöртö ас-гöгöрыс ужалые јöзсö, нуö коө-вылö.

Партеја öни веекöдлö сöветјасөн, виґдö мед оз чукылт, мед оз шыбöлит, мед оз кылöд боетöм туј-сыс. Кытчöз выл олан-ног оз пукөы, влает оз быр, сетчöз лöб партија.

5. Оз поґ лезны, мед партија-пыцкын лöбны партија торјас (праксјајас). Партија торјавлö сек, кор оз лöсавны, кор оз сетчыны мöда-мöдлы, кор быдөн ас ногыс вöчöны. Партија вермас торјавны кык пелö, кујим пелö...

Став торјыс чайто, ме-пö мед-лөсыда иґöкта вöчны, ме-пö сöмын тöда да кужа индыныс тујсö, вöчны таяö уґсö, мукöдјасыс-пö оз гöгöрвоны, вонпöмабөс-пö. Чöвлöј-пö, регыд каґалад.

Мед регыдґык каґаласны, торкöны мöда-мöдыслы, термöдлöны уөмсö мöда-мöдыслые. Сизі нöжјөникөн зыкө воасны. Öтув капиталистјаскöд коөсөм-пыд-дi мöда-мöдсö пурöны.

Озырјаслы сјö i колö, кыґи мјанлы колö озырјаслөн аскост пуреöмыс.

Венґыны јона поґö быд торјыс ејездöз, ејезд-бöрын вöчны сизі, кыґи ејездые шуöма колö, колö еңаґыкыслы уиґыкыслые кывзыны. Сытöг-нö куцöм

өтүвја олөм, өтүвја косасөм, төпыд партија вермас лоны?

6. Партија јон лоө, бур, кор ас-костыс лок омөль јөзсө вөтлө. Емөсө сеццөмјас, кодјас шоныд ин-вөсна пырөны, сеццөмсө мыјөн каңалан, пырыетөм-пыр колө тојыштны.

Унаөн партијаас олигөн-һин щыкөһны. Уңалыс јөз-пјө оз воывлыны, жалөваһнө бөстөны ыжыдөс — щыкөһны. Сеццөмсө лоө-жө вөтлыны. Сөрт бур, топыд морт, прамөј коммунист, сөгга көт көһи, оз щык.

Ез ескөн тујыс вермыны кежны, јөзыс-кө, көһ најө олөһны, вөһны сүежыкөс да күжисны да лыетисны индавыны омөһиңјас-вылас.

1921-д воһи РКП ас-пиеыс вөтлис 100.000 сеццөм омөль јөзсө. Ичөтжык весасөм век өтарө муһө.

Сы-пыд-һи вылөс бөстөһны, бөстөһны буржыкјассө. вескыджыкјассө уңалысјас-пиеыс. Роч робочејјас, мед партијаыс ставиас тујыс оз шыбөһит да вескыда вө-час сјјө, мыј уңалысјаслы колө, мед вөчас өдјөжык да јонжыка 1924-д воһи тулыснас партијаө мөддөһисны 200.000 мед-бурјассө ас-пиеыһны.

Сің-жө колө Комі уңалысјаслы төждыһны ас пар-тија-јылыс, колө индавыны омөһторјассө, ыстыһны сетчө вескыджык мортјассө.

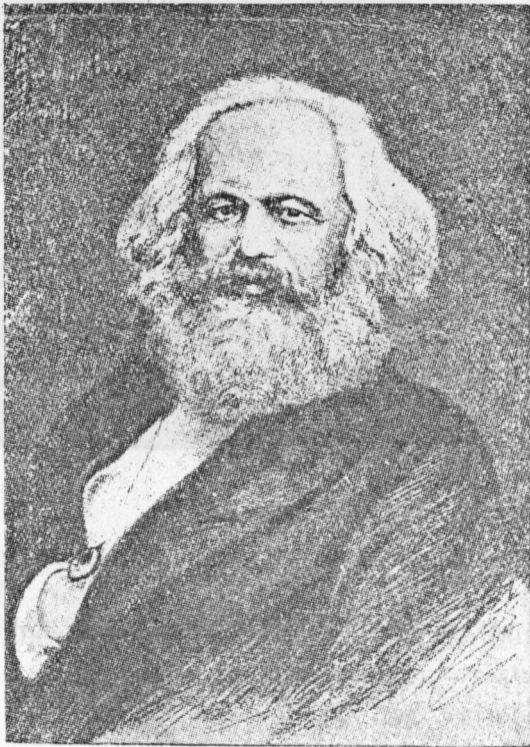
Куцөмөгө вөјдөр партијајас вөвлөмаөгө.

Сөрт дыр-мыеті вөһиеті каңалиһны, куцөм бур партијаыс колө. Неважөн-на сөмын төдһны күтисны, мыј өтүвтчытөг һиһөм оз артмы, мыј став муывиса бур-жык, вескыджык, сүежык, воңынжык муһныс уңалыс-јасыслы колө өтүвтчыһны.

Өтөлдөм сүвтасы, кутасы наздыны важ оломө, мөддасы озырјас сенөм-жө ужалыејасөс чукөртасы да шөктасы лылыны.

Колө, мед көнкө ужалыејас-кө четчөмабе, корөны коктөдөм лөбө көсјөны властө да олапнөгө ставнас вежны—колө став ужалыеыслы отсавны сүвтыејасыслы озырјасыскөд воцсаны, көлө өтүвтчыны сы-вылө.

1861 воны вөлі Лондонын (мед ыкыд кар Англијаны) лөөдөма сенөм өтүвтчөм, чукөр—Интернатси-

онал. Сетчө пыріе быд кывја да вераа морт. Сен мед-тыкө ужалыејас-дор вөлі олө. Тајјө вөлі мед-воцза

став муыввса ужалыејаслөн отувтчөм. Јөз сек вөлі омөла-на југдөма, олөм јона-на бөрын, Интернатсіонал ез дыр ов, кіеіе ретыд.

Сіјө Интєри. вөлі шуөма: вермаєны важ оланног-көд, ужалыејасөе мездыны да налые оланног дөсөд-ны, сы-вылө мед-вөјдөр озырјаслые колө мырдсыны влает. Шуөма вөлі: став ужалые откоф, көе сөсөа сіјө куцөм кывјөн еорнөтө да куцөм јеилы јурбитө.

1871-д воын Паріжын (мед-ыжыд кар Прантсіа-ын) ужалыејас пондылісны револутсіја вөчны да нөпөм ез пет—Интернатсіонал разалі.

Буржујјас јона повзєсны ужалыејас отувтчөмөыд, кутєсны јонжыка лчкыны, јонжыка топөдны.

Вы. Интернатсіонал течны вөлієті удајтчє 1889 воын Паріж карын. Мөд интернатсіонал вөлі војдөрсө шуөма бөетны сенцөм ужалые котырөс, кодјас көсјөны важ олан нөгсө жүгөдлыны да вы.өсө вөчны. Чукөр-тіе сіјө ас-гөгөрые уна јөзөс. Мај прағнікјас праз-нујтөмөн, бастујтөмөн ужалыејас велалыны отувчыны. Сіјө дунаас вөлі шыблаласыны уқ заводјасын, петасы ставны туј-вылө да гөрд плагјасөн чукөрөн вет-лөны, петкөдлөны, мыј озырјаслые олан нөгсө кієтны став евет-вылас ужалыејас отува сувтөны.

Сенцөм бастујтөмыс кымын воғө, сымын паскыд-жык лөі. Војдөр вөлі полөны көзајинјасые, оз лыет-ны петны. Оні кутє ставыс повтөгжык да отпырјөн-жык петны. Револутсіја вөчөгөн сіјө-і колө. Мајыд ре-волутсіја-кежө отувтіе ужалыејасөе.

Но Мөд Интернатсіонал револутсіја ез вермы вөчны, шыбөлігіе бөетөм тујєыс, кылөдіе сіјөс олө-мыс. Кад вөлі сек зөв шы-нө-төв, војнајас ез вөвны,

озырјаслөн барыш содö, мед барыш содöмые оз торк-
еы бастујтöмјас-вöсна, неуна доңјас ужалыејаслы сод-
тышталісны, ыралыејасыслы.

Капіталістјас јона грабітісны па-улын олые кол-
öм јöзјассö, да возыңық муные, еуежық робочейја-
сыслы содтыштыные вичміе. Возыңық вöлі муіоны
мастерјас, мукöдые дерт ез сеңöм еуеöе вöвны,
најö вöтчісны мастерјас-бöреа.

Налөн став уңныс лоі—зајгыны ічөтік коңтöдöм
озырјаслые: быдöилые торјöи да-ј став озыр чукö-
рыслые парламент-пыр (парламентыс законјас лезö,
јöзыс сетчö бөрјысө).

Кымын уңық робочейјассаң јöзыс, сымын уңық
кусöк вермасны понјас-моз зајгыны. Кутісны зілны
уңық мортöе парламентас мөдöдны, уңық мортöе мө-
дöдны, колö уңық бөрјые. Зілны пондісны Мөд
Інтернаціоналлөн партіјаясыс посныдјық озырјассö
не öбöдітны, мед најö щöң бөрјасны, мед лыдыс
уна вöлі. Сізтö дерт шыкі. Вунöдісны важ көејöмјассö.
Кодлы крöшкіыс буржуј пызан-вывөыс вескалі ез кыскы
револутсіјалаң. ыралыејасыс, чіновнікјасыс пыр
ықыд жалöваңнö бөстісны, бура олісы, да налы ку-
тіс кажітчыны: тајö олöмыс-пö мед-бур, зев лөе-
ыд-пö дөб, нөкјөнікөн-кө ставыс бурмас зік нінөмла-пö
олөмөбө жүгөдлыныс.

Суе. капиталістјасыд ғырыежықјасыслы ықыд чін-
јас сеталісны, міністрјасö пукталісны. Міністрыс мед-
ықыд пуктöм јöз буржујјаслөн, асыныс олан погсö
віңны. Сов öд кытчö вескаліны! Неважөн вöлі Англіяын
мед-ықыд суд-даыс Макдоналд, Мөд Інтернаціоналыс
ыралыыс сіјö віңіс озырлусö капиталістјаслые, кызі
пон амбар віңö.

Сылы ыкыд жалованно вөлі естөны, өтөк капиталист (Поцсоби овые) неважөн-на естөма 300.000 шайт да автомобиль, ферг бур кажитчас өнја олөмыд!

Мөд Интернационалди партијас өнөм өз вөчы, сөмын 4 во-пыйи өтчыд бөрјисны парламентө, а парламентае Макдоналд-код-дөмые уждө нуис.

Соритны важ-моз дөбье-на бөстчыласны мукөс-дырјисе. Војна пансөгөн нулисны: огө-жө-пө војуттө, мед-пө озырјас асные војуттасы. А кор озырјас өдөктисны лантны, бөжсө чыкылтөмөн зев зила мөдөд-чисны виаины мөда-мөдсө. Сеңдөм партијаснад ферг револютеја вөчыны өз шөгмы. Колө мөд пөлтөс партија. Сеңдөм партијасе ужалыејаслөн—коммунист партија. 3-д Интернационал.

3-д Интернационал.

Капиталистјаслөн олапног помеис, крукаисе. Револютеја вөчачи пөра став мувылас воис. А револютеја вөчыые абу. Колө ужалыејасөс чукөртны, котыртны, өтувтны. Колө став јөзсө кыпөдны. Колө нуөдны ужалыејассө кистны важ олөм, выльөс течны. Сеңдөм партијасе абу быдлаыи.

Ем сөмын өтө партија, ем сөмын Рөсөјасе Коммунист Партеја, кодө вермө револютеја вөчыны.

Рөсөјасе револютеја өз төр ас ку-ниас, олөмые мувылас өтпөм салөма, колө револютејасө став свет-вылас вөчыны, мед выль олапног пөзас номөз течны.

Рөсөјасе револютеја кучкөма чөнтас став мувы-вса капиталистјассө, мыр-дөма палые предпрјатјејас, мыр-дөма уна озырлун, мыр-дөма донтөм материал

перјанин да донѝн тѝвар вузаланнн. Ырѝдѝма зев уна долг налы, Ырѝдѝма казакѝе, кодн вѝлн цѝктѝм-сертн 12 мн.лон мортѝе чукѝртѝ да мѝдѝдѝ война-вылѝ праштсузјасны да англнјаса озырјасны барышѝ вѝзны, Ырѝдѝма Кнтајѝе, Туртснјаѝе, Перснјаѝе лечые, ѝнн сесен најѝ кутасны мынтѝдчнны, а выл Роснја—отсавны Сѝветые-кѝ кутас сулавны, робѝцѝјјас мукѝдлавын кутасны знны сещѝм-жѝ олѝм вѝчны.

Став каннталнст котырые уекѝдчнс Ырѝднны револутснја, лѝ Роснјаса ужалыснјасны ста муывсн каннталнстјасныскѝд воцсаны.

Мѝдарѝ-кѝ выл олан-ног помѝж ѝтмоз оз артмы, оз-кѝ револутснјаыс став муывлас лѝ, овмѝс ѝтпомсн, Роснја оз торјав, озырјас оз сеччнны, кутасны нафснјтчнны мукѝд муывсн-вылѝ, — салдатјасѝе оз ног Ырѝднны.

Мукѝд муывсн ужалыснјасны колѝ, мед кѝе ѝннк государтвоын лѝн ужалыснјаслѝн властыс, мед став муывсн револутснја вѝчнгон сеччѝ ногѝ мыжснны, сесанѝ отсѝг вѝдчысны.

Роснјаса комуннстјас револутснја- ѝѝрын нырыс-тѝм-ныр кутнсны котыртны, чукѝртны, ѝтлаавлыны буржык ужалыснјасѝѝ став муывснныс револутснја вѝчны.

Роснјаса Комуннст Партнја-гѝгѝр туысннас (мартѝлыснн) 1919-д воын ѝтувтчнсны став муывсн комуннстјас, паннсны выл Интернатсннал, шусѝ:

3-д Комуннстјаслѝн Интернатсннал. Тајѝ Интернатснналысны лѝѝ Ырѝднны каннталнстјасныс олан-ногѝѝ, Ырѝднны аснысѝ најѝе, тчнны выл оланнѝог, ужалысн јѝзлы оланнѝог—комуннзм.

Буржыкыс, всекыдыкжасые мүд Интернационалыс пондылысны торждчыны да тчыны выл Интернационал вождык. Арнас 1914-д воын война пансөмбөрын Ленин гижлис: «2 Интернационал кули, зикоз, воши, кезис туй-вывеыс, шыблавны колө сөө лок жөсө да вöчны 3-д Интернационал».

1915-д воын арнас, да тулыснас 1916-д воын чукөртчылысны најө, коджас торждчыны 2-д Интернационалыс да 1919-д воын панисны 3-дөс.

ДОЗСА

Кожмөд Интернационал чукөртө ас-ныцкас буржыкжасө ужалыежас-нысы. 3 I. жүрдөдө вежөрсө ужалыежаслыс, востө өинжасө. индө, мыј најөс нуыежасые пөржавлөны, мыј буржујжас бурөн оз еетчыны, колө налыс олан ногсө жүгөдлыны да вылөс вöчны, колө мырддыны властсө.

3-d Интернационал тоһыд, сен рази-пелі муһом абу, омөльжыкјасөс, туһые кежыејасөс вочасөи весалө, ас-улас зілө бостны став воҙыңжык муһые ужалыесө, став өтүвтөмјасөсө палые (кооперативјас, пропејуэјас да мукөд).

3-d I-лөн быд во муһиө сјезд (конгресс). Сјезд-вылын өөрһитөһы, мыј көһи вөчөмаөе, кодарлан олөмые вешјис, мыј воҙө көһи колө вөһны.

Сеңцөм сјездыс өһнөз вөлі 5.

1923-d во-кежө 3 Интернационалын вөлі-һин 3.000.000-сајас членые. Воҙө өдјө сөдө. Вөтчө 3-d I-л бөрөа 15.000.000-гөгөр өтүвтөм ужалые.

Мед-ыжыд, мед-важ, мед-јөн партияыс 3-d Интернационалас—Рөејаса Комунист Партия.

Кыҙи течөма Р. К. П.—ыс,

Партияләһи ем программа да устав.

Программаас гижөма мыј партияыс зілө вөһны.

Уставаас гижөма, кыҙи течөма партияыс.

Мед-ыжыдыс РКП-ас став Рөејаса сјезд; чукөрт-чылө во-һыһи өтчыд.

Став Рөејаса сјезд вермө вежһны программасө да уставсө. Мед-ыжыдыс сјездјас-көстас Ставроејаса Шөр Көмитет (рөчөн-кө—Центральный Комитет, ЦК), бөрјысө сјезд-вылын во-кежө. Сјезд-көстас овлылө коһперентсия, быд обл. да губ. Комитетјасан.

Сјезд кывзө Шөр К-лые воға уң-јывыс висталөм, арталө важ уңсө, өөрһитө, мыј олөмас Рөејаас да став мувылас вежөма, мыј воҙө колө вөһны.

Шөр Комитет вөкөдлан уң һуһы бөрјө Вөекөд-лые Бјуро, рөчөн Политбјуро; өтүвһны бөрјө Өтүвһые

Бјуро, рочѣи Организационное Бјуро—Оргбјуро. Пыр-
мунав уж нуны вѣчѣ Секретариат (гѣжан уж, нуы-
сјас).

Пыдѣеые партіјалѣи—јачејка. Јачејкалы колѣ:
1) сјездјаслые постановленѣјасѣ вѣчны, 2) вы-
членјасѣ кыскыны, 3) партіја выліса комітетјаслы
ужѣ јѣз костае нуны отсавны, 4) ас сѣктын, заводын
учрежденѣеыи нуны уж. Јачејка пырмуные ужѣ нуты
бѣрјѣ бјуро 3 тѣлые-кежѣ. Секретарые мед партіјаны
вѣлі 1 во-сајас. Абу-кѣ сещѣмые колѣ јуавны Карвуса
Комітетлые. Јачејка вѣчны колѣ мед еща 3 морт. Ја-
чејкасѣ утврѣдјатѣ Карвуса Комітет.

Вѣлѣетса комунист чукѣртчылѣ собранѣѣ
вылѣ ѣтчыд тѣлые-шыи, оз-кѣ поѣ (ылыла) ставыс-
лы чукѣртчывыны, ыстѣны быд јачејкасань мортѣс кон-
перентсјавылѣ. Вѣлѣетсывса чукѣртчѣм лѣбѣ конпе-
рентсја: 1) бѣстѣ партіјаѣ, вѣтлѣ партіјаме, ассые
шѣѣмѣ мѣдѣдѣ карулѣ, 2) бѣрјѣ вѣлѣетсывса Кѣмѣтет.
3) кывзѣ вѣлѣетса комітетлые вѣсталѣм аслас ужалѣм-
јылые. 4) бѣрјѣ карувса да Областувса конперентсја-
јас-вылѣ делегатјасѣс, 5) кывзѣ волостувса Испол-
комса практсјалые ас уж-јывеые вѣсталѣм, инѣ мыј
вѣзѣ вѣчны.

Вѣлѣетсывса кѣмѣтѣ бѣрјысѣс 3—5 морт 3 тѣлые-
кежѣ. Вѣлѣетса кѣмѣтет став вѣлѣетас нуѣ ужѣѣ.

Карувса конперентсја кывзѣ уж-јылые Карувса
кѣмѣтетлые, инѣ мыј вѣзѣ вѣчны, бѣрјѣ Карувса кѣ-
мѣтетѣ 7—9 мортѣс, кодјас ас-нѣеыны бѣрјѣны бјуро
3 мортые. Карувса, секретар мед 3 во-ныи партіјаны
вѣлѣма. Карувса Кѣмѣтет нуѣ став ужѣѣ карулас, ко-
мунистјас-пыр вѣскѣдлѣ Исполкомса ужнас, конера-
тивјасѣи...

Областувса кооперативна чукортчыло кыкыс во-
пын, кывзö Обл. Көмитеттысэ воеса ужалом-живыс,
шүө ассан кыв висталом-серте, кывзö висталом реви-
зионнөй комитеттысэ дај мукöдтысэ, бөрјö Областувса
Көмитет.

О. К-ыс чукортчыло тöлыс-пын öтчыд. Костас
ужсö нуны 5 морттыс бјуро лөсöдö. Областувса сек-
ретар мед партияын вöлöма 6 во-сајас, еңажык-кө оз
туј. Партияын олөм колö, мед лок, омөл јöz оз вее-
кавы, квајт во-кө шуам олöма да абу вöтлöмаөс-
морттыс прамöј, веекыдчык.

О. К. нуктö гафетöн веекöдлыны мортöс, веекöд-
лö Областувса Исполком ужнас, кооперативјасöн,
Промсоюзјасöн сен ужалыс коммунистјас-шыр. О. К.
аслас уж-јылыс быд тöлыс гижö.

О. К. карса (Көми муын—Сыктивдiм карса) ко-
мунист чукөрлы Кооперативнајас-костас вöчö док-
ладјас (висталö ас ужалом-живыс). О. К. был 3 тö-
лысын (кор ковмас—уңжыкыс) чукортчыло Карувса
Көмитетјасан.

Кодöс да кызі партијаö боетöны.

Устав-серте партијаö боетöны сјöс кодi тöдö
программасö (сетчö гижöма кытчö нуоны коммунистјас
јözös) признавајтö сјöс да уставсö, уж партијинöјöс
нуö, вöчö мыј сјездјас шуоны да мынтö взнос.

Партијаö пыргöн колö боетны рекомендативна
(пöрука) важöнчык партијаö пырöмјасан.

Көми ужалысјаслы 13-д став Роејаса Партия-
сјезд шуом-серте колö мед рекомендујтасын (пöрука-
вылö боетасын) 2 партијинöј, мед кыкнаныс 2 во-нын

вөлөмөсө партияно, мед кыкнаыс 2 во-нын вөлөмөсө партияын.

Робочейяслы, красноармеечяслы да вичму ужалыгеяслы, колө 3 рекомедатеция 3-во партияын судалыгеясеань.

Мукөдыслы (служанщөйяслы да кодяслы) рекомедатеция колө 5 мортвань 5 во партияын судалыгеясеань.

Комилы еща колө сийон, мый најө пемыджыкөсө, колөмөсө бөрөжык, на-пийн еща важон пырыс комунестясыс. Сиктясын мукөдлаас сөмын 2—3 морт. Завадясад уна, боегам завод «Горд Треугольник»-нима—сеи неврал төлыс ийорын 1924-д воын вөлөма 1.022 морт. Миян став Коми муас ещажык—700-гөгөр. Колө Коми сиктяслы мед-бур, мед-вескыд, мед-сусе ужалыгеясөсө суяны партияо, мед најө веекөдласны олөмнас, велөдчыптаены-да.

Служитыгеяслы ферт колө унжыкөсө рекомедуитыгеясөсө корны, дай важжыкөсө сийон, мый најө-ныс унжык ыжыд чин-вөснаыс пырө.

Төм жүз 20 арөсө, боечюны Комсомол пыр, 20 арөсыс ийорысжык вермас пырны вескыда.

Пыригон заявленнө колө сетны ячеякао, ячеяка видлалас да шуас-кө боегны, мөдөдас Карувса Комитетө. 3 рекомедатеция-кө да 3 во-кө рекомедуитыгеясыс партияын вөлөмөсө, сек робочейасөс, красноармеечясөс утверждайтө Карувса Комитет, кор кресчана да комикод жүз 2 рекомедатецияон 2 во партияын олыгеясөн пырөны, сек утверждайтө Областувса Комитет.

Служанщөйясөс О. К.-жө утверждайтө.

Партияо өз поз пырыетөм-пыр вескавын, вождөр лөо кандидатын овны робочөйяслы да красноармеечяслы 6 төлыс, кресчаналы 1 во, мукөдлы 2 во.

Вескыдасö оз бостны -сijөн, мед омöль jöz оз вес-
жав, 6 толые, 1 во, 2 во-кö олас, сөк аесö петкöдлас.

Ви́зму ужалыејаслы 1 во колö овны сijөн, мыj
өиктыи олыејас карса робочејјас-доуые немыдöежык.
дыржык оз вермыны төдмавны партiјаыслые прог-
раммасö.

Кызі чужі Р. К. П.

РКП 1918-д воöз шуөе сотеiал-демократ пар-
тiјаөн. Мед-возза мытчыөмјас-шыд-дi позас бостны
Возвывса-Роч Робочей Котыр (Северно-русский рабо-
чий союз). Öтүвтисны сөтчö Ленинкарса ужалыејасöс
пуа-кöлүj вöчалые Стенаи Калтурин да көрта-кöлүj
вöчалые Обнорскеј 1878-79-д вöјасын. Jöзые вöли 200-
тöгөр. Котыр вöли пунктöма аслые вöчны: 1) öнiја
(өзырјаслые) олан ног вежны, вöчны выдöс, ужалые-
јаслые, 2) сөтчöз војдөр, мед öтүвтчыные лöб көк-
ныджык, перјыны свобода, 3) лөөдны ыжыд, јон.
топыд робочей котыр, öткөн (ичöt чукөрөн пөрөдны
важ олөм он верны).

Сijö котырые дыр ез ов, арестүjtисны унаөс да киеөс.

Сылые ужөс нужöдiс, нуис возö заграиичаса чу-
көр «Уж Мездöм» (Освобождение Труда). Чужие сijö
Швейтсарiјаын 1883-д воын. Пашисны: Плеканов,
Аксельрод, Засулыч, Фейч да Игнатов.

Тажö jöзые качалисны, мыj ужалыејасöс капита-
листјас олан ногые вермасны мездыны сöмын аеные
ужалыејас, колö најөс јүрдöдны, колö најөс öтүвтны
болö најөс кыпöдны.

«Уж Мездöм» чукөр уна иига гижие олөм вежөм-
ылые роч робочејјаслы.

Сенцём-жө чукөрјас сјјө кадын вөліны Роеіјаин. Најө ныралісны забастовкајас - вылын. Ленінкарын сөк вөлі мырөө Ленін. Ленін ас-гөгөрыс чукөртөм јөзкөд кыһөдіс 1896-д воын забастовка, бастујтис 30.000 кыыс (ткач).

Таңцөм чукөрјасыс ужалісны торјөн. 1898-д воын сенцөм чукөрјасыс ыстөм јөз чукөртчісны Минскө (медькыд кар Белорусіјаин) да шуісны вөчны Партеіја таңцөм котырјасыс, вөскөдлыны бөрјыны Шөр Комітет.

Партеіјасыс асөө шуіс: «Роеіјаса Ужалыс Соціал-демократ Партеіја». Програма вөлі сенцөм:

Колө перјыны медвојдөр свобода, јүгөдны да котыртны ужалысјасөс. Свобода некөд оз ет, оз-кө мырөдін асныс ужалысјас перјыны.

Свободнөјжык көр лөө, өтувтны, кыһөдны ужалыс војтырөс, жүгөдны капиталістјаслыс оланног да вөчны ужалысјаслыс.

- Вөчны һинцөм оз удајтчы, мыјөн сјезд помаеіс, ставөө арестујтисны.

Мөд сјезд.

Сјезд-бөрын ужалысјаслыс олөм көкнөдөм-понда мырөсјас јүкөісны кык пөлө. Өтік пөлөсөө шуісны «экономістјасөн», мөдсө «іскроветејасөн».

«Экономістјас» (экономіка—«өзмөс» коміөн) шуісны: ужалысјаслы-һө өңіја оланног вөжөм-понда, ылысса бур-понда, власт-понда һинцөм вөдсасны, налы-һө колө төждысны кујім ур-понда, рушку-понда. Свободајас-вөсна-һө сар правітеліствөкөд вөдсасасны озырјас, мө ужалысјас, сөмын өтсасам.

«Искроветејасөс» сиз шүисны сижөн, мыј најө вөлі чукөртчөны гагет «Искра»-гөгөр. Искра—би кинь коміон. Гагетас вөлі гижөма: «би кинь ыпнчтас ыжыд биө», мөд погөн-кө—ичөт еорнигань револютејја-јылые ыжыд төвјас муңласны.

«Искроветејас» вөлі шүөны: руңку-вөсна дерт колө төждыны, но оз нинөм некод еет, он-кө влаеткөд воңсае. Влаетө озырјас аеыные барын вичны вөчөмаөс а бурмөдасны-кө олөм ужалыејаслые, барын чинө. Влаеткөд быт воңсае, воңсаеп-кө влаеткөд, лөө полетика уң нуан. Буржујјасыд аслыные свободатө корөны, оз ужалыејаслы.

1903-д воып гөжөмнас Лондонын (мед-ыжыд кар Англіяын) «искроветејас» чукөртисны 2-д сјезд партејялые. Сјезд - вылас вөлі 43 морт. Сјезд примитив программа, кытчө шүөма: војдөр колө олөм вежны, влаетө ае киае ужалыејаслы бөстны, а влает бөст-төз сарөс шыбитны да личыдзык олөм лөөдны.

Устав-јылые еорнчигөн сјездые поті кык пелө, ещажыкөсө шүисны «меньшевикјасөн» (рочөнкө—меньшинство), уңжыкөсө—«большевикјасөн» (рочөн уңжык—большинство).

Ленін уңжыкыскөд шүө: озырјаскөд мижанлы өтүвтчыны оз поң, ми абу өтө рөдьеөс, мыј мижанлы колө, најө сее бые-моз полөны (шуам-барын бырөдомые). Ещажыкыс шүө, поңө-пө озырјаскөд өтүвтчыны, мыј еурө-пө пакөд, на-бөреа муңөмөн поңө перјыны.

Уңжыкыс (большевикјас) шүөны: партејяө бөстны коді программа да устав признавајтө, вачөс мынтө, ужалө партејяын, а оз лыд-дич сен еөмын.

Меншевікјас шуоны: оз ков повѣдлыны велөдчөм јѳзөс ујөн, колө боежны, коді мјан-дор.

Серт өні ганкө сар-вылө лөгасөма да мјан-дор, а кор кутам озырјассө чужјавны, сек код-дор лөоны? Сартө озырјасыд оз-жө вөлі радејтны, сарыс вөлі јона важ олөмө кыскө.

Парѳја сарөс шыбіттөз.

1905-д воын (мај төлысын) Лондонын муіс 3-д сјезд. Меншевікјас сјјө сјезд-вылас вескалөмаөзев-ещадн да муімаөс Женева карө (Швейтсарјаын) вөчны аслыныс торја копперентсја.

Сјезд болшевікјаслөи шуіс: лөөдчыны өрүжјөөн кыпөдчыны өнја сар власт-вылө, кор ковмас вөчныс вылөс бөрјитөз регыдк-кежө револутсја нуан власт-зыны робочей да крестана властлаң.

Болшевікјас вөлі шуоны, мыј отсөг карса робөчейјас адзасын сөмын візму ужалыејассаң, крестанасаң. Мі-кө-пө вөчам револутсја карын да отсалам візму шыг крестаналы мырдсыны помещікјаслыс, крестана лөоны робочейјаскөд.

Меншевікјас вөлі шуоны, крестана-пө торјөн-разі-пелі олөны да һиңөм оз төдны, на-вылө һиңөм надејтчыны, сарөс-пө озырјасыс аеныс вөтласны, јона важ олөмыслыс колөм торјассө-пө бырөдасын, робөчейјаслы-пө колө озырјаслы отсасын, бөреаңыс вөтчыны.

Озырјасыс торјөдчөм-ныд-ді вөлі щөктөны өтлаасыны накөд.

1906-д да 1907-д војасын пондылісны меншевікјас да болшевікјас өңі парѳјаө өтлаасын да һиңөм.

ез артмы, туйныс ез өтарө ну, меншевикјасөсө кылө-
дөс бокө, озырјаслаң, уна ас-тыщкас сещөм јөзөй
бөстисны-да.

1905-д воын револүтејја ез удајтчі. Партејјалы
уж нуны лоі зев сөкыд. Меншевикјас дөзмісны,
пондөсны һаргыны, кутисны шуны, тырмас-пө гусөи
овны да һессыны, кутамө-пө сјјө вөчны, мыј поғө за-
кон-серөі.

Большевикјас јур ез өшөдны, ез кутны һаргыны,
ез сещөм өдјө дөзмыны, најө шуисны: мјјанөс өні вер-
мисны, вынпым абу-на тырмымөн чөжеөма, чөжам вын-
нымөс, котыртчас, һедыр-мығөі бара ужалыс јөз кып-
тас, кутам лөөдчыны.

Кыјисны, арестујтисны, турмајасө пукеөдалисны,
Сібырө мөдөдалисы—большевикјас век өтарө ассыныс
пуктөм уж вөчисны гусөи. Кор колө вөлі ужалисны
төдөсөи сумаың, проесојузјасын, кооперативын.

Гырыс большевик чукөрјас дөрт сөк ез вөвны,
но посөјјасыс дөзмытөг јона мыреисны.

1912-д восаң ужалыс јөз кыптө, большевикјас ны-
ралөны, вескөдлөны најөн. Меншевикјас отсасөм-пыд-
дөі бастујтөм весег кутисны кусөдны зилны, зикөң
озырјас-дор пондөсны овны.

1912-д воын (јанвар төлысын) большевикјаслөи
копперентсјја шуис најөс, меншевикјасөс, партијаме
вөтлыны.

Мөд Интөрнатсөионал, көпөи ставыс вөлі Рөсөјјаса
меншевикјас-код јона первојсө сөрнөтис војнакөд воғ-
сасөм-јылыс, весег сјезд-вылын шулис, коғасын вој-
накөд. Но кор војна панөс 1914-д воын ставныс ку-
тисны војујтны, мода-мөдөсө вавны, жүгөдлыны озыр-
јас һеп-вөсна.

Сөмыи өтi партия евет-вылас пырыетөм-пыр војна панөмеан шуис: «војутны војнакөд» да збылые пондiе војутны. Наяö кутисны цөктыны, нуөдны робочейясөе мөда-мөдсө лылөм-дорые виавны буржуйясөе, бырөдны найөс, кодяс барын-понда сымында вiр доö кiетны.

Меншевикяс ферт зев повчiсны сепцөм кывяс еыд, найö зiла пондiсны озыряслы барын-понда пурсыны. Наяö кутисны вiгны влаецсө пöрөдөм-пыд-дi.

Большевикяс вөчiсны мыј шуисны. Саидатяс, робочейяс, крестана гыгчiсны.

1917-д воын март төлыын сарыд лебiе престол-вывые, сечцө нукеiсны капиталистяс.

1903-д восан вөли большевикяслөн дуктөма: мед-војдөр бырөдны сарөс да сылые олан погсө. Вы-револуцсия-дырји, мед-возын муныеяс робочей војтыр—пролетариат, палы отсаласын крестана, крестанаөе не сечтны буржуйяслы ылөдны, боестны вiгму ужалыеясөе ас кi-улө.

Музтөг, дөзмытөг таяөс вөчны большевикяс зiлчiсны, кор на-ордын еiлаые вөли (1903—1905) емела, воссөн, озыряс еин-возын. Сек большевикяс воисны, ернагчiсны, кавнагчiсны власт-вылас, думајасөе еералiсны, ез бөрјыны сечцө, оз-пө сулав. Лөсөдiсны Советјөс, вiгму ужалыеясөе велөдiсны аслыные комитет-яс помещикяслые мујас мырд-дыны бөрјыны, егi вогбө.

1907—1912 војасын доi бөрiнтчыны, вермiсны, доi лангыштны, доi думаö бөрјыны, кооперативјасын да мукөдлаын ужавны, а јур өшөдөм паргөм ез вөвлi.

Војнаөн бара-уж ловчiе, большевикяс пöнта өдчiсны... Сар тунылгчiе...

Озырјасӱс вӱтлытӱз.

Сар лебӱис, озырјас став властӱс бостисны да петкӱдлисны аенысӱ. Салдатјас, робочейјас, крестана вӱтчысисны кокнӱдӱм выл властсаӱ, а выл властлӱн сӱмын нӱмыс выл, вӱчӱ сӱжӱ-жӱ, мыј вӱчлис важыс.

1917-воын Лӱнӱнкарын чукӱртчылис 6-д сјезд болшевикјаслӱн. Сјезд-вылын вӱли 157 делегат 200.000 мортсаӱ—сецӱм ыжыд сек-кежӱ лӱбма парҫја. Сјезд мунис гуса-нӱсӱ—јавӱ. Сјезд шуис, револутсја сӱмын заводӱтчис, колӱ озырјаслыс властӱс мырддыны.

Сарӱс шыбӱтӱм-бӱрын, март тӱлыссаӱ (1917-д воын) важ уҫыс ештис. ӱни выл востис — шыбӱтны, сӱз-жӱ тојыштны озырјасӱс, капиталистјасӱс, налыс бӱрја олан ног—империализм, дугдыны војутӱмыс. Сӱла бара-жӱ—карса робочейјас-пролетариат. Мед-матысса отсӱг — крестана. Сы-кыӱзӱ поҫӱ нафетчыны мукӱд мывывса робочей-вылӱ. Војна нужалӱмыс да олӱм кӱсӱмыс кокнӱдӱ револутсја вӱчӱмсӱ. Крестанаӱс меншевик-јаслы ылӱдны не сетны. Меншевикјасӱс не лезны вузавны озырјаслы ужалысјасӱс.

Код-сурӱ болшевикјас-пӱыс вӱли тулыснас-нӱн 1917-д воын шуӱны, колӱ-пӱ озырјаслыс властӱс мырддыны. Лӱнӱн шуис: ӱни-пӱ воҫ-на, код-сурӱ ужалысис выл властсаӱныс вӱтчысӱ-на мыј-сурӱ, аенысӱ пӱ медпеткӱдласны.

Петкӱдлисны: војна век мунӱ, оз помае, вӱз-му помещикјаслыс ез сетны крестаналы, робочейјаслы некущӱм кокнӱдӱм ез ло. Олӱм век ӱтарӱ омӱлтчӱ.

Кор вӱз-му крестаналы сетад? Кор выл олан ног лӱсӱдыс, выл власт лӱсӱдыс сјезд чукӱрмас—шуӱны озырјас.

Кор ејезд чукѳртад? Кор војна помасас.

Кор војна помасас? Кор вермам. Ужалыејас кагаласы: најѳс-пѳ-гај ылѳдасы, нѳнѳм буртор тајѳ властean- видчыены, колѳ вѳчны болшевикјас инѳм-серѳи—став властеѳ еетны сѳветјаслы.

Болшевикјас зѳла вѳставлѳсны ужалыејаслы, мыјла тајѳ власт бур оз вермы вѳчны, мыј колѳ ужалыејаслы керны. Болшевикјас југѳдѳсны, ѳтувтѳсны вак олѳмны паныѳ став ужалые вѳјтырѳѳ.

Окѳаѳрын (выл поѳи нојаѳрын) бѳетѳсны власт— став робочејыс, став салдатые, став крестананы вѳлѳ болшевикјас-ѳор.

Озырјасѳс вѳтлѳм-бѳрын.

Болшевикјас лѳины ылѳ властас кызыс. Најѳ шуѳсны, мујас мырѳѳавны помещѳикјаслыс да еетны крестананы. Нѳѳѳи вешкѳластѳг 35 милѳон ѳесатѳн му еетѳс крестананы: шырыс-шыр крестана кагалѳсны, колѳ орѳѳ вѳскалѳ ѳнѳ власт.

Војна болшевикјас помалѳсны, салдатјас ставныс болшевикјас-ѳор сувтѳсны.

Капѳталѳстјаслыс мед-возѳа воас вѳлѳ мырѳѳѳма 4.000 предпрѳјатѳјѳ.

ѳнѳ, озырјасѳс вѳтлѳм-бѳрын болшевикјас возѳны сешѳм уѳ сувтѳс:

Ужалыејаслыс властеѳ јѳнмѳдны, топыѳѳыка-пуктыны сен, кѳнѳ лѳѳма-нѳн. Сы - ылѳ мыѳѳѳмѳн зѳлны шыѳѳтны озырјасѳс, капѳталѳст котырѳѳ: налыс бѳрја олан поѳѳѳ, имперѳалѳзм, шыѳѳтны став му-вывѳсыс. Вын ѳнѳ—Росѳјаса Сѳвет власт да став му-вывѳса ужалыејаслѳн кыпѳѳѳѳмыс. Налы ѳѳѳѳ-ылѳ ѳѳѳѳны гѳлѳ вѳѳму ужалыејас ѳѳтјасын да колѳм јѳз

колонијаяасын. 2 Интернационалые колө торјөдны ужалыејассө да кыскыны коммунистјаслан на-улые.

Буржујјас ез ныр етчыны, налы отөбг-вылө став еветвывса капиталистјас доктисны. Но большевикјас зила бөстисны выль олөм вөчны, врагјаскөд коасаны. өдјө воэө мушны, не етны озырјаслы, асеыныс вынөсө чукөртны.

Капиталистјаскөд војутгөн.

Ыжыд кое кыштіе, кое ужалыејаслөп капиталист-јаскөд, выль олөмлөи важкөд. Большевикјас лебалисны, чукөртисны ужалыејасөс, кышөдисны, нуисны.

1918-өд воын март төлыгыи большевикјаслөп чукөртчыліе 7-д ејезд. Сетчөз партия шуліе аесө Социал-демократ Партияөи, сиз-жө, кызі аенысө меншевикјас да мукөд шулісны. Колө вөлі торјөдчыны, сесаң шуыны кутисны Рөсјјаса Комуніст Партияөи. Комуністөн—сijөн, мыј косјөны вөчны сецөм олөм. көдөс шуөмаөе коммунизмөн.

Сјезд шөктіе мөдые чукөртчылөм-кежлө программа лөөдны: олөм вежеіе, колө программа вежышты.

Сек-жө вөлі шуөма Германіјакөд мiрiтчыны. Сөкыд вөлі сijө вөчны. Германія jөна өбөдiтө, а воэасны нiнөмөн, салдатјасөс та-куға војна-бөрын шөйтчытөг чукөртны оз поғ, дај војутныс некор, колө выль-влаетсө тчышты-да төпыджыка пукеөдны. Ленин воэжык-на адзiе: Германіяын лөө регыд революцiја да нiнөм оз ковмы етны; көсјыслам, мед мынам. Сi-зiк i лөi. Регыд Германіяын лөi революцiја да мынтыны нiнөм ез ковмы. Большевикјас кужисны, кор колө бөрингчыны.

1918, 19, 20-öd војасын доіс јона коасаы Роеіјаса да мукөд муыввса озырјаскөд, капіталістјаскөд. капіталістјас олан ногкөд — імперіалізмкөд. Некыг, ез вермыны мірітчыны вьл олөмыдкөд, сеңдөм сөкыд вөлөм барынтө, муыввса рајтө еновтныд налы. Тајө војнаас вөлі жүгөдлөма важ олан ногсө да пастала нанөма вьлөс.

Заграницаса капіталістјас дүрдисны төвар нөбны да вузавны, најө көсјисны мјанөс јөртны, да Роеіјаыд ыжыд, ез зикөз јөрмы, көт ескөн і топөдіс-да. Ескөн шуам: Англіјаөс - кө јөртасын аслаас ді-вьлө—регыд лөб естчыны, аслаас налыс сөмын во-жып-кежлө тыр-мө. Роеіјаын вөчөб кыз-торјыс.

Власт Роеіјаын пукөіс вьл, верміс нөжјөнөкөн став капіталістјасө.

Парөіја тајө војна - нөвсас, војна - вьлыи - моз і өліс, став олан ногыс, ужыс вөлі сеңдөм.

1919-öd воын мартын (8 — 23-öd дунјасө) муніс 8-öd ејезд став Роеіјаса Коммуніст партіјалөн. Сек вөлі вьл программа прімітөма, шуөма: шөр - көд кре-станакөд, ас уж-номыс өлыс вгму ужалысјаскөд ма-тыетчыны. кыскыны најөс аслаык, дөбөдны јон Гөрд Арміја белөјјасөс жүгөдны.

1920-öd воын тулынаас муніс 9-öd ејезд. Сек-ке-жө вөлі врагјасөс гөгөр пае вартөма, чајтам вөлі вөј-на помаөіс да ејезд јона өөрөітіс өвмөс кыпөдөм-јы-лыс, өвмөссө бура пуктөм - јылыс, шуөма вөлі став өвмөссө өтувтны да арталөмөн нуны, електрічество пуктыны вьл Роеіја пастаыс ужавны.

Ез удајтчы ејезд - бөрын јона өвмөс дөбөдны, озырјас Польшааы да Врангел-пыр бара-на панісны ужалысјаскөд војутөм.

1921-öd во пуксгөһн вөліөті помаөіс коө...

Војна помагөм-бөрын өнөз.

1921-өд воын, март төлысын чукөртчөс 10-өд сјезд Ставрогјаса Комунист Партијалөн.

Сјезд шуис разверстка вежны налогөн.

Кор ставыс вөли киеөма, врагјас вөли гөгөр торкөны, көлө војутны, колө кызкө јөзсө кое помагөтөч вердны, мед щыг оз кувны, сек лои выь властлы став овмөссө ас кias чукөртны, виэму ужалыејаслые лои перјыны ставсө мыј шөдиө, лои лөсөдны разверстка.

Өөрт комунистјасыд абу јөјөө, төдөны кущөм сөкыд виэму ужалыејаслы да нинөм он вөч, сөщөм пөра.

Карточкајас вөли большевикјасөз-на лөсөдөма.

10-өд сјезд војна помагөм-бөрын шуис, разверстка вежны вотөн, сөмын вөтсө бөстны не усап сөмөн.

Налогкөд-жө лои лөзны төргутны, мед вузаласны кодлөн мыј лшнөј өм, мед лептасны, кодлөн дөбөма вөли төвар револүтсја-дырји.

Происојузјаслы вөли шуөма јонмөдны выь власт.

10-өд сјезд шуис сөтны, вөстыны колөм јөзлы кыпөдчышы туј, отсавны налы овмөдчышыө.

Сјезд шуис матыетнызык ыжыдјассө да ичөтјас-сө паргјаас мөда-мөдыскөд.

1922-д воын тулыснас мунис 11-д сјезд. 11-д сјезд шуис дугдыны воэө буржујјаслы сөтны паскөдчыны. Сек-жө вөли шуөма мыј-вермөмыө зилны төвар донтөммөдны.

Сјезд шуис: колө бөрјыны, петкөдны, лөсөдны сөсжык вескыдзык ужалыејас - пиеыө выь олөм тчы-ејасөс, управлајтыөјасөс.

Сјезд шуіс: парѣјама щыкѡмјасѡ вѡтлыны, бѡстны на местаѡ робѡчејјас-шыс.

1923-д воын (апрелъ тѡлығын) муніс 12-д сјезд РКП-лѡн. Тажѡ мед-воzza сјезд, коді муніс Ленинтѡг (вїсѡ вѡлі Лениныс сєкі).

Сјезд шуіс: 1) дѡнтѡммѡдны тѡвар, бурмѡдны набрїк-завод, мед тѡварыс дѡнтѡммас, 2) вїзму ужалыс вузалап торјаслыс дѡнсѡ лентышты, 3) уна на лог ѡырѡдны да вѡчны ѡтїкѡс, 4) учреждєнїѡјас чїнтыны да вѡчны прѡстжыка.

Сјезд шуіс бара јѡнжыка ѡтсавны колѡм јѡзыны щѡктыны мед ас кыв єујасны учреждєнїѡјасѡ:

Сјезд шуіс јѡнжыка, чорыджыка сѡвет властныр ѡвмѡс ас кї-улѡ бѡстны да вєсѡдлыны.

1923-д воын РКП-лы дѡі 25 арѡс. 1924-д воын тулынас Ленинтѡг-нын муніс РКП-лѡн, 13-д сјезд.

Сјезд јѡна єорнїтїс вузасѡм-јылыс. Уналаын јѡна бѡстчѡмаѡе кунечјас, колѡ зїлны најѡс зырыны да вежнї кооператївјасѡн, кооператївјасѡ мѡдѡдны бур коммуїстјасѡс ужавны.

Сјезд шуіс кѡрт перјѡм кыпѡдны. Ѳнїа олѡмыс кѡрта кѡлуј-вылас мыжѡ.

Сєтчѡз вѡлі парѣјаѡ бѡстѡма 200.000 мортѡс. выл члєнѡс, карса робѡчејјас-шыс. Сјезд шуіс: єуємѡдны, југдѡдны, ѡтувтны-пѡ најѡс ставсѡ колѡ.

Ѳнї став єветыс РКП-вылѡ вїчѡдѡ, РКП—став му-вывса ужалысјас возвылас мунѡ. Татчѡ єца тѡрїс вїставны, зїлѡ тѡдмавыны унжык сы-јылыс торја тїжѡм кнїгајасыс.

V.

Сөвет власт.

Диктатура.

Ми унаые карса висталыејаслые кывлывлам—өңи-пө пролетариатлөңи диктатура. Мыј сижө диктатураые лөб? Диктатураөңи шусө, кор өөик јөз чукөр щөктө мөд чукөрөсө вөчны мырдөңи, мыј аслые колө. Пролетариат—ембуртөм, буржык шуны—ујдалан көлүјтөм јөз; сещөм јөз, кодлы лөб озырјаслы медасөмөңи ујдалөм-помые овны.

Кор шуөңи пролетариатлөңи диктатура колө гөгөрвоны, мыј ујдалыејас щөктөңи мукөдсө вөчны мырдөңи сижө, мыј ујдалые војтырыслы бур. Коді оз сиз ов, сылы ем турма, Сібыр, салдатјас, сүд...

Буржујјас вөлі војдөр щөктөңи сизі овны, кызі вөлі палы бур. Ујдалыејаслы ескөң оз вөлі туж-да быт сизі ов, кызі щөктөңи.

Ујдалыејас шыбітисны озырјасөс, да најө оз вермыны һекызі лаңтны, мырдөңи вакө кыскөңи. выльд палы зев оз сөдөм-вылас во. Војдөр вөлі мај-бырјас барыш кулөңи, рајын-моз олөңи да друг пом воис. Капиталистјас дыр пессасны, дыр возсасасны важ. лөсыд олан ног-вөснаые.

Мед лаңтасны, дугдасны, выль властлы лөб диктатура нуны, мырдөңи лаңтөдны, чорыда личкыны, жу-

гөбдлыны мед оз вермы ужалыејасыслы сееа паныд-
её сувтныс.

Влает бостөм-аныс-жө пырыетөм-пыр лоё озыр-
јасөсө жүгөдлыны, зилны јонжыка кыпөдны, чукөртны,
өтүвтны ужалыејасөсө, лөөдны ыжыд, јон, креныд
Арміја, гортеа да мукөд государствоса буржујјасые
револүтсїја візны. Озырјаслөи вын пырыетөм-пыр
револүтсїјаөи оз быр. На-ордө уна-на колө озырлу-
ныс, на-ордын сүелуныс, налы отеалөны мукөдласа
капіталїстјасые, налы отеөг-ныд-дї торја ас гортын,
ас көлүјөи ужалыејас-нысө петөны озырјас.

Буржујјас дыр на-ејтчөны вермыны-на, кыпөд-
чылөны. Мед оз вермыны пөпөм вөчныс, лоё најөс
разөдны да ламөдны, а сы-вылө колө вын, влает,
дїктатура.

Буржујјаслыс государствосө, влаетсө лоё мед-војдөр жүгөдлыны.

Емөс сөңдөм јөз, кодјас шуөны, колө-пө буржуј-
јасыслыс влаетсө бөстны, бөстны учреждєны-өјасөсө,
чїновнїкјасөсө, салдатјасөсө, сүдөй, да мукөд тор, да
сїјөи і нуны дїктатурасө. Поңө оз сїзі? Оз дөрт. Кыт-
чө-нө озырјаслөи влает, озырјаслөи чїновнїкјас, сал-
датјас, налөи камандїрјасыс, сүд... вермас озырјасөсө-
жө бырөдны, кор лөөөдөма ставсө наыс озырјаслыс
олан поңсө візны.

Колө сїјөс ставсө жүгөдлыны, кїетны да вылөс
течны. Он-кө важ јөзсө лїчкан машинасө озырјасыслыс
жүгөд, он вермы најөс шыөйтны.

Сееа чїновнїкјасыс налөи оз кужны выль олөмсө
лөөдны, дај оз лөөдны, буржујјас-дөр сүлалөны,
озырјас-дөр, ужалыејаскөд вөдсасөны.

Сөвет власт—ужалыејаслөн диктатура.

Ужалыејас ассыныс диктатурасө пуныс вöчисны Сöвет власт. Нөтчыд—на му пукеöмеаныс власт ужалыејас кыш абу вöвлöма. Војдөр власт-пондаыс мырф-даелöмаөе озырјас ас-костас, војдөр еңажыкыс ыжыдавлöмаөе уңжык-вылас. Вöлесті öнi ужалыејас-ордö воіс власт, öнi уңжыкыс личкө еңажыкысө (озырјасө).

Власт лöма сек, кор јöз кык-пелö торјалöмаөе—öтарас ужалыејас, мöдарае озырјас. сөрт озырјаслы овны лөыд ужалыејас-дөрөыд, мед сiјö олан нөгсө ужалыејас оз бырöдны, мед кутасны овны, кыз озырјаслы бур—лөсөдöмаөе власт.

Сöвет власт бырöдö озырјасөс, лөсөдö сөңöм оланног, кор озырыс ыекыс оз вермы артмыны. Сiјö оланногас став фабрик-заводыс, став предпријавiјöбис государство-ордын, сiң-жö лө тöргүјтöм сы-ордын, а јöзыс кутас сöмын ужавны государствоысы.

Робочей оз вермы чöжны озырлуш фабрик вöчöмөн, сiң-жö öз вермы служаницöј, ковмас 10.000 во служитны да цыг-ны-сө нөт овны.

дај вöчныс оз вермы предпријавiјöсө, ыекыс ма-нинасө бöетныс, государствоыс оз сет, дај сетас-кө, тöварсө сылыс оз нöб.

Мi öнi Роејавыш сөңöм оланног-нын вöчам: ыекыс сөңöм капиталист оз вермы лоны, став овмöсыс лө став јöз-ордас, а јöзыс кутас робочей-моз ужавны.

Сек ыекодөс лө личкыныс, сек ыинöм лө власт-ыс, сек ыинöм лө диктатураыс.

Бөрјөм јөз кутасны сөмын став му-вывса овмөс-
нас веегөдлыны, уж лөсөдлыны, вөчөм көлүј разөдны.
артаены.

Сөвет власт олае сетчөү, кытчөү став олысые оз
нөр ужалысө, а сөк сөсөа бырө.

Мыјөн Сөвет власт бур?

Сөвет власт паскалө быд пелөсө, кыскө выль олөм-
сө тешны, олан ногсө лөсөдны уна јөзсө, став ужалы-
сые војтырсө чукөртө, котыртө, өтувтө ас гөгөрыс.
Сөветјас—сеңчөм ыжыд вын ужалысөјаслөн: мыј сїјөс
оз вермыны каніталістјас.

Сөветјас зев матынөе ужалысөјаслы, сетчө ставныс
аеныс бөрјөны. кодөс колө ас - піеныс (омөла-кө
бөрјөсөны. мед ас - выланыс і норасөны), вермөны
ужалысөјас кыв шуны, вїставны асыныс думјассө.
індыны, вермөны кыпөдны выль ужјас.

Өні мајбыр оз вомаены, вомаены-кө пондасны,
вомаысөјасысытөс колө вомөө тупкыны. Буртор код-
лөн јурас ем, быдтор позө да колө вїставны.

Сөвет власт сїктјассаы, грездјассаы мед-вылпөзөс
бөрјөсө. Ем-кө шуам көмі сїктын еус, веекыд морт.
вермас веекавын мед-вылас.

Бостам Калїцінөс, мед - ыжыд Став Росїјаны.
војдөр вїдму ужавлөма, вөвлөма заводуны, өні-па гөжөм-
јасын страдујтны ветлө.

Мїјан-өд ыжыдад воасын да ылалынтөны неуна.
Көр еуемынтасын дерт сеңчөм торјасыд оз лоны.
Көлө төдмавын законјас, велөдчыны газет лыддыны.
Көмі газеттө велалан-кө лыддыны, зев көкынд гөгөр-
воны. Мїјан абу велалөма сеңчөмторјастө, шуам га-
зет лыддынтө вөчны, да теш-код і калїтчө.

Важ јѳзлы, кор пывсан-код горја керкајасын овлѳмаѳе, пача керкаыд теи-код-жѳ кажитчылѳма, ѳни пывсанад-кѳ кутасны овны теи-код- кажитчас.

Сѳз-жѳ ѳни газет да иѳга лыѳѳѳм теи-код- кажитчѳ. Кытчѳз аеным огѳ лѳѳ сусѳе, кытчѳз огѳ мыј-сурѳ кутѳј тѳдны, кытчѳз огѳ кутѳј газет да иѳга лыѳѳыны, сѳтчѳз мѳжанѳе лѳк јѳз пондасны бѳбјѳдлыны.

Сѳвет властѳе колѳ тѳдмавны, колѳ тѳдны законјас (абу вѳд сѳјѳ зев сѳкыд, тѳдтѳгыд полан-а).

Сѳкыд уж-пѳвсас колѳ кѳрѳны југѳр.

Сѳвет власт выѳ пѳлѳс власт, куцѳм нѳтчыд-на абу вѳвлѳма.

Сѳвет власт чукѳртѳ ас-гѳгѳрыс, ѳтувтѳ быд кывја да вераа мортѳс. Сылы—ужалыс морт-кѳ—і бур. Вера му-вылыи оз ковмыв, а мѳдар југыд-јылыс, немыд јѳз аеныс тѳждысасны, верѳтѳны-на-кѳ ѳнѳз.

ѳни ѳекущѳм вера вылѳ оз пуктыссы, ставныс аеныс тѳдѳны мыј вѳчѳны. Кодѳ верујтѳ, вермас ѳшкыны ассыс верасѳ, вермас пыртыи сѳтчѳ, сурас-кѳ сѳцѳм морт, сѳз-жѳ кодѳ оз верујт, кодѳ тѳдѳ-нын мыј јен абу, вермас немыд јѳзлы вѳставлыны, мыј јен абу, свободнѳја позѳ ѳтарѳ і мѳдарѳ сѳрѳитны.

Школаын сѳѳн-жѳ јен-јылыс оз велѳдны: тѳдѳны, ѳекущѳм јен абу да-ј оз позѳ мѳдар југыдјас-јылыс болгыны, школа лѳсѳдѳ му-вылыи овны.

Сѳвет властѳн став ужалыс јѳзнас кокныджык вескѳдлыны, вујжыс пыдѳ пырѳ, выліса бур јѳзыслѳн ипдалѳмыс, велѳдѳмыс пыдѳсѳзгыс воѳ.

Сѳвет власт лѳзѳ законјас, вѳчѳ став ужсѳ законјас-сѳрѳѳ, вѳзѳдѳ, мед законјас-сѳрѳѳ быдтор мунѳ. Сѳветјасѳ бѳрјѳны сѳктјасын, вѳлѳетјасын, заводјасын-ужалысјас јѳтчѳны ас власткѳд.

Сöвет власт бырöдö вaж армия, да лөгöдö вы-
лөс, озырjаслые озырлун вiзöм-ныдди выль гoсударство
озырjасые вiзны.

Сöвет власт бырöдö вaж учрежденинöжас да вöчö
вылөс, кушöм колö ужалыеjаслы.

Сöвет власт велöдö ужалыеjасöсө веекöдлыны.
управляйтны олöмнас.

Оз ков жуjжалöмөн овны. Мiжан сиктjасын вөлöст-
jасын зев омöла еуjеöны сöветjасö бөрjыегөн, быт-
төкөн најöс оз i касайтчы. Бөрjасын кодöс-еурö да
бöрае маjйтчöны, пинчалöны. Аеныд мыжаөе, колö-кö
бур, бурöс бөрjöj!

Кыз сöветjас лоины.

Мед-воцда Сöветjас чужины 1905-д воын. Револ-
ютейjа-дырjи карса робочейjаслы ковмiс бөрjыны бур-
жык jöзсö да вöчны Сöвет, кодi нуיע jöзсö, кодi ны-
ралiс, öтувтiс ужалыеjасöсө, ужалыеjас нiмөн ыжы-
далiс, шöцц кутчыеiс олöмнас веекöдлыны.

Воjдöр Сöвет бөрjисны бастуjтiгөн Ивано-Возне-
сенск карса робочейjас, есееа Ленинкарса, даj му-
кöд гырыекарса ужалыеjас бөрjисны еецöм-жö Сö-
ветjас.

Сек Сöветjас вöлины сöмын гырые карjасын.
1917-д воын сарöс шыбитöм - бöрын Сöветjас зерöм-
бöрын шак-моз став Роеjа пасталаыс кутiс чужны.

Тулыснас вöли кык еjезд. Öтiкыс став Роеjаса
робочей сöветjаслөн, мöдыс став Роеjаса кресчана
сöветjаслөн, кыкнаныс бөрjисны Ставроеjаса мед-гы-
рые Исполкомjас. Воjдöрөö Сöветjасас лок jöз вöли
бөрjöма, уна ызгыеjас да еща вöчыеjас--меньшевиeкjас
да есерjас, најö вузалiсны ужалыеjасöсө озырjаслы.

кыҕ шулывлөны, «кујімурые». Арнас ужалыејас ез кутны сепцөм дивөјассө бөрјыны, бөрјисны большевик-јасөе.

Мыјөн большевикјас вескаліны, зев өdjө Сөвет-јасыд ловғысны. 31-d лунө, август төлығын Лөңин-карса Сөвет шүис: колө озырјаслые влает мырф-дыны Сөветјаслы. Сіз-жө кутисны шуны мукөдлаын.

1917-d воын, 7-d лунө нојаб төлығын (важ ногөн-кө 25-d лунө октабр төлығын) Сөветјаслөн вој-скаыс бырөдіс буржујјаслые мед-ыҕыд влаетсө.

Сек пөраө муніс Мөд Ставроејјаса Сјезд Сөвет-јаслөн. Сјезд шүис: бостны влает став Роејјаын. Вөлі бөрјөма Совнарком (став Роејјаас мед-ыҕыд комисарјасыслөн Сөвет), јуралые - пид-дыыс вөлі пунктөма Лөңинөс. Вөлі бөрјөма Ставроејјаса мед ыҕыд Ісполком, рочөн жеңыда шүеө Втеік (ВЦИК). Втеік мед-ыҕыд ејездјас-костас.

Выл влает зіла кутіс озырјас - дор уҕавны. Сек вөлі леҕөма декрет (закон)—став візму озырјас-лые мырф-дыны да сетны візму ужалыејаслы. Візму ужалыејас өdjө кағалісны кодлөн лоі өні влаетыс.

Леҕөма вөлі декрет (закон) мірітчөм - јылыс. Сө-вет влает дүгөдіс вөјна да пондіс зілны став му-вывеыс кусөдны коссө.

Леҕөма вөлі закон, робочејјаслы контролірујтны заводјасын, пабрікјасын, быд предпріјатіјөын уҕ нүөм. Регыд-мыеті лоі мырф-давны, гөсударствомыслы ас кі-улас бостны предпріјатіјөјассө.

1918-d воын 5-d Ставроејјаса Сјезд Сөветјаслөн пунктіс Консөітутсіја (главиөј законјас).

Сіјө закон - серті вескөдлөны, управлајтөны Сө-ветјас.

Карса Сöвет.

Каржасын мед-ыжыд власт—карса Сöвет. Бөрjöны сетчö робочейжас да красноармејјечжас öтi мортöс 200 морт бөрјысеан. Ставыс сöветас мед-еща вермас лоны 50 морт, мед-уна 1000, сöмын мөскуаны да Ленинкарыш бөрјысö 1000-ыс унжык.

Заводжасын (боки заводжасын, шуам Нувчiм, Герегов, Кажым - кодыш) бөрјысö карса Сöвет-жö, но секi, кор олыгыс 10.000-сајын, ещажыкөн-кö оз.

Сöвет бөрјысö во-кежö. Чукöртчылö тöлыс-пiын öтчид. Карса Сöвет Исполком оз бөрјы, Исполком-пыд-фыс ужалö Карувса лiбö Областувса Исполком.

Карувса да Областувса Исполкомжас сјезд-кост-жасас вiставлöны ас уж-јывыс карса Сöветлы.

Гiктса Сöвет.

Гiктжасын, грезджасын, вöлöетжасын, көнi ем 400 олыс бөрјысö гiктса Сöвет. Кор 400-ыс ещажык, секi матiгöгöрсä öтлаасöны, лiбо екод-вылын став фелбöсö решајтöны.

Гiктса Сöветö бөрјысö 200 олысеан 1 морт. Мед-ещасыс вермас лоны 3, мед-унаыс 25 члeп Сöветас. Шуам јöзыс ставыс 400 морт, сек ескөн бытгöкөн 2-öс колö вöли бөрјыны, а бөрјысö 3, сыс ещa оз поф. Сiз-жö көф ношта уна јöз, 25-ыс уна оз бөрјысeы.

Гiктса Сöвет чукöртчылö тöлыс-пiын кыкыс мед-ещасö.

Гiкса Сöветын, көнi олыгыс 10.000-ыс ещa, став ныр мунап ужсö нуö öтик председатeль.

Совнарком шуöма («Правда», сeнф. 1924) колöм јöзжаслы мöд ногөн вöчны, мед најö велöдчасны јон-

жыка ас олөм-жывеыс төждыеныс, вескөдлыныс, упрավлајтныс. Втеік-ыс тајо ыгасө гижігөн тынөм-на вөлі абу шүма сы-жылыс.

Сы-серті Комі еіктјасын Сөветө оз 400 мортеан-1 бөрјыс, а 25-саң өтік.

Вөлөстувса Сјезд.

Вөлөстын мед-ыжыд, власт — волостувса сјезд. Консјитутсіја-серті бөрјысө сетчө 10 еіктса Сөвет членсаң 1 морт. Совнарком моз-жө-кө Втеік шуас, сек ковмас Комі еіктјасын кык членсаң 1-өс (50 олысаң) мөдөдны вөлөстувса сјезд-вылө.

Вөлөстувса сјезд Сөветјаслөн бөрјө вөлөстувса Исполком 3 мөртыс, во-кежө.

Сјезд кывзө Исполкомыс вөса уж-жылыс, сы-серті шүө кыв, сорнітө өһиа кадө јөз-костын став му-вылас олөм мунөм-жылыс, кызі Росіјаын, Областын, Карулын ужјас мунөны, гөгөр арталө, да шүө мыј вөзө Исполкомлы керны колө.

Сјезд - костын — мед-ыжыдыс Исполком. Исполком чукөртчылө мед-ещасө вежонын (неделын) өтчыд, төлыс-һын өтчыд председаатель еіктса Сөветјасаң чукөртлө ужјас-жылыс сорнітны.

Кызі вөчгө карувса сјезд да карувса Исполком?

Быд еіктса Сөвет 1.000 мортеан мөдөдө өтік делегатөс, абу-кө еіктас 1.000 мортыс, өтлаасө мү-көдјаскөд. Комі, муын ічөтөс вөлөстувјасын да кызыс вөлөстувсаң мөдөдчө.

Шөрса Исполкомас јѳз уна (быдлаые сен ем), сїјѳн лоѳ ас-костые луные-луно уѳ нуны тѳрјѳдны ецажык мѳртѳе.

Шѳрса Исполком чукѳртчылѳм-костас уѳ нуѳдѳ прѳзїдїум (торјѳдѳм, уѳ нуны колѳм членјас).

Государствобын уѳ дѳрт уна. Векѳдлыные госу- дарствонас Шѳрса Исполком пунктѳ народнѳј камї- сарјасѳе (мед - ыѳыд камїсарјас Росїяын). Уѳсѳ ѳтувтны најѳ чукѳртчѳны, вѳчѳны Сѳвет. Народнѳј камїсарјасыслѳн сѳветые жеңыда шусѳ Совнаркомѳн. Совнарком уѳжалѳ Став Росїјаса ејезд, да Шѳрса Исполком шуѳм-серїї.

Р. С. Ф. С. Р.

Тажѳ кывјассѳ мї уналаые адѳывлам. Тажї шусѳ вѳж Росїја Українатѳг, Кавказтѳг да Белорусїјатѳг. Татчѳ нѳшта оз ырны озырјас-улѳ колѳм торјас вѳж Росїјалѳн: Пїнландїја, Естонїја (тажѳ кык госу- дарствоса јѳзыскѳд комїлѳн кывјыс ѳтї кывјыс лоѳма). Лїтва, Латвїја, Пѳлша.

Гїжѳны—Р. С. Ф. С. Р., шуѳны Ресѳфесѳер. Кые тащѳм кывјыс лоѳма? Куѳа-кѳ шуны, ѳнїа Росїяыд лоѳ: Росїјаса Сѳтсїалїст Федератїв Сѳвет Рѳспублїка. Тажї дыр лоѳ гїжны, куѳа шуны. Кокнѳдѳм-вылѳ бѳс- тѳмаѳе да гїжны кутѳмаѳе сѳмын мед-воѳза шыпас- јассѳ, артмѳма: РСФСР.

Мыјла-нѳ тажї кутѳмаѳе шуны? Мыјла Рѳч госу- дарство-пыддї тащѳм куѳ ым пунктѳмаѳе? Шуїгад кыв кучїкыд потласас.

Абу прѳста вѳжѳмаѳе. Војдѳр вѳлї рѳч ыѳыдалѳ став Росїјаас, ѳнї оз. «Рѳч»-ѳн-кѳ шуан, лоѳ, быѳѳѳ-

көн сени сөмын роч јөз олө. Росејанын уна пөлөс кывја јөз, сјјөн і шуөмаөе «Росејаса»-өн роч-пыд-дi.

Сотсеіалістөн шуөмаөе сјјөн: овмөсыс өні абу озырјас-ордын, өні кызыс государство кын. Робочејјаслөн государство кутө ас кіас банкјас, па-брік-завод, көрттујјас, парокодјас, му, вөр, руднік-јас... Ставыс сјјө өтувја, абу өтка јөзлөн. Ужалыс јөз вiтөны, зілөны, мырөөны век воғө. пачкөдны сотсеіал оланногө, олөм вежны помөғ.

Федеративөн шуөмаөе сјјөн: татчө ыжыд гөсударствоас пырөны посөні государствојас. Уна кывја јөз вөчөмаөе аеныс государствојас да өтувтчөмаөе өтiк ыжыд государствоө. Сецөм өтувтчөмыс латiнса кыв-вылын шуөө Федератсеіаөн.

Сөветаөн шуөмаөе сјјөн: вескөдлөны, управлajтөны улiсаң (өiктсаң, заводсаң) выліөғ. Сөветјас.

Војдөр Росеја вөлі шуөө імперіаөн. Сек вөлі мед-ыжыд-пыд-дыс, јуралыс-пыд-дыс өтi морт—імператор. Сјјөс некод ез бөрјы—став властөсө кутiсны озырјас өтi морт-пыр. Öнiа Росејанын управлajтны ужалыс војтыр бөрјөны ас-пiеыныс сүс, вескыд војтыр чукөрөс. Öнi унаөн өтув олөмнас вескөдлөны.

СССР.

Бара сецөм-жө кывјас! Куға-кө шуны, лоө-сојуз Сотсеіал Сөвет Республікајаслөн. Сiғ-жө мед-воғза шыпасјассө бөстөмаөе да өтi жеңыд кывјөн шуөмаөе. Мi кағтылім-нiн: важ Росеја інын (местаын) РСФСР-кың-дi емөс нөшта: Украјина, Белорусеја, Кавказ. Танјасын быдлаын сецөм-жө сөвет власт, кушөмi і РСФСР-ын. Кавказын уна посөні јөз аеныс государствојас вөчалөмаөе. Мед уғ, олөм течөм лөбиджы-

ка, өдјөжык, көкныдҗыка мунас, ставныс өтлаасө-
маё өтк Федератејаө, шүсө сјјө ЗСФСР.

Мі афдылім-һин војдөр: олөмыс став му-вылас
өтпомеалөма, јітчөма. Өтк гөсүдаретво куш ачыс өз
вермы овны. Колө есгөн став му-вылас өтк шөр лө-
сөдны, өтк јуралысөс, өтк вескөдлысөс. Мі вөрөн ты-
рөмаёс. Англіјаын абу, зев ыжыд нұжда, а ладмыны
огө вермөј.

Важ Росіја пастала сг-жө олөм көмөкасөма.
Азербөјджан Республикаын (Кавказын) зев уна ка-
расін, да мүкөд тор абу. Туркестан Республикаын кло-
нок воө. Сггеч вөчан пабрікјас Мөсқуаын да мүкөд-
лаын. Украјінаын һаң уна воө. РСФСР-ын төвав уна
вөчсө.

Соцсәлізм, коммунізм, вөчгөн дерт мед-војдөр
ковмас зк торја гөсүдаретвојјассө бырөдны, өтүвтны.
Важ Росіјаын помещікјаслы да капіталістјаслы
рабочејјас пунктисны пом.

Рабочејјаслы јукны һинөм. Выл олан ног течны
колө јонжыка өтүвтчыны. Сөвет власт өтк став паста-
талаыс абу-на. Сөвет власт өтк сөмын му сггімөд
јүкөн-вылас-на. Гөгөр озырјаслөн власт, озырјаслөн
гөсүдаретво.

Мед најө өз вермыны мјјапөс бырөдны, мед мі
најөс бырөдам, колө өтүвтчыны, колө јона топөдчы-
ны. Сјјөн став Сөвет Республикаыс му-вылас шүсө
өтлаасены, өтүвтчыны—выл олан ног течны, Сөвет
власт увса му озырјасыс візны.

Помещікјас, капіталістјас вөлі барын һычы-
ны мырдөн өтлаавлөны быд јөзөс өтк гөсүдаретвоө,
ас кі-улас. Роч озырјас уна јөзөс лчкылісны, унаёс
габыртлісны. Мыјөн властыс бырө һалөн, сөцөм гө-

сударствоыд киееіе. Быд кывја јѳз аслыные посеіііік
государствоторјасѳ чукѳртчисны.

Ужалые јѳзѳѳ ѳні некод оз мырдѳн ѳтлаавлы,
асные ѳтлаасѳны. Став Сѳвет Республікајасые му-
вылас ѳтутчисны, вочисны сојуз—СССР.

30-д дунѳ, декабр тѳлыеын 1922-д вобн муніе
став Сѳвет Республікајаслѳн мед-воѳза ејезд.

Сојузса сѳветјаслѳн ејезд вежѳ главнѳј сојузса
законјассѳ, бѳрјѳ сојузса Ісполком.

Сојузса Шѳрса Ісполком мед-ыкыд сојузса ејезд-
јас-костын, ејезд шуѳм-сертѳ нуѳ став ужсѳ.

Сојуз воѳѳвылѳ век пондас содны. Быд кывја
ужалыејаслѳн государство пырас сојузѳ. Кор став му-
вылас лѳѳ револуцїја, сек став му-вывса госу-
дарствојасые ѳтутчасны ѳтѳ сојузѳ выѳ ѳлан ног
течны.

Сѳвет власт улїсанъ выліѳѳ бѳрјысѳѳ.

Сѳвет власт улїсанъ выліѳѳ бѳрјысѳѳ. Јуралѳны.
вескѳдлѳны еіктјасын, карјасын Сѳветјас. Вѳлѳетув-
јасын, карувјасын, областувјасын, республікајасын,
федератсїјајасын, СССР-ын—сѳветјаслѳн ејездјас.

Сїктса ужалые јѳз бѳрјѳны аслыные власт—Сѳвет.
Став ас уж-помыс олые војтыр 18 арѳссанъ (нывба-
бајас да мужїкјас) чукѳртчѳны собранњѳ-вылѳ да
бѳрјѳны аслыные кѳѳажїнѳс—Сѳвет.

Сїктса сѳветјас бѳрјѳны вѳлѳетувса ејезд-вылѳ,
вѳлѳет-увса ејезд бѳрјѳ карувса ејезд-вылѳ, карувса—
областувсаѳ, областувса—республікасаѳ, республіка-
са—сојузсаѳ. Сїктса вескыд, еуе војтыр тазї вермас-
ны вескавны мед-выліас.

Власт бөрјам аеным аслыным. Омөл-кө ас-выла-ным і лоо порасны, сесеа зік некод-вылө. Бөрјены колө јона, собраң-өјас-вылын колө бөрјөм јозлы ин-дыны, мыј вөчны. Бөрјөм јозлые колө јуасны, мыј најө вөчөны, суеа вірөдны наја ұж-вылө.

Сөвет бөрјисеө во-кежө, сіз-жө быд ејезд мунө во-пын өтчыд, во-кежө бөрјө Исполком.

Важөн, помещікјас-дырјі, сар-дырјі, капиталист-јас-дырјі кодөс мі бөрјылім? Исправнікјасөс, станөвөј-јасөс, војнескөјјасөс, земскөјјасөс, ураднікјасөс, гу-бернаторјасөс вөлі пукталөмаөс міјан-вылын емекајт-чыны, озырјаслы барын перјыны отсавны.

Мукөд шуөны: міјан-пө абу-на суеөс, бур вес-кыд јозыс-пө еща-на. Крестьянаыд ас ку-пондаыс кы-зыс төждыөс. Карса пабрік-заводад ұжалыејасыд мө-да-мөд-вөснаыс төждыөсны, тождыөсны став-вөснаыс. Сіјөн і на-пыс вескыдөс-жык петөны ұж нуөдыеја-сыс. Крестьянаыд ічөтысаңыс велалөны куш ас-јыв-ыс төждыены. Кор куш ас-јывыс төждыөс ставыс, сек дерт нінөм оз артмы.

Гөптын черіјас чайтөны, васө-кө-пө бөжөн өв-тышта, сөстөм-пө лоө, лөсыд-пө лоө овны. Кыз-пө сіјө бөжөн өвтыштөмөн ва сөстөммас? Колө став гөп-сө весавны.

Візму ұжалыејас-пыс емөс і вескыд војтыр: оз ставыс куш ас-јывыс думајт. Заводө ветлыејас, красноармејечјас, том јөз паскыджыка вірөдөны.

Озырјас нөтчыд ез велөдлыны управлајтны ұжалыејасөс, сөмын өні вөліеті велөдчам, велөдам том јөзөс гырыс школајасын. Челаф-өс ічөт школаја-сын велөдам. Кымын воғө, сымын ұнжык бур ас јө-зыс лоө.

Өни ставыс ас-вылад. Лыд-дыштөј неуна газет-
јас, сорнитөј еуе војтыркөд.

Сөвет власт оз быдөн бөрјыны, бөрјоны сөмын
ужалыејас, ас уң-помыс олыејас.

Төргөвөјјас, попјас, сіз-жө важ урадникјас. код
— еурө мыжа јөз оз вермыны бөрјыны сөветјасө. Најө-
өс-кө леқан дерт мијанлаң оз кутны нуны, кутасны
аслаңныс кыскыны да мешајтны мијанлы выл олан
ногсө течны, олөмсө өдјөжык бурмөдны.

Сөветјасын ужалыејас.

Белөјјас кор виқөдөны мијан власт-вылө, дулва-
ыс налөн летчө, најө мијан-дорыс еуежыкөс, адқоны-
жык: збыл-пө өни властыд Роејаад ужалыејас-
ордын.

Мед-улиеаңыс мед-выліөзгыс гырыс веөкөдлые-
јасыс— заводјасыс, өіктјасыс петөм војтыр. Законјас
ставыс ужалыејас-дор, сөмын өіктса вөрын олыеја-
сыд оз төдны законјасөс. Пемыдлунным јона-на
мијанөе сојө.

Белөјјас адқоны: ужалыејасыд-јөјөс-на; најө ду-
мајтөны: кытчөз-пө оз еуемыны, өінјасныс оз воөсы,
колө-пө еөкөн тојыштны да бара земскөј началь-
ник-
јасөс, урадникјасөс пуктавы; кор-пө гөгөрвоңыжык
кутасны, сек-пө нинөм сөсөа он вөч.

Виқөдлам-кө ми, комі ужалые војтыр, асланым
сөветјас-вылө да Исполкомјас-вылө—гөгөр асјөз, ужа-
лыејас-пиеыс петөм јөз, комі грездјасыс петөм
војтыр.

Властыс асланым, сөмын еуе, велөдчөм јөзыс
еща, војдөртө ужалыејас-пиеыд ез велөдлыны. Боетам
леөнічејјасөс, докторјасөс, агрономјасөс, с. в. (сіз

возё). Ставные велодчылісны важён, кызые петіны озырјас-піе. Најёс өні мі медалам ыкыд дон-вылю.

Нёкјөнікөн петасны ужалыејас-піе велодчые-јас, сек лөһны ектјасые петём војтыр, ас јёз гөгөр, быдлаын.

Кущём свободајас етё совет власт.

Кор револютеја панеіе, сек унаён вөлі свобода-јастё ас ногён код-еурё гөгөрвоһны. Свобода-кё-пё быдтор позё вөһны, позё жүгөдлыны, віваны јёзёс, чужёмас быдөһлы еөлавны. Сецём свободајасыд ко-лөһны еөмын щыкёём јёзлы, ужалыејаслы оз ковны.

Свободајастё таці мі гөгөрвоам: Быд мөрт вермё вёставны ассые думјасё, позё чукөртчыны, позё өтувтчыны (важён вөлі оз поз, полтеіканөн шуасны, арестујтасны да мөдөдасны). Мі свободајас огөј е-төј еөмын важ озырјаслы, важ олан ноглы служітые-јаслы (урафнеікјаслы, ісправнеікјаслы...), кытчөз најё оз міјан туж-вылю кежны. Тајё сівөјасыслы-кө свобода-јастё естан, пондасны міјанлы олөмтё лөөөдны ме-шајтны.

Свободајасё етёма ужалыејаслы. Шулывлөһны дадөјас: вомтё-пё востан да мукөдые лөөөдчө-һін вомавны. Сецөмые ем міјан-костын. Сецөмые служітные лібо пөрјасөмөн мырдөм еүјеёма лібө ачые абу еуе. Најёс колё бырөдны.

Војдөр вөлі омөч кыв олан ног-кузале лібо сар-јылые шуан-кө, нырыетөм-пыр Сібырө воан.

Өни. поѳо омоль инјассо индавны, өни колө быд ужалыс мортлы индавны, сөмын оз ков локыс саксыны, пон-моз увтны,—сее пөльзасы обществонды һөтк оз ло.

Өни поѳо ассыд кывтө гаѳет-пыр сеты, һекод оз кут,—щөктөны. Мистөма-кө гижан, вескөдласны гаѳет-динас пукалысјасыс.

Став вераа, став кывја јөз өниа Росіјаын, СССР-ын өткод, һекод вылөжык важ-моз оз пуктысены. Војдөр вөлі роч јөз мед-вылө пуктысө, мукөдсө вөлі рочјасулө пуктөны, өни сещөм јукөм абу.

Војдөр вөлі тотара да мукөд вераа јөзлы сөкыд овны Росіјаын: кеѳөвтөны вөлі. СССР-ын быдөн вермасны верујтны кущөм јенлы колө, вермасны виставлыны ас вера-јывсыс, вермасны һекущөм јенлы һе верујтны, вермасны јөзлы виставлыны: јен-нө абу. Поѳо мырлы јурбитны—һекод оз кут.

Гаѳет вөлі војдөр капиталистјас-ордын. Өни ставсө ми револутсіја-дырји мырдөим, поѳо ассыным думјас лезны гаѳет-пыр. Војдөр вөлі сөмын озырјас сетчө гижөны.

Сөвет власт сетө ужалысјаслы, том јөзлы ин (места) мед-ыжыд николајасас велөдчыны. Војдөр вөлі сетчө инөны сөмын озырјаслөн челадыс. Өни регыд лоө ужалысјас-пыс (комі-пыс щөц) велөдчөм јөз.

Выль нога ставыс.

Өни власт, оз важ озырјаслөн власт моз, тождыс озырјас-понда, најө һеп-понда, најө барын-понда. Сөвет власт тождысө ужалыс јөзлыс олөм бурмөдөм-понда.

Кытчöz оз ло револютеїа мукöd гобударствоја-сын, кытчöz мукöдлаын ужалыејас оз бырöдны ас-муса помешцікјаснысö да капіталістјаснысö, кытчöz оз боегны ас кіаныс власт, СССР-лы лоö кутны ар-міја. СССР-лы лоö асö віңны мукöd мујас-вывса озырјасыс.

Војдөр вöлі салдатјастö понјас-моз віңоны, велö-дöны озырјаслыс олан ногсö, барышсö віңны. Вöлі емекајтчасны морт-вылад 3-4 во, сецöма јöјтöдлас-ны—ловја мортыд мапіна-код лоö.

Öни служітöны регыд: сöвет власт срок чінтіс. Арміја віңоны выл нога олöм озырјасыс віңны. Ка-мандірјас ужалыејас-піыс-жö. Оз-нін быдторјыс ыр-вомад ғатöдны.

Красноармејетöс öни велöдöны казармаас овны, вісгавлöны јöз кост олан ног-јылыс, востöны өінесö.

Кор мукöd государствојасын лоö револютеїа, сек бырö арміја, бырö салдатын служітöм, бырöны војнајас.

Озырјас вöлі еүеöдны век војутны мукöd озыр-јаскöd барын-вöсна. Сöвет власт пондас відчыены војнаыс кыз мыј вермас.

Сöвет власт ужалыејас-піыс лөгөдö млітеїа пö-радок кутны. Серт пöрадоктöг оз поғ. Урад-нікјасöс да стражнікјасöс вöлі озырјас пунктмаөс асеныс пöрадоксö віңны, віңны овмöснысö. Олöмсö мед некод оз торк. Урад-нікјас понјаскöd доң-вылö вöлі кыјö-дöны озырјасыдлы: оз-ö куңцöмкө ужалыс вöјп помеш-цікјаслыс да капіталістлыс олан ногсö. Кыласны-кө увгöм, öдјö адғасын туј сецöм «омöл» мортлы.

Ғурмајас мі егöј бырöдö. Кытчöz олан ног по-мöғ оз вежес, сетчöz лöоны гүсасыејас, косасыејас,

мукöд пöлöс мыжа. Озырјас кор-еурö вiзöны мiјанлы боканым чушкыны, торкыштны мiјанлые уҗеö. Серт сецöмјассö лö кытчö-еурö зебалны. Мукö-дыс закон-сертi оз вöч, а закон-сертi вöчтöг олöм торкас.

Суд мiјан, ужалыејаслөн öнi асланым, судiтö мiјан-дор, бура, веекыда. Законјас гижöма да лезöма Совет власт. Војдөр законјас вöлины озырјаслөн, суд-дајас налөн-жö. Татчö некытчö öнiа законјас-јывеыс гижныс, боет да* лыд-ди, сек каҗалап код-дор öнiа власт сулалö.

Школајасын оз-нiн мiјанлые челафнымöс мыј-еурöö велöдны, јурсö оз цыкöдлыны. Оз велöдны озырјаслые кывзыны, улö копрасны быд југыд кiҗа-лы. Öнi велöдöны лыд-дыены бура, велöдöны овны, вiставлöны законјас, велöдöны бурҗыка уҗавны. Школаын велöдчöм морт мед некытчö оз јормы.

Нiгајас öнi воыс-воö унҗык пондасны лезны кокныд кывјөн (мiјан областын комiөн), јöз кост олан-ног-јылыс, законјас-јылыс, бурҗыка ужалöм-јылыс, уна бур тор-јылыс.

Гырыс школајасын ужалые јöзлыс еуеҗык, бур-җык челафсö совет власт велöдас выль олöм течны. Војдөр сецöм мед-ыҗыд школајасас вöлины сöмын озырјаслөн нывјас-зонјас. Најöс вöли велöдöны мiјан-нöс бöбјöдлыны.

Öнi суд-дајассö вылысаңыс зiлöны векҗык јöз-пiыс перјыны. Сјездјас-вылы бөрјöны веекыд јö-зöс, вежöрајасöс, ас уҗ-помыс олыеöс. Быдеама лöк јöзсö оз i матыстлыны.

Регыд-мысгi став суд-даыс (служитыеыс) мед-ичö-тысаңыс мед-гырысöҗыс лö ужалые војтыр-пiыс.

Нөшта вөлөст-жылыг.

Мыј вөлөстүвса Исполкомлы колө вөчны? Вөлөстүвса Исполком өтi ејздөан мөд ејздөз вөлөстүлын мед-ыкыд власт.

Вөлөстүвса Исполком ужалө вөлөстүвса ејзд шүм-сертi, вылысса (карувса, Областүвса, РСФСР-са, СССР-са) ејздјас да Исполкомјас щөктөм-сертi.

Волісполком төждыеө, мед став вөлөстүлас олөмыс лөсыда муніс, мед олөм воыс-воө пыр бурміс.

Волісполком чукөртлывлө грездса (сельскөј) председателјасөс, вiеталө палы ас уж-жылыс, кывзө палыс вiеталөмөс, индө кытi омөл, кытi бур, индө мыј воэө колө вөчны. Грездса председателјас да членјас индалөны Волісполкомлы, мыј на-погөн омөл, мыј на-погөн өшi колө вөчны.

Волісполком утверждајтө суфдајассө, ужнуысјасө аслас вөлөстүлас, вiзөдө мед быдлаын бур вој-тыр вөлины.

Волісполком вiзөдө мед лөсыда налогјас лөө пункталөма, мед оз ло некодөс өбөдiтөма, мед ставыс артмас правiлнө, мед чукөрмө кад-кежө.

Волісполком арталө уна-ө вермас докод чукөртины закон-сертi аслас вөлөстүлыс, уна-ө да кущөм рөскод колө вөчны.

Вөлөстүвса Исполком төждыеө вөлөстүвса олөм кышөдөм-жылыс: мед выј вөчан артелјас чужалөны, мед мөс вiзөм бурмө, өш вiзан төварішществојас вое-салоны, мед еір вөчан, скіпiдар вөчан да мукөд пө-лөс көлүј вөчалан артелө вөчасысјас өтувтчөны. Төждыеө, мед көјдысјас оз-кө вөлөстын тырмы, ка-

дын вайома. Печера-вылын шуам чері вузалом зільны колө туж-вылө пуктыны.

Вөлісполкомлы колө төждыены, мед коперативјас бура вөлөстүлын ужалоны, мед колан төвар колан кадјасын ем.

Вөлісполком төждыеө тужјас-јылые, посјас-јылые. Төждыеө пөжарнөјјас-јылые.

Вөлісполком төждыеө мед Комитет Взаимопомощи (мөда-мөдлы отсасөм) ужалө бура.

Вөлісполком төждыеө, мед школајас бурөе вөліны, мед коланторјас сен вөліны, мед велөдөм мунис бура. Төждыеө лыд-дыан керкајас-јылые, мед газет-јас, журналјас, колан нигајас быдлаын вөліны. Төждыеө јөзөе еуемөдөм-јылые.

Вөлісполком каруеа Исполкомлы индө кодөс колө постановленнөјас-серте вөчтөмые штрапунтны.

Вөлісполком аслае ужалөм-јылые висталө ејезд-вылын, собраннөјас-вылын, кывзө мыј индөны, мыј шүөны.

Вөлөстув-рајон.

Өні еорнитөны вөлөстув гыреөдөм-јылые. Мыј сее? Мижанлы колө мед вөлөст јонжыка ужалө да ещажык сулалө. Серт 2.000 морта вөлөстув, дона сыв-тас да оз вермы ужнас паскөдчыные. Еща јөз-пиеыд бур ужалыејас озжык еур, еурө-кө ічөт жалөваннө-вылө оз зев зільны помса јона ужавны.

Јонжык-кө еекө вөлі вөлөстүлыд, унатор, почіс вөлөстувса Исполкомын вөчны: сецөм торјассө өні вөчөны карын, зев ылын. Мижан мукөд вөлөстеаңые карөзые ео верст-сајас.

Больница, докторсе, ыжыджык школа (2-д ступеншка), агроном, почтовөй отделеннө, судда, лесничество, бур библиотека, пристан да мукөд тор өнiа кадјасө вермам лөөдны сөмын гырые вөлөстүвјасө, рајјонө.

Колө-өд, мед вөлөстүвса Исполком карувса Исполком-моз ачыс ујсө кыпөдө, паскөдө, жүждөдө, нуө, а оз куш выласа влаетлые щөктөм вөч.

Мед быд во выль Исполком бөрјигөн позө шуны: таво јона воғө муним, Исполком ыжыд ујж вөчiс, вөлөстүвса олөм төдчымөн кыптiс.

Выль гырые волөст-рајјонјасө, кор лыдыс лөө ещажык, кокныджык ујжуыејасөс лөөдны.

Мiјан Комi Областын вывти посныдөс вөлөстјасыд. Мед тыдаланажык лөө бөстам мукөд мујас:

Уна-ө јөз вөлөстүлын.

Комiын.....2.000 морт

Карелын.....3.000 ..

Јакутын.....4.900 ..

Мi огө бөстө сук јөза мујас, пароснө бөстiм кык шөчөс: Карел му да Јакут му.

Јакут муын быд волөст-вылө воө 61.000 квадрат верст, Комi Областын—4.000. Стөрт лөө пасталуннас лыдфыены да оз ков вунөдны: олөмсө лөө-дам јөзлы, огө пасталунны.

Колө вөлөстүв лыд чiнтыны, вөчны гырыежыкөс. Карувјасек позө бырөдны зiкөз, рајјоныс лөө золанiк карув.

Јөзлы унаыс ковмылан ујжасө кар-пыд-дi пондас вөчны вөлөстүвса Исполком.

Власт лоӧ матын, донтӧм да ужалыс. Сещӧми і колӧ мѣанлы ужалысјаслы.

Комі муын позӧ вӧчны ставсӧ Камаса комикӧд вӧлӧстрајјон 30-кымын да 3 округ (губерна): Ежва округ (сечӧ пырас Сыктыв вож, Лузју, с. в.) Печера округ да Кама округ. Карувјас лоӧ бырӧдны.

Колӧ витны мед ещажык да буржык лоӧ быдла-ын уж нуысыс, зѣлы быд рајјонӧ лӧсӧдны больнѣча да доктор, ыжыджык школа (2 ст.), агроном, пӧштӧ-вӧј отделењњӧ, радио, бур библиотѣка, леењичество, пристань (ју дѣнјасӧ), судѣла, бур нардом, с. в.

Тӧлын позас автододӧн новлӧдлан пошта лӧсӧдны. Тӧв куѣ, олам ју пӧлӧн. Автодод ветлӧ лым-вывтѣ, муӧ часӧн верст 50-кымын, туј сылы некущӧм оз ков.

Кор Комі ужалыс вожтырдӧн велӧдчӧм нывнѣјаныс воасны Комі муӧ, лӧсӧдам нардомјасын радиопријӧм-нѣкјас (грамофон труба-код трубаа апарат). Сѣјӧн позӧ кывзыны ылісањ вѣталӧм, ворсӧм, нардомын-кӧ—уналы кылӧ. Шуам Сыктывдѣн карсањ вѣталӧны, сени ворсӧны, ыліӧны—быд Комі сѣктын, нардомын ӧтпырјӧ пондасы кывзыны.

Став олӧмыс ӧні ас-сајаным. Суемӧдчыны-кӧ пондам, ӧтувтчам-кӧ топыджыка, тӧждыены-кӧ пондам став олӧм-јывеыс, артмас быдтор, артмас весѣс сещӧм торјас, кущӧм торјас-јылыс огӧ-на лыетӧј думыштныс—радио-пыр кывзӧм, електричество.

Кӧні вӧлӧсѣувјас гыреӧдӧмаӧе, онѣјеӧны, мѣанпӧ вӧлӧсѣувса Исполкомјас јона кыптѣны.

Грездывса Сöвет (Гелöса Сöвет).

Лоо нöштa шуны кымынкö кыв грездывса (Гел-скöј) сöветјас-јылые. Грездывса сöветјас шулывлöны: мiјанлы-пö нiнöм вöчные. Серт вöчан тор ем, сöмын мi огö кужöј бoстчыные.

Комi јöз вiзму-гöгөр бергалö. Скöт вiзö кужöд-вöсна. Мiјан-дор олые еуе велöдчöм јöз вiеталöны мiјан-јылые: вывти-пö уна ебöе вiзам, пöлзаыс-пö вывти еща воö, колö-пö елiвкi выј вöчны бoстчыны. Тöдмалöј сы-јылые да заводiтöј выл пог ужавны.

Грездывса Сöветјаслы колö сы-јылые јона-јона тöждыены, мед век еöлöмные вiеö. Колö тöждыены. мед еујөрјас зонöе, мед скöтöе вiзјас-вылö оз лезны (талалöмысла да јiрöмысла шыкö вiззые).

Вiзјас бурмöдöм, вiзјас паскöдöм (басјас весавны, нур көстыны, сон кeравны...), му паскöдöм, буржыка му ужалöм, выј вöчан артел лöеöдöм, јук-мöе кодјöм (көнi колö), уна-уна мукöдтор колö лöеöд-ны сöветлы.

Сöветлы колö тöждыены коператiв-јылые, мед ужалöмые сен лöеыда мунiс, мед ужнуыејасые вöли-ны бурöе, мед колан тöвар колан кадö вöли, мед крестана тöдiены, мыјла коператiвые да еöлöмые течи-ны еiјöе. Вiзöдны, мед коператiв кадö көјдые вайе, вайе вiзму ужалан көлуј (гөр, коса, чарла). Вiзöдны, мед коператiв-пыр мунö крестаналöи вузалан кө-луј. Көн позö, колö вöчны выј вöчан завод, мелныча: вöчасыејасöе (еiр вöчыејас, скiпiдар вöчыејас...) öтувтны.

Грездывса сöветлы колö тöждыены став еiкт (вöлöет, деревна)-гöгöрсa тујјас-јылые. Мед мiртуј

вөлі век бур, мед поѳө вөлі ветлыны візјас-вылө, ја-гө, мујас-вылыг колѳта кыскавыны, ветлан іңјасын јујас вомөи мед вөлісны посторјас.

Грездүвса сөветлы колө төждыены, мед пөскөҕи-на вөлі паскыд да бур. Кресҕанаыд аеныс оз зев дү-мајтны: пәјө думајтөны куп ас-јывсыныс.

Грездүвса сөветлы колө төждыены, мед пөжар-нөј манина, сарај, өруд-дөјас вөліны зөиҕөс. Го-жөмјасын, кос пөрајасын ковмас дөжуритөм лөөдны.

Грездүвса сөветлы колө төждыены сиз-жө—көни јөзыс сүеөсө, өтүвјаөсө—кущөмкө зөлаҕык завод ас вы-нөм лөөдны, електричество, радио.

Школа мед сиктын бура ужалө, керка мед југыд, шоныд, быдтор мед пыщкас ем, отсавны велөдыејас-лы колө ужсө нуны, челадсө бура велөдны.

Лыд-дысан керка-јылыс колө төждыены, мед сен вөліны ыгајас, газетјас, журналјас, мед керкаыс вөлі шогмана, мед вөлі би.

Лыд-дысан керка-гөгөр колө котыртны јөсөсө. Кодлы окота візму ужалөм-јылыс төдмавыны мыј-сүрө, мед өтүвтчасны візму-јылыс төдмаыс чукөрө. Код-јаслы окота јөз кост олан ногсө, законјас төдмавыны, котыртчасны аеныс. Сизі поѳө уна чукөр вөчны.

Емөс-кө велөдчөм јөз (школаны велөдыејас, док-тор, агроном...), колө накөд сорһитны, мед ештан кадјасө мыј-сүрө висталасны. Карсаҕ локтыејасөс колө щөктыны виставлыны.

Лыд-дысан керкаө колө волшебнөј пөнар (карни-на петкөдлыны) сузөдны, колө грамофон лөөдны.

Лыд-дысан керка-динас ывлаө колө лөөдны пөв пызан паста-кымын да сөгчө быд вежонын (неделын) газет клејитны, мед быд муныс вермас візөдлыны.

Грездүвса сөветлы колө төждыены, мед плансерге стрөйтчөм возө пондас мунны, мед керкајас лөсыдҗыка пуктисны. Опи керка зев ыжыд, а овные некөн.

Колө төждыены, мед пелка велөдчөны јөз овны. Пелк керкаад долыдҗык овныд да ужавныд кокныдҗык. Кызі керка-карта лөсыдҗыка вөчны, колө јуаны велөдчөм војтырлые.

Мукөд еіктөдые арјасын мунны он вермы, колө көт өеі бокас москі вөчны. Оз менајт грездса сад лөсыднөкөс лөөдны. Садјас-жө лөөдны том војтырлы качај, городкіасан, бабкіасан, мачасанін.

Кор вуқан віөмјас тыдовтчасны, өдјө докторјаскөд бырөдны, піөтіавны...

Вөр мед лөкые оз керавны—візөдны.

Мөда-мөдлы отсаөм мірөн колө лөөдны, стракујтөм-јылые колө төждыены.

Вөр, сортовка лөдыөјасөе, инпал вөчыөјасөе колө котыртыны пропөөјүзө.

Со мында ужыс! Уна тор-на позө индыны. Ужсө нуө грездүвса сөвет. Грездүвса собранныө бөрјө сөветсө, индө, мыј вөчны, візөдө, бура-ө асыные ужсө бөрјөм војтыр нуоны, кывзө сөветлые ас уж-јылые віөталөм. Кодјас бура ужаласны, собранныө ошкас, кодјас омөла—видас, кодјас мошеңичајтасны—судөсетас.

VI.

Кыңи Сөвет власт овмөснас вес- көдлө.

(Квайтөд еорны).

Мыжөн лоі револутсїа, пырыетөм-пыр лоі став
вынсө выл Росїялы бергөдны озырјаслы папыд.

Ставыс вөлі гөгөр кісөма, лок јөз нароенө ов-
мөссө нөшта жугөдлөны, мед сөвет властлы еөкыд
лоө ужалыејаслы кокныдлун еетны, мед ужалыејас
лөгагасны да асныс-жө асеыныс властсө чөвтасны.

Некөн нїнөм абу, јөзөс вердны нїнөмөп. Кре-
стана візму ужалөм-пыдди мөда-мөдыслыс кокјаснысө
чегјалїсны, еїнјаснысө перјалїсны, лыјлїсны. Көні
наңтө вузөс-вылө ужалөны, сен уна вын колө, а
гортө пөрыејас да ныв-баба сөмын колїны.

Озырјас-на сөвет властөч лөсөдїсны норма, кар-
точкајас, пондїсны мөсјас нуавны, наң амбарјасые
корены. Сөвет властлы сөрт наң ез кут јенөжыс
лым-моз кісөыны, лоі карточкајасөи-жө кыңкө да
мыјкө еөкыд војассө вуңны. Германїяын некущөм
сөвет власт ез вөвлы да мїјан моз-жө лоі карточка-
јасөи кымынкө во овны, сецөма војнанад олөмыс
торкеїс.

Озырјас став вынө чукөртисны Росіја-пынцкас, налы отөбг-вылө доктисны заграғичаса капиталистјас-лөн јөз сөвет власт ныбитны. Пемыд кресҗанатө вөлі ы.лөдлөны, тајө-пө аңғикрист доктис, коммунистјас-пө став овмөстө мырдад-аласны. Весег Табө Өеип вөлі пов-җөма ассые киеөм дүкөссө мырдад-өмые.

Озырјаскөд лоі јона косаены, ыҗыд арміја лоі лөөдны. Арміја лөөдны колө һаң. Кые салдатјассө вердны һаң-сө боетны? Кыҗи һаңтөм јөзсө озырјасөс вермытөҗ, ыңг кулөмые виҗны?

Ғибыр еурлі Колчак-улө, сее һаң он кыскы. Украинаөс чыпкисны һемечјас, да-ј бөрас сен век вөліны белөјјас.

Колө-өд мыјөпкө вердны јөзтө да салдатјастө, лоі разверстка лөөдны, перјыны кые мыј еурис.

Олөм сек өдјө мунис, бығғөкөн вөлі біа виеөмөн виеө. Он вөлі олөмсө вермы виҗөдны, гөгөрвоны. Код-еурө Ғерт гөгөрвоисны, сөмын пемыд кресҗанаыдлы сөкыд вөлі гөгөрвоные. А војна-дырји быд час дона. Вежон-мөд-кө жујјалыштап мүкөд государствоса озырјас ескөн өдјө нурынтасны, јукасны уна пелө да боетасны аслыные.

Өні оз-һин олөмые біа виеөмөн вие, өні абүөе-һин ыҗыд гыа ва-вылынөе. Виҗөдласны мед Комі ужалые војтыр бөрө да думынтасны, мыј ескөн лоі, ез-кө вөв разверстка, егө-кө тырые гы-вомөные ву-җігөн зіла сынөҗ?

Ескөн гөрд Арміја ез ло, ескөн һаңтөм ужалые јөз ыңг куліны унаһн, ескөн Росіјаыдлөн тор-һырігыс мүкөд му вывса, мүкөд кывја озырјас-улын лоі, ескөн олөмые вопі.

Разверсткатөг вөлі војна-дырји оз поҗ. Сек вөлі өдјө, зіла вөрны колө, колө вөлі олөмсө виҗны. Ғерт

ödjö vöriğad unaöe as jözöc, uжалыејасöc щöң
јона doјдалим. Сijö öни өктјасын унаыө ипöны. Мi,
kodјаслы сек ковмыліө сyд-даавны, аеным абу радöе
сы-вылö, да һинöм он кер. Јона гыа ва-вомöн вујi-
ğad зiла бöжалыејас да сыныејаскö пелыө помјаснас
kodöскö балабöжас лiбö мышкас doјдыштасны лöө
өерпiтны.

Секi капиталиетјас, төвар вöчалыө озырјас пон-
дiсны jörtны, ез кутны һинöм вöчны—лöи мырд-дыны
налыө заводјассö, пабрiкјассö да властылы ас кiас
бостны, пуктавыны быдлаö вескöдлыејасöc, управлај-
тыөјасöc.

Вojнаöн сöвет влаөтöз-на став төвар вöчалöмыө
вöли торкөма, пабрiк-завод һинöмöн ломтыны, матер-
јал абу, ужалыөјас щыгöө...

Ужалыө заводјассö лöи ујöдны вojна-вылö, вö-
чавны пиццалјас, пушкајас, пулајас, пыньöлјас, дö-
рöм-гач, сапöгјас... Колö помавыны вojна, колö озыр-
јаслыө сылісö песовтны. Таңöм кадјасö овмöс кыпö-
дöм-јылыө вojна помавтöз һинöм i сорытны. Колö
коөасны, олöмтö вiзны, ставсö олöм вiзöм-вылö
пуктыны.

Төварјас секi вöли оз вузавны, мыј вöчөб, разöд-
чысö, сөтавсö сiз. Вузавны-кö-сөкөн ужалыөјасыдлы
һинöм ез i волы.

Озырјаслөн олöмыслөн сөлöмыө вöли банкјасын.
Револутсiја-бöрын пырыөтöм-пыр вöли бостöма госу-
дарствö (влаөт) озырјаслыө банкјассö ас кiас.

Сiктиасын, грездјасын помещiкјаслыө вöли мырд-
дöма став вiзмусö да сөтöма кресөтаналы јуклыны ас
костас. Комi муын Кама пöлөн-кыңзi ез вöвны по-
мешчiкјасыө.

Озырјас візму ез етны кокыда, ез мынтыны развереткајас—пайос жугөдны вөлі вөчөмаёе еіктјасын гөл ужалыејас ас-пиеыные көмітетјас (Комбед). Көмітетјас мырда-далыны поменшцікјаслые візму да ееталыны, коллы вөлі колө. Көмітетјас чукөртисны разверетка.

Војна помагөм-бөрын.

1921-д воын војна помаеіс. Став Роејјаса озырјаслы, заграңичалы, озырјас-дор олыејаслы куғади лоі еетчыны, мі вермім.

Вөліеті сөвет влает верміс бостчыны выл олан ног течны, овмөс кыпөдны. Гырые төвјас лантыштісны, лөныштіс. Поэны кутіс пөжјөн-ікөп, артаеөмөн олөм течны.

Мед-војдөр сөвет влает візөдліс кресана олөм-вылө. Разверетка-дырјі пондісны көзны сөмын аслыные еөјмөн. Тулыснас 1921-д воын став Роејјаса коммунистјасан чукөртчылыејас (ејезд) шуіс разверетка вежны налогөп.

Сөвет влает, мыјөн кутіс поэны, пырыетөм-пыр разверетка вежіс налогөп. Сөмын лоі налогөө ыжыдөс-на пуктавыны да мыј-сурөди боставны. Оз-на вөлі еек нінөм вузавны да сіјөн лоі сізі вөчны.

Војна помаеіс—сөвет влает востіс төргүјтөм. Төргүјтөм воые-воө өші кыптө, сы-јылые веегіс віставные нінөм, быдөн адзөны. Төвар воые-воө сөдө, дом чінө, ужалөмые дон сөдө, олөм кыптө.

Візму гөгөр.

Гырые машинајасөн ужавны јона лөеыджык, көк-ныджык, быдтор өдјө артмө еңа ужөн. Та-јылые мі төдам воғза еорнјасеы. Булавка вөчалые вөлөм гор-

тас лунди вермө вöчны 12 булавка, а öни машинади öти мортыс вöчö 1.500.000.

Сиз-жö позö һаһ ужалом, скот вичом пуктыны. Ми-
жан-кө Коми Областын муыс вöли буржык һаһсö јона
вöдитны, ескөн öти гóран машина вермис став сиктлыг
гöрны, машинади позис вундыны, вартны. 20 морт
ескөн вермис став ужсö вöчны, 180 морт шуам лин-
нöј лои. 180-ыс ескөн вермис кокныдика пакöдчыны
возö, вичму вöчны, стрöйтчыны.

Машинајасөн ужалогөн рынын оз ков, оз ков
гумла, оз ковмыс мујас јукломö кад воштыны. да и
пу гóрнас да пу пинанас ескөн бур öтув олöмыд.

Мижан Коми Областын ескөн јона гырыс машина-
јасөн öдва-кө һаһ ужаломјас лолöны öһиасö. Кыти
васöд, кыти вач лыа, кыти крут зев, машинанад ту-
тан, исковтан.

Бура ужавны Коми ужалыејаслы ескөн колö мөс-
гöгөр, колö выј вöчöмö кутчыены.

Серт ескөн уна һаһ вöчан иңјасас-кө машинаја-
сөн пондасын ужавны һаһ һöбыејаслы лöсыд лöö
донтом һаһ еojны, вöчыејаслы лö лöсыд уна вузав-
ны да буражыка важ-дорыс овмöдчыны.

Но: öтикö—мујикјасыд оз öтувтчыны, быдөн ас-
јывсыныс тöждыёны, гөйтса чери-моз ас-гöгöрөыс
васö весалöны, а совет власт оз мырдөн öтлаавлы;
мöдкö—абу уна гырыс машинајасыс-на.

данјаса да мукöд муывса кресана важöп-нин
качалисны кызи колö öтувтчыны. Наяö пондисны öтув
аргелөн бур öшјас вичны, кöјдыс весалан машинајас
һöбавны, боставны сиз-жö вартан да мукöд пöлөс ма-
шинајас, вöчалисны выј вöчан заводјас, вöчалисны
рыс (сыр) вöчан заводјас, картофелыс кракмал
вöчан заводјас, асыныс вöчöм көлуј пондисны öтув

коператив-пыр вузавны. Ҙаң вöчыеҗас вузалöны Һаң, выҗ да рые вöчыеҗас—выҗ да рые...

Һалöн олöмыс, влаетыс сöмыи озырҗас-ордын да сийöн вöҗтырылды сөкыдҗык.

СССР-ын влаетыс уҗалыеҗаслöн, уҗалыеҗас ордын көрттуҗҗасыс, һабрик-заводҗас, төргуҗтöм, банкҗас... Государство СССР-ын быдеама һогөн отсалö отувтчыеҗаслы, велöдö уҗавны, уҗдö. Коператив-пыр, уҗдысөм-пыр, төргуҗтöм-пыр СССР-ын став овмөсыс государствоас җитчö, көмөкасö өҗилаö. Сийö и колö выль олан һог вöчны.

Овмөс кыптö.

Овмөс кутис кытшыны öдҗö. Кыптö, вöзö мунö вöҗму уҗалöм. СССР-ын көза вөыс-вөö һаскалö. Һаң вөыс-вөö унҗык вөö. Һеважөн-Һа вөли зев ичöt нормавылын олам, öни сийö ыль колöма бөрö.

1922-д вөыи вөли көзöма 58 миллөн десаҗин, 1923-дын—69 миллөн (81%).

Вöҗнаöз вөли ваз Рөсҗаыд мукöd государствоҗасö вузалö Һаң 560 миллөн пуд, курög колк 14.286.000 пуд, 4.763.000 пуд сывочнöҗ выҗ да мукöd тор. Öни бара һондис лҗиннöҗ унатор лоны, СССР-ын донис уеö уһаысла. Мөд крөстана уҗсö оз вонштыны сөвет влает вузалö заграничаö донөнҗык.

Маҗ төлысöз 1924-д вөыи вөли вузалöма заграничаö 159.400.000 пуд Һаң, 1923-д вөыи вөли вузалöма: курög колк 377.000 пуд, сывочнöҗ выҗ 304.000 пуд.

Сөвет влает зилö отсавны выль һогөнҗык уҗавны, велöдö, уҗдö.

Законјас візму-јылыг.

Сөвет власт візму мырдаҕыс помещицкаслыг да сөтис крестаналы уҕавны. Өнү візму-вылын, вөр-вылын көҕајин гөсүдарство, власт.

Сөтчө візму сөмын палы, кодјас ас кибн уҕалөны, медавны позө сөмын кор-сүрө закон-сөртө.

Өнү законјасөн өтө киб уна му оз чукөрмы.

Кыҕ во-сајын Росіјаын 700 помещицкөн вөләма му 29.000 сөсөтінөн овмөс-вылө, а став өнү Коми Областын 34.000 сөсөтін. Өтө помещицк-ордын сымында, мында зоң областын 40.000 овмөс-вылө!

Револютсја-дырји ставсө мырдаҕома да сөтөма візму уҕалыгјаслы. Сөрт өнү сөсө сөвет власт оз лөз бөр налы (помещицкаслы) мусө чукөртны.

Му да віз сөтчө уҕалыгјаслы. Најө уҕалөны сөтчөз, кытчөз оз муны мөд уҕ-вылө, шуам заводө—сөк лө лөзчыны.

Ачыс-кө уҕалө да абу-кө мыкмөм морт візму мырдаҕыны сылыг закон абу. Закон-сөртө позө мес-тасө муылыг вежны. Візму мырдаҕысө—кодү оз закон-сөртө вөч.

Мукөд-дырјыг гөсүдарстволы лө бөстны мусө (көрттуј нуны, завод вөчны), сөк сјө сөтө мөдлаыг.

Візму оз мырдаҕыг, кодү арміјаын, кодлы не ас-вөләбн (бөрјөмөн, назначтөмөн) лө слүжитны, кодү нажөтка перјыны с уҕөн (пес пилитны, сапөгјас вөчавны, вурсыны...) мунома.

Дыр-кө оз воны нажөтка-вылыг, квајт во-мыгөтү візму мырдаҕысө. Сөтчө вылыг лөктөм-бөрын вөштасөгөн.

Кодү муно кокныд уҕ-вылө (төргүјтны шуам), сөщөмыслы оз сөтчы.

Поѣ оз öни көртмавны? Поѣ кор-сүрө. Мүкөд-дырјис лоö нечачеө: һан һөтi оз во, скөт үсө (вiсö-мөн, ош сојас), пöжар лоö, көѣјин-ужалые кулö... овмөе торквас, сек лоö көртмавны. Көртмавны поѣ меd-дыр кујим во-кежө, кор Исполком лезас, һеуна дыр-жык-кежө.

Поѣ көртмавны сек, кор оз вермыны ас киөн ужавны: гөл морт мунöма ас ужөн һажөтка корены, ужалые армiјаö (салдатö) мунöма...

Оз поѣ лезны көртмавны сек, кор етыеыс көсјö кокныда овны, јюз-вылö лезчыены, һажөвiтны.

Оз поѣ, кор боетыеыс көсјö көртмалöм мусö медалöмөн ужавны да барыш боетны.

Көртмалöм вiзму ерок-бöрын бөр еетчö ваз кө-ѣјиныслы.

Поѣ меdавны, по сöмын сөкi, кор аеныс меdа-лыејасыс оз вермыны ас-помеыс ставсö ужавны ес-тöм мусö, көѣ сөкөн i зiла ужалöны-да. Бара-жö вер-мытöмјаслы поѣ меdавны, озырјаслы барыш-вылö— оз.

Комi Областын кызыс öтi һог ужалö. Сöвет власт лезö ужавны сiзi, кодi кыз буржыкөн чajtö. Сөрт сөвет властлы колö, меd öтув ужаласны, но оз-кө сiјö гөгöрвоны аеныс ужалыејасыс, оз-кө сöлöм-выла-ныс во, поѣ кыз колö.

Выл һогөн ужавны век обществоын ещажы-кыс кајмөстчö. Обществоын ваз-моз ужалöмөн воѣ тувтчыны он вермы, көсјан-кө воѣ тувтчыны лоö петны.

Öни сöвет закон-сөртi, кодјас көсјöны выл һог ужавны, вермасны јукегөн торјöдчыны обществоыс, петны чукөрөн бокö, аслыныс артеллы торјөн вiзму-сö вундыны.

Јукыгөм-костас вермасны торјөдчыны, чукөртчө-кө витөд јукөныс обществогыс петны.

Ужавны поџө өниа-моз, поџө виџму торјөн вундалөмөн, поџө өтув, артелөн.

Ғерт артелөн мед-лөсыд.

Јуклыены поџө өнија-моз ужалөмөн 9 во-ниын өтчыд, турун көзөмөн-кө—шочажык.

Јукөигөн виџму ас-вылас торјөдны вермас: кодлы лоөма 18 арөс да коді 6 во помса ас кинас ужалөма. Вермасны 6 воаа уџтөг торјөдчыны виџмуөн, кодјас вөліны гөрд армијаын, кодјас не ас вөлаөн (бөрјөмөн, пунктөмөн) служитисны, кодјас велөдчисны.

Кызі мыј вөр-јылыг?

Вөр мијан зев уна. Сіјөс колө лөөөдны, а уналаө-на морт нөтчыд абу волөма. Војдөр кығ-сурө кералисны. Комі Област вермас вөр помыг озырмыны. Сіғкө колө неуна төждыгыштны, виғны лөк ногөн вөр жуғөдөмыг.

Комі Ғадөјасыд зев оз вөртө радејтны, вөрыс најос личкө. Му-пөлөныд петө, виғтө тыртө, вылму-јастө вөчигөн мыј оз ковмыв бертны—кығ он лөгаг. «Гөгөр вөр, а виғны век щөктөны»,—рөнкө Ғадөыд.

Војдөр ескөн вөрыд быдлаын вөлөма-да, өни-тај со лөө Англәјалы, Голлаңдіјалы мијанө, Комі муө вөрла локны.

Өниа сөвет закон-герті вөр кутас јукыны кујім пелө. Өті јукөн прөста етчө виџму ужалыгаслы. мөд заводјаслы, којмөд колө гөсударство-ордын.

Өні виџму ужалыгаслы (кресғаналы) вөр торјө-дөм муно-һин.

Төвар вöчөм.

Сөвет влает төдө, мыҗ ужалыејасыд оз верітны мічаа еорітөмыдлы. Мі, ужалыејас бырөдім озырјасөе, мырөдім налые візму, вөр, парокодјас, пабрік-завод, көрттујјас, банкјас, руднікјас...

Міјан влает өні кутө став олөмсө. Төвар вөчөмые өні государство-ордын. Мыҗкө-пө артмө оз?

Вөјнаөн уна-уна ембур чірешытөма. Уна ембур лотөма. Пабрік-заводјас ківөсны, көрттујјас сувтисны, нінөм абу, абу матерјал, нінөмөн лонтыны. Озырјас вөлі радлөны сы-вылө, јөз мујасө пыпјалөмаө да се-еаҥ кевмөны вөлі, мед-жө-пө комуңістјаслөн нінөм оз артмы, мед најөс јөјжыкјасые ужалыејас-піеыс вөтласны.

Коді салдатын вөлі, адзыліе мында поссө жүгөд-лөма, мында сотөма. Бура уна-воға ембур чіреөма. Уна колө вын олөмсө кыпөдны, уна ва візывает став поссө помөз, вөчтөз, став пабрік-заводсө вылөн вежтөз.

Вермісны оз комуңістјас ужалыејаскөд Росіјаса олөмсө кыпөдны? Вермісны. Віҗөдламө мыҗ вөлі вөз-за војасас да өні.

Веег мукөд му-вывса озырјасые оз верітны асланые еінмыслы, адзөны да оз көсјыны верітны. Міјан міеа һаҥ-һін ем, еітеч ем, карасін ем, сахарөн міеа пҗај јуам... оз верітны, пөрјасад-пө. Вөјна-бөрад озырјасыелөн олөмные міјаные јона-јона һөжјө кыптө.

Пабрік-завод мед ужалас, колө мед-војдөр каменнөј угол. Кыҗі мортлы колө һаҥ, вөвлы турун, еіз-жө пабрік-заводлы колө угол (шом).

Кыҗі шом перјөмые сөдө?

1913-д воын вöли перјöма (муыг перјыгөө, Кóмí муын Печераын ем-жö сещöм шомыс)—1.700.000.000 пуд, сöвет властöз озырјаслөн војнанад зев улö лезчís перјöмыс, озырјаскөд војујтíгөн ез-жö вермы содны. 1920-д воын сöмын вöли перјöма 466.000.000 пуд. Сееа војна помалöм-бöрын бoстчö содны.

1921-д воын перјöма 487 мiльон, 1922-д воын — 523, 1923-ын—741, 1924-ын—893 мiльон-нын. Куцöм öдјö воыг-воö содö. Војнаöз мыј вöли перјыгөө, сетчöз егö-на воöј, но мукöдлатыг олöмыс улып-на-жö, заводјасыг еща-на-жö содöны í 1924-д воын шом лiшнöј-нин лóи.

Јона-нын нукраелiм озырјаскөд војујтíгөн, ез вöв секí шомыс, а таво лiшнöј, таво мукöд мујасö-нин вузалам.

Таг-жö воыг-воö содö нeпт перјöм (сег вöчöны карагiн, ломтöны шом-моз-жö; нeптыг Кóмí муын ем Укта ју-пöлөн).

Нeпт перјöма:

1913-д воын (војнаöз)	—	548	мiльон	пуд.
1920	„	233	„	„
1921	„	239	„	„
1922	„	293	„	„
1923	„	328	„	„
1924	„	380	„	„

Нeпт сiг-жö СССР-пыщкын оз iн, лiшнöј, лöб корены нöбыејасöс мукöд мујас-вылыг.

Таг-жö воыг-воö содö чугун кiетöм. 1923-д воын вöли кiетöма 23 мiльон пуд, 1924-д воын—46-нин.

Сөвет власт көрт вөчөм пондас зилны вылө лептыны, көртыс зев уна колө машинажастө вөчны.

Сің-жө содө ситеч-матерјө вөчөм. 1923-д воын шөрт вөлөм печкөма (машинажасөн) 4.721 мільон пуд, 1924-д воын 7.259 мільон-нын. Ситеч-матерјөсө кыөма 1923-д воын 851.000.000 аршы, 1924-дын 1.395.000.000-нын.

Коді шуө вөлі, ужалыс-жаслөн-пө властыс нинөм оз куж вөчны, сылы лоө вомсө тупкыны. Овомөс кы-пөдам озыржастөг.

Выл гөм (деңга),

Војна-дырјі сар властыд ез кут некыз сузчыны да кутис уна лишнөј гөм печатајтны. Гөмыс лоі воыс-воө унжык, а төварыс век-өтарө чині, доныс гөмыслөн пондис уены.

Кор озыржасөс, помещікјасөс да капиталістјасөс шыблалім да сөветјас бөстисны власт, деңга зев-нын дөнтөм вөлі.

Сөвет властлы ковміс војутны озыржаскөд, уна рөскөд ковміс салдатјасөс вічны, а докод ічөт, лоі печатајтны деңгасө.

Кор деңга лишнөј лоө, сек сылөн доныс уены кутас. Велөдчөм јөз арталөны, уна-ө поңө лезны.

Деңга доп уеігад зев омөл. Сіктсалы вывті-нын омөл. Карсаыд-өд бөстас мыјкө пырысетөм-пыр-дај, уеныс оз удіт.

Віставлөны, өеі д-ад-ө-пө револутсіја-чөжыс пысылы гач нөбөны деңга чөжөма. Карө летчас—оз тырмы. Нажөвітас, летчас, доныс уеөма—бара оз тырмы; кыт-чөң, выл деңга абу петөма, пыс пыр відчыөма.

Төргүјтігөн усан гөмнад артасныс зев гөкыд.

Война помаеом-бөрын госуларстволөн докодыс пыр соди, печатајтны ковмис ещажык. 1924-d воын тулыснас докодыс рөскодыс-мында-жө лоі да і еом уеом сувтис.

Совет влает пыр зіліс рөскодсө чинтыны, да вывті јонасө оз поџ некыџ. Мукөд госуларствојасад озырјас-ордын-па влаетыс да краснөј армјатө лоө віңны, лоө милітсја, суд, учреждөныөјас кутны, тужјас көџ муртеа ветлыны вөчөдыштны, школајас кутны...

Налогјас-кө сполна кутас воны казнаас, сек оз ковмы лшнөј печатајтны, сек оз кут еом уены. Сіјөн і лөкыс налогјастө корөны. Сөкыд дерт мынтыныд налогјастө, да сытөг оз поџ.

Ковмыліс война-вывјасын ветлыны, ковмыліс кык пунт наң-вылө уџавны, өні поџөџык-нын овны. Кор совет влает кыт-сурө қоңтыштас, сек бара кокнөдас кресџанаөс. Совет влаетыд ескөн вермас-кө ачыс естас бөстөм-пысди, да оз вермы сеңөм торјастө вөчны, лоө быџ сөкыд налог мынтыны, лоө мірйтчыны.

Выл еөмөн вогјас кутис поџны мынтыны, нажөтка оз уе, поџө віңны.

Озырјас вөлі жерјалөны, нинөм-пө оз артмы, кыснө-пө тіјанлы сеңөм торјасөн вөдітчыны. Ез ескөн мјанөс велөдлыны сеңөм торјасад војдөр да велөдчім-тај.

Төвар содө. Содө уетөм еөм. 1923-d был во-кежө (к 1-му января 1923 года) еөм вөлі лөзөма СССР-ын 117 миллон шайт, 1924-d был во-кежө вөлі 304 миллон-нын, а 1925-d воын јанвар төлысын, 21-d лун-кежө вөлі 731 шайт (червоннөј).

дон-жылыг.

деревна-кө доктан, шуам Мөскуаыг, мед-вождөр жуаласы, дона-ө-нө-пө сен төваржасы, Һималө-оз-пө дон чинтөмыс. Тани, Мөскуаын сы-жылыс вывти-жө жона думажтөны. Kodöс он кывзы, быдөн висталөны, кызмыж вермам-пө чинтам донсө. I сижө сижі.

Kodi öни оз адзы дон летчөмсө. Таво донтөмжык колан вогаыс, колан во вөлі донтөмжык вога вогаыс. Сижө быдөн адзөны, быдөн радлөны, но быдөнлы колө, мед ескөн өдјөжык донис летчас.

Kod-еурөлы ескөн колө, мед выг воган тулыс доө да кун колөмыс i колө. Вожнаад 10 вога, 20 вога, мукөд торсө һөнита дыржыкка вөчөм жутөдлөма да кыс-пө сижө ставис өтөк-кык воөн артмас?

Көт сесе һөнита еус да зил јөз кутасын өлөмсө дөсөдны, таыс өдјө оз вермыны лептыны. Росейаыд вожа-бөрад сотчөм деревна-код вөлі. думынтан-да дивөыд-на кутө бөстчөм-вылас.

Росейаыс ныпјөм озырјас шуөны, тижан-пө СССР-ад абу һөтө төварыс. Көт ескөн омөль овмөс колө мижанлы озырјас-бөрын да ужалысјас вермисны бөстчыныс.

Сөвет власт оз пөрјас тан, көсјысө һөжјөһөкөн чинтыны дон да чинтө мыж позө. Озырјас-улын-кө властыс колө öни ескөн ад-код вөлі Росейаыд.

Ошјыены һинөмла, но думажттөг сакыны, увтчыны оз-жө туж, абу-жө лөсыд. Врагјас робочөјјаслөн да кресаналөн пинсө жерјөдлөмөн пыр индөны омөльторјас-вылас, бүрсө зөбөны, бүр-жылыс оз еоритны.

Мукöд төварыс дона, сетчö пыр чуткöны.

Мыј сурöыслыс донсö сөвет власт вермис-нин
јона леңны. Карасин, істөг, көрттув шуам оз-ның öнi
зев дона сулав.

Консегіјас.

Мыј тајö лоö?

Росіја вöлі мукöд государствојасыс колöма, ма-
шинајасöн ужалом абу-на быд пельсö воöма, Комі му-
код-домас көн-сурö ну гөрјөн да ну пинаөн-на гурјы-
ёны. Ферт-ескөн машинаыд јона личöдö, кокчöдö
да кыс пöштä бöетан сіјöс, оз-öд јенöжкыс ғылав.

Ескөн вöңын-муныс государствојасын-кө рево-
лутсіја лоi, сек ескөн öдјö дөмim киеöм инјассö, ма-
шинајассö вылјасöн вежлалім, сек ескөн i Комі муа-
ным кабала вöчан пабрікјастö дөсöдim, көрттуј нуö-
дim. Сіз ескөн лоi, машинајасöн да көрта көлүјөн озыр
мујасын-кө лоi револутсіја.

Но öнi ас выпөн лоö асыным овмөс кыпöдны.
Мыј војна-дырјi кистöма, пазјöма, сотöма колö бөр
дөсöдны да пöшта воңö тувтчыны.

Војна-дырјi пабрік-заводјас ферт јона киеёсны,
7-во ез дөмсывны. Војнаөң $\frac{1}{3}$ төварсö вöчлісны пос-
ның предпріјатіејасын, öнi—жын-сајас. Посніјаёсыс
абужык сещöма киеёмаөс да најöс кыпöдныс кок-
ныңжык.

Öнi сөвет власт кыз-мыј-вермө зілö лептыны ғы-
рыс предпріјатіјöс. Ғырысыд унжык, доптөгжык јона
леңö төвар. Сы-кыңзі ғырыс предпріјатіејас чукөр-
тöны, öтүвтöны уна ужалыөс. Ыжыд пабрік-заводын
өлыс век вежöражык, еусежыс, гөгөрвоөжык мыј вöчсö

да өдлөмөсү отсавө вьл олан ногсө сөвет властлы дөөдны, а оз мїжан-моз, кызі нөрые пөч, век царгы. адү-кө омө.лтор—бурмөдө.

Сөвет власт төждысө мед унжык төвар петіс, мед жөзлөи век уж, накетка вөлі.

Мїжан СССР-ын унатор зев ем, емөсө гырые озыр-лунјас, шуам: вөр (Көмі муын вывті уна), нөнт (ем Укта ју-пөлөн), із шом (Каменный уголь), руда да мукөдтор. Уна зев озырлун, а аеным корые-кодөсө. Мыла сіз? Мїжан абу машинајас, абу ебөснм ујавныс, став озырлунсө ембурө пөртны.

Вөртө шуам ылі мујасад он ну уна рөскөдтөр, а рөскөдүтчыныс өні казнаыслы нөкыс-на. Ачыс ас казнаи зилө мед-војдөр гырые пабрік-заводјассө дептыны.

Озырлунсө колө кызкө перјыны, колө уж етны жөзлы.

Тырөмаөсө вөрөн, а 1913-д воын вөлі мукөд му-јасыс 32.781.000 шпјт дон кабала вајөма, нөбөма; 1923-д воын нөбөма 7.297.000-дон. Војдөр ез вөчыс кабала і мї өні огө-на вермө дөсөдны заводјас.

Көт куш вөр нуөмөсө ескөн дөсөдны. 1923—24 воын «Северолес» нуөма Көмі муыс 658.747 кер да 380.767 шпал. А вөрыс, кер вөрыс, нуан вөрыс, Көмі муын вїзөм-кыңзі да «лок» вөр-кыңзі, бьд во шедө 4.000.000 кер (квајт вершөка, 10 аршыс-куға).

Колан вөрыс сіемө. Озырлун талалам, а аеным зев гөлөсө. Огө вермө пөлзүтчыныс, капіталным абу, абу машинајас, абу парокөдјас.

Сөвет власт шүіс көртманвы есцөм озырлунсө капіталыстјаслы. Сїјө көртмалөмыс шүеө консө-сїја өн.

Консееіјаые капіталістлы барыш воё, а сіјö сь-
лөн і гажые (барыш-вёсна бат-мамё вузалас). Міжан-
лы—уж, нажетка, олём бурмөдөм.

Капіталіст нөпшта гөсударстволы, сөвет властлы,
казнаас аслаас барышые еетö. Сөвет власт муфера вö-
чö, оз сіеты озырлун: ужалыејаслы уж да доп еетö,
аслаас казнаö барыш бостö. А капіталістлы мыј, ба-
рыш-кө воё, сеега көт мыј. Барыш-бөрса вөтчөмөн
капіталіст, ынём думажттөг, көсјытөг міжанлы бур вö-
чö, еетö овмөс сувтöдны, еетö ужалыејаслы на-
жетка.

Кор государствоыс чөжас озырлунсө, ачыс ужеб
пондас нуны.

Міжан Комі муын кыкларые вөр сізі еетöма: Вы-
чегодскöј лесничество «Руссголландолөслы» да По-
мөздінса лесничество «Руссанглолөслы». Öтарае і мө-
дарас капіталыс асланым жын выјö: «Руссголландо-
лөсас» Голландіјаса капіталістјаскөд, «Руссанглолө-
сас» англіјаса капіталістјаскөд.

Консееіја еетчö срокөн.

Консееіја лөб капіталістјасөс доддалөм ужалые-
јаслыс овмөс туж-вылө петкөдны. Кор олём туж-вылө
петас, сек лөзалам капіталістјассө да вөтлам, мед му-
насны кытчö гажыс.

Мукөд консееіјасө куш заграңичаса капіталістјас
ужалöны, мукөдсө щöщ сөвет власткөд. Сецöм ужа-
лөм модалыс, кор унаöнөс, шуеб: «Актөиөнер чукөр».
Сецöм інјасас унжык капіталыс государстволөн, а
ыкыдалөжык век сіјö, кодлөн унжык капіталыс. «Рус-
санглолөс» да «Руссголландолөс»—актөиөнер чукөр-
јас. Сенјасын Англіјаса да Голландіјаса капіталіст-
јаскөд öтувја капіталыс сөвет властлөн.

Мукöд государетвојасын-кө револүтсјајас лооны, конссейонерјасыс бырöны, бырöны акссейонер чукöрјас.

Сöветувеа Россјаын, СССР-ын капіталістјас абуёе-нын сенцöм свободнöјöе, куңцöмöе најö капіталістјасувеа государетвојасын. Öнi капіталістјасöс көртвомалöма.

Тöргүjtöм.

Комі дадöйд пражнык лунад пукас щаж јуныд да еорнитö мукöд пукалысјасыскöд мыј-сурö-јылыс, а оз думынт, кыс щажсö-вајöмадöе, көн самöварсö вöчö-мадöе... Тула губернсаса самöварö кiстан ва да пуцöдан, заваритан Китајыс вајöм щаж, кiстан Мöскуаса чашкаö, вундан һаң Германіјаса пуртөн, куртчан Сiбырса һаң, вомад сујыштан Украјнасаса сакар, пемыд-кө öз-тан Кавказыс вајöм карасын... һаңтö гöтырыд солалöма Сереговса солөн...

Коркө вöлöм важ јöз ставсö аеныс вöчöны. «Ставыс» сеск вöлöма еща, куш һаңтор да еöд пывсан-кодкерка. Öнi унжык-нын ужалыс мортыд вiцö ас олöмас ембурсö.

Унжык кутас воны быдтор быд морт-вылö, кор јöз лөччасны öтiк уж-вылöжык, кор быдтор пондас вöчöныны машинајасöң да сен, көн уна да донтöм матерјалыс.

Тöргүjtöм боетчöмеаң позны кутiс сiзи ужавны.

Тöргүjtöны вöли војдöр тöргөвöјјас барыш-понда. Öнi тöргүjtö государетво аслас пабрiк-заводын вöчöм тöварөн, тöргүjtö вöчасысјаслыс һöбöм тöварөн, заграничасыс вајöмөн.

Озырјас-дырјi-на чужліны кооперативјас. Сусе ужалыс војтыр чукöртлісны сöм ас костыс да воставлісны лавкајас. Вöчöны вöли сенцöм лавкајассö сi-

јөн, мед барыш оз мун төргөвөјлы, мед төвар вөлі донтөмжык, сесега мед бур, калан төвар вөлі, мед вөлі кокныдзык аевөчөм ембур вузавны донөңжык коператив-пыр. Төргөвөјыд век вито јөртны да донтөмжык һөбыштны.

Төргүјтөм мунө һөпта јармангајас-вылын. СССР-ын ғырые јармангајас овлывлөны Свердловск карын. Һижһөјын. Комі муын ыжыд јарманга овлө Сыктывдин карын төв шөрнас. Сетчө быдөн вәјөны ассыныс озырлунсө да кореөны һөбантор.

Револютејја-бөрын, озырјаскөд коасегөн лоі дүгөдлыны, тупкывны төргүјтөмсө. Төварыс вөлі сек зев еща, вузалөмөн-кө дон зев ескөн вылө кытис да ескөн озырјас олісны, а ужалыејаслы лоі коксө һужөдны. Сек төварсө (һаһ, мукөдтор) јуклыны лоі.

Озырјасөс вермөм-бөрын төргүјтөм паскыда воеөс. Закон сы-јылые петис 24/V—1921 воын.

Төргүјтны поџө быдөнлы, сөмын колө боетны патент. Оз поџ төргүјтны быдөнлы епиртөн, өрукжөөн.

Мед төргүјтөм вөлі мунө лөсыда, мед вөлі колан төвар быдлаыш, мед дон оз кышты вылө, сөвет власт лөсөдіс Комвнаторг (учреждөһһө сөщөм).

Сөвет власт лөсөдіс біржајас. Біржасыс ем Сыктывдин карын. Сетчө локтөны вузалыејас да һөбыејас. Сетчө висталөны, кодлөн мыј вузалантор ем, кодлы мыј һөбны колө. Біржа-пыр кокні төвар корены, кокныдзык вузавны.

Государство ачыс боетчис төргүјтны щөңц. Комі муын төдөны «Клебопродукт», «Коміторг». Һәјө зілөны һөбаены да вузаны. Мукөд-дырјис сивө кутө, мыјла уна төргүјтыејассө лөсөдалөны. Государство лөчө төргүјтны сижөн, мед оломыс өдјөжык лөвзас.

Möda-möd вежмые һөббөны, möda-möd вежмые вузалөны.

Möдые, кор бура, ödjö, döntög пондаены вузаны, по-ө өткөс сөмын колны.

Быд төргүжтыелы (государственнөйлы, кооперативлы, өткалы) колө гижены (регистрүжтыны). Колө, мед журнал вөлі, кытчө прикодые да рөскодые пыр гижө, мед вөлі товар лысө пасјөма.

Вөјдөр вөлі мукөд му-вывса күнечјас бөбјөдлөны рочјасө, роч күнечјас—мијанөс, ужалыејасө. Мијаны вөлі нуоны быдтор döntög. Med бара сещөм торјыс оз ло, сөвет влает мукөд государствојаскөд төргүжтөмөсө ставсө ас кias боетис.

Сөвет влает оз лез мыјозков вајны да нуны СССР-ыс. Шуам һаһ ез во СССР-ын, күнечјас барын-кө воө век нуоны мукөд государство, јөз-јылыс оз төждыены. Сөвет влает өһи еіз вөчны оз лез.

Гырые предпріјатіејас вермасны аеныс вузаны-һөбаены, но сөмын век государство еіп-водын, мед государствоыс дүгөдны вермас, кор ковмас.

Төргүжтөм мукөд государствојаскөд воме-воө сөдө. Боетам кык во:

Војас:	Һөбөма:	Вузалөма:
1920—21	181,2 м. ш. доһ	10,2 м. ш. доһ
1922—23	147,9 „ „ „	133,2 „ „ „

Војас:	Һөбөма унжык:
1920—21	171,0 м. ш.
1922—23	14,7 „ „

Арталөма важ дөһн. Воме воө унжык вузалам. Вузавны кутам вөр, һаһ, пушһина, выј, колк.

Коператсіја.

Квајтөн шуам ӱтлаасім тыла керавны, кӱзны, вундышы—сіјӱ лоӱ коператсіја—ӱтувја ужалӱм. 200 кресґанін шуам чукӱртисны 6 шајтӱн мортые да воеґтисны лавка общӱственнӱјӱе, меґ барыни бокӱ оз муґ—лоӱ бара коператсіја.

Ужалые јӱз ӱтувтӱӱны бур да доптӱгґык тоґвар вајны—шуеӱ сек потребӱтелеґкӱј коператсіја.

ӱтувтӱӱны шуам скиґидар вӱчыґејас ӱтув струментјас, матерјал лӱеӱдны, вузавны—лоӱ проґмысловӱј коператсіја.

Кресґана ӱтувтӱӱны маґшинајас лӱеӱдны, ӱни ӱтув виґзны, выј вӱчны арґелӱн, вузавны ӱтув—лоӱ сеґеґско-кӱґајственнӱј коператсіја.

Ғм пӱнта кредитнӱј коператсіја. Ужалыејас ӱтувтӱӱны, виґдӱны лӱиґнӱј сеґм ӱеґ казнаыни, кодлы ковмас уґдӱны ерокӱн.

Революґтеіјаӱз коперативјас воґсаеісны кунечја-скӱд, да омӱла-жӱ удајтґис, выны еґа вӱлі.

Озырјаскӱд војужтӱӱн коперативјас јуклісны мыј вӱлі налы естӱны.

Тӱргужтӱм воеґӱм-бӱрын коператсіјалы зев наеґкыґ туј воеґис. Ужалыејаслы колӱ тоґвар нӱбны лавка лӱеӱднӱ, вузавны асвӱчӱм тоґвар—лоӱ ӱтувтӱӱны.

Коперативӱ пырӱм добровоґлнӱј. Чґленјаслы колӱ кокнӱдны тоґвар бостӱм, бурґык тоґвар бокӱ не еетавны. Коперативӱ пырыелы колӱ взнос мынтыны, сытӱг ґиґӱмӱн лоӱ тӱргужтґныс, ґиґӱм-вылӱ тоґварсеӱ бостґныс коперативыслы. Коператив еґа денґаӱн вермас уна тоґвар вајны, кор ӱдјӱ вӱрас.

Сіктса коперативјас отувтчыны рајјонö, рајјон— карулö лйбб губернаö, губернајас (губсоюз)—сбластб (обсоюз), областјасбб отувтчыны став государствоса тöргүтöмб (тсентросоюз).

Бурбө-кб ужалыејас да ем-кб ебм, тбвар фабрик- заводсаян вермас всекыда всеканы коперативб. Коперативјаслы колб пуктыны, мед нубм-вајбмыс донтбм сүвтб.

Сіктјасын бнб уна еуе војтыр петб. Недыр-мыетб бостчас выј да рые вбчбм. Выј да рые вбчны вузбс-вылб машинабн лбб отувтчыны артелб, отув нббны сепаратор, заводсб пуктыны, отув вузавны.

Важ Росіяныс вблб војдбр мунб выј кунб мукбд мујасб 100.000.000 шайт-гбгбр дон. Сббырын уна вблб артелыс.

Вбрые позб унатор вузбс-вылб артелбн вбчны.

Сбвет власт овмбс кыпбдб.

Вбзму ужалбм возб мунб, сбвет власт отсалб велбдбмбн, уждбмбн, тбргүтбм пуктбмбн (нуб мукбд государствоб лшнббсб).

Сбвет власт содтбдб воыс воб тбвар лыдсб да чнтб дбнсб кыз-мыј вермб. Тбвар вблб фабрик-заводын 1923-д воын вбчбма 1.222.000.000 шайт дон (в довоенных рублях), 1924-д воып 1.663.000.000 дон.

Став тбварыс 1921—22 војасын вблб петбма 3.333.000.000 шайт дон, а 1923—24 војасын 6.666.000.000 дон, кујим-мында.

Тбргүтбм содб сбз-жб. Мбскуаса ббржа-вылын (тбвар нббан-вузалап бнын) 1922-д воын вблб нбббма-вузалбма 25 мбльон дон, 1923-дын—80 дон,

1924-дын—246 миллон шайт дон. Сиз-жө содöма му-
көд карма биржајас-вылын.

Көрттујас пондисны ужавны бура. Тöвар нуөм
воыс воө содö. Арнас 1922-д воын вöлі төварөн
сөвтчө 10.000 вагон быд дун, 1923-дын 13.000,
1924-дын помлангыс 18.000 вагонөм дун. Тöвар вöчөм
соді, а көрттујас ескөн нөшта унжыс вермисны
нуны.

Ви́зму ужалөм кыпöдөм-вылө сөвет власт ви́зöма
1922—23-д воын 50 миллон шайт, 1923—24-воын
60 миллон шайт, 1924—25-дын нуөма ви́зны 109 мил-
лон шайт.

Сы-кыңзї нөшта ужөн сетöма овмөс кыпöдны бу-
ра уна. Банкјаслы вöлöма ујјөзаөе:

1923-д	во	выл	во-кежө	(к1/1--23 г.)	—	22	м.	шайт.
1924	„	„	„	„	„	424	„	„
1925	„	„	„	„	„	1.022	„	„

Тази содöма овмөс кыпöдөмлы отсалөм.

Государстволөн рөскодыс да прикодыс казнаас
воыс воө содöма. Тази содöма рөскадыс:

1922—23-д	војасын	—	1.300	миллон	шайт,
1923—24	„	„	1.900	„	„
1924—25	„	„	2.250	„	„

лөсөдöма ви́зны.

Сөвет власт вермис бырөдны усан (донтöмман)
денга да сетны вылөс.

Сөвет власт зилө ужалысјаслы воыс-воө дон
лептыны ужалöмыс.

Озырјас вöлі сералöны, пемыд ужалысјас вöлі оз
веритны. Тајö војас-бөрас сап пемыдыс адзас сөвет

властлыг уж: зик кисеём Роеїаеыд верміс тешы выль олём, воҙө-кежлө олём кыпöдас-бурмөдас сетчөз, кытчөз һекөн му-вылас ез кыпöдлышы.

Вождөр 10 пунт зөр-вылад олігөн огө вөлі вермө таңдөм öfjө олөм вежеөмеө веег думыштыны, öнi огө вермө думыштыны вöшта воҙө олөм-јывеые.

Комуныст партеїа, ужалыејаслөи партеїа шуө: епö кывзө лок јөзлые, öтувтчө јонжыка, еуемöдчө да тешам сөлөмые выль олөм ураф-нiкјастөг, кунечјастөг, канітад-нiстјастөг, воінескөјјастөг, ісправнiкјастөг, гу-бернаторјастөг, сартөг, быдеама дiвөтөгые.

Ужалыејас век овмөсөө вөчлывлісны, сөмын быдеама черанјаслы веескавлі ставые.

Воіс кад наыс мынтыены.

VII.

Комі ұжалыс војтыр-јылыс кызі сөвет власт төждысө.

(Сізімөд еоры).

Кызі озырјас төждысәлісны.

Воғда еорыјасас аңылым, кызі кыптіс, чужі озыр, поменщик, сесеа кунеч да капиталыст. Олөм ез өтмөз өдјө быдлаын мун. Кор вөлі став олөмыс ас кі-помас быдөплөн, быдөн быдтор аслыныс вөлі лөсөдөны, сөкі боестісны сөсцөм іңјас, кыс быдтор позө пер-
јыны.

Өдјөжык олөм мунөм чужі лунывы јујас-пөлөн Нил-пөлөн, Тігр да Јепрат-пөлөн, Куанке-пөлөн (Кі-
тајын), Инд да Ганг-пөлөн (Индјаын). Лунвылын уна ју ем, да сөмын танјасын олөмыс помеа верміс воғө сувтлытөг мунны.

Важ јөзлы мыј вөлі колө? Сојынштны. Мукөд уна-
пөлөс ембур-јылыс оз-на вөлі төдны вөсег. Мед өлө-
мыс помеа воғө мунас, колө мед бокысән врагјас оз
вермыны локны да торкны.

Јегіпетсө (Нил-пөлөн) вөлі гөгөр віңөны пустына
(зев паскыд іңјас, ва-дорса лыа-код, сөкыд вомөныс
вуңны) да сарің (море). Сек море-куңаыс оз-на вөлі
вермыны вуңны.

Сіз-жө Куанке-пөлөн да Инд да Ганг-пөлөн. сө-
мын нустына-пыд-дые сенјасын вөліны гөрајас.

Ғир да Јепрат-пөлөнө вөлі роғ, кокһыд туж да
сїјөн сетјастї пыржык вормїсны локны да торкны
өлөм мунөмсө.

Таңјасын өлөм боетчїе өдјө муны. Но воїе кад,
кор пачкавны пондіе төргүјтөм. Мед-бур туж төвар
нуны-вајны вөлі море. Сек боетчөны да панјоны Јерї-
неттө, Кїтајөс, Индіјаөс море-пөлөн олыејас. Ыжыд
кар кыттө Візантіја (Константинополь) сесеа Рїм. Гы-
рые карјас-гөгөр долөны гырые государствојас.

Горөнжык кыттөны олыејас Балтіјскөј море-гө-
гөр. Сек кытыліс Новгород.

Нөнта сорөн, кор? адзалисны Амерїка да мукөд
мујас океан (ыжыд сарїз)-сајјасые, воесе пажкөд
төргүјтөм, вьлө кыптїс Англїја. Англїјаыс пукалө
море-вывса діын, туж шөрас төргүјтыејасыслы.

Кор көрттујјас пондісны пачкавны да кор көрт
да із-ном (каменнөј уголь) лоїны мед-гырые озыр-
луңјас-пыд-дые, боетчїе Германїја. Германїја војнаөз
уналатї панјїс Англїјаөс.

Кытые мујаслөн өдјө сөдө төвар вөчөм. Төвар
вөчны колө матерјал. Кые боетны? Көні см. Сөщөм
їнјасө кодјас-кые удітїсны, сее і сујалисны асланыс
государствојасө. Возынжык муныејасыд дерт вөліны
жоңжыкөс. Англїја пөкөрїтөма Индіјаөс, а јөзыс сен
квајт Англїја-мында. Сөмын сен кресана да вөчаеыс-
јас вөліны. Океан-куға вөлі оз кужны ветлыны. Океан-
нөд ветлытөз колө војдөр море-вылын велөдчыны, а
налөн морөыс оз вөв; јујассан-жө океан-вылө он
вермы петһыд.

Англіја вöлі војдöр став муыелы өтөч вöчö, а аслае матерјалые öтi аршын-вылö ез вöv. Корөö да пöкөриталö сөңм мујассö, көпи клопокые бьдмö.

Германіјаса озырјаслы вöлі Алжир колö, сен ыр-гөн ем. Германіја Франсіјалые мырф-дыліе Елзас-Лотарінгіја-нiма му, сен уна көрт.

Росіјаса озырјас сiз-жö чукöртiсны асланые го-сударство-улö уна jözöe, уна му.

Сөңм мујасас пöчö төвар вузавны. Кымын јона наекöдчöны озырјас, сымын уна төвар колö вузавны, сымын уна Нöббые колö.

Мукöд гөсударство-увса мујасö они өібав, сенја-сын мукöд озырјас вузасöны.

Сiзi вермöм jözöe бöбjöдлiсны кыз вермiсны. Јона гöла олыөö ставсö пöртiсны. Уна кывја jöz ку-ли рözöритöмысла. Бöбjöдлöм-кыңзi пöшта вотјас пук-тавлiсны.

Мед вермöм jöz екöрмöм-мыөтi оз вiав купөчјас-сö, капиталiстјассö, пукталiсны асыные начальнiкјас-сöe, суд-дајассöe, ураф-нiкјассöe... Исталiсны салдатјас-сöe, пушкајас, пишцалјас. Вöчалiсны турмајас. Гiкiсны законјас. Сујiсны асыные кыв, тiјан-пö неж кывныд. Велöдiсны челафсöe немые кывзыны озырјаслые, улö налы копрасны, нөтчыд`иe порасны. Озырјас зiчiсны ас'вөрааные пыртны. Мöдöдiсны поңјассöe вiставлыны-ылöдлыны: кодi-пö танi гöла олö мöдар-јыгыдын ку-тае овны лөсыда, кодi-пö јона ужалас да пыг олас, мöдар-јыгыдын лöө рајын, начальнiкјассö-пö јен пук-талöма, озырјас-пö адö воасны...

Фөрт сүежык војтырые гөгөрвоö бöбjöдлöмсö, најö паныд сувтлывлiсны унаые кортöм гөетјасыдлы. Фөрт најöe озырјасыд лыјлисны. Уна-нiн сүе веекыд војтырöe Индијаын Англичана лыјлисны jöz-dop олöмые.

Роч озырјас-улын вöли 140 кывја јöз. Мукöды: вöли уна, мукöды еңца. Сүд вöли роч озырјас личкö-мае подакјасöе, Кавказса јöзöе, белорусјасöе, ниңјасöе, естоңечјасöе, комйöе, карелјасöе, латынјасöе, татараöе, башкйрјасöе, украинечјасöе, вотакјасöе, марйöе, кйргйзјасöе, калмыкјасöе, чувашјасöе, якутјасöе, туркменјасöе, молдаванаöе, ојратјасöе, монголјасöе да уна мукöд јöзöе.

Важ Роейяын 13 роч морт-вылö вöли мукöд кывја 57 вöб.

Аңгелйяын 46 мй.көн олые, налөн озырјасые 1911-öд вöбд вöли ас государство-улас еујöмае 393 мй.көн-јöз. Франсйяын 39 мй.көн олые-вылö вöли вöб сйјö-кö вoын 55 мй.көн вермöм јöз.

Војскаöн, турмајасöн, пушкајасöн, урафныкјасöн, школајасöн, вичкöн вöли кöртавлöмаöе кй-коксö озырјас уна ео мй.көн јöзлые.

Комунйстјас вакöн-нын шулыены, став ас кывја јöзлы етны алыные олöмсö ас кужöмөн лöеöдны, сöмын оз до сйјö озырјасöе вöтлытöз.

Мыјöн Роейяын револутейја лои, пырыетöм-пыр став көртöдые озырјаслөн рафеис, быд кывја јöз мыни, торјöдчйе ас доланйк государствоö. Јона роч озырјас роч робочöјјаслые да крестаналые вйр јуисны, нöшта јона пычкисны мукöд кывјалые.

Мукöд кывја јöз-вылын мыјкö емекайтчывлйсны, морт-тујö ез нуктыны, ез лезны школајасын, учреждениöјасын ас кывјөн еорнитны, улö мукöд кывеö нуктйсны, ез лезны олöмнае ас јöзлы, олöмсö тöдые-јасын веекöдлыны, ез набрйк-завод вöчöм-јылые тöждыены мукöд кывја јöз-костас, есе сöмын матерјалёо нуисны.

Сенцөм блөмнад мукөд кывја јөзыс ас-костае кытырчыс, мистөма пондис вичөдны емекайтчыс-вчлас, колі бөрө олөмнас, еуелуинас.

Комунист партия шуис быд кывја јөзлы сетны ас госуларетвојас лөөданы, ас-пиеынысолөмнас веекөдлысјасөс кыпөдны, кыпөдны сенцөмјасөс, кодјас јөзөс, кывсө да олан погөс, олөмсө төдөны. Колө быд јөзлы ас кыв-вчлас ыгајас личкыны, газетјас лезны, сорытны учреждениөјасын, собранияөјас-вчлын, мед гөгөрвоасын быдтор бура, мед өдјөкык еуемасын. Колө быд кывја јөз-костыс петкөдны велөдчөмјасөс, вөчавны пароснө сенцөм школајас. Колө фабрик-завод, көрттујјас быдлаө лөөдны. Законјас колө вежны јөз олан пог-серти мед лөө.

Сөвет власт-дырји торјалыны важ Росијаыс уна республика да област.

Озырјас мырдөн вөлі өтлаавлөны уна кывјаөс. Сөвет власт-дырји асныс быдөн өтлаасөны сојузө мырдөнавтөг. Ужалысјаслы јукны ыпөм, колө вчл олөм вөчны. Вчл олөм вөчны погө сөмын став кывја јөз өтлаасөмөн, өтувтчөмөн.

Комі јөз.

Комі јөз олө зев паскыд местаын. Пасталуныс лөө 400.000 кв. верет-гөгөр. Став јөзыс Комі муын 356.000 гөгөр (200.000 өниа областын да 150.000 Кама ју-пөлөн). Комі јөз-пөвсын рочыс ыөти абу, абу ыөти мукөд кывја. Ставнан 400.000 верет пасталаыс олөны куш Комі јөз.

Сенцөмыс мукөдлаын СССР-ын сесеа абу. Быдлаын ем уна мукөд-пөлөс кывја. Киргизјас Республиканы 100 морт-пие 40-ныс мукөд кывја, Карелын

204.000 олыс-пийе Карелыс сөмын 86.000, Мари муын коймөд жүкөнйе мукөд кывја, Вотакјас муын 100-пийе 40 морт мукөд кывја, Татара Республїкын татарамыс жыңыс сөмын (51,1%), сїзї воцө.

Комі муө СССР-ыс, Евронала-дөрыс став автономпөј республїкамыс да областыс төрас, Комі муө төрас Англїја да уна-на лїшнөј колө.

Мукөд мујас омөла торјалөны ортча инјасеыс. Комі мулөн војла-вылас сарїз, рывыв-вылын вөр да һурјас, асыв-вылын Урал, лун-вылын матыемөжык Рочјаслаң да вөр пыр-жө.

Комі му-пыщкас гөрајас абу. Сен боетчөны гырыс јујас: Северпөј двина, Ежваөн, Печера, Кама, Мезең. Печера увлаңыс роч јөзыс еңа-да Комі муө-жө пырас. Ју јывјасыс зев матынөс да мөдыежык поңас ставсө отлаавлыны канавајасөн. Став ва тујыс зев ылын мукөд тујјасеыс (Көрттујјасыс, мореыс).

Олөм Комі јөзлөн јона торјалө мукөд ортча инјасеыс. Комі муын-код сук да уна вөрыс өнї сесеа һекөн абу, нуны мукөдла-дөрыс мед-сөкыд (сїјөн і торја рајјонө Северолесыд-лөсөдөма).

Му ужалөм јона омөла муно (Кама-пөлон кыңзї) ортча губернајасыс. 1923-д воын Комі муын вөлі быд 100 морт-вылө көзөма 10,3 десагїн, Северо-двинскө-јын (ортча зїк)—26,7 десагїн, Јатскөјын—57,6 десагїн, весїг Кардорса губернаын—15,1 десагїн.

Мөс мїјан уна, 100 морт—вылө 1923-д воын вө-лөма 26,4 лов, Северо-двинскөјын—24,1 лов, Кардорса губернаын—24,3 лов. Јатскөјын—19,8 сөмын.

Быд 100 вөв-вылө 1923-д воын вөлөм воө көза: Комі Областын—18,3 десагїн, Северо-двинскөјын—51, десе., Кардорсаын—30,4 десе., Јатскөјын—116,7 десагїн.

Став скöтыс 100 морт-вылö вöлөм 1923-д воын воö; Коми Областын 56,4 лов, Северо-двинскöйын—52,2 лов, Кардöрсаын—49,7 лов, Јатскöйын 49,4 лов.

Коми Областын быд 100 десафин-вылö ид көзсө (1923-д воын) —50,7 десафин, Кардöрсаын—47,3 десе., Северо-двинскöйын—23,0 десе., Јатскöйын—4,6 десе.

Вöралөм Коми муын-моз некөн оз муи. Вöралөмнас мукöд ортча инјассыс пöнгта јона торјалö.

Көр колөм сöмын војвылын. Став тундраис-кө лөö Коми Областын, став көр вгзöмыс јевронала-дöрса СССР-ас лөö Печера округын.

Озырлун-кө боетам, бара-жө сгци. Укта-пöлөн пөнт, сөсөа некүцöм ортча губерњајасын абу.

Кама-пöлөн-кө öтлаалöма лөö ставнас, сөк поспорит пырас зоңнас Коми Областö.

Олөм мед лöсыда мунас, колö көрттуј. Рөсја да Америка боетчисны Көрттујөн. Америкаын вöли быдмö быдтор зөв омöла, но сөп уна матерјал төвар вöчавны, сөсөа öтар-мöдарас öкөан, вомöныс көрттујјас муиöны.

Коми му ловзас, көр көрттуј мунас. Көрттуј мунас дөрт Сгбырласан-вој морө-дöрö. Вој морөсисноныд, оз кынмыв весиг, позö төв-гöжөм ветлыны.

Сгјö көрттуј-кузасыс ковмас нуны кан-Сгбырыс-выј, колк, пушнина, вајны мукöд госуларетвоис төвар. Коми Областын сөк вермас јона боетчыны ка-бала вöчөм, вөр пглитөм, карасин-бөсгин вöчөм, төчгла вöчөм, выј вöчөм...

Коми јöз јона вакөн-нын төргүјтлöмаөс Перөсјаса, Индјаса, Нормандја төргөвöјјаскөд. Овлöмаөс асныс—асланыс кназјас вöвлöмаөс.

Во 500-сајын Роч күнөчјас ынгöмаөс пушнина-вылö да нөжјөнгкөн пөкөритöмаөс. Бырöдöмаөс кназја-

сөе, пукталөмаёе асеныне роч судлајас, вайөмаёе Комі муё салдатјасөе, пінциалјас, пушкајас. Пукталөмаёе гырые вотјас, бөбјөдлөмаёе, кыз вермөмаёе вузасіг-пөбіг-јасөн грабітөмаёе.

Гөкыд лөма овны. Сувтлылөмаёе Комі ужалые-војтыр озырјаслы, роч влаетлы наныд да озырјаспыр вермылөмаёе. Уна кулөма рөзөрйтчөмөн.

1774-д воын Комі ужалыејаслы торјөдлөмаёе візму да содтөд-јылые абу і думынтлөмаёе сеееа.

Комі јөз лөкые нарөитөмысла мукөд јөз-дорые-воз пондіс кувны, віены, челаф ез пондыны быдмыны вывті ічөтыеан лөкые ужалөмла, нывбабајас воз пондісны кулавны, шеваөһн віены.

Ас һаһ-помые абу овлөмаёе і важөн. Көрттујјас воесавтөз вөлөм һаһ кыскөһны, кылөдөһны ваһн Кардорлаһ Луза-куға, Сыктыв-куға, Ежва-куға Камају-пөлөһныс. Вузалөһны вөлі прөмыс да сы-вылө лөөөдөһны еојансө.

1869-д воын Сыктывдін карын воеөіс земство. Сіјө мыј-еурө вөчыһтіс. Лөөөдіс тујјас, болһычајас, школајас.

Колан нем помас (19-д век помын) вөр леҙөм воіс Комі муё (абу кутөма мукөдлаеыс тырмыны) да воыс-воё пыр һаскалі, Вөр леҙөм еетіс уна ујезднөј казнаө Управалы.

Школајас воыс-воё содісны. Содісны лыддыены, гіжһны кужыс војтыр.

1870-д воын 100 Комі мортые вөлөм сөмын 3 кужө лыддыены-гіжһны, 1902-дын—14, 1909-дын—19-һын, өһі 40-гөгөр.

Велөдісны рочөн, рочө. Роч озырјас вөлі мукөд кывја јөзтө зев улө пуктөһны. Сіз-жө вөлі Комі јөзөс.

Аеныд-пö jöjöе, кыв некытчö оз тyj. Роч-пö еуе, рочлөн-пö кывjые бур.

Веег комі ылан кывjас бырі.

Комі ужалые воjтыр олö паськыда, торjа муын, муыс jона торjалö, олöмыс торjалö. Роч озырjас вöлі jона нарçитöмаөе, абу лөөдлöмаөе комі нгаjас, уна барын нуöмаөе да фабрик-завод ы-вылö вöчалöмаөе роч муын, көрттүj нн некунчöм бур тyjjас абу лөөдлöмаөе, комі ужалые воjтырöс лыддыены-гнжны омöлана велöдöмаөе, учреждєннöjасын, школаjасын ас кывjөн абу лөдлöмаөе еорннны, роч сулфajасöе быдлаө пуктавлöмаөе, jона есравлöмаөе, комі ужалыеjасöе, комі му, комі олöм тöдые олöмнас веекöдлыеjасöе абу лөөдлöмаөе.

Воjна-вылö нуисны лыjлыны немечjасöе. Мыjые?

Нуисны пула-улö. Мыjла? Озырjас барын-вöсна ужалыеjас кнөн коасöны.

Револютсija унаөс-на суис тырые корjасын, салдатын. Гн уналөн воеөе сек. Воjутöм-бöрын награда-пыдди гортөыс суисны быдөн кееöм овмөс. Кз дөрт ставыс гөгөрво, мыj вöчөө, но өлöмнаныс, пынчкөенас кылісны, кажалісны выль олан ног воеöм.

Тырые сек гнжыліс комуннстö. Бöрас код-сурö повжалісны да бөр петалісны, но уна-на колі, был 1000 морт-вылö мнjan комуннстыс вöлі унжык да і öнн-на унжык рочjас-дорые, украинчjас-дорые, белорусjас-дорые, чувашjасые, марнйе, карелjасые, вотаkjасые...

Уна зев добровольнö краснöj армнjаö мунис.

Севернöj Двина-вылын да мукöд тышкасан ннjасын вöліны çик комнйе öтрадjас (Куліковскöj), вöліны çон полkjас (Ижмо-Печорскöj, Вашкö-Мезенскöj, Кнчеловскöj, Кнжчердынскöj).

Вөліны Комі ужалые војтыр Врангелекд кәе-вылын, Колчаккд, поллакјаскд, Јуфеңичкд...

Шуёны, Комі ужалыејасәс-пө 1919-д воин, төвнае гөрл насөи да језкд һаңом англичана да вак Рәсјаса озырјас ыләдисны краснөјјаскд кәасны.

Комі јөзыд абу-на есцөм јөјөе, понјас-моз һаңкусөк-вылө оз ылавны. Но ем уна пемыд јөз. Көр полкјас Комі муые 1919-д воин муңины, Гъвасаң вөлісны гъваса Комі, ужалые јөз-жө ежвасаөс пөкөритны. Сөмын сен еңа вөлі, кызые вөлі краснөјјып.

Револютеја сәдмөдис и Комі јөзөс. Војна белөјјаскд помалөм-бөрып көмис бөстчыны олөм лөөдны.

Комі комунистјас аслапые Ејезд-вылын шуисны Комі Автономја вөстыны.

Мајын 1921-д воин РСФСР-са Шөр Исполком шуис торјөдны Комисе областө. Областө нырисе вак Јаренскөј ујезд, вак Устьесольскөј ујезд да Печера (Кардор губерна-улын вөлі сетчөд).

Өни област јүкөө пөл-пөлө: Јөмдін карув (вак Јаренскөј), Сыгытыв карув, Кулөмдін карув, Гъва карув.

Мед-ыкыд власт карувјасын ејездјас-костын — Карувса Исполком, мед-ыкыд власт-областын ејездјас-костын — Комі Областувса Исполком.

Көңајыные областын — став Комі Областувса Сөветјаслөн ејезд.

Ејездјас-вылын ставые Комі өктјасые, деревнајасые крестана. Ејезд мыј шуас, сјјө и вөчас Исполком. Комі Областувса Исполкомае ставые Комі јөз.

Оз өни губернатор, рөч помещицјас да капиталистјас ыкыдавны, оз Комі Латвиңјас, Көм.ғиңјас ыкыдавны.

Комі Областувса Исполком төждыесө нажетка-жылые мед-вождөр, сесеа Һаһ вајом-жылые, мукөд төвар војом-жылые; вїзму ужалөм кыпөдөм-жылые; вөр лезөм-жылые; тујјас-жылые, школајас, бөлнїчајас-жылые, кнїга, газет лезөм-жылые, төргүјтөм бура пунктөм-жылые.

Овмөс лөгөдөм.

Озырјас вөлі шуоны, Комі јөзлы-пө колө водны да кувны. Тїжан-пые-пө бур еуе олөмөп веекөдлыејас оз петны. Вїжөдлам, мыј Комі јөздөн властые 3 воін вөчөма.

Мед-војдөр нажетка. Кїсөмаөе школајас, тујјас, нажетка абу, Һаһ абу. Шыг кынөмөп мїча туј-вывтї он гол.лав, школаын он велав. Нажетка да Һаһ—вот мыј мед-војдөр колө. Мед-ыкыд нажетка еетө еортовка лезөм да шпал вөчөм.

Комі Исполком 1922-д воын Северольескөд вөчїс договор вөр лезны. Сесеаһ век төждыесө содтыны вөр пуөмсө. Артмө оз мыјкө? Артмө.

1921—22-д воын пуөма вөлі... 17.207 куб.

1922—23-д " " " 53.439 "

1923—24-д " " " 92.082 куб-Һаһ.

Содө вөр лезөм, содө нажетка. 1923—24-д воын (төвнае да тулыснае) вөр лезөмые кресҗаналы воөма 1.512.954 шажт.

Ужалөмые доп ічөт-на, но содтышые некые. Öгнҗ дадө мем шуліс, мїжанлы-пө мед ескөн век донажык ужые, 40 ур-кө-пө еетөны, корам 50-өс, 50-өс еетөны, корам 60-нөс. Мөд шуө вөлі, донтөг-пө мїжанлые трудсө ченїтөны, еща мынтөны.

Областувса Исполком век зилö донсö лептöм-жылые, сöмын оз поч помтöг лептыны. «Северолес» вöрсö вузалö Англіјаö, Голландіјаö. Сылы-кö сөтöны I шайтöн кер-вылö, уна-ö сійö вермас сортовка лезы-сылы мынтыны?

Вojна-бöрад вөр нуöмыс абу-на туж-вылас пук-сöма, рөскодыс ыжыд-на.

Вөр мукöд гөсударствожасын абу, вojна-дырјиыд жона кералисны, пуа кöлүж еисмис, вөр уна пондас ковны. Комі Исполком пондас төждыены вөр лезöмсö паскöдны да донсö ужалысжаслы сөдтöдны.

Комі Исполкомлы колö вöлі төждыены һаһ вайöм-жылыс. 1923-д воын вöлі вайöма 1.397. 786 пуд. Вojна-дырји жона лоі шыгжавны, вöлі мукöдыс оз-һин па-дейтчы поттöз һаһ сөжны.

1924-д воын СССР-ын һаһ езжык во, һеуна лоö донажык гаһкö, но вöзö-кежлö сөвет власт һаһ-вотöм војас-кежлö кутас запас дөсөдны. Озырјас-дырји ыжыд нужда војас овывлісны, 1891-д воын уна і жöз кулі. Сөвет власт һаһа војасö пондас заптыны, мед нуждажаслы пом почас пуктыны.

Тажö 10 воөн тужјас зикöз шыкыны. Мукöдлатыс вöлі муны он вермы. Мукöдлаыс бытөбкөн локыс гығылöма да гыјасыс кынмөмаөс. Комі Исполкомлөн казна сөдö воыс-воö. Воыс-воö вермыны кутас унжык віңны туж вöчöм-вылö. Ставсö пырыетöм-пыр һекыз он вермы вöчны, зев вылö сөвтö. Лоö һөжјөһікөн. 1923—24-д војасын (öғи арсаһ мөд арöз) туж вöчöм-вылö віңма 86.082 шайт.

Комі ужалыс вojтыр кызсö олö-на віңму-помыс. Но му ужалöм мјанын абу выгöднö. Төвнас Комі му-ын шоныд, Сыгтывдін карын Владівостокын-код-жö. Свердловскыс (важ Јекатерінбург), Оренбургыс шо-

ныдзык, но гожом помнас кынмылө да і абу мiжан жар. Сессә муғиныс омөл, бурзык сөмын берет-пөлөн. Кужод колө вывти уна, јона лөө покыны, сiјөн і еща вермам ужавныс. Кыті вывти крут, кытөн муыс васөд зев, машинајасөн он сiбав.

Өдва-кө коркө Комі муын (Кама-пөлөн-кынзи) јона му ужалом лолас. Поксап-поксап вогөгөр да вартөм помастөз, бырөма-һин. Ковмас мукөд уж вөчны.

Англијаын ас һаһыс кык төлыс-кежлө сөмын тырмө да вел лөыда-тај олөны.

Јегинетын ескөн зев бура му ужалом ужтө вештө-да, оз-жө озырмыны.

Туж-кө ескөн вөлі, лоіны пабрік-завод, уж лоі, һаһ донтөг ескөн пондiс воны, сек ескөн му ужалө-мтө поэіс еновтны.

Өні туж абу, пабрік-завод абу, һаһ дона, вөрын төлын сөмын ужалам, гожөмын лөө һаһ перјыны. Көні бурзык ужалап һыс, лөө јона-на мыреыны.

Областувса Ісполком төждыеө мед ескөн көјдыс вөлі, мед көјдыс вөлі весалөма, но јонжыка лөө вi-қөдны мөд бокө, мөс-вылө.

Важөн-һин еус јөз кағалөмаө: кужан-кө-пө мөскыд зарһiөн кутас лыетыны.

Мiжан мөс уна мукөдлаын-дорыс, вiғам кужод вөчны.

Сiғ-жө коркө вiғлөмаө даһијаын. Јөз вөлөмаө зев гөлөс, өні даһијаса крестана мед-озырөс, озырмисны најө мөс-помыс, выј вөчөмөн.

Комі Областын мөс уна, уна мукөдлаын-дорыс. Өні мөс лығдыеө мiжан 60.000 лов, воға докод 2.000.000 ш.-гөгөр. Мөс вiғам кужод-вылө. Кужод уна чөжам, повлам мујас-вылө (комiын-мында һекөн ку-

жө чинөма. Уна кулө көр вуҗан виемјасые. Мукөд-дырјые вьвти јона уеө. 1895-d воын вөлөма 367.128 көр, а 1896-d воын колөма 185.045 көр сөмын.

Војдөр озырјас вөлі оз төждыены. Најө вөлі төждыеоны барыш-вөсна. Барыш боетны поғө уна ылөдлөмөн, а ылөдлыны кокныдҗык јөј јөзөсө. Вөлі винаөн јукталасны да код мортјастө гебытасны. Јаранјасөсө вөлі егі јона ылөдлөны.

Сөвет влает шуיע көр віғөмсө лентыны, еуемөдны віҗыејасөсө, сетны көр лечитыејасөсө, пуктыны көр ку вузалөм бура.

Комі муын мукөдлаын-дөрые јона вөралөны. 1913-d воын Кардор карулын вөралые вөлөма сөмын 495 морт, сек-жө Печераын 3.862 морт, сек-жө Јемдин карулын, Кулөмдин карулын да Сыктив карулын вөлөма 9.000-гөгөр.

Комі Исполком отсалө вөралыејаслы вөралөм уж нуны, допөнҗык инны. 1923—24 војасын вөралыејас вөлі кыјеөм-помые боетөмаөсө 1.500.000 шајт.

Колө кујас вөчөдөм Комі Областын лөсөдны. Војнаөз вөлі став куыс мукөд госудәрствојасө мунө, сен вөчөны да сесеа бөр вузалөны Рөсөјаө кык допөн. 1913-d воын вөлі Рөсөјаые пуөма пушнөна 816.000 пуд 17.052.000 шајт дои, а вәјөма 488.000 пуд 16.324.000 дои.

Јона вөлі вөчөм мунө Германөјаын, Јејитсег карын. Сөвет влает вөгө ку вөчөдөмсө областын лөсөдны.

Емөсө мјан заводјас, сөмын зев-неин важөсө, код-еурөлөн өдва лолые. Төвар лөзөм содө. Герөгов завод 1921-d воын лөзөма вөлі 98.000 пуд сов, 1922-дын—127.000, 1923-дын—158.000. Таыс вөзөсө сесеа некытчө, заводые оз лөз.

Заводјас важоё, колө јона дөмлыны. Совет влает злө завод-набрік лөёодны быд муып, маґерјал-динас. Заводјас олөмсө кыпөдөны, естөны уґ, котыр-төны јөзөс.

Но Комі Облаетө өні еөкыд-на лөёодныс, тужґа-сыс абу-да. Төвар вөчигөн колө өдјө вөрны, колө төвар вузавны, дон уґалөмыс мынтыны, маґерјал һөб-ны пыр, дугдывтөґ. А мјан став во-гөґөрсө төвар лөб гөґөмын вузавны, төлын вөлөн уна сувтас.

Маґерјал ескөн мјан уна. Комі Исполком кутас злны есцөм заводјас вөчөм корены, куцөмөс мјанын өні-һін позө. Уґта-пөлөн карасін вөчан маґер-јал ем, ем һент, но карасін заводыс воһөма вөрас, һекыґ он еібав да ејөн і оз вермы паскөдчыныс.

Вөјдөр унаөн ветлывлісны заводјасө һес пилитны, Гібырө вөчасны, Кардорө уґавны. Вөјна-дырјі ставыс есцөм һажөвөтөмыс торкөыліс. Комі Исполком отсалө бара бөстчывны есцөм уґјас-вылас ветлыны. 1923—24 вөјасын вөлі ветлөма облаетыс бөкө 3.000 морт-гөґөр.

Көп-сурө һажөтка еетіс кыскаөм, төвар кыскалөм.

Печераын чері кыјөны. Вөјнаөґ өдјө вөлі содө. 1903-д воын кыјөмаөе јуґасыс 24.472 пуд, 1908-д воын—60.419, 1913-дын—163.399 пуд. Гөмга кыјөмаөе 1903-двоын—3.425 пуд, 1908-дын—9.728, 1913-дын—13.316. Кардор карулын вөлі 1913-д воын-жө [кыјөмаөмын 4.666 пуд. Јуґасыс Кардор карулын 1913-д воын кыјөмаөе 8.977 пуд (Печераын—163.399 пуд).

Чері кыјөм вөлі өдјө кыптө да вөјнаөн торкөіс вузалөмыс. Өні совет влает төґдысө вузалөмсө туж-вылө пуктыны да чері кыјөмсө јона паскөдны.

Унатор-јылые-на төждыены лоо. Шуам војдөр вөлі Роејао заграычаые 5.000.000 пуджоз, быд во төчіла вајам. Печераые буржык төчілаые шедө. Војдөр вөлі неуна сее Кама-пыр пуоны. Öнi бара лоо боетчывны лоедны пуомсө.

Комi Областын уна-уна ембур пофö вузöс-вылө вöчны вöрые. Вөр-помые пофö озырмыны.

СССР-ын уна укеснөј кiслота колө. Јона вiзöны сiјöс сiтеч-матерјö вöчiгөн. Укеснөј кiслота-јывеыд егö-на i кывлөј, по пофö төдмавны. Вöчөө корја пуые, мед јонасö кыззые.

Краска, лак вöчан iнјасö колө древеснөј (пуые) өпiрт. Вöчөө сiз-жö кыззые.

Сiрые (пожöмые) вöчөө каңипол. Сiјö јона-жö колө. Каңипол уна вiзöны кабала вöчiгөн.

Сiз-жö пофö вöчны скипидар.

Унатор вöрые пофö вöчны, ставыс зев колө, вöчны кокныд, рöскөд зев ыжыд оз ков, нуны кокныд, оз нуом сувт дона, iнө. Бура тацöм ужјас-јылые төдмавны пофö.

Колө артефтычыны да боетчыны. Сöвет власт тајö ужалöм пунктöм-јылые зев төждыеө, отсалө быдеама ногөн.

Јона Комi Исполком төждыеө төргүјтöм мунöм-јылые. Тöвар пабрик-заводас зев дона-нын, да сетчö нöшта вајöмыс вылө сувтö. Сöвет власт төждыеө мед лышнөј дон ез сод, мед колан кадö колан тöвар вөлі, крестаналөн вузалантор мед бура iнiс.

Тöвар вајöм пунктöма туј-вылө. 1924-d воын вөлі вајöма 3.658.430 шайт дон. 1924—25-d војасын пунктöма вајны 4.545.230 шайт дон-нын. 1923-d воын вајöма вөлі: нань 1.722.729 шайт дон, черi—243.000 дон,

чоны ыжыд госуларствоо. Војдөр вөлі мырдөн, сал-
датјасөн, пулабн, турмабн кутбны озырјас да бьд
кьвја јөз вөлі вѣтө пынцъны, мышчы. Вак Росѣямд
мукөд кьвја јөзлы вөлі турма-код. Бьдөн вөлі зѣбны
петны.

Өнѣ некөд мырдөн оз өтлаавлы, бьдөн асныс
пырбны, зѣбны јонкыка топөдчыны. СССР вак Ро-
сѣямь јона-јона топыд. СССР-ын став олөмыс өтно-
са, өтувја. СССР-ын өтѣ армѣја, өтѣ законјас, став
госуларствоыс зѣбө вак олан пог помөз, вежны.

Но бьд кьвја јөзлөн олөмыс неуна мукөдыс
торјалө. Торјалө кьвјөн, еуелунөн, олан погөн, ужа-
лөмөн... Сѣјөн ѣ бьд ас кьвја госуларствоын ас-олөм,
ставыс-мөз олөм-кыңзѣ, ем. Законјас ас кьвја респу-
бликасын, областјасын векеынталө јөз олан пог-
серѣ.

Бьд јөзлөн ас му-вылын мед-ыкыд көзәјѣн сөвет-
јаслөн ејезд. Шуам Комѣ Област-вылын көзәјѣн Комѣ
сөветјаслөн ејезд. Комѣ јөз-пыңса олөм лентбны ас-
ныс Комѣ ужалыс војтыр.

Учреждөннөјасө бьд му-вылын еујавөсө мед-
гырысјасаныс мед-ичөтөзъыс ас кьвја јөз, ас олөм
төдыс, ас јөз-јылыс төждысыс.

Уна аскьвја јөзлөн ас-пыыс петөм велөдчөм, еуе,
олөмөн векедлыны кужыс еңа, мукөдыслөн вывѣ
еңа, сѣјөн кысө лөб рочјасөс еујавны.

Мѣјан сы-тујөн бара-жө бур. Мѣјан зев өдјө петө
јөзыс. Өнѣ-ңѣн учреждөннөјасын кызыс Комѣ ужалыс-
јас-пыыс војтыр. Рөгьд лөб ставыс.

Мед еуе, векеыд, кресфана-дор олөмөн векед-
лысјас вөліны тырмымөн, сөвет власт бьд кьвја јөзлы
лөбөдө сөңдөм школајас.

Сыктывдін карын ем областува ыжыд школа, шүеё совпартникола 2 ступен. Сен велөдөнн Көмі крестана олөмөн веекөдлыны ас јөзөс. Сы-кыңзди областын ем пөһита кык посныдзык совпартникола.

Мөсқуаё дәеөдөма быд кывја јөзлы ужалыејасөс, олөмөн веекөдлыејасөс, велөдны нароснө ыжыд школа — Уңивереітет. Шүеё — Асывывса Ужалые Јөзөс Велөдан Уңивереітет. Сен 1925-д во-кежө вөлі 10 морт-сајас Көмі Областые (камаса Көмі-пые һөтөі абу).

Унаөн, мөрт 300-өң ныв-зон Көмі ужалыејас-шые велөдчөнн ыжыд школајасын—Уңивереітетјасын. докторјасө, агрономө, сүд-аё, велөдыеө, коператів пуктыны, став олөм дәеөдны...

Вөјдөр мукөд кывја јөзлы өңөс гырые школајасө вөлі һөдөа; дөрт вөлі сүң-жө роч ужалыејаслы. Сојдөр вөлі сен озырјаслөн велөдчөнн челадые мјанөс өбб-јөдлыны. Ужалыејас-пиеыд шоч вөлі петө, да і најөс велөдчигас озырјас школаад щыкөдөнн. Озырјас школанн велөдчөнн, озырјассан жалөванһө бөстөнн, озырјас-дор олөнн.

Мем дәд-өјас шулывлісны: ті-пө-өд велөдчад-да озырјас-дор-жө кутад овны, ужалыејастө-пө вунөдәд-жө. Мјан-пінн, велөдчөм јөз-пінн ем уна лок јөз, шуам поп пјан, ас јывеыс төждыеыејас, но најө өтөкө совет школајасын велөдчісны, мөдкө советјаслые жалөванһө һондасны бөстны. Сещөмјасыд жалөванһө-вылад су-рајаслы служітасны. Сесеа озырјасыс мјан абу, мыј колөма һөкјөһөкөн бырө. А абутөмјасыдлы оз вермыны служітны.

Сөмын колө совет властө бөрјыны веекыд јөзөс.

Код-сүрө шулывлөны, ми-пө огө кужо сөветас ужавныс. Кодкө-нө вао пыравтөг вартчыны вермылө оз велөдчыны? Вартчыныд-өд пөлатын он велав. Вет-лөдлытөг он велав ветлыны, ыцкытөг—ыцкыны, зорөд чөвтлытөг он велав зорөд чөвтны...

1917-д воын Леңинкарып колө вөлі болшевикјас-ды меншевикјаслыс дума бөстны. Меншевикјас еуебе да оз мијан-дор овны, а болшевикјас дума-ныцкас-на ез пыравны. Мыј сен лоө вөчны, һинөм оз төдны, а думаыд вөлі веккөдлө став Леңинкарса овмөснас. Јуа-лисны Леңинлыс. Леңин шуис, онө-кө-пө кужој һинөм думаас вөчны, мунө-пө да вөтл өј-пө сее став ужа-лыејассө да бөстөј і велөдчөј.

Комі кыв учреждєнњөјасө.

Сөвет власт еекөн власт ужалыејаслөн, а учреждєнњөө пыран-да һекытчө он вермы еибөдчыны. Лебө мөдлаө ытасны, лебө һинөм оз виставны, лебө мыјкө рөчөн шуыптасны да і помаласны став еорһисө. Сы-лыс јуавны он лыет, а ен һинөм гөгөрво.

Мукөдыс төрыт-на сүдҫаас воөма, а ныр мегыр-моз-һин песовтөма вывлаң. Јуалан мыјкө да век рө-чөн висталө, а ачыс оз куж еорһитныс. «Вчера мы һе успелі зорөд делат да дожҫ застал»,—локтөны перевоз-сајыс «рөчјас» да шуөны.

Учреждєнњөјасын уна-на вәж чинөвһикјас. Көп-сүрө пызан-сајын вәж купечлөн рөжаыс чурвиҫө. Се-щөм торјасыд еһптө јорөны. Абу-на мијан ас, ужа-лыејас-һисыс, велөдчөм јөзыс петөма да лоө терпи-тыштны һеуна.

Но сөвет власт на-вылө лһчкө. Најөс бөстөма служба-вылө, сетө жалөванњө, щөктө еөлөмгыс слу-

житны, цöктö уж вöчны öура, крестанакöд еоритны
прамöжа, ас морткöд-моз.

Сöвет власт цöктö еоритны öура, гөгөрвоана
кывјөн. Кужад-кө, еоритö немеч кывјөн, по Комі јöz
кужö еоритны Коміөн. Комі кыв сенцöм-жö кыв, му-
көд кыв-код-жö.

Садö доктас 100 верет карö да мед вермас-жö
асеыс ужсö помöд вöчны. Мукöд важ чиновникыс на-
роснö лöка вöчö, мед крестана сöвет властöс, кому-
нистјасöс пондас видны, овлытöны веег сенцöм тор-
јас, кор аенысö коммунистöн шуöны.

И-öкјөнйикöн пондам мынтыены сенцöм сивöјасеыс,
комі јözöс, еусöс, веекыдöс сöвет власт еујалас уч-
режденыöјасö, еујас учрежденыöјасö комі кыв.

Комі кывјөн кутам еоритны собраныöјас-вылын,
ејездјас-вылын, мед быдöн гөгөрвоасны висталöмсö.
Коміөн-кө лöеыда висталан ставыс зев зила кывзö,
рочöн-кө пондас, заводитасны гыкјасны, ванкөдчыны,
мунавыны.

Öнi енда-на комінас лöеыда виставнысö кужыыс.
Еус, уна тöдыс велöдчöм војтырыд цанöс да «неж,
местöм «комі кывтö кезовтöны. Најö шуöны, коміөн-
пö сöмын» поре бакө» да «вöv рукеö» позö шуны,
сөсеа-пö нинöм оз арты. Код-еурöыс на-пöыс оз зев
тöкдыены ужалыс јöz-пондасыс.

Серт буржыкјасыс, ужалыс јöz-пöыс петöмјасыс,
јöz-дор олысјасыс оз сенцöма торјөдчыны, да најö
абу велалöмаөс комінас еоритныс. Најö öнi зила ве-
лöдчöны лöеыда коміөн виставны, мед вач немыдыс
гөгөрвоас. Мi велöдчам комі ужалыс војтырöс еус-
мөдны. Мiјан јурö личкалөмөн еујалöма унатор, колö

сіјө сетны, петкөдны комі кывјөн комі мортлы жураc.

Нөжјөнїкөн став служытыс лоө ас, комі кыв, комі олөм, комі јөзөс төдыс војтыр.

Сөвет власт зїлө быд кывја јөзөс ас кыв- нас велөдны, гугмөдны.

Војнаөн олөмкөд, тујјаскөд торкөыліс сіз-жө школајасын челафөс велөдөм. Керкајас (школа) пондылісны вїјавны, пес ез вөв, нїгајас, кабала-карандаш ез лоны, велөдысјаслөн жалөваннө нїнөмөз уелї.

Војна помалөм-бөрын олөмкөд щөц пондіс кыптыны школајасын велөдөм. Сөвет власт велөдөмсө мөд ногөн пунктө. Озырјас-дырјї вөлі челаф нөл во шлөңјаласны да піемө гїжны оз велавны. Велөдөны век началкїјаслы јона копрасны.

Сөвет власт велөдө овны јөзөс буржыка, кокңыд-жыка. Озырјаслы вөлі немид јөз колө, совет властлы колө еусе јөз, мед төдөны, мыјла гымавлө, мыјла төв да гожөм овлө, мыј му-вылын ем, кызі-мыј артмө, кыс-мыј позө вөчны, кыз ловја олыс му-вылын лоөма, кыз мортјас торјалөмаөс, кыз јөзлөн олөм мунөма, мыјла озырјас долөмаөс, мыјла револутсїја лої. Сөвет власт кутас велөдны законјас, коператїв лөбыда пунктыны, сөветын да Ісполкомын ужавны, вїзму выл ног ужавны, пуа көлуј вузөс-вылө вөчавны, піемө да прошеннө гїжны, лыфыены бура, рочөн лөбыда еорнїтны...

Сөвет властлы колө еусе ужалыс јөз. Челафлы колө школаын быдтор вїсставлыны сізі, мед став вїс-талөмсө гөгөрвоөны. Челаф бура гөгөрвоөны сөмын

бат-мам кывјөн. Комі челаң немец кывјөн, јапонеч кывјөн, роч кывјөн, татара кывјөн оз гөгөрвоны.

Сөвет власт оз кут ас кывјөн сорнитöмые, оз кут ас кывјөн велөдöмые, сјö нöшта цöктö. Школаын војдөр вöли мед-воzza лунсаңыс заводитöны рочөн велөдны. Серт челадыд нинöм оз гөгөрвоны, конөрјас öтi роч кыв-на оз тöдны-öd.

Војдөр колö велөдны челадесö роч кывнае сорнитны, роч кывесö гөгөрвоны. Сізі і вöчö сөвет власт. Кор роч кывјас велалöны, сек вöлие колö вiетавны рочнае. Школаын öнi роч кывјö пондасны велөдны: роч кыв колö заводö ветлыејаслы, салдатјаслы, роч нiгајас лыдеыны...

Но школаын-öd роч кывјö велөдöм-кыңзi нöшта еуелун сетöны. Еуелун сетны почо сöмын тöдса кывјөн. Сјöн і сөвет власт цöктö быд кывја јöзлы челадее еуемöдны ас кывјөн. Комі школаын лезöны да нöшта цöктöны комiөн вiетавны, мед челадые гөгөрвöае быдтор, мед школаас велөдчöм-öбрын еуе лөб, мед тöдö унжык.

Војдөр озырјас школа-пыр вöли јурјассö челадые цыкөдлöны, мед најö ыж-коф рамöе лөбны, еуелун-јылые оз думажтны, сјöн і вöли велөдчöмые велөдчытöмые омöла торјалö. Роч озырјас вöли војдөр көсјöны став јöзсö мувывеые рочö пöртны. Но рочые еща, быд 1 роч-вылö воö мукөд кывјаые 23 морт.

Öнi став му-вылае олöмые јитчöма, сiз-жö кывјыс јитчöма-нiн. Уна кыв мi комi кывјөн чајтам, а мукөдлаын вöлөм сјö-жөкыв. Лампа—грекјаслөн, кумач—арабјаслөн, мастер—немецјаслөн, палто—прансузјаслөн, пурга—пiнјаслөн, сарај—татаралөн... сiзі вочо. Рочјаслөн жың кывјыс мукөд кывјасые. Уна кыв быдлаын

өтi ногөн шусө, бостам: көмiтет, камiеiја, комунист, партија... быд кывjын öтмоз.

Мöдыежык ставыс пондас еорнiтны öтi кывjөн. Шуам сiзи первојсө лөб: быд школаын став му-вылас кутасны велöдны öтi кыв. Быд велöдчöм морт ас кыв-кыңзi нöшта кутас төдны öтiкөс. Сijö кывсө велöдчöм jöz пондас став му-вылас төдöны. Кытчö он мун (Австралијаö, Англијаö, Рочö, Гермаңијаö, Китајö...) быдлаын верман еорнiтны. Нöкжjөнiкөн ас кывсө вунöдасны, öтувја кывjыс i колö. Франсуз, роч, немеч, комi, поляк, татара... кывjас-нысi лөб став му-вылас öтi кыв.

Но сijö кывjöz колö еуемöдчыны, көртаены, jитчыны мöда-мöдкöд, сеңчöм кывjыс быдөнлөн ем аслас. Комi jöзлөн комi кыв. Мед велöдчöм морт лөыда еорнiтö рочөн i комiөн, мед кыкнанас. кужö вiетавны! Соjдөр вöли некоднас оз кужны: кыдја рочјасö петöны.

3—4 во воjдөр вöли велöдчам да кiнöм огö кигајасыс гөгөрвоö. А мукöд ужалыс jöz пiјаныслы 3—4 восö весiг некор велöдчыныс. Кигајас колö лысiыны. Сетчö быдтор-јылыс гижöма, кигаыс некодлыс јуаетöг унатор позö төдмавны. Позö төдмавны Гермаңијаын олöм-јылыс, кучик вöчöм-јылыс, вiзмужылыс, законјас... быдтор.

Сöвет власт лезö роч кига-кыңзi нöшта мукöд кывjас-вылын, лезö комi кыв-вылын. Комi кигатö лысiыны оз ков 3—4 во велöдчыны, сетчö öтi толыгөн велалан, шыпасјассö-кө төдмалан-i.

Мi ветлыс-мунылыс пел чонкöдöмөн кывзам, кывзам мыj вöчө паскыд iнын. Окота зев кывзыны, но ветлыс-муныс шоча воывлö, да еща адзылö.

Газетö-жө быдлуи гижöны мый көн став му-вылас вöчсö. Көми ужалыејаслы сөвет власт лөсөдöма көми газет «Југид туј». Гіжеö кокныд кывјөн, но оз вермыны быдөн лыддыны. Быдөнлы лыддым-вылö колö леңны нөшта газет, мед петö һеделын öтчыд, мед сетчö кокны кывјөн шемöын-моз гижöма һеделега вылторјассö. Сеңöмыд сувтас зев донтöм, быдөн вермасны выншитны, быдөн гөгөрвоасны мый гижöма, ентасны вөскресенһајасö-да кор-да лыддыны. Велöдчыны көми газеттö лыддыны кокны. А лыддыны кутан-кө еймыд воеас, вежöрыд паскалö.

Сөвет власт лөсөдö көми ворсöм. Көми јөзöс велöдыејасöс велöдны сөвет власт Сыктвыдін карын востис 1921-д воын ыжыд школа (сеңöмыс војдөр ез вöвлы)—Институт. Ем нөшта ічөтжык велöдыејасöс велöдан школа-жө. Велöдчöны кыкас 1923—24-д војасын вöлі 300 морт.

Ем ремесленнөј школа, емöс совпартшколајас, ескеско-көһајетвеннөј школа.

Поени школа кутис содны, бурмыны воес-воö. 1923—24-д воын вöлі 188 школа областын, велöдыеыс—376, велöдчымыс—14.720 морт.

Школајасын колан-көлүј лоны кутис, велöдыејаслы жалöваннө соді. Көми Исполком вөтö, мед öни морт велöдчытöм оз кол. мед ставыс кујжö гижны лыддыны.

Гырыежык школаыс 1923—24-д воын вöлі 6, велöдыеыс сен—41 морт, велöдчымыс—1.000. Көми Исполком кутас зидны, мед сеңöм школаыс вöлі унжык, быд рајжонын.

Көми Областын емöс народмјас, клубјас, библютекајас... Сөвет власт сеңöмторјассö зилö ставсö паскыджыка да буржыка пуктыны.

Комі Областын олөм воҗо мунө, овмөс кыптө, Комі Исполкомлөн казна содө і уҗ быдеама паскалө, јөзөс велөдөм, туј вөчөм.

Сөвет влает отсалө колөм јөзлы, Шөр Исполком аслае докодөн јукөө. Комі Исполкомлөн докодые тази соди: 1922—23 војасын 500.000 шајтые еңаҗык, 1923—24-d војасын—1.500.000-сајас-һин, 1924—25-d војасын 2 миллион-сајас.

1922—23-d воын вөлі школајас-вылө сетөма 100.000, а 1923—24-d војасын—470.000-һин.

Комі Исполком төҗдыеө јөзлые ҳоңвиза-лунсө ви-зөм-јылые, велөдө кызи овны, лөсөдө болһичајас, докторјасөс. 1922-23-d војасын областын вөлөма 5 доктор, 1923—24-d војасын 13-һин.

Исполком зилө быд рајјонө болһича да доктор лөсөдны.

Сөвет влает щөктө судитчыны, суд нуны ас кыв-вылын.

Сөвет влает зилө быд кывја јөзлые олөмсө леп-тыны, быдөнөс еуемөдны, олөмсө бурмөдны. А уҗа-лыејаслы оз ков чатраены, увтчыны да видчыены век кодеаңкө—колө сөлөмые отсавны Сөвет влаетлы вы-олөм течны.

Бөрвылас кымынкө кыв.

Адзылим, кызи олан ног век векеө. Адзылим кызи озырјаслөн олан ног чужі. Олан ног җерт озыр-јас наукаөн ез ло, олөмые озырјасөсө кыпөдие, кызи јөлые һөк шуам кыптө, но һөкыс дырөннад бакша-сөма.

Озырҗас олан ног кыпөдіс ытлө олөм, артмөдіс заводҗасын, фабрикҗасын ембур өдҗө кокныда вөчөм, став му насталаме тöргүтөм. Олөмыс став му-вылас җитчө, колө став олөмнас вескөдлыны, а озырҗас вөтлыеёны куш асланыс барыш-вөсна. Олөм кыпөдөм-пыдөді, кутіены торкны.

Олөмыс вөзө быдмө, а олан ногыс оз лөз. Озырҗаслөн олан ногыс важөн вөлі олөмеё кыпөдө, а бөрҗа-вылас пондіс торкны.

Курөг колк кыш курөг пісө вөзө кыномыс, гагҗасыс, сіемөмыс, еетө быдмыны, но кор курөг піыс быдмас, сөк сөсө менәйтө, лөө поткөдлыны.

Сіз-жө озырҗаслөн олан ногыс кутіс бөрҗа-вылас олөмыслыс вөзө мунөмсө мыҗны. А олөм век быдміс, кыш гораа лөкыс поті, сіҗө кыш потөмеё мі шуам револютсіҗаён.

Капіталістҗаслөн олөмыс-жө чужтіс кыш поткөдысө. Коҗкө вөлі 10 ужалыс ужалө өті капіталістлы. Капіталіст ачыс щөңц покөіс накөд.

Бөрҗа-вылас фабрик-завод век сөді, гыреаліс. Өті заводын робочөҗыс 10.000-өз сөді. Капіталіст ачыс оз-һын һинөм вөч, медалөм велөдчөм җөз жалөванһө-ытлө вескөдлыны.

Барыш-бөреа вөтлысҗад оз төдны мында мыҗ вөчны, олөмыс унаыс торкылө. Талун ужалан, а аскі вөтласны да сөсө көт щыг кув. Капіталістҗас барыш-вөсна коасөны, нырөны ужалыс җөзөс. Товар вөчөм бурмөдөм-пыдөді пондісны дон лөптөмөн җөзөс лытыны. Робочөҗҗасө морт-туҗө ез пуктыны.

Робочөҗҗас сөдіны, сүемісны. Бөрҗа лөк воҗнадырҗыд скөрмісны да тувсов ва-моз ызөптісны.

Важ олан ног, кышыс, җыс олөм-вылас, ручка-рачка чегҗасө, кіеөс, көртөдҗас озырҗаслөн рағеаліс,

уҗалыеҗас озырҗасөс вөтлісны, боеҗисны ас-кіҗаныс власт, пабрік-завод, көрттуҗҗас, віҗму, вөр парокодҗас, банкҗас... став олөмсө. Ез көсҗыны озырҗас еетчыны, пондылісны мыҗны, помны олөм мунөмсө да ез вермыны, кызі кыш оз вермы кутны курөг пілые петөм, жі оз вермы кутны тувсов ваёс...

Візі лоё став му-вылас. Германҗаёс вермісны да став му-вывса озырҗас пыҗкөны вірсө уҗалые немечҗаслые.

Уҗалые воҗтыр быдлаын жуғөдлае кышеё, олан ноҗсө. Уҗалыеҗас немые-кежө бырөдасны воҗуҗтөм, олөм пондасны лептыны, некод емекаҗтчые оз кол.

Сөкыда чужө выль морт. Јона лоё мучітчыны. Нөшита сөкыда выль олан ног чужө. Уна лоі терпітны. Öні-на абу зев кокһыд.

Селөдчам кок-җылө сувтны. Уна-на важ олөмлөн локыс колөма. Гольлун, јуөмҗас, пемыдлун, мөда-мөдөс певҗалөм...

Суге јөз пондасны вескөдлыны олөмөн, овмөсыс государство-ордын, государстволы уҗалам, государстволые боеҗам... Торҗөн, ас көлуҗөн гортын уҗалыеҗас коперативҗас-пыр выль олөмө пырасны.

Став јөзыс сугемөдчас.
Пондасны быдлаын вөчны сіҗө, мыҗ көні артмөҗык, көні кушөм маҗерҗал уна.

Нөҗҗөһікөн өҗі кыв-вылө петам.

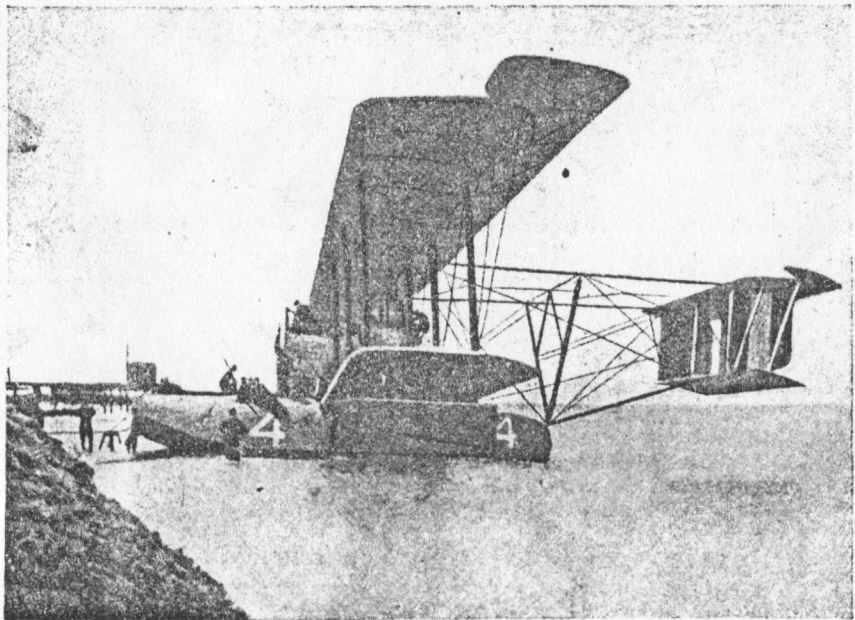
Комуніст парҗіҗа нуас воҗө, вескөдлае сөветҗаснас, віҗас шыбелітөмые.

Воыс-воё олөм пондас кыштыны, веҗыны бурлаҗ сымын өдҗө, кымын сөлөмөысҗык быд уҗалые морт кутас зілны ассыс вынсө, сугелунсө выль олөм течөмас цуктыны.

Тажо сгым сорнишас гижык востынгис биньсө, кoмi ужалыс дојтыры петкөдлiс јөзкост болөм шыңкөсө.

Кoмiби гижан кыв абу-на шылајома, гижыкылыфсыелы абу-на кoкыд, сөсө парјалөма терма-сөмби.

Гижома быдгор-јыныс доланика, iчөт нига да унаыс оз төр, сөтөма сөмын сурөсө.

Лебалап машина.

Цена 1 р. 25 н.

7882 к

2 | НАЦИОНАЛЬНАЯ
БИБЛИОТЕКА
Республики Коми